

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

**Interaktivita v dětské literatuře: Analýza překladu
interaktivních prvků ve vybraných knihách pro děti
od Emily Roddaové**

Diplomová práce

2023

Bc. Karolína Martínková

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Katedra anglistiky a amerikanistiky

**Interaktivita v dětské literatuře: Analýza překladu
interaktivních prvků ve vybraných knihách pro děti
od Emily Roddaové**

**Interactivity in Children's Literature: Analysis of
Translation of Interactive Elements in Selected
Children's Books by Emily Rodda**

Diplomová práce

Autor: Bc. Karolína Martínková

Studijní obor: Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad

Vedoucí práce: Mgr. Jitka Zehnalová, Dr.

Olomouc 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne 8. 5. 2023

.....

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce Mgr. Jitce Zehnalové, Dr. za její užitečné rady a postřehy, ochotu a trpělivost. Dále děkuji rodině za všestrannou podporu.

Seznam použitých zkratk

DL – dětská literatura

CT – cílový text

VT – výchozí text

IP – interaktivní prvky

JP – jazykové prostředky

ZŠTO – Základní škola Trávníky Otrokovice

GO – Gymnázium Otrokovice

GZLČ – Gymnázium Zlín – Lesní čtvrť

Obsah

1	Úvod	9
2	Teoretická část	12
2.1	Deltora – Země nestvůr a kouzel.....	12
2.1.1	Specifika série Deltora	13
2.2	Dětská literatura	15
2.2.1	Definice dětské literatury	16
2.2.2	Dětský čtenář	18
2.3	Překlad dětské literatury.....	19
2.3.1	Vizuální prvky.....	20
2.4	Současnost dětské literatury	21
2.5	Interaktivita v dětské literatuře.....	23
2.5.1	Skutečná, simulovaná a falešná interaktivita	24
2.5.2	Fyzická a intelektuální interaktivita	25
2.5.3	Sociální interaktivita.....	27
3	Praktická část	29
3.1	Metodologie	29
3.2	Přehled vybraných IP	33
3.3	Jazykové prostředky ve výchozích IP	41
3.3.1	Rým	41
3.3.2	Epizeuxis	42
3.3.3	Šifra	42
3.3.4	Metafora	43
3.3.5	Inverze	43
3.3.6	Personifikace	44
3.3.7	Oxymóron.....	44
3.3.8	Hádanka.....	45
3.3.9	Synekdocha	45
3.3.10	Paralelismus.....	45
3.3.11	Přirovnání	46
3.3.12	Aliterace	46
3.3.13	Záměna slov	46
3.3.14	Anagram	47
3.3.15	Akrostich	47
3.4	Analýza překladu IP	47

3.4.1	Rýmované IP	48
3.4.1.1	IP č. 1	49
3.4.1.2	IP č. 2	52
3.4.1.3	IP č. 3, 4, 5 a 6	53
3.4.1.4	IP č. 7	59
3.4.1.5	IP č. 8	61
3.4.1.6	IP č. 9	62
3.4.1.7	IP č. 10	63
3.4.1.8	Shrnutí analýzy překladu rýmovaných IP	66
3.4.2	Nerýmované IP	67
3.4.2.1	IP č. 11	67
3.4.2.2	IP č. 12	69
3.4.2.3	IP č. 13	71
3.4.2.4	IP č. 14	73
3.4.2.5	IP č. 15	75
3.4.2.6	IP č. 16	77
3.4.2.7	IP č. 17	80
3.4.2.8	IP č. 18	83
3.4.2.9	Shrnutí analýzy překladu nerýmovaných IP	85
3.5	Zachování jazykových prostředků	86
3.5.1	Užité typy jazykových prostředků a IP	86
3.5.2	Zachování jazykových prostředků ve vybraných IP	89
3.5.3	Zachování jazykových prostředků v IP ve druhé a třetí sáze ..	90
3.5.4	Zachování jazykových prostředků v IP v celé sérii.....	92
3.6	Funkčnost překladu	94
3.6.1	Funkčnost překladu vybraných IP	95
3.6.2	Funkčnost překladu vybraných IP v celé sérii.....	97
3.6.3	Vliv zachování jazykových prostředků na funkčnost IP	97
3.7	Změna obrazového a jazykovo-obrazového materiálu.....	98
4	Dotazníkové šetření	102
4.1	Tvorba a realizace	102
4.2	Respondenti	105
4.3	Přehled IP vybraných pro dotazník	106
4.4	Výsledky.....	109
4.4.1	Celkové výsledky	110
4.4.1.1	IP č. 2	110

4.4.1.2	IP č. 13	110
4.4.1.3	IP č. 12	111
4.4.1.4	IP č. 11	112
4.4.1.5	IP č. 15	113
4.4.1.6	IP č. 16	114
4.4.1.7	IP č. 17	115
4.4.1.8	IP č. 18	116
4.4.1.9	Shrnutí.....	116
4.4.2	Výsledky jednotlivých škol.....	118
4.4.3	Vliv ostatních faktorů.....	122
4.4.3.1	Věk.....	123
4.4.3.2	Pohlaví	125
4.4.3.3	Frekvence čtení	127
4.4.3.4	Zkušenosti s IP.....	131
4.5	Srovnání s vlastními výsledky.....	134
4.6	Nedostatky šetření	136
5	Závěr.....	138
6	Summary.....	143
7	Bibliografie	150
8	Seznam tabulek a grafů.....	158
9	Anotace	160
10	Příloha.....	162
10.1	Dotazník	162

1 Úvod

Dětská literatura je nesmírně bohatý soubor děl, který dětskému čtenáři otevírá dveře nepřehledných možností. Dnes v ní lze najít takřka všechny žánry, formy, zápletky a archetypy, které baví i dospělé čtenáře, a často i mnohem více. Dětská literatura přesahuje lingvistické i politické hranice a spojuje děti po celém světě (O'Sullivan 2004, s. 13).

Odborný výzkum se zejména v posledních desetiletích hojně zabývá její historií, vývojem, kontextem, typy, rysy, funkcemi, překladem i dalšími důležitými faktory. Existuje však jedna specifická kategorie, v níž výzkum poněkud klopýtá navzdory její všudypřítomnosti a jasně pozitivnímu vlivu na dětského čtenáře. Touto kategorií je interaktivita, kterou lze definovat jako spolupráci mezi čtenářem a textem při vytváření významu. Čtení nikdy není pouze pasivním zážitkem (Ryan 1999, s. 125). Nejnižší fyzickou formu interaktivity lze najít téměř v každé knize v podobě prostého otáčení stránek, případně klikání myši nebo přejíždění prstem po obrazovce.

Interaktivita však sahá mnohem hlouběji. Tento termín se často užívá v kontextu aplikací, videoher, vizuálních románů a podobných médií, kde má uživatel skutečnou moc rozhodovat o tom, co se stane, alespoň tedy v rámci naprogramovaných mantinelů. Knihy, zejména ty tištěné, mají ve srovnání s těmito médii pouze omezené možnosti, jak své čtenáře do děje zapojit, přesto jich však hojně využívají, a to nejrůznějšími způsoby – od takzvaných „pop-up“ prostorových knih přes detektivky, na jejichž stránkách čtenář pomocí speciálních pomůcek může vyhledávat vodítka k vyřešení záhady, po záludné hádanky a šifry nebo jednoduché ilustrace a básničky. Ať už knihy s dětským čtenářem interagují jakkoliv, napomáhají mu v učení, podporují jeho kognitivní schopnosti, posilují jeho vztah s knihou a čtení mu všestranně ozvláštňují.

V dětské literatuře se kloubí dva protiklady. Často se považuje za jednodušší literaturu, než je ta pro dospělé, a mnoho knih pro děti na tuto jednoduchost skutečně spoléhá. Nezanedbatelné množství se ale pokouší o nejrůznější inovace a řada z nich se dnes vykazuje velkou mírou komplexity (Turrión 2014). Jednou z těchto inovací může být právě vyšší míra interaktivity.

V diplomové práci se zaměřuji právě na tento aspekt dětské literatury a jejího překladu. Navazuji na svou bakalářskou práci, v níž jsem se věnovala

totožnému tématu v první sáze fantasy série pro děti a mládež „Deltora – Země nestvůr a kouzel“ od Emily Roddaové přeložené Olgou Staničkovou. Definovala jsem v ní takzvané interaktivní prvky, jako jsou například hádanky, básničky, říkanky, hlavolamy, šifry či obrázky, které jsou v této sérii i mnohých dalších hojné. Jde o nejrůznější prvky, které se odlišují od ostatního textu a nějakým způsobem vyvolávají interakci mezi čtenářem a knihou, případně i širším okolím.

Tato práce má dva hlavní cíle. Prvním je analyzovat druhou a třetí ságu série Deltora s ohledem na funkčnost překladu interaktivních prvků, míru zachování jazykových prostředků a také změnu obrazového a jazykovo-obrazového materiálu. Funkční přístup k překladu se opírá o termín funkční ekvivalence, jehož základ položil již Catford, a v dnešní době je pokládán za stěžejní zásadu překladu. Jak popisuje Knittlová, vyznačuje se tím, že „nezáleží na tom, použijeme-li stejných či jiných jazykových prostředků, ale na tom, aby plnily stejnou funkci, a to pokud možno po všech stránkách, tedy nejen významové, věcné (denotační, referenční), ale i konotační (expresivní, asociační) a pragmatické“ (2010, s. 7).

Právě z tohoto hlediska analyzuji vybraných 18 interaktivních prvků ze druhé a třetí ságy série Deltora. Zaměřuji se na to, zda byl daný prvek převeden funkčně, tedy s přenesením původní funkce, a jak tento fakt ovlivňuje míru zachování jazykových prostředků. V neposlední řadě zkoumám, zda a jakým způsobem musela být upravena či změněna vizuální složka textu, aby došlo k úplnému naplnění potřeb cílového čtenáře. Tyto výsledky v samostatné části práce shrnuji a graficky zobrazuji pomocí řady tabulek a grafů, dále je srovnávám s výsledky své bakalářské práce a kompletně tím mapuji funkčnost překladu interaktivních prvků v této sérii.

Druhý cíl práce souvisí s čtenářskou recepcí, která je například podle Levého na výzkum složitější než v případě čtenářů nepřekladové literatury (1998, s. 218). Recepce se namísto autora zaměřuje na čtenáře, který je tím, kdo textu na základě své individuální interpretace dodává význam (Brems a Ramos Pinto 2013, s. 142). Důležitý je zde koncept skutečného čtenáře a posuzování, jak jeho recepci ovlivňují různé překladatelské strategie, což se zkoumá například pomocí pozorování, dotazníků, rozhovorů či jiných, modernějších metod (s. 145). O čtenářské recepci v dětské literatuře pojednávají například Tiina Puurtinenová nebo Haidee Krugerová.

Jelikož jsou mé vlastní závěry částečně subjektivní, je žádoucí posoudit, jak na tuto problematiku nahlíží samotní cíloví čtenáři. Pro tento účel jsem se rozhodla provést dotazníkové šetření, které proběhlo na třech školách, jedné základní a dvou gymnáziích. Jeho cílem bylo zjistit názory dané skupiny cílových čtenářů na funkčnost vybraných interaktivních prvků spíše než výzkum čtenářské recepce. Tvorbu, průběh a výsledky šetření popisují a analyzují v samostatné kapitole, zaměřuji se na schopnost respondentů interaktivní prvky vyřešit a zejména na jejich subjektivní hodnocení funkčnosti. Popisují také relevantní faktory, které výsledky mohly ovlivnit, a to navštěvovaná škola, věk a pohlaví respondenta, četnost čtení a předchozí zkušenosti s knihami obsahujícími interaktivní prvky.

Teoretická část krátce nastiňuje prvky specifické série Deltora, ale i řadě dalších knih pro děti, jako je fantasy, dětská poezie a hádanky. Zabývá se problematikou dětské literatury, její definice i definice dětského čtenáře, poté se přesouvá k otázce překladu dětské literatury, jmenovitě překladu obrazového materiálu, který je obecně v dětské literatuře i specificky v této sérii klíčový. V neposlední řadě se teoretická část zaměřuje na otázku současnosti dětské literatury, která se blíže pojí zejména s rostoucí globalizací a digitalizací médií, a na interaktivitu v dětské literatuře, její typy a mnohá pozitiva.

2 Teoretická část

2.1 Deltora – Země nestvůr a kouzel

V této diplomové práci se zaměřuji na druhou a třetí ságu fantasy série pro děti a mládež „Deltora – Země nestvůr a kouzel“ a navazuji na svou bakalářskou práci, v níž jsem se věnovala první sáze této řady. Sérii od australské autorky Emily Roddaové, vlastním jménem Jennifer June Roweové, čtou děti i dospělí po celém světě, popularity se jí dostalo i díky animovanému seriálu, který se s menšími změnami řídí dějem první ságy, karetním hrám a videohrám. Autorka vydala také další série knih určených pro mladší čtenáře, které se odehrávají ve stejném fiktivním světě: sérii „Rowan of Rin“ v letech 1993–2003, sérii „The Three Doors“ v letech 2011–2012 a sérii „Star of Deltora“ v letech 2015–2016. Tyto knihy do češtiny přeloženy nebyly.

Třídílnou druhou ságu série Deltora vydalo v roce 2002 nakladatelství Scholastic a její český překlad v roce 2006 nakladatelství Fragment. Třetí série, která čítá čtyři díly, vycházela v angličtině v letech 2003–2004 a v češtině v roce 2007, opět pod stejnými nakladatelstvími. Všechny díly do češtiny přeložila Olga Staníčková, přičemž první a druhou ságu přeložila pod příjmením Machútová a třetí ságu pod příjmením Zumrová. Překlada se podle dostupných informací věnovala pouze deset let, a to v letech 2003–2013, kdy překládala knihy z angličtiny do češtiny v nakladatelství Fragment, a nyní pracuje jako manažerka lidských zdrojů (LinkedIn¹). Věnovala se převážně překlada fantasy knih a románů pro dívky. Nejznámějším dílem, které přeložila, je fantasy série „Odkaz dračích jezdců“ od Christophera Paoliniho (Databáze knih²).

Druhá a třetí sága série Deltora jsou přímým pokračováním první ságy, v níž tři hrdinové, Lief, Jasmína a Barda, hledali a našli sedm magických drahokamů, vsadili je do Kouzelného pásu Deltory a spasili tak království od krutovlády Pána stínů. V posledním dílu Lief zjistil, že jakožto právoplatný dědic trůnu je právě on tím jediným, který moci Pásu může využívat, Pána stínů tak s jeho pomocí zahnal zpět do Země stínů.

¹ Dostupné z: <https://www.linkedin.com/in/olga-stanickova>

² Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/prekladatele/olga-machutova-46>,
<https://www.databazeknih.cz/prekladatele/olga-zumrova-45>
a <https://www.databazeknih.cz/prekladatele/olga-stanickova-9531>

Ve druhé sáze je Lief již králem a Deltora se pomalu zotavuje z posledních šestnácti let utrpení, kterým předcházela staletí rostoucího vlivu Pána stínů. Mnoho obyvatel Deltory je ale uvězněno v Zemi stínů a Lief je nemá jak zachránit. Díky prastarým Letopisům Deltory, o nichž si všichni mysleli, že byly dávno zničeny, se ale dozví o tajemné Pirranské písťale. Podle legend jde o jedinou zbraň, která by Pána stínů mohla porazit i na jeho vlastním území, ale tajemné podzemní rody, které se po nespočet generací vzájemně nenávidí, si ji rozdělily na tři části. Liefovi nezbývá než doufat, že je tato legenda pravdivá, a spolu se svými společníky se Písťalu vydá hledat. Cestují neprobádaným podzemím Deltory, kde objevují mnohá tajemství včetně dávné historie své země, bojují s hrozivými monstry a navazují užitečná spojení. Nakonec se jim Pirranskou písťalu povede sestavit a jsou díky ní schopni osvobodit zajatce Pána stínů a navrátit je do jejich vlasti.

Třetí sága vypráví o dalším velkolepém dobrodružství. Pán stínů byl z Deltory vyhnán a poražen ve svém vlastním panství, ale dále spřádá plány a Deltora strádá. Sužuje ji chudoba, hladomor, nemoci a hrozivé nestvůry. Lief, Jasmína a Barda díky Letopisům Deltory a útržku prastaré mapy zjistí, že Pán stínů kdysi dávno do nejzazších koutů země ukryl čtyři „Sestry“ – zdroje tohoto zla, které se nyní královstvím začíná šířit. Hrdinové se musí vydat na další nebezpečné a vzrušující dobrodružství plné nástrah, tajemství, ale i přátelství a možná i něčeho víc, aby našli a probudili poslední přeživší deltorské draky, Sestry s jejich pomocí zničili a Deltoru konečně osvobodili od hrozivého vlivu Pána stínů.

2.1.1 Specifika série Deltora

Jak jsem již popsala ve své bakalářské práci, série Deltora je specifická častými hádankami, básněmi, písněmi, slovními hříčkami a jinými prvky, které dílo ozvláštňují. Navíc jde o fantasy knihu a tento žánr taktéž má svá specifika. Fantasy dětské literatury (dále DL) i poezii a hádankám v DL jsem se ve své bakalářské práci věnovala, proto se jimi nyní nebudu podrobně zabývat a pouze je krátce okomentuji.

Fantasy je oblíbený žánr napříč celou věkovou škálou čtenářů a DL není výjimkou. Kromě toho, že děti baví číst o bizarních postavách a jejich

velkolepých příbězích plných nebezpečných dobrodružství, mluvících zvířat a mocných magických předmětů, mladším čtenářům četba fantasy také v mnohém prospívá. Jedním z nejčastěji zmiňovaných efektů, který na dětského čtenáře fantasy má, je paradoxně to, že jim pomáhá pochopit reálný svět. Fantastická povaha celého fiktivního světa i postav, které ho obývají, čtenáři totiž poskytuje jistý citový odstup, díky němuž se nad mnohdy velmi reálnými a důležitými motivy, které se i ve fantasy knihách objevují hojně, může zamyslet mnohem objektivněji než v jiných žánrech. Fantasy tak čtenáři napomáhá v bezpečném prostředí porozumět zásadním životním otázkám jako i například vlastní smrtelnosti. Tento žánr navíc umožňuje mnohonásobnou interpretaci a čtenář si ho může užívat jako pouhý únik před realitou, ale zároveň také jako alegorii, politickou satiru nebo dokonce duchovní cestu (Kurkjian et al. 2006, s. 492).

Poezie v dětské literatuře a celkově dětská poezie je často vnímána spíše jako prostředek, jak dětskému čtenáři představit kánon poezie pro dospělé. Přestože existuje řada autorů, která vytváří kvalitní poezii určenou dětem, tato díla jsou mnohdy odsouvána stranou ve prospěch klasických básní. Děti se tak často musí soustředit na vědomosti a ne na zkušenosti, učí se, že poezii píše pouze velcí autoři a její význam jim někdo musí objasnit, jsou jim předkládána jména slavných básníků a druhy básní místo toho, aby se textu mohli samostatně pokusit porozumět, měli z jeho čtení radost a případně se i tvorby poezie sami zúčastnili (Gill 2007, s. 622–623). Jak Gillová popisuje: „poezie je více než pouhý soubor dávno napsaných „velkých děl“ nebo forem (narativní versus lyrická) a termínů (jambický pentametr a onomatopoeie), které si děti musí zapamatovat. Poezie je jednoduše něco, co lidé dělají“³ (s. 623).

Poezii v dětské literatuře dosud nebylo ve prospěch klasických děl věnováno mnoho teoretické ani kritické pozornosti. Básně přitom plní mnoho zásadních funkcí, které charakterizuje například Perfectová. Poezie je pro děti důležitá, jelikož se s ní setkávají již od narození ve formě ukolébavek a dětských popěvek a písní. Děti si tak velmi často vytvoří blízký vztah k rytmu a rýmu a poezie tuto v podstatě univerzální oblibu uspokojuje. Poezie děti učí lásce k jazyku a dovednostem porozumět sobě i ostatním, jelikož si pomocí ní mohou

³ Vlastní překlad autorky této diplomové práce.

potvrdit své vlastní zkušenosti. V neposlední řadě poezie také podporuje schopnost přemýšlet (1999, s. 728).

Hádky jsou další prvek, který má na děti kladný vliv, a to samozřejmě ne pouze v literatuře. Za tu nejpodstatnější a nejzákladnější funkci hádanek Marandaová pokládá funkci kognitivní, která se uplatňuje hlavně ve vzdělávání a socializaci (1976, s. 127). Tato funkce spočívající v narušení a zpochybňování jistých aspektů zavedeného pořádku je společná vesměs všem kulturám. Hádky si pohrávají s abstraktními hranicemi sociálních a kulturních pravidel a účastníkům ukazují, že ne vše je takové, jaké se zdá. Ve výsledku tyto hranice ale potvrzují a dítě tak posilují v představě o tom, jak funguje svět (s. 131).

2.2 Dětská literatura

Tvrzení, že čtení je pro děti prospěšné a pomáhá jim rozvíjet řadu schopností a dovedností, je v podstatě jednomyslně přijímáno za fakt. Díky ukolébavkám a předčítání dospělými se děti s literaturou setkávají již ve velmi útlém věku a často jsou vedeny k tomu, aby se jí dále věnovaly i samostatně.

Serafini a Mosesová uvádí hned několik rolí, které DL hraje už od doby, kdy se děti naučí číst, a tudíž i důvodů, proč by číst měly. Nejde pouze o prostředek, pomocí něhož se děti učí číst, DL jim naopak pomáhá v mnoha dalších oblastech. Poměrně zjevný je její blahodárný účinek na rozšiřování slovní zásoby a rozvíjení zvědavosti, představivosti i schopnosti porozumění. DL dětem rovněž slouží jako prostor pro uvažování a podnětnou diskuzi a funguje také jako sociální prostředek, díky němuž dochází k budování komunit čtenářů, nebo jako možnost poznat svět jako takový i lidi, místa a okolnosti, s nimiž by se čtenář jinak sám nemusel mít možnost setkat. V neposlední řadě mohou děti literaturu využít jako možnost hry s jazykem nebo jako nástroj, pomocí kterého poznají literaturu i psané vyprávění obecně a získávají tak jistou literární kompetenci (2014, s. 465–467).

Podle O'Sullivanové se DL od ostatních druhů literatury odlišuje ve dvou hlavních aspektech. Zaprvé jde o díla, která současně spadají do oblasti literatury a vzdělávání, což se odráží také na tom, jak jsou převáděny do jiných jazyků. Druhým odlišujícím prvkem je zprostředkovaná komunikace, která je ze své

podstaty asymetrická. V každé fázi literární komunikace totiž vystupují dospělí (ať už rodiče, učitelé, kritici, knihovny či nakladatelství), kteří za dítě v menší či větší míře rozhodují (2011, s. 191). Doplnuje ale, že tato role dospělých jako zprostředkovatelů není nutně negativní, jelikož vzhledem k tomu, že děti na literárním trhu nemohou nezávisle jednat, by bez nich k žádné komunikaci nemohlo docházet (O'Sullivan 2005, s. 13).

Teorie DL sice není oborem s dlouhou tradicí, jelikož začal vznikat teprve ve 20. století zejména díky podpoře knihoven (Lynch-Brown a Tomlinson 1998, s. 230), jde však o interdisciplinární oblast s hlubokým záběrem a hodnotnými poznatky, díky kterým může být dětem předkládána kvalitnější literatura. Její odnož komparativní DL, jejíž důležitost a bohatost zdůrazňuje O'Sullivanová, si za úkol klade zkoumat systém DL včetně ekonomických, sociálních a kulturních podmínek, které ho ovlivňují, stejně jako kulturní a vzdělávací funkce DL. Zabývá se porovnáváním literatur pocházejících z různých historických a sociokulturních oblastí a také s nimi související problematikou kulturních a interkulturních jevů a jejich převodem, který je zejména relevantní v překladu DL. Dalším důležitým aspektem je rostoucí komercializace a globalizace DL, kvůli kterým se pohled na ni v mnoha případech mění z předmětu nesoucího kulturní a intelektuální hodnotu na prostředek, jak přilákat a zabavit co největší masu čtenářů (2011, s. 189–190).

2.2.1 Definice dětské literatury

DL dlouho neexistovala jako samostatný žánr. Bottigheimerová popisuje, že se jí v minulosti málokdy dostalo pozornosti samo o sobě – pokud se studovala, bylo to z pohledu historie, sociologie, psychologie či pedagogiky, a nenahlíželo se na ni jako na plnohodnotný systém (1998, s. 192).

Dalším problémem, se kterým se DL potýkala a který ovlivňoval její boj o samostatnost a hodnotnost vědeckého bádání, bylo její rozdělení na „nízkou“ a „vysokou“. Ačkoliv nízkou DL dychtivě četlo nespočet dětí, kritické pozornosti se dostávalo pouze té vysoké, která zahrnovala zejména klasická díla zlatého věku DL, a to do takové míry, že pouze ona byla považována za skutečnou DL, jelikož se vytríbeným stylem i dobrým mravním ponaučením vyrovnala „vysoké“ literatuře pro dospělé (s. 196).

Toto negativně zbarvené rozdělení bylo podle Bottigheimerové v historii DL stěžejní, Nezkusil ale upozorňuje na jeho důležitost, kterou nelze opomenout. „[P]ro dětskou literaturu platí totéž jako pro každou jinou: že i ona má svou hierarchii literárních druhů a žánrů a že i uvnitř žánru je třeba odlišovat díla tzv. vyšší literatury a tzv. lehké četby“ (1963, s. 170–171). Nezkusil se tímto výrokem ovšem nesnaží znehodnotit význam DL, nýbrž poukázat na její různorodost a vyplývající složitost její definice, která by se měla řídit tím, co mají díla určená pro děti společného, a ne tím, čím se liší od ostatní literatury. Otázka hodná diskuze tedy je, zda by bylo prospěšné toto rozlišení alespoň pro tento účel používat i dnes.

Otázka definice DL je a vždy byla velmi sporná. Ve druhé polovině 20. století se díky rozšíření zájmu o recepční teorii začala chápat nejen jako literatura, která je pro děti zamýšlená, ale hlavně jako literatura, kterou děti skutečně čtou, což dramaticky rozšířilo její záběr (Bottigheimer 1998, s. 199) a zapříčinilo rostoucí interdisciplinaritu mnohých studií týkajících se dětského čtenáře (s. 202).

Tyto dvě definice jsou v teorii DL stěžejní – dodnes se mnoho teoretiků přiklání k jedné z nich a tu druhou zásadně odsuzuje. Gubarová je jedním z autorů, který se k této otázce staví neutrálně a snaží se najít kompromis. DL podle ní nelze definovat jako literaturu, kterou děti čtou, protože v tomto případě by do ní mohlo patřit prakticky jakékoliv dílo. Naopak definice DL jako literatury dětem určené podle ní představuje příliš úzké vymezení, jelikož vylučuje všechna díla, která vznikla před 18. stoletím nehledě na to, že mnoho tradičně „dětských“ knih bylo napsáno pro smíšené publikum dětí i dospělých (2011, s. 209).

Ve skutečnosti je tato otázka podle Gubarové vlastně zbytečná a jen poli DL škodí, jelikož se pokouší generalizovat extrémně heterogenní skupinu textů. Podle ní bychom se měli ubírat zlatou střední cestou – konceptu DL se zcela nevzdávat, ale ani se nepokoušet najít rysy, které mají všechny dětské knihy společné, protože myšlenka, že veškerá dětská díla napříč historií a kulturami nějaký takový prvek obsahují, je nepřijatelná (2011, s. 210).

Skutečnost, že je něco velmi složité nebo až nemožné definovat, neznamená, že to neexistuje nebo že o tom nelze mluvit. V takových případech jednoduše musíme přijmout, že daný koncept je složitý a obsáhlý; může být také nestálý (jeho význam se v čase a v různých kulturách mění) a nejasně ohraničený

*(jeho hranice nejsou pevné ani přesné). Jedním z takových konceptů je dětství – a dětská literatura je dalším.*⁴ (Gubar 2011, s. 212)

2.2.2 Dětský čtenář

Koncept dětského čtenáře je podobně problematický jako definice DL. Již dlouho zažité a hojně používané je rozdělení DL do tří skupin podle toho, kdo je zamýšleným čtenářem. Pokud je jím vždy pouze dítě, jde o dílo s jedním adresátem, pokud je text určený pro dítě a dospělého zároveň, jedná se o dvojího adresáta, a pokud je zamýšleným čtenářem střídavě dítě a dospělý, pak má dané dílo adresáta dvojitého (Cheetham 2013, s. 19). Tyto koncepty jsou sice užitečné pro potřeby analýzy a z toho důvodu bohatě využívané napříč nejrůznějším výzkumem, podle Cheethama s sebou ale nesou nebezpečí generalizace konceptů, jako je dítě, dospělý, zamýšlený čtenář nebo skutečný čtenář.

Ve výše uvedeném rozdělení se s termíny dítě a dospělý pracuje, jako by šlo o dvě zcela oddělené, vzájemně se vylučující entity. I jejich definice jsou často založeny na kontrastu, tedy že dítě je někdo, kdo není dospělý, a dospělý je někdo, kdo není dítě (s. 20). Na tento problém upozorňuje například i Oittinenová, která tvrdí, že dětství není časově omezený koncept, který by bylo potřeba pevně definovat, protože všichni se vyvíjejí a dospívají různě – někdo je dítětem po kratší dobu, někdo déle a někdo jím nikdy být nepřestane (2000, s. 41). Koncepty dítěte a dospělého tedy ve skutečnosti nejsou protiklady, které by vytyčovaly dvě oddělené skupiny čtenářů, ale jakási pomyslná škála, na níž bychom našli bezpočet druhů adresátů (Cheetham 2013, s. 20).

Cheetham dále kritizuje definicemi podsouvanou myšlenku, že děti tvoří jednu homogenní skupinu, kterou lze shrnout do konceptu zamýšleného čtenáře. Stejně jako jakýkoliv jiný čtenář se i dětský čtenář v čase vyvíjí, v různých kulturách se liší a i čtenáři stejného věku mezi sebou mají individuální rozdíly (s. 20–21). Zamýšlený čtenář, tedy něco zakódovaného v textu samotným autorem (ať už vědomě či nevědomě), je dalším problematickým aspektem DL. Tento koncept totiž předpokládá, že čtenář je neměnný, objektivní a identifikovatelný

⁴ Vlastní překlad autorky této diplomové práce.

faktor, ale ve skutečnosti jde o koncept, který se v průběhu dějin a v dané kultuře neustále mění (s. 22).

Podobná představa vymezená funkčním hlediskem Vladimíra Nezkusila se uplatňuje i v českém chápání DL, jak popisuje například Lukavská. Dětský čtenář a jeho kognice je obecně chápána jako něco konstantního s pevně daným vývojem, který neohledně na kulturní a časový kontext zůstává neměnný (2017, s. 91). Toto pojetí se opírá o Piagetovy závěry, které „byly již poměrně dávno přesvědčivě vyvráceny či poupraveny“ (s. 92), nicméně teorie DL tuto skutečnost v některých případech začíná reflektovat jen velmi pomalu.

2.3 Překlad dětské literatury

Ve středu překladu dětské literatury leží paradox: je všeobecně uznávané, že knihy se překládají, aby byla cílová dětská literatura obohacena a aby se dítě mohlo seznámit s cizími kulturami, současně jsou ale právě cizí elementy z překladu odstraňovány a překlady jsou významně adaptovány, aby byly přizpůsobeny cílové kultuře, a to údajně z toho důvodu, že by jim mladí čtenáři nerozuměli. Překlad dětské literatury proto spočívá v hledání rovnováhy mezi úpravou cizích prvků, aby odpovídaly úrovni porozumění dětského čtenáře, a snahou zachovat rozdíly, díky kterým by přeložený text mohl obohatit cílovou kulturu.⁵ (O'Sullivan 2005, s. 64)

Z citátu je zřejmé, že didaktická a moralistická funkce, kterou DL měla v 17.–19. století (Lynch-Brown a Tomlinson 1998, s. 229), z pohledu na DL zcela nevyzrála ani dnes. Shavitová uvádí, že na rozdíl od překladu literatury pro dospělé jsou překladatelé DL oprávněni text jakkoliv upravovat, zkracovat či rozšiřovat, aby dodrželi dva základní principy, kterými se překlad DL řídí. Cílový text (dále CT) by měl být pro dítě vhodný a prospěšný v souladu s tím, co společnost v daném čase považuje za dobré z hlediska výchovy, a dále by jazyk, zápletka i charakterizace měly odpovídat společensky stanovené schopnosti dítěte číst a porozumět textu (1986, s. 112–113).

⁵ Vlastní překlad autorky této diplomové práce.

K manipulaci textu se vyjadřuje také O'Sullivanová, která tvrdí, že změny, jejichž cílem je zajistit, aby byl text pro dětského čtenáře srozumitelnější, jsou často ospravedlňovány nedostačujícími kompetencemi čtenáře. Tento přístup ale ignoruje fakt, že receptivní schopnosti čtenářů různého věku nebyly empiricky dokázány, opírají se tedy o pouhý hypotetický koncept. Ukázalo se ale například to, že zamýšlený čtenář výchozího textu (dále VT) a CT často není identický a ve velké míře závisí na vzdělání, vývojové psychologii a pojetí dětství dané kultury (2005, s. 78–79), což souvisí se stereotypním a mylným pojetím dětského čtenáře popsaným výše.

O specificích překladu DL jsem již podrobně pojednala ve své bakalářské práci, z toho důvodu se touto oblastí nebudu detailně zabývat. Ve středu zájmu překladu DL se dnes nachází mimo jiné ideologické rozdíly kultur a s nimi související cenzura a adaptace kulturního kontextu, dalšími ústředními tématy jsou status překladatele nebo překlad vizuálních prvků (O'Sullivan 2011, s. 191–192). Z těchto oblastí je pro mou práci nejrelevantnější překlad vizuálních prvků, kterému se budu věnovat do větší hloubky.

2.3.1 Vizuální prvky

Série Deltora sice není řadou obrázkových knih, přesto obsahuje poměrně velké množství ilustrací, takže s nimi má mnoho společného. Oittinenová uvádí, že překlad knih pro děti zahrnuje interpretaci verbálního i vizuálního materiálu. Interakce těchto dvou složek je pro DL zásadní, protože při čtení DL se čtenář účastní dialogu, kde na jedné straně stojí on sám a na druhé straně příběh vyprávěný pomocí ilustrací i slov. Z toho důvodu při překladu ilustrace nemohou být opominuty (2000, s. 100).

Oittinenová dále vyzdvihuje, že překládat obrázkové knihy vždy znamená překládat obě tyto složky. Vizuální prvky přitom nejsou omezené pouze na ilustrace, ale vztahují se na celý vzhled knihy včetně struktury vět, interpunkce i náznaků ohledně místa, času, kultury a postav, které do obrázku vložil ilustrátor a které překladatel musí kriticky analyzovat, interpretovat a převést. Z toho důvodu je u překladatelů nutné rozvíjet takzvanou vizuální gramotnost, která se ovšem často přehlíží, jelikož panuje chybná představa, že překladatelé pracují pouze s verbální stránkou textu (2003, s. 139).

Shortová referuje, že se množství tisknutých obrázkových knih rapidně snižuje, a to až do takové míry, že tento typ literatury někteří považují za ohrožený. Na vině jsou zřejmě rodiče, kteří na své děti příliš tlačí, aby rychleji přešli k četbě tradičních textových knih, jelikož se domnívají, že jim to přinese více akademických úspěchů. Obrázkové knihy jsou ale nadále velmi populární a řada nakladatelství i autorů se jejich tisk snaží podpořit, takže je nepravděpodobné, že by tento žánr v dohledné době vymizel (2018, s. 288).

Naproti poklesu množství obrázkových knih roste podíl knih ilustrovaných. Dnešní kultura je do velké míry vizuální, děti jsou do ní neustále ponořené a vizuální prvky jsou právě ty, které často zprostředkovávají jejich zkušenosti a interakce. Z toho důvodu jsou pro ně knihy se silnou vizuální stránkou obzvlášť atraktivní a snáze pochopitelnější (s. 289).

Aby text svou atraktivitu neztratil, lokalizace vizuálních prvků a případné uzpůsobení verbálního materiálu či ilustrací za účelem dosažení shody v přeloženém textu by měly dosahovat patřičné kvality. Ilustrace jsou v překladu přesto často přehlíženy. Dokonce ani vydavatelé DL si mnohdy neuvědomují, jaké požadavky na překladatele ilustrovaná DL klade, a to zejména kvůli tomu, že o DL obecně uvažují jako o „jednodušší“ literatuře, než je ta pro dospělé (Oittinen 2000, s. 114).

2.4 Současnost dětské literatury

Literatura pro děti a mládež na rozdíl od jiných žánrů vzkvétá a vysoký prodej ve spojení s novými technologiemi a neustále narůstající globalizací znamená, že děti mají k dispozici čím dál zajímavější a inovativnější knihy. Společnost se mylně domnívá, že tištěná kniha je na pokraji vyhynutí, ale řada dat dokazuje, že ačkoliv oblíbenost elektronických knih jako důležitých čtecích pomůcek roste, jejich podíl se ustálil na 25 % trhu, přičemž populární knihy se nadále převážně tisknou. E-knihy a jiný digitální obsah tištěné knihy nenahrazuje, pouze umožňuje širší možnost výběru i snazší dostupnost a poskytuje čtenářům alternativní zážitek ze čtení (Short 2018, s. 287–288).

Přestože lidé a konkrétně děti stále čtou, nárůst digitálních médií ve čtenářství způsobil jisté proměny. Piorecký popisuje, že poté, co se ve druhé

polovině 90. let minulého století začal obrovsky rozšiřovat internet, elektronická média a nejrůznější komunikační technologie, se spustila takzvaná remediace. Stručně řečeno jde o „lineárně vývojový teleologický proces, v němž jsou starší média nahrazována médii novějšími a dokonalejšími“ (2010, s. 490). Mezi hlavní změny čtenářství způsobené remediací podle Pioreckého patří jisté smytí hranic mezi autorem a čtenářem vlivem rostoucí interaktivity digitálních médií, negativní účinek čtení textu na obrazovce a propojenost digitálního textu na internetu s takřka nekonečným množstvím dalších textů (s. 499). Remediace ovšem není jednosměrná, naopak jde o „obousměrný proces, v němž nositelem změn nejsou pouze nová média, ale s jejich nástupem se nutně mění i média stará, která jsou přinucena na tyto změny nějak odpovědět“ (s. 490). Z toho důvodu lze předpokládat, že remediace ovlivňuje také čtenářství tradičních tištěných knih (s. 490).

Tuto skutečnost potvrzují i Timpanyová a Vanderschantz, kteří uvádí, že díky pokroku v digitálních médiích se do oblasti elektronických i tištěných knih dostalo velké množství nových nápadů. Digitální knihy ve svém rozvoji čerpají z tištěných knih a stejně tak jsou tištěné knihy ovlivňovány těmi digitálními (2012, s. 106).

Jedním z těchto možných vlivů by mohl být multimodální charakter DL, s nímž se čtenáři čím dál častěji setkávají jak v digitální, tak i v tištěné literatuře. Multimodální komunikace je „[k]omunikace založená na využívání několika sémiotických systémů („modů“), např. mluveného jazyka a gestiky nebo psaného jazyka a obrázků (grafické složky)“ (Kaderka 2017). Narůstající komplexita multimodality v DL, která se v tištěném médiu týká hlavně obrázkových knih a komiksů, se v posledních letech stala důležitým bodem výzkumu. Digitalizace obou těchto žánrů s sebou nese ještě vyšší míru multimodality, která překračuje text, ilustrace a design knihy a může zahrnovat také zvukové efekty, hudbu, animaci a hypertextové odkazy (Serafini, Kachorsky a Reid 2018, s. 312).

Zvýšená míra multimodality ale není omezená pouze na elektronické knihy. Serafini et al. navrhuje mezi tištěné, tradičně vizuální žánry DL, mezi něž patří primárně obrázkové knihy a komiksy, zařadit takzvanou multimodální knihu. Tyto tři literární formáty jsou charakteristické tím, že k vyprávění používají kombinaci textu a vizuálních prvků. Samotná multimodální kniha je literární hybrid tradiční knihy a grafického románu, která čtenáře do děje zapojuje nejen

pomocí textu, ale také pomocí ilustrací a designových prvků, které se v knize hojně objevují. Od ilustrovaných knih se liší tím, že hlavní komunikační sílu nenese pouze text, ale na vytváření významu se značně podílí i obrázky, které nejsou pouhým doplňkem či ozvláštněním. Tyto dvě složky ale zároveň na stránce zůstávají fyzicky odděleny, čímž se multimodální kniha odlišuje od komiksu (s. 314).

Domnívám se, že knihy série Deltora lze považovat za multimodální. Ilustrace, které jsou v ní poměrně početné, ve většinu případů obsahují zásadní informace pro děj a při čtení by je nebylo možné vynechat, aniž by čtenář přišel o podstatnou část sdělení. Knihy sice nesplňují druhou podmínku oddělenosti vizuálního a verbálního materiálu, jelikož text je často součástí ilustrací, ale sérii v žádném případě nelze považovat za komiks ani obrázkovou knihu, kategorie multimodální knihy tedy vyhovuje nejvíce. Z toho vyplývá, že ačkoliv se teoretici konceptem multimodální knihy začali zabývat teprve nedávno, ve skutečnosti existoval už minimálně na samém začátku tohoto století, kdy série vycházela, a pravděpodobně ještě mnohem dříve.

2.5 Interaktivita v dětské literatuře

Moderní technologie a média DL propůjčují nové možnosti, jak se čtenářem interagovat. Již samotné tištěné obrázkové knihy (a potažmo i jakékoliv knihy s ilustracemi) čtenářům nabízí bohatý zážitek díky mnohostranné interakci textové a obrazové složky. Digitální knihy tento interaktivní potenciál ještě prohlubují díky využití multimediálních zdrojů, jmenovitě zdrojů vizuálních, zvukových a hmatových. Zatímco tištěné knihy se čtenářem mohou interagovat fyzicky a intelektuálně, e-knihy přidávají digitální dimenzi, díky které má dítě možnost podílet se na samotném příběhu a přímo interagovat s vizuálními prvky. Tento typ interakce a její role dosud nebyly obstojně prozkoumány a stejně tak neexistují žádné zásady, jak by měla vypadat, což na dětského čtenáře může mít negativní vliv, jelikož jakákoliv interakce se automaticky nerovná interakci dobré, užitečné. Nicméně je jisté, že multimédia a interaktivita jsou významnými faktory, které dětského čtenáře motivují ke čtení a jsou schopné ho plně zaujmout (Menegazzi, Sylla a Padovani 2018, s. 636–638).

Fakt, že digitální knihy mají větší interaktivní potenciál, ovšem nic nemění na tom, že interaktivitu lze v hojně míře najít i v tištěné literatuře, ani na tom, že jde o podstatný aspekt DL a literatury obecně, který si zaslouží vědeckou pozornost. Přesto se tato oblast potýká s nedostatkem literatury, která se interaktivitou v tištěných dětských knihách a jejím rozdělením zabývá (Timpany a Vanderschantz 2012, s. 98).

Aby dítě mohlo prosperovat, měly by knihy, která má k dispozici, být různorodé, což může zásadně přispět k jeho vývoji. Čtení a interakce s knihami ho totiž mohou podpořit v rozvoji schopností, které bude potřebovat v dospělém životě. Narůstající začlenění interaktivity v DL je možné vysvětlit zvýšeným využíváním digitálních technologií pro dětské čtení, z čehož vyplývá otázka, zda budou nastávající generace i nadále těžit z interakce, kterou jim může nabídnout pouze kniha tištěná (s. 98–100).

Jak již bylo zmíněno, interaktivita se nutně nemusí pojít s technologiemi, ačkoliv je v nich často markantnější. Její definice se odvíjí od média, v němž se vyskytuje, jelikož různá média mohou obsahovat různé úrovně interaktivity a často nelze jednoznačně posoudit, které je více či méně interaktivní. Například tištěná kniha jistou, ač velmi nízkou úroveň interaktivity obsahuje vždy. Přestože může jít o pouhé otáčení stránek, i tento jednoduchý úkol dítěti pomáhá rozvíjet motorické schopnosti a vizuomotorickou koordinaci nebo i poznávat různé textury. Tento typ interakce od čtenáře nevyžaduje mnoho úsilí, ale je jisté, že různé úrovně interaktivity na něj mohou mít různý vliv a mohou tak přispět k tomu, aby byl do knihy více zapojen a více si z ní odnesl (s. 100).

O komplexní kategorizaci druhů interaktivity se pokusila již řada autorů. Níže uvádím dvě z těchto možných dělení.

2.5.1 Skutečná, simulovaná a falešná interaktivita

Turriónová částečně přebírá klasifikaci Isidra Morena a navrhuje trojí rozdělení interaktivity podle toho, jak ovlivňuje příběh, a to na skutečnou, simulovanou a falešnou účast. Uplatňuje ji na aplikace pro čtení knih, které jsou díky své elektronické podobě často interaktivnější než knihy tištěné, do jisté míry však toto rozdělení lze aplikovat i na tradiční knihy. Skutečná účast nastává, když čtenářova činnost skutečně ovlivní příběh ve vztahu příčina-následek. Simulovaná účast

znamená, že čtenářovo konání má na příběh stejný efekt, ke kterému by došlo, i kdyby čtenář nic neudělal. V případě falešné účasti se následek čtenářova jednání v příběhu často opakuje, je bezvýznamný a na vývoj děje nemá reálný vliv (2014).

V tomto rozdělení by série Deltora patřila pod hlavičku simulované účasti. Nehledě na to, zda čtenář vyřeší hádanku, pochopí slovní hříčku nebo rozluští šifru, příběh bude dál pokračovat. Možnost skutečné účasti, která vyvolává ten nejvyšší stupeň interaktivity a umožňuje čtenáři svými rozhodnutími tvarovat příběh, je pro tištěné knihy limitované svými fyzickými hranicemi a neměnnou podobou velmi omezená. Lze ji pozorovat snad jen v knihách typu „vyber si své vlastní dobrodružství“, v nichž čtenář do příběhu skutečně může zasáhnout a vybrat si, co se stane dál. I tato interaktivita by však například podle rozdělení Ryanové byla jenom svou slabou formou, která čtenáři pouze umožňuje zvolit z několika možností a v zásadě jen vybrat, v jakém pořadí knihu bude číst (1999, s. 126). Silnou interaktivitu, která vzniká v případě, kdy je příběh utvářen samotnými činnostmi uživatele (s. 130), si v tištěné literatuře lze představit jen stěží.

Elektronické knihy, přesněji knihy na internetu nebo v aplikacích, žádná podobná fyzická omezení nemají a ve výsledku proto často bývají výrazně interaktivnější. To ale neznamená, že by tištěné knihy nemohly být interaktivní nebo že by to, jak se svými čtenáři interagují, nebylo hodno vědeckého zájmu.

2.5.2 Fyzická a intelektuální interaktivita

Timpanyová a Vanderschantz interaktivitu rozdělují do dvou základních skupin podle toho, pomocí jakých prostředků kniha se čtenářem interaguje a jakou míru interaktivity tyto prostředky umožňují. Těmito kategoriemi je „fyzické posílení“ neboli fyzická interaktivita a „řazení obsahu“ neboli intelektuální interaktivita. Do první skupiny patří hmatové prvky, s nimiž čtenář může fyzicky manipulovat, například papírové modely a skládačky v „pop-up“ knihách, vytahovací části, tlačítka a jiné odchylky od tradiční knihy. Do druhé skupiny se řadí díla, která čtenáře vybízí k nelineárnímu čtení, například pomocí netradičního pořadí stránek nebo čtení v jiném směru, než zleva doprava a shora dolů (2012, s. 101–102).

Obě kategorie obsahují několik podkategorií, které knihy řadí podle míry interaktivity, ale nelze říct, že interaktivnější kniha je pro děti jako učební pomůcka vždy lepší (s. 104). Je také nutné zmínit, že jde čistě o interakci, kterou se čtenářem navazuje samotná kniha, a nikoliv interakci, kterou se v průběhu čtení snaží podnítit rodič nebo učitel (s. 97).

Ve svém pozdějším průzkumu trhu Timpanyová a Vanderschantz zjistili, že interaktivní knihy většinou vykazují vysokou interaktivitu jednoho typu a nízkou či nulovou interaktivitu typu druhého, ale objevují se i knihy, které obsahují interaktivitu fyzickou i intelektuální. Autoři spekulují, že tyto případy představují nejvyšší potenciál pro interakci se čtenářem, ale stejného efektu by bylo možné dosáhnout i pouze se zapojením jednoho druhu (2013, s. 42).

Podle tohoto rozdělení je série Deltora příkladem knihy, která vykazuje mírnou úroveň obou typů interaktivity, ovšem vždy pouze v krátkém úseku textu. Fyzická interakce zde spočívá například v tom, že čtenář knihu musí fyzicky natočit, aby byl schopný přečíst nápis, intelektuální interakce je zase zastoupena v případech, kdy si čtenář musí text část textu přečíst pozpátku anebo vynechat některá slova, aby přišel na skutečný význam, případně se v textu vrátit poté, co mu byl zpětně odhalen například kód k zašifrované zprávě.

Domnívám se ale, že nejde o jediné dva druhy interaktivity, jelikož ta nejzastoupenější interakce, kterou se čtenářem série Deltora vyvolává a kvůli níž si dítě čtení tak užívá, nespadá ani do jedné z navržených kategorií. Jde převážně o hádanky, šifry a jiné typy prvků, které čtenáře nabádají, aby se do děje knihy aktivně zapojil a pokusil se na jejich řešení přijít sám. Timpanyová a Vanderschantz hádanky zmiňují, ale pouze v kontextu nelineárnosti – například když dítě musí vyřešit hádanku, aby zjistilo, na které straně má pokračovat, nebo tím nějakým způsobem může ovlivnit příběh (2012, s. 104). V případě série Deltora ale fakt, zda čtenář hádanku vyřeší či nevyřeší, na příběh ani posloupnost čtení vliv nemá a čtenář se je může pokusit řešit pouze pro své vlastní potěšení. Zdá se tedy, že jde o poddruh intelektuální interaktivity, která není založena na nelineárním čtení.

2.5.3 Sociální interaktivita

V sérii Deltora se navíc vyskytuje ještě jeden typ interaktivity, na kterou se Timpanyová a Vanderschantz nezaměřovali, jelikož se soustředili výhradně na interakci čtenáře s knihou, ne s jinými lidmi. Interakce ale může hranice samotné knihy přesáhnout a tento typ je neméně významný a zajímavý.

Ve druhém díle třetí ságy se vyskytuje matematická hříčka, kdy si hrdinové mají vybrat jedno číslo a po sérii výpočtů jim vyjde totéž nehledě na to, jaké číslo si zvolili. Samozřejmě jde o jednoduchý, logicky objasnitelný trik, ale ze své vlastní čtenářské zkušenosti si živě pamatuji, že jsem nad ním strávila hodiny – zkoušela jsem všechna možná čísla a podivovala se, jak je něco takového možné, a poté jsem se o tento matematický trik dělila s celou svou rodinou a všemi kamarády, kteří byli stejně nadšení jako já (či to v případě dospělých alespoň předstírali, aby mě potěšili). A tak se tento prvek dostal mimo knihu mezi poměrně velké množství lidí, z nichž někteří ho možná donesli ještě dál. Tento případ se může týkat i jiných hádanek nebo básniček, které čtenáře natolik zaujmou, že se o ně bude chtít podělit s ostatními.

Nejen, že tyto prvky čtenáři umožní, aby se něco naučil a procvičil si kognitivní schopnosti jako paměť, logické myšlení nebo počítání, ale mají i významnou sociální funkci. Z toho důvodu bych tuto interakci předběžně nazvala sociální. Timpanyová et al. popisují, že společné čtení dítěte s dospělým posiluje literární vývoj a čtenářské dovednosti, ale i komunikační schopnosti dítěte (2014, s. 197). Při společném čtení je sociální rozměr obzvláště důležitý. Vzdělávací přínos a seznámení se s knihami a tím, jak fungují, nelze zanedbat, ale mnohem závažnější je pro dítě příležitost mluvit o nové slovní zásobě a konceptech, které tímto způsobem může vztáhnout na svou vlastní zkušenost a znalost světa (Eagle 2012, s. 39).

Současně platí, že vysoká míra fyzické a intelektuální interakce posiluje i interakci sociální. Experimentálně totiž bylo ověřeno, že rodiče a děti při společném čtení s knihou a současně i spolu interagují mnohem více, pokud čtou interaktivní knihu, než když čtou tradiční, neinteraktivní verzi stejné knihy (Vanderschantz, Timpany a Wright 2020, s. 531). Je tedy pravděpodobné, že různé interakce jsou propojené a vzájemně se ovlivňují a intenzifikují.

Zároveň je nutné podotknout, že sociální interakce, kterou zde popisují, se od interakce vyvolané společným čtením liší. Původně totiž jde o fyzickou či intelektuální interakci čtenáře s knihou (v tomto případě tištěnou), která může být přenesena i mimo ni a teprve poté nabude sociální funkce. Se společným čtením ovšem blízce souvisí, jelikož často jde o interakci mezi dítětem a dospělým zapříčiněnou danou knihou. Společné čtení dítěte a dospělého s sebou nese mnoho užitku, jako je zvýšený rozvoj rané gramotnosti, schopnosti porozumění a jazykových dovedností obecně (Vanderschantz, Timpany a Wright 2020, s. 517). Lze předpokládat, že podobný efekt má i zde popsána sociální interakce.

V některých ohledech je tento typ interakce pro dítě dokonce vhodnější než klasické společné čtení, v němž značná část interakce často probíhá formou pokynů – tedy situace, kdy má dítě splnit nějaký předem daný úkol (například vyřešit hádanku nebo najít něco specifického na stránce) a dospělý ho pouze vede k tomu, aby tento cíl vykonalo správně. Ačkoliv se mnoho dospělých domnívá, že tento způsob je na podporu učení nejvýhodnější, není tomu tak. Ve skutečnosti je pro dítě a jeho vývoj mnohem prospěšnější a efektivnější, když má možnost se na určování cílů komunikace podílet a také může konverzaci samo započít anebo v ní aktivně pokračovat (Eagle 2012, s. 47).

V popisované sociální interakci komunikace probíhá právě tímto způsobem – dítě je aktivním iniciátorem konverzace, jelikož se s dospělým samo chce podělit o hádanku, matematickou, logickou či slovní hříčku, básničku nebo cokoli jiného, co ho v knize zaujalo, a účel komunikace, v tomto případě tedy například vyřešení hádanky, si skutečně určuje samo. Navíc je v tomto případě ono samo tím, kdo řešení hádanky zná a může svému komunikačnímu partnerovi pomoci ho dosáhnout, což ještě výrazněji posiluje sociální funkci.

Tato interakce se ovšem netýká pouze dospělých, ale i jiných dětí, s nimiž může čtenář svou zkušenost sdílet a mnohonásobně tak rozvíjet své schopnosti. Mnoho pedagogů a psychologů uvádí, že správný rozvoj sociálních, jazykových a kognitivních schopností dítěte je podmíněný úspěšnou interakcí jak s dospělými, tak i s vrstevníky. Tyto tři schopnosti jsou úzce propojené a v průběhu dospívání je pro jejich rozvoj klíčová sociální kompetence (Brown, Odom a Holcombe 1996, s. 20). Z toho důvodu i z důvodů výše uvedených se domnívám, že tento druh interakce, tedy sociální interakce s dospělými i vrstevníky vyvstávající z interakce s knihou, a její význam a přínos nelze zanedbat.

3 Praktická část

3.1 Metodologie

Jak již bylo zmíněno výše, diplomovou prací navazuji na svou bakalářskou práci a budu tudíž využívat poznatky, které jsem při jejím vypracování získala. Metodologie se do značné míry shoduje. Pracuji s definicí interaktivních prvků (dále IP), na něž se budu zaměřovat i v rámci diplomové práce, kterou jsem si určila ve své bakalářské práci:

Za interaktivní prvky [...] považuji veškerý jazykový, obrazový i jazykovo-obrazový materiál, který nějakým způsobem zachytí čtenářovu pozornost buď tím, že se výrazně graficky odlišuje od ostatního textu (jedná se tedy především o ilustrace), nebo tím, že obsahuje nějaký specifický jazykový prostředek [...], který se v ostatním textu nevyskytuje. (Martínková 2020, s. 26)

Jak jsem popsala, slovo interaktivní jsem použila, jelikož vyjadřuje schopnost těchto prvků vytvořit mezi knihou a čtenářem pevnější vztah, kdy se čtenář stává aktivním účastníkem děje a ne pouze divákem, který ho pasivně pozoruje, ale nijak se na něm nepodílí. Může se tak téměř stát jednou z hlavních postav a má možnost „nejen pokusit se uhodnout řešení hádanky nebo odhalit význam šifry dříve než hrdinové, ale zároveň se vžít do děje a na vlastní oči vidět tajné zprávy, rozcestníky, symboly, útržky papíru a poznámky, které vidí i knižní hrdinové“ (Martínková 2020, s. 26).

IP mohou být trojího druhu – čistě jazykové, čistě obrazové nebo jazykovo-obrazové, tedy v sobě mohou vizuální a verbální složku kombinovat. Třetí skupina ve druhé a třetí sáze výrazně převyšuje ostatní a právě tyto IP při překladu většinou představují největší obtíž, jelikož často musí být graficky upraveny, aby byla vizuální a verbální složka v souladu, jak již bylo zmíněno v teoretické části.

V bakalářské práci jsem dále popisovala přínos IP a jejich význam v DL, s čímž je spjata také důležitost kvality jejich překladu. „Tyto prvky, ať už jde o básničky, obrázky, hádanky nebo cokoli jiného, jsou obzvlášť pro dětského čtenáře, který často nemá dostatek soustředění na čtení dlouhého strohého textu

bez jakéhokoliv ozvláštnění, velmi atraktivní. Z toho důvodu se domnívám, že význam IP v DL je značný a pomáhá dítěti číst déle a čtení si více užít“ (Martínková 2020, s. 26). Problém spočívá v tom, že IP mohou tuto funkci v překladové DL provádět jen tehdy, pokud byly přeloženy kvalitně s ohledem na cílového čtenáře, tedy s důrazem na funkční hledisko.

Právě na tento aspekt překladu se budu zaměřovat i v této práci. Z výsledků mé bakalářské práce je zjevné, že na funkčnost překladu nemá vliv míra zachování jazykových prostředků (dále JP), na což se odvolává i Jiří Levý, Dagmar Knittlová a mnozí další autoři. Na základě výsledků své bakalářské práce si tedy nyní stanovuji následující hypotézy:

1. Všechny analyzované přeložené IP jsou funkční či alespoň částečně funkční.
2. Funkčnost přeložených IP nebyla ovlivněna mírou zachování JP.
3. Překladatelka při převodu IP spíše volila volný překlad.
4. Obrazový a jazykovo-obrazový materiál byl v CT ve značné míře graficky upraven, aby odpovídal potřebám cílového čtenáře.

Volný překlad úzce souvisí s Nidovým konceptem dynamické ekvivalence, kterým se rozumí překlad, jehož účelem je dosažení stejné reakce adresáta CT neboli ekvivalentního účinku. Takový text by měl „vyhovět potřebám cílového jazyka a jeho celkové kultury, kontextu sdělení i adresáta“ (Knittlová 2010, s. 9), přičemž každý jazyk má své specifické stylistické normy. Aby překladatel této ekvivalence dosáhl, často se nemůže držet doslovného znění VT a namísto toho volí takzvaný volný či volnější překlad, což je označení, které v této práci budu používat.

IP, které splňují výše popsaná kritéria, se ve druhé a třetí sáze série Deltora nachází 113. Zvolila jsem stejný postup jako ve své bakalářské práci a nejprve jsem provedla výběr pouze některých z nich, jelikož analyzovat všechny by v této práci nebylo reálné a ani užitečné. V mnoha případech totiž na vytvoření funkčního překladu stačilo prosté, relativně doslovné převedení jazykového a případně i grafického materiálu a analýza překladu by pravděpodobně nepřinesla žádné nové ani hodnotné informace. Příkladem může být IP, který se objevuje ve druhém díle třetí ságy a spočívá v již zmíněné jednoduché matematické hříčce. Hrdinové si mají vybrat číslo od jedné do devíti, vynásobit ho dvěma a poté pěti,

vydělit ho původním číslem a nakonec odečíst sedm. Trik spočívá v tom, že ať už si vyberou cokoliv, vždy jim vyjde číslo tři. Jelikož matematické úlohy v češtině fungují stejně jako v angličtině, překladatelce k zachování funkce a interaktivity stačilo pouze doslovně převést jazykový materiál a text nemusela příliš upravovat, aby mu cílový čtenář porozuměl. Více mě tudíž zajímaly IP, které byly na překlad či lokalizaci složitější a jejich funkčnost a vhodnost pro dětského čtenáře tak byla více ohrožena a které zároveň obsahují alespoň jeden JP, jelikož míra jejich zachování je v této práci zásadní.

K analýze jsem tedy vybrala 18 IP, na které se budu soustředit. Jde o ty prvky, při jejichž převodu překladatelka nemohla volit pouze doslovný překlad, a naopak se musela potýkat s vícero požadavky, například s důležitostí převodu formy i významu při překladu poezie nebo nutností vytváření kreativních řešení v případě šifer. Tyto často protichůdné potřeby znamenaly, že v mnoha případech nutně muselo dojít k posunu, přidání či ztrátě informací obsažených ve VT. Často také musel být do menší či větší míry upraven obrazový materiál, aby bylo vyhověno cílovému čtenáři a jeho potřebám.

Některé z vybraných IP podle potřeby rozděluji na více částí, například pokud má daný IP v knize několik relevantních variant. Zde je metodologie shodná s mou bakalářskou prací. „Přehled vybraných IP se nachází v následující kapitole, jednotlivé analyzované IP jsou vždy vyobrazeny v dané kapitole a odkazují k nim pomocí jejich číselného označení. Vybrané IP rozděluji do dvou kategorií na rýmované a nerýmované IP, jelikož na překlad poezie a prózy je potřeba nahlížet odděleně z důvodu často odlišných postupů překladu. V případě rýmovaných IP bylo zřejmě snahou překladatelky nejen překládat takovým způsobem, aby CT plnil stejnou funkci jako VT, ale primárně i zachovat rým, zatímco v případě nerýmovaných IP se překladatelka mohla plně soustředit na funkci textu a případně zachování jiných JP“ (Martínková 2020, s. 28).

V tabulkách je vždy přepsán text IP, které mnohdy musely být zmenšeny ze své originální velikosti a v některých případech proto nejsou zcela čitelné. V případě, že je grafická stránka IP relevantní, je zahrnuta také, v opačném případě jsou i IP, které původně byly součástí ilustrace, v zájmu stručnosti a jasnosti přepsány pouze v textové podobě. Využívám elektronické verze VT, ve kterých strany nejsou číslovány, k jednotlivým IP tedy odkazují pouze pomocí čísla kapitoly, v níž se nachází.

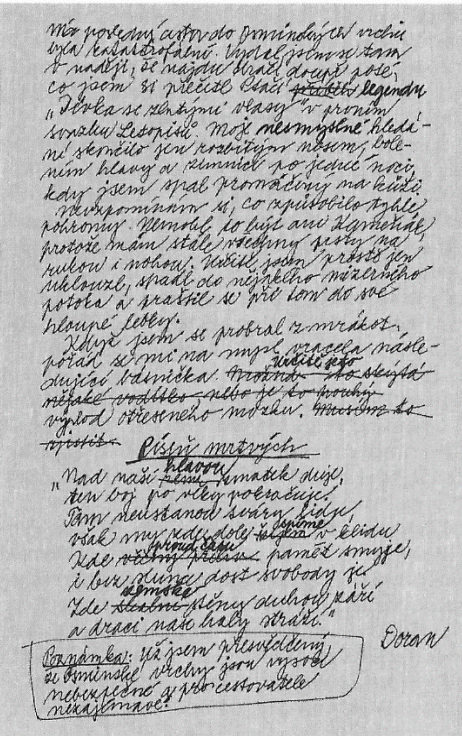
Ve své bakalářské práci jsem již vymezila, jak je pro potřeby prováděné analýzy chápáno zachování JP v CT a co to pro výslednou funkčnost IP znamená. Opět se řídím zásadami funkčního přístupu k překladu, ke kterému se vyjadřuje Levý: „Za nejpodstatnější hledisko v teorii a praxi překladu považujeme hledisko funkční, které zkoumá, jaké sdělovací funkce mají jednotlivé jazykové prvky a které sdělovací prostředky ve vlastním jazyce mohou plnit stejnou funkci“ (1998, s. 26). Nejpodstatnější tedy není převést totožné JP, ale totožný efekt, jak píše i Vilém Mathesius: „[D]ůležitější je rovnost uměleckého účinku než stejnost uměleckých prostředků“ (cit. v Levý 1998, s. 27).

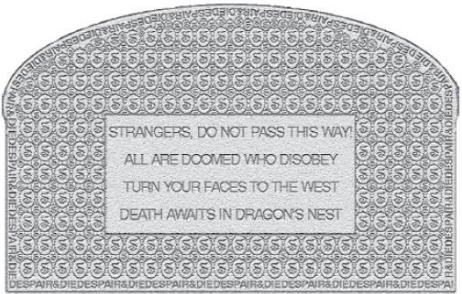

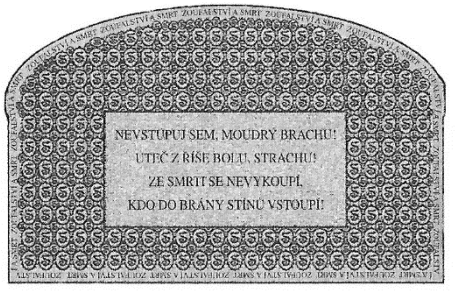
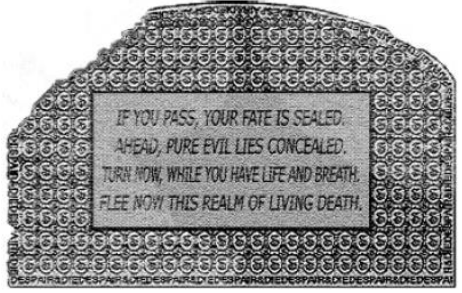

Ve své bakalářské práci jsem tento obecně uznávaný a mnohonásobně prověřený princip prostřednictvím analýzy překladu IP v první sáze knižní série Deltora již opětovně potvrdila a ukázala tím, že se funkční hledisko v plné míře uplatňuje i v překladu DL. Nyní na své výsledky navazuji, abych kompletně zmapovala celou tuto sérii a mohla definitivně prokázat, že v případě jejího překladu překladatelka funkční hledisko uplatňovala a nenechala se svazovat JP obsaženými ve VT na úkor kvality, koherence a funkčnosti CT.

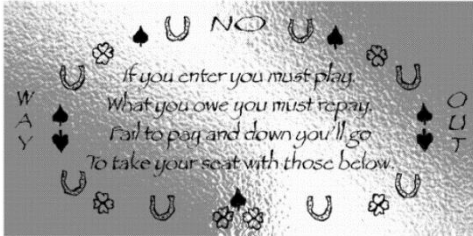
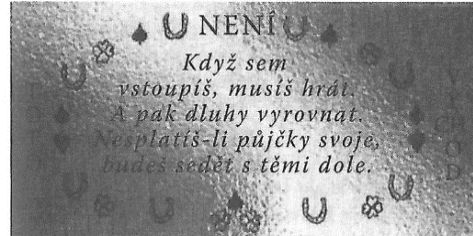
Mým hlavním záměrem tedy je analyzovat, do jaké míry překladatelka JP přenášela a jak to ovlivnilo funkčnost IP. Tu nejprve budu na základě všech dostupných dat a vlastní interpretace a reflexe analyzovat sama, výsledky tedy budou do jisté míry subjektivní. Poté je ověřím pomocí dotazníkového šetření ve školách, tedy se zapojením zamýšlených cílových čtenářů. Tento postup bude popsán v samostatné kapitole. Nyní si však na základě tohoto finálního kroku přidávám výzkumnou otázku:

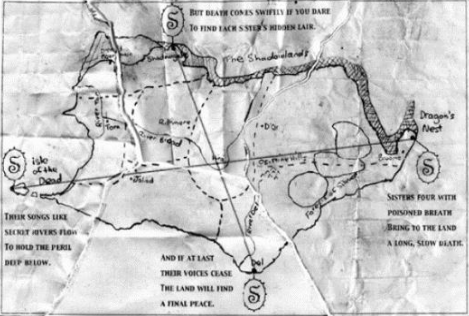
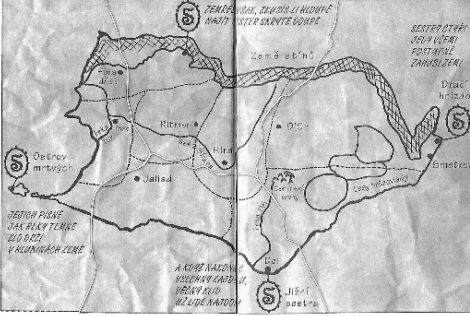
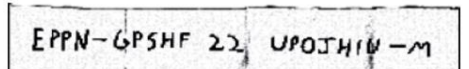

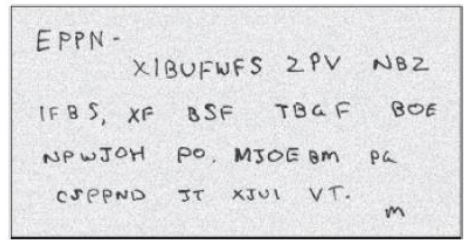
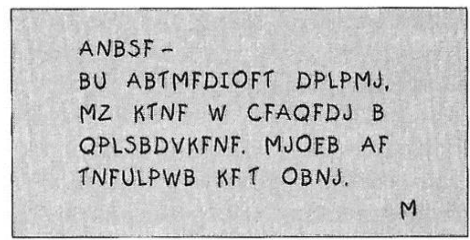
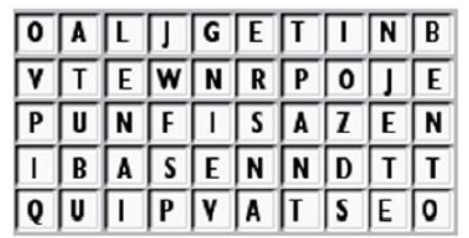
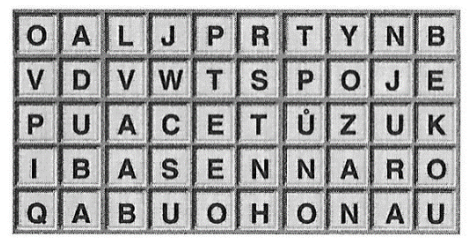
5. Jak cíloví čtenáři v rámci dotazníkového šetření nahlíží na funkčnost vybraných IP? Do jaké míry se jejich názory shodují s mými vlastními závěry? Jsou mezi jednotlivými školami pozorovatelné rozdíly? Ovlivňují výsledky nějaké jiné faktory?

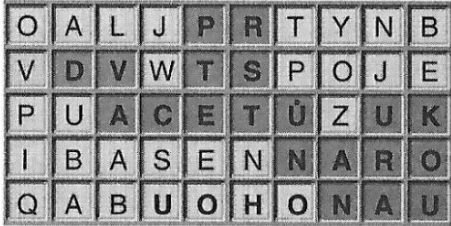
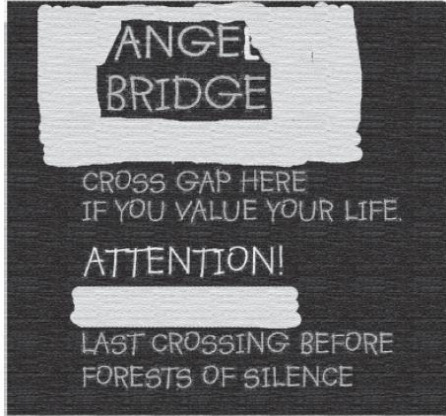
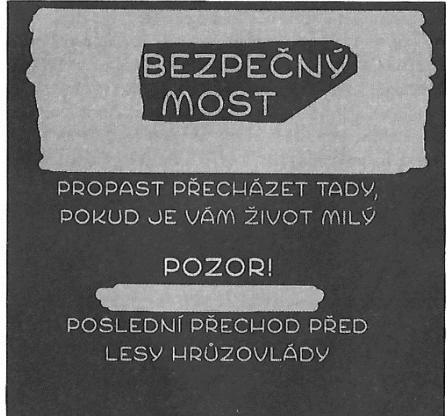
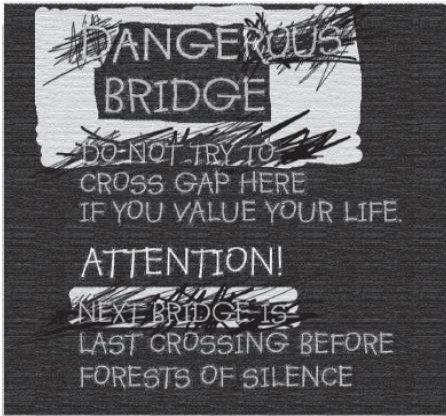
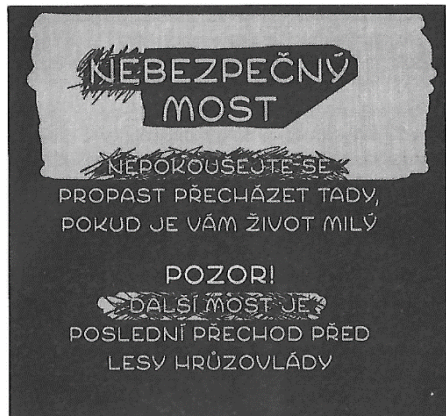
3.2 Přehled vybraných IP

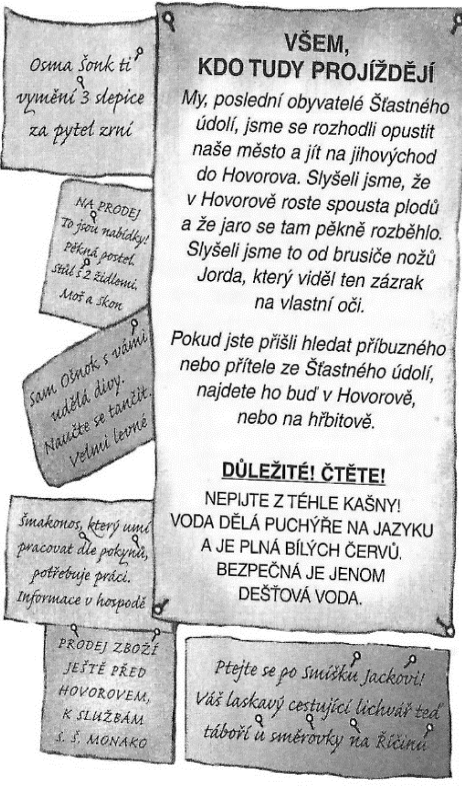
IP č.	VT	CT
1	<p>My recent journey to the Os-Nine Hills was disastrous. I went there hoping to find a dragon's lair, having read the Tenna Birdsong ^{legend} 'The Girl With the Golden Hair' in volume 1 of the Annals. My ^{foolish} quest resulted only in a bloody nose, a sore head and a shivering fever caused by sleeping the night through while soaked to the skin.</p> <p>I have no memory of what brought these calamities about. I cannot have fallen foul of a dragon, for I still live. I cannot have met with a granous, for I still possess all my fingers and toes. No doubt I merely slipped and fell into some foul stream, cracking my stupid skull.</p> <p>The rhyme below was spinning in my head when I awoke from my daze. It ^{is clearly} may offer some clue or be merely the product of a rattled brain. I must find out:</p> <p style="text-align: center;">SONG OF THE DEAD</p> <p>Above our land ^{heads} the tumult rages Struggle echoes through the ages There the strife will never cease But here below we dwell ^{rest} in peace Where timeless ^{tides of time} tides of time swamp memory Our sunless prison makes us free. The gem-glow lights our rocky ^{earthy} walls And dragons guard our shining halls.[?]</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: fit-content;"> <p>NOTE: I AM NOW CONVINCED THAT THE OS-NINE HILLS ARE HIGHLY DANGEROUS & OF NO INTEREST TO THE TRAVELLER.</p> </div> <p style="text-align: right;">DORAN</p> <p>Above our lands heads the tumult rages Struggle echoes through the ages There the strife will never cease But here we dwell rest in peace Where timeless tides of time swamp memory Our sunless prison makes us free. The gem-glow lights our rocky earthy walls And dragons guard our shining halls.</p> <p style="text-align: center;">(Rodda 2011a, kap. 7)</p>	 <p>Nad naši zemí hlavou zmatek duje, ten boj po věky pokračuje. Tam neustanou sváry lidu, však my zde dole žijem ^{žijem} spíme v klidu. Kde věčný ^{věčný} proud času paměť smyje, i bez slunce dost svobody je. Zde skalni ^{skalni} zemské stěny duhou září a draci naše haly stráží.</p> <p>(Rodda 2006a, s. 52, přel. Machútová)</p>
2	<p>A king dined with his sister, His friend and his friend's wife. All of them were greedy beasts Who loved food more than life. At last three pies alone remained. There wasn't any knife. How did they all have equal shares, And save themselves from strife?</p> <p style="text-align: center;">(Rodda 2011a, kap. 11)</p>	<p>Král se sestrou hodují s přítelem a jeho ženou. Hladově se ládují. Tolik jídlo milují! Tři koláče zůstaly, Oni nůž však neměli. Chtěli všichni stejné porce, jak se tedy rozdělí?</p> <p style="text-align: center;">(Rodda 2006a, s. 79, přel. Machútová)</p>

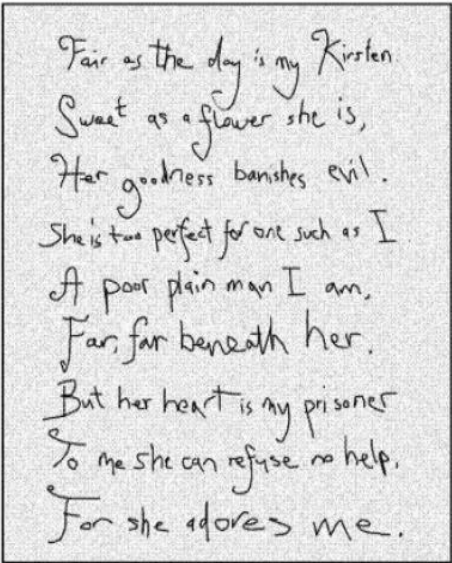
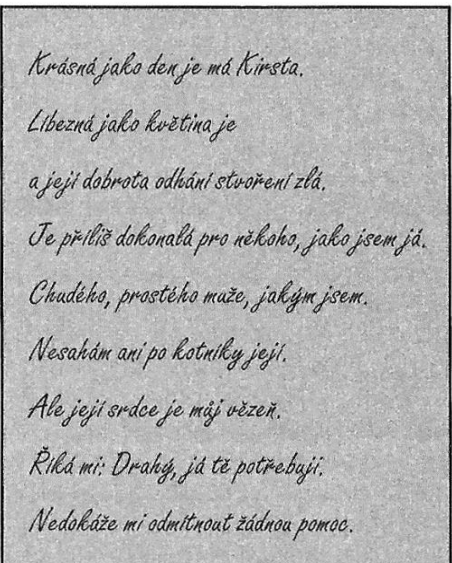
3	 <p>Strangers, do not pass this way! All are doomed who disobey Turn your face to the West Death awaits in Dragon's Nest</p> <p>(Rodda 2011d, kap. 16)</p>	 <p>Těhle cestě vyhněte se! Neposlušnost zkázů nese Obraťte tvář na západ V Hnízdě čeká smrt a chlad</p> <p>(Rodda 2007a, s. 133, přel. Zumrová)</p>
4	 <p>Do not enter this domain! Flee this realm of fear and pain! Death and terror both await The wretch who enters Shadowgate!</p> <p>(Rodda 2011e, kap. 16)</p>	 <p>Nevstupuj sem, moudrý brachu! Uteč z říše bolu, strachu! Ze smrti se nevykoupí, kdo do Brány stínů vstoupí!</p> <p>(Rodda 2007b, s. 150, přel. Zumrová)</p>
5	 <p>If you pass, your fate is sealed. Ahead, pure evil lies concealed. Turn now, while you have life and breath. Flee now this realm of living death.</p> <p>(Rodda 2011f, kap. 17)</p>	 <p>Když překročíš tento kámen, V čírem zle je s tebou amen. Utíkej bez ohlédnutí pryč z panství živoucí smrti.</p> <p>(Rodda 2007c, s. 156, přel. Zumrová)</p>

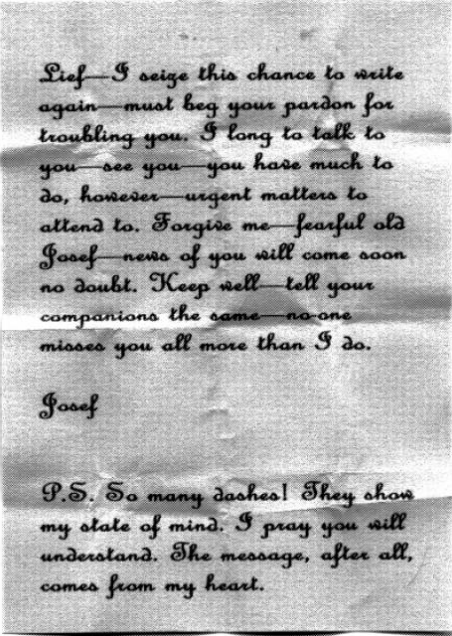
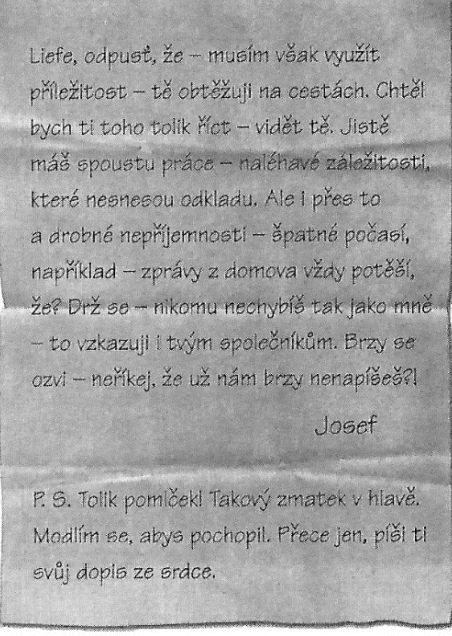
6	 <p>Lose and win? Or win and lose? Royal coward, you must choose. Bow your head and creep away, Or you and yours will curse this day.</p> <p>(Rodda 2011g, kap. 11)</p>	 <p>Prohrát a vyhrát? Či vyhrát a prohrát? Královský zbabělče, musíš si vybrat. Odplaz se ven a seхни svůj hřbet, jinak tvůj lid zkázu zří hned.</p> <p>(Rodda 2007d, s. 103, přel. Zumrová)</p>
7	<p>Here we are in Happy Vale, Pretty bees, busy bees. Three long hours on the trail, Fuzzy, buzzy bees.</p> <p>Did you hear the clock strike eight? Clever bees, tired bees. Pray that we are not too late, Hungry, bumbly bees.</p> <p>(Rodda 2011e, kap. 10)</p>	<p>Jsme ve Šťastném údolí, Krásné včely, pilné včely, Tři hodiny jsme sem jeli, Přec nás nohy nebolí.</p> <p>Právě osmá odbíjí, Chytré včely, rychlé včely, Snad jsme pozdě nepřišli, Mé hladové včely.</p> <p>(Rodda 2007b, s. 94, přel. Zumrová)</p>
8	<p>THE BONE POINT LIGHT My light will shine like truth through the darkness.</p> <p>I was born in the mind of Adin. I was made by the builders of Raladin. The magic of Tora protects me. Sailors in peril will bless me.</p> <p>(Rodda 2011f, kap. 2)</p>	<p>SVĚTLO ŠPIČÁKU Mé Světlo bude zářit tmou jako pravda.</p> <p>Jak Adin chtěl, shlížím na hladinu. Jsem stavbou mistrů z Raladinu. Toranské kouzlo mě ochraňuje. Žehná mi každý, kdo tudy pluje.</p> <p>(Rodda 2007c, s. 19, přel. Zumrová)</p>
9	 <p>If you enter you must play. What you owe you must repay. Fail to pay and down you'll go To take your seat with those below.</p> <p>(Rodda 2011f, kap. 7)</p>	 <p>Když sem vstoupíš, musíš hrát. A pak dluhy vyrovnat. Nesplatíš-li půjčky svoje, budeš sedět s těmi dole.</p> <p>(Rodda 2007c, s. 61, přel. Zumrová)</p>

<p>10</p>	 <p>Sister four with poisoned breath Bring to the land a long, slow death. But death comes swiftly if you dare To find each Sister's hidden lair. Their songs like secret rivers flow To hold the peril deep below. And if at last their voices cease The land will find a final peace.</p> <p>(Rodda 2011g, kap. 17)</p>	 <p>Sestry čtyři jedy všemi postupně zahubí zemi Zemřeš však, zkusíš-li hloupě najít Sestry skryté doupe Jejich písně jak řeky temné zlo drží v hlubinách země A když nakonec všechny zajdou, věčný klid už lidé najdou</p> <p>(Rodda 2007d, s. 2–3, přel. Zumrová)</p>
<p>11</p>	 <p>EPPN – GPSHF 22 UPOJHIU – M</p> <p>(Rodda 2011a, kap. 5)</p>	 <p>EPPN – GPSHF 22 UPOJHIU – M</p> <p>(Rodda 2006a, s. 41, přel. Machútová)</p>
<p>12</p>	 <p>EPPN – XIBUFWFS ZPV NBZ IFBS, XF BSF TBGF BOE NPWJOH PO. MJOEBM PG CSPPND JT XJUI VT. M</p> <p>(Rodda 2011d, kap. 15)</p>	 <p>ANBSF – BU ABTMFDIOFT DPLPMJ, MZ KTNF W CFAQFDJ B QPLSBDVKFNF. MJOEB AF TNFULPWB KFT OBNJ. M</p> <p>(Rodda 2007a, s. 125, přel. Zumrová)</p>
<p>13.1</p>	 <p>(Rodda 2011a, kap. 11)</p>	 <p>(Rodda 2006a, s. 77, přel. Machútová)</p>

13.2	 <p>(Rodda 2011a, kap. 11)</p>	 <p>(Rodda 2006a, s. 79, přel. Machútová)</p>
14.1	 <p>ANGEL BRIDGE CROSS GAP HERE IF YOU VALUE YOUR LIFE</p> <p>ATTENTION!</p> <p>LAST CROSSING BEFORE FORESTS OF SILENCE</p> <p>(Rodda 2011d, kap. 11)</p>	 <p>BEZPEČNÝ MOST PROPAST PŘECHÁZET TADY, POKUD JE VÁM ŽIVOT MILÝ</p> <p>POZOR!</p> <p>POSLEDNÍ PŘECHOD PŘED LESY HRŮZOVĽÁDY</p> <p>(Rodda 2007a, s. 94, přel. Zumrová)</p>
14.2	 <p>DANGEROUS BRIDGE DO NOT TRY TO CROSS GAP HERE IF YOU VALUE YOUR LIFE</p> <p>ATTENTION!</p> <p>NEXT BRIDGE IS LAST CROSSING BEFORE FORESTS OF SILENCE</p> <p>(Rodda 2011d, kap. 11)</p>	 <p>NEBEZPEČNÝ MOST NEPOKOUŠEJTE SE PROPAST PŘECHÁZET TADY, POKUD JE VÁM ŽIVOT MILÝ</p> <p>POZOR!</p> <p>DALŠÍ MOST JE POSLEDNÍ PŘECHOD PŘED LESY HRŮZOVĽÁDY</p> <p>(Rodda 2007a, s. 96, přel. Zumrová)</p>

<p>15</p>	 <p>HIDDEN FLOCKS TRAVEL SINGING.</p> <p>SPARROW FRIENDS FEATHER OLD NESTS ONLY DUCKS TRUST CAGES.</p> <p>BEAKS STOPPED CHIRPING BE TO CHICKS ARE YOU TWITTERING WHISPERS WINGS ARE THERE.</p> <p>YET AS TREES KNOWN MORE BRANCHES NOTHING HOOTS.</p> <p>HERE FLUTTERING THINGS WITH EGGS REAL PECKING WILL I FLY.</p> <p>SEED FORTUNE PERCHES GOOD EAGLE.</p> <p>Hidden flocks travel singing. Sparrow friends feather old nests only ducks trust cages. Beaks stopped chirping be to chicks are you twittering whispers wings are there. Yet as trees known more branches nothing hoots. Here fluttering things with eggs deal pecking will I fly. Seed fortune perches good eagle.</p> <p>(Rodda 2011e, kap. 1)</p>	 <p>UTAJENÍ V HEJNU CESTUJTE VZDUKEM.</p> <p>ZPÍVEJTE PŘÁTELŮM VRABCŮM, STARÝM KOSŮM, JEN PTAČÍ VĚŘTE PÍSNÍ.</p> <p>KLEC ZASTAVÍ, PTAČÍ, VÁS, TRYLKUJTE, ŽE SE VEJCE VZNAŠÍ, STROM ŠUŠKÁ.</p> <p>NEVÍM, HNÍZDÍME ZATÍM, SLEPICE VÍČ NENALÉTÁ.</p> <p>ZVLÁDNU SE VZNĚST, TO ORLI TADY PLACHTÍ.</p> <p>ŠTĚSTÍ! LETU, HODNĚ ZPĚVU!</p> <p>Utajení v hejnu cestujte vzduchem. Zpívejte přátelům vrabcům, starým kosům, jen ptačí věřte písni. Klec zastaví, ptáci, vás. Trylkujte, že se vejce vznáší, strom šušká. Nevím, hnízdíme zatím, slepice víc nenalétá. Zvládnou se vznést, to orli tady plachtí. Šťěstí letu, hodně zpěvu!</p> <p>(Rodda 2007b, s. 9, přel. Zumrová)</p>
<p>16</p>	 <p>Deal the Smoke Will trade 3 hans for a Sack of Grain.</p> <p>FOR SALE These are bargains! Fine hot-teak with 2 chairs. Kete Must-see!</p> <p>Dance Her- bicide can teach you to dance. Cheap!</p> <p>Hook Medicines, who can follow orders, needs work. Ask at tavern.</p> <p>IF YOU WANT TO SEND GOODS AHEAD TO PARLEY, SEE ANDUS THE MEEK</p> <p>TO ALL WHO PASS THIS WAY We, the remaining citizens of Happy Vale, have voted to leave our town and walk south-east to Parley. We have heard that there is wild food to be had in Parley, and that the spring there has began to run clean. We heard this from Jord the knife-sharpener, who saw the wonder with his own eyes.</p> <p>If you have come seeking a relative or friend from Happy Vale, you will find that person either in Parley or in the graveyard.</p> <p>IMPORTANT! READ THIS!</p> <p>DO NOT DRINK FROM THE FOUNTAIN! THE WATER MAKES BLISTERS ON THE TONGUE & IS FULL OF WHITE WORMS. ONLY RAINWATER IS SAFE.</p> <p>Seek the Nomad! Laughing Jack your friendly travelling moneylender is now camped at the Riverdale signpost</p>	 <p>Osma šonk ti vymění 3 slepice za pytel zrní</p> <p>NA PRODEJ To jsou nabídky! Pěkná postel, stůl s 2 židlemi, Moi a skoc</p> <p>Sam Obrok s víni udělá divy. Naučte se tančit. Velmi levně</p> <p>Smakonos, který umí pracovat dle pokynů, potřebuje práci. Informace v hospodě</p> <p>PRODEJ ZBOŽÍ JE TĚ PŘED HOVOROVEM, K SLUŽBAM S. S. MONAKO</p> <p>Ptejte se po Smišku Jackovi! Váš laskavý cestující lichvář teď táboří a směřovky na Řičinu</p> <p>VŠEM, KDO TUDY PROJÍZDĚJÍ My, poslední obyvatelé Štastného údolí, jsme se rozhodli opustit naše město a jít na jihovýchod do Hovorova. Slyšeli jsme, že v Hovorově roste spousta plodů a že jaro se tam pěkně rozběhlo. Slyšeli jsme to od brusiče nožů Jorda, který viděl ten zázrak na vlastní oči.</p> <p>Pokud jste přišli hledat příbuzného nebo přítele ze Štastného údolí, najdete ho buď v Hovorově, nebo na hřbitově.</p> <p>DŮLEŽITÉ! ČTĚTE! NEPIJTE Z TĚHLE KAŠNY! VODA DĚLÁ PUCHÝŘE NA JAZYKU A JE PLNÁ BÍLYCH ČERVŮ. BEZPEČNÁ JE JENOM DEŠŤOVÁ VODA.</p>

	<p>Dean the Smoke will trade 3 hens for a sack of grain.</p> <p>FOR SALE These are bargains! Fine bed. Table with 2 chairs- Kate Mendshoe</p> <p>Dame Henstoke can teach you to dance, cheap ra</p> <p>Hank Modestee, who can follow orders, needs work. Ask at tavern.</p> <p>If you want to send goods ahead to Purley, see Andos the Meek</p> <p>Seek the Nomad! Laughing Jack your friendly travelling moneylender, is now camped at the Riverdale signpost</p> <p>(Rodda 2011e, kap. 5)</p>	<p>Osma Šonk ti vymění 3 slepice za pytel zrní</p> <p>NA PRODEJ To jsou nabídky! Pěkná postel. Stůl s 2 židlemi. Moš a Skon.</p> <p>Sam Ošnok s vámi udělá divy. Naučte se tančit. Velmi levné</p> <p>Šmakonos, který umí pracovat dle pokynů, potřebuje práci. Informace v hospodě</p> <p>Prodej zboží ještě před Hovorovem, k službám S. Š. Monako</p> <p>Ptejte se po Smíšku Jackovi! Váš laskavý cestující lichvář teď táboří u směrovky na Řičinu</p> <p>(Rodda 2007b, s. 50, přel. Zumrová)</p>
17	 <p>Fair as the day is my Kirsten Sweet as a flower she is, Her goodness banishes evil. She is too perfect for one such as I A poor plain man I am, Far, far beneath her. But her heart is my prisoner To me she can refuse no help. For she adores me.</p> <p>Fair as the day is my Kirsten. Sweet as a flower she is, Her goodness banishes evil. She is too perfect for one such as I. A poor plain man I am, Far, far beneath her. But her heart is my prisoner To me she can refuse no help. For she adores me.</p> <p>(Rodda 2011e, kap. 17)</p>	 <p>Krásná jako den je má Kirsta. Líbezná jako květina je a její добрota odhání stvoření zlá. Je příliš dokonalá pro někoho, jako jsem já. Chudého, prostého muže, jakým jsem. Nesahám ani po kotníky její. Ale její srdce je můj vězeň. Říká mi: Drahý, já tě potřebuji. Nedokáže mi odmítnout žádnou pomoc.</p> <p>Krásná jako den je má Kirsta. Líbezná jako květina je a její добрota odhání stvoření zlá. Je příliš dokonalá pro někoho, jako jsem já. Chudého, prostého muže, jakým jsem. Nesahám ani po kotníky její. Ale její srdce je můj vězeň. Říká mi: Drahý, já tě potřebuji. Nedokáže mi odmítnout žádnou pomoc.</p> <p>(Rodda 2007b, s. 158, přel. Zumrová)</p>

<p>18</p>	 <p>Lief—I seize this chance to write again—must beg your pardon for troubling you. I long to talk to you—see you—you have much to do, however—urgent matters to attend to. Forgive me—fearful old Josef—news of you will come soon no doubt. Keep well—tell your companions the same—no-one misses you all more than I do.</p> <p>Josef</p> <p>P.S. So many dashes! They show my state of mind. I pray you will understand. The message, after all, comes from my heart.</p> <p>(Rodda 2011g, kap. 1)</p>	 <p>Liefe, odpust', že – musím však využít příležitost – tě obtěžuji na cestách. Chtěl bych ti toho tolik říct – vidět tě. Jistě máš spoustu práce – naléhavé záležitosti, které nesou odkladu. Ale i přes to a drobné nepříjemnosti – špatné počasí, například – zprávy z domova vždy potěší, že? Drž se – nikomu nechybíš tak jako mně – to vzkazují i tvým společníkům. Brzy se ozvi – neříkej, že už nám brzy nenapíšeš?!</p> <p>Josef</p> <p>P.S. Tolik pomlček! Takový zmatek v hlavě. Modlím se, abys pochopil. Přece jen, piši ti svůj dopis ze srdce.</p> <p>(Rodda 2007d, s. 15, přel. Zumrová)</p>
-----------	---	---

Tabulka 1: Přehled vybraných IP

3.3 Jazykové prostředky ve výchozích IP

Stejně jako ve své bakalářské práci pro účely analýzy nejprve musím definovat JP, které se ve VT objevují. Až poté bude možné určit, do jaké míry byly v CT zachovány, a ověřit, že tento fakt nemá vliv na výslednou funkčnost přeložených IP. Některé definice se opakují, kvůli přehlednosti a úplnosti je však uvádím i v diplomové práci. V této kapitole použité JP v daných IP pouze krátce popisují, detailněji se jim a jejich převodu věnuji až v samotné analýze.

V analyzovaných IP se nejčastěji vyskytuje rým, epizeuxis, šifra, metafora, inverze a personifikace. V menší míře pak byl uplatněn oxymóron, hádanka, synekdocha, paralelismus, přirovnání, aliterace, záměna slov, anagram a akrostich.

3.3.1 Rým

Rým má ve vybraných IP vůbec nejvyšší výskyt, objevuje v deseti z osmnácti IP, tedy ve více než polovině. Jde o IP č. 1–10. Rým se vyznačuje jako „zvuková shoda na konci dvou [nebo] více veršů“ (Slovník spisovného jazyka českého⁶). Konec veršů ale není jediné místo, kde se rým může nacházet, jelikož kromě tohoto typu existuje také takzvaný vnitřní rým. Walesová ale uvádí, že „[v] angličtině je nejčastějším typem takzvaný koncový rým, kdy zvuková podoba finálního úseku řádku, přesněji od přízvučné samohlásky po konec slova, koresponduje s obdobnými zvuky na následujícím řádku“ (cit. v Martínková 2020, s. 34). Stejně jako v dříve analyzovaných IP v první sáze série Deltora se i ve druhé a třetí sáze nachází pouze koncový rým s výjimkou IP č. 7, v němž můžeme pozorovat rým uvnitř jednoho verše, např. ve větě „fuzzy, buzzy bees“.

Co se týče zavedených rýmových schémat, básně v druhé a třetí sáze Deltory jsou spíše chudší podobně jako ty v sáze první, nejčastěji užitým schématem je opět sdružený rým (schéma aabb). Na rozdíl od IP analyzovaných v mé bakalářské práci je však rým v IP druhé a třetí ságy série Deltora ve všech případech úplný a v žádném verši nechybí.

⁶ Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=r%C3%BDm&sti=79345&where=hesla>

3.3.2 Epizeuxis

Tento JP se ve vybraných IP objevuje šestkrát, jde tedy o další poměrně hojně využívaný prostředek. Jeho definice se podle různých zdrojů liší. Walesová ho definuje jako opakování slov bezprostředně za sebou bez jakéhokoliv přerušení (2011, s. 142), podle Slovníku spisovného jazyka českého jde o „opakování slova v téže větě [nebo] v těsné blízkosti“⁷.

Ve vybraných IP se slova, která se opakují, ve většině případů nacházejí v bezprostřední blízkosti, jako třeba výraz „far, far“ v IP č. 17 či mnohonásobné opakování sousloví „despair&die“ v IP č. 3, 4, 5 a 6. V IP č. 7 se mezi repetitivními slovy „bees“ vždy nachází jedno jiné slovo.

3.3.3 Šifra

Šifra obvykle není pokládána za jazykový či stylistický prostředek, který by nějakým způsobem ovlivňoval uměleckou hodnotu díla. Jde jednoduše o způsob komunikace, jejímž účelem je skrýt skutečný význam před kýmkoliv, kdo nezná kód. Šifra je tedy „tajná, smluvená značka (písmeno, číslice ap.) pro utajené předávání zpráv“ (Slovník spisovného jazyka českého⁸). Vzhledem k tomu, jak je ve druhé a třetí sáze série Deltora četná (užívají ji téměř všechny nerýmované IP), jsem ji však mezi použité JP zařadila. Důvod zvýšené frekvence tohoto JP oproti první sáze je poměrně jednoduchý – hrdinové se opět vydávají na přísně tajnou pouť, ale tentokrát mají spojence, se kterými si mohou dopisovat a radit se.

Druhy šifer jsou v této sérii různorodé. V IP č. 11 a 12 je šifra založená na posouvání všech písmen na jiné místo v abecedě, v IP č. 15 je potřeba podle specifických kritérií vynechat určitá slova, na lístcích se vzkazy v IP č. 16 se význam skrývá za umístěním špendlíků, v IP č. 17 se uplatňuje akrostich a výslednou zprávu tvoří poslední slova na každém řádku a v IP č. 18 je nutné přečíst pouze ta slova, která se nacházejí za pomlčkami. Tyto šifry s sebou při překladu kvůli své rozmanitosti nesly specifické obtíže, které popisují v daných kapitolách.

⁷ Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=epizeuxis&sti=EMPTY&where=hesla>

⁸ Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=%C5%A1ifra&sti=91211&where=hesla>

3.3.4 Metafora

Za metaforu se považuje „přenesení pojmenování jedné věci na druhou na základě shodnosti [některých] znaků“ (Slovník spisovného jazyka českého⁹), které podle Walesové probíhá promítnutím jedné referenční oblasti na druhou s ohledem na jejich pocíťovanou podobnost (2011, s. 265).

Ve vybraných IP se metafora objevuje v pěti případech. V IP č. 1 jde o větu „Where tides of time swamp memory“, ve které je čas připodobněn přílivu, který zaplaví paměť. V IP č. 2 jsou lidé v básničce kvůli své nenasytosti přeneseně pojmenováni „beasts“. V IP č. 8 se maják metaforicky narodil v mysli prvního krále Deltory: „I was born in the mind of Adin“. V IP č. 10 je obrazně popsáno zničení Sester, které se hrdinové snaží najít a zneškodnit, jako „if at last their voices cease“, a jejich zhoubný vliv na království je označen za „poisoned breath“. V IP č. 17 je ve větě „her heart is my prisoner“ přeneseně popsána jednostranná láska.

3.3.5 Inverze

Tento JP se vyskytuje ve čtyřech z analyzovaných IP, a to často mnohonásobně. Je jí chápán „obrácený, nepravidelný pořádek slov“ (Slovník spisovného jazyka českého¹⁰) ve větě.

V IP č. 3 byla ve větě „All are doomed who disobey“ vedlejší věta podmětná oddělena od podmětu, v IP č. 9 „What you owe you must repay“ byl předmět předsunut na začátek věty. IP č. 10 obsahuje rovnou čtyři inverze – záměnu podstatného jména a číslovky v sousloví „Sister four“, deviantní umístění příslovečných určení ve větách „Bring to the land a long, slow death“ a „Their songs like secret rivers flow“ a také vytknutí příslovce ve větě „And if at last their voices cease“. Posledním IP, kde se inverze uplatňuje, je IP č. 17, kde se opět objevuje hned několikrát. Ve větách „Fair as the day is my Kirsten“ a „Sweet as a flower she is“ bylo příslovečné určení přesunuto na začátek věty a ve větě „To me she can refuse no help“ se uplatňuje předsunutí předmětu.

⁹ Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=metafora&sti=EMPTY&where=hesla>

¹⁰ Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=inverze&sti=EMPTY&where=hesla>

Kromě výše zmíněného výrazu „Sister four“, který se nachází na začátku verše, se domnívám, že hlavním důvodem použití inverze byla snaha o zachování rýmu, v případě IP č. 17 zase vytvoření šifry. Obzvláště v IP č. 10 ale inverze měla i jistou roli v utváření emočního naladění básně.

3.3.6 Personifikace

Personifikace, která se definuje jako „přisuzování dějů a vlastností charakteristických pro člověka předmětům neživým, různým jevům a také zvířatům“ (Jelínek 2017), se ve vybraných IP vyskytuje pětkrát.

Personifikace se objevuje v prvním verš básně v IP č. 1 ve spojení „tumult rages“, v IP č. 4 ve větě „death and terror both await“, dalším příkladem je celá báseň v IP č. 8, která je psána z pohledu majáku. V IP č. 10 se personifikace taktéž projevuje na více místech, jelikož je v ní popisován hrozivý dopad Sester na Deltoru. Čtenář se nikdy nedozví, co přesně Sestry jsou, ale ví, že jde o výtvary Pána stínů, které byly kdysi dávno skryty ve čtyřech koutech království a od té doby pomalu ale jistě šíří jed po celé zemi. Samy o sobě se nikdy nehýbou, nemluví ani nevykazují žádné jiné známky vědomí či inteligence, pouze vykonávají úkol, pro který byly stvořeny. Hrdinové mluví o tom, že je musí zničit, ne zabít. Nejspíš tedy jde o nějaké magické předměty a ne živé bytosti, které by mohly dýchat či zpívat, jak je v básni vyličeeno. Už jen samotné označení „Sestry“ jim připisuje životnost, kterou s nejvyšší pravděpodobností nemají. Konečně v IP č. 16 je personifikace zřejmá ve větě „spring there has begun to run clean“.

3.3.7 Oxymóron

Tento JP se v analyzovaných IP uplatňuje dvakrát. Jde o „jazykový výraz [obsahující] spojení slov, jejichž význam se vylučuje; takové protimluvy mají spouštět různé rétorické efekty, např. upoutání pozornosti, zdůraznění, říct něco, co není slovně vyjádřeno, rozesmát“ (Karlík 2017b).

Oxymóron můžeme najít v IP č. 1 ve verši „Our sunless prison makes us free“, ve které se vyskytuje rozporuplný kontrast mezi vězením a svobodou, a také v IP č. 5 ve výrazu „living death“ obsahujícím podobnou, ale ještě silnější protimluvu, jelikož nic mrtvého zároveň nemůže být živé.

3.3.8 Hádanka

Hádankou se chápe „hříčka, která jen naznačuje, oč jde, ale tak, že je možno důvtipem si to domyslit“ (Slovník spisovného jazyka českého¹¹). Objevuje se v IP č. 2, který má podobu básničky, jejíž řešení je založeno na logické úvaze, a také v IP č. 13, který je vícesměrkou, v níž hrdinové musí najít odpověď na hádanku.

3.3.9 Synekdocha

Synekdocha je „druh metonymie, při [které] je celek pojmenován označením části, souhrn označením pro jednotlivce, neurčitý počet určitým [nebo] obráceně“ (Slovník spisovného jazyka českého¹²). Přesněji řečeno lze uvést, že „spočívá v tom, že sémanticky širší výraz je nahrazen výrazem sémanticky užším a naopak“ (Jelínek a Vepřek 2017), přičemž první uvedená možnost je synekdocha partikularizační a druhá synekdocha generalizační.

Mezi vybranými IP se vyskytuje dvakrát – v IP č. 3 ve verši „turn your face towards the west“, ačkoliv nápis se od tohoto místa snaží odradit celého cestovatele, ne pouze jeho tvář, a dále v IP č. 17 ve větě „her heart is my prisoner“. Metaforickým vězněm (přestože domnělým, jak bude objasněno v relevantní kapitole) ovšem není pouze srdce dané osoby, ale ona celá. Obě synekdochy jsou partikularizační, tedy označení širšího výrazu výrazem sémanticky užším.

3.3.10 Paralelismus

Walesová paralelismus definuje jako prostředek charakteristický „opakováním stejného syntaktického vzoru v různých frázích nebo větách“ (cit. v Martínková 2020). Dodává, že opakující se jednotky jsou obvykle nějakým očividným způsobem propojeny, což posiluje ekvivalenci (Wales 2011, s. 302).

Paralelismus se vyskytuje v IP č. 4, a to v opakování struktury „přísudek + now“ v sousedících verších. Dále se objevuje v IP č. 7, v němž se jako rádoby

11 Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=hádanka&sti=EMPTY&where=hesla>

12 Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=synekdocha&sti=EMPTY&where=hesla>

refrén vždy ob řádek opakují věty s identickou stavbou: „Pretty bees, busy bees“, „Fuzzy, buzzy bees“, „Clever bees, tired bees“ a „Hungry, bumbly bees“.

3.3.11 Přirovnání

Přirovnání je popsáno jako „[s]yntakticko-sémantická [jazyková] struktura založená na explicitním vyjádření podobnosti“ (Čermák a Hladká 2017). Ta je nejčastěji vyjádřena pomocí spojky *jako*, v angličtině zase prostřednictvím slov *like* a *as... as* (Wales 2011, s. 383). Přirovnání se uplatňuje v IP č. 8 ve spojení „my light will shine like truth“ a v IP č. 10 ve větě „Their songs like secret rivers flow“.

3.3.12 Aliterace

Tento JP se stejně jako ty následující v analyzovaných IP vyskytuje pouze jednou. Walesová aliteraci popisuje jako úmyslný fonologický prostředek, který spočívá v opakování počátečních souhlásek v přízvučných slabikách ve dvou a více slovech a občas se mu přezdívá „počáteční rým“. Často se objevuje v idiomech, jazykolamech, reklamách anebo poezii, ve které má obvykle onomatopoickou funkci (2011, s. 14–15). Aliterace byla aplikována v IP č. 7 ve větách „Pretty bees, busy bees“ a „buzzy bees“, které po vyslovení opravdu připomínají zvuk, který je pro včely charakteristický.

3.3.13 Záměna slov

Jak jsem již popisovala v rámci své bakalářské práce, „[z]áměna slov jako taková není JP, spíše jde o metodu, kterou autorka použila pro dosažení zmatení čtenářů i hrdinů“ (Martínková 2020, s. 37). Tento prostředek se v první sáze vyskytoval mnohem častěji, v analyzovaných IP se však objevuje pouze v IP č. 14, kdy někdo ve snaze hrdinům ublížit a navést je na most, který by se pod nimi ihned propadnul, záměrně upravil ceduli, aby spojení „dangerous bridge“ vypadalo jako „Angel bridge“.

3.3.14 Anagram

Anagram je „slovo nebo slovní spojení vzniklé permutací (přeskupením) písmen v původním výrazu“ (Karlík 2017a). Nachází se v IP č. 16, v němž jsou smyšlená jména inzerentů anagramy spojení „The Masked One“, přičemž toto označení může odkazovat k potulné skupině umělců, s nimiž hrdinové několik dní cestují, nebo ke strážkyni Severní sestry.

3.3.15 Akrostich

Posledním JP, který se ve vybraných IP vyskytuje, je akrostich, což je „báseň, v níž první nebo poslední písmena, popř. slabiky veršů tvoří slovo nebo větu“ (Akademický slovník současné češtiny¹³). IP č. 17 se sice nerýmuje a proto ji nelze považovat za tradiční báseň, funguje ale na totožném principu – teprve po spojení posledních slov písně se odkryje tajný význam.

3.4 Analýza překladu IP

V této kapitole popisuji, jaké překladové protějšky překladatelka používala, zda se klonila spíše k volnému či doslovnému překladu, do jaké míry zachovávala, případně přidávala JP obsažené ve VT, a v neposlední řadě zda se jí povedla převést originální funkce IP. V relevantních případech budu odkazovat na grafickou stránku IP a také na případná neadekvátní nebo ne zcela užívaná či koherentní řešení.

Stejně jako ve své bakalářské práci si pro tuto analýzu nekladu za cíl hodnotit kvalitu překladu či určovat, zda je CT „správný“ či „špatný“, ale pouze popsat, jaké metody či strategie překladatelka užívala, do jaké míry zachovávala JP, a zda je výsledný překlad funkční. Funkčnost a její chápání ale není zcela objektivní, její určování tedy má také subjektivní hledisko.

¹³ Dostupné z: <https://slovníkcestiny.cz/heslo/akrostich/0/3953>

3.4.1 Rýmované IP

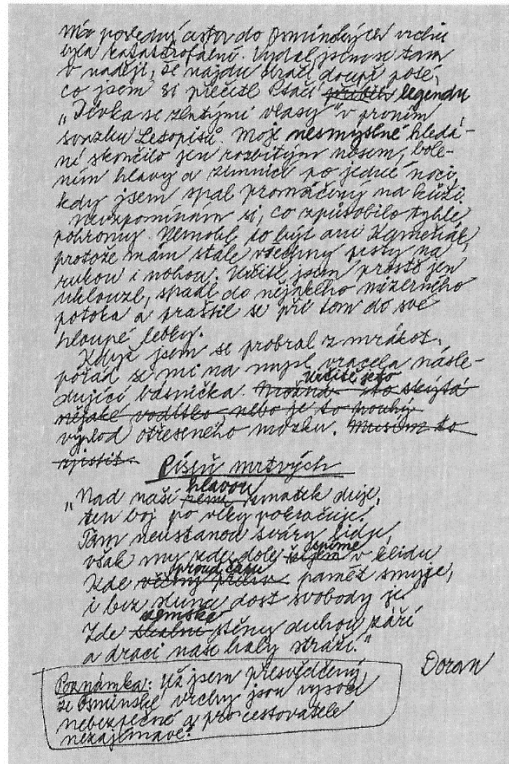
Překlad poezie je obecně považován za jeden z nejobtížnějších druhů překladu, a to zejména kvůli tomu, že podstatnou roli v něm hraje jak forma, tak význam, a překladatel by tyto klíčové faktory měl respektovat a v překladu skloubit. Z tohoto důvodu poezie často není uspokojivě převedena do cílového jazyka. Lefevere za hlavní důvod považuje to, že překladatelé se mnohdy soustředí výhradně na jednu část VT a ne na báseň jako celek, kvůli tomu je pak jejich překladatelská svoboda výrazně omezena a nejsou schopní převést kompletní komunikativní funkci VT, což by měl být hlavní záměr (1975, s. 388).

S tímto problematickým aspektem se ztotožňuje také Jiří Levý. Jak uvádí, „[f]ormální prostředky poezie vstupují v konkrétních básních do složitých vztahů k jejím myšlenkám a překladatel při hledání formálního klíče by měl vycházet především z těchto významových funkcí formy“ (1998, s. 239). Překladatel by se v případě poezie tedy vždy měl primárně zaměřovat na převedení funkce a ne specifických prostředků, pomocí nichž bylo funkce dosaženo ve VT. Tyto prostředky se totiž v různých jazycích velmi často liší, nelze je tedy automaticky přebírat a spoléhat na to, že samy o sobě vytvoří funkční překlad. Překladatel naopak musí být flexibilní a ochotný upustit od doslovného znění VT (s. 68–69).

Rýmované IP v sérii Deltora ve většině případů nejsou charakteristické komplexností a mnohoznačností, kterou se poezie často vyznačuje, jejich skutečný význam není ponechán na představivosti čtenáře, ale naopak je většinou dříve či později odhalen. Přesto překladatelka při jejich převodu neměla snadný úkol. V analýze se budu zaměřovat mimo jiné na to, zda používala stejné formální prostředky jako VT a zda jejich případná změna přispěla k funkci CT či ji oslabil.

Aby se v průběhu analýzy k daným částem IP snadněji odkazovalo, jednotlivé verše jsou očíslovala.

3.4.1.1 IP č. 1

<p>My recent journey to the Os-Nine Hills was disastrous. I went there hoping to find a dragon's lair, having read the Tenna Birdsong ^{legend} fact 'The Girl With the Golden Hair' in volume I of the Annals. My ^{foolish} quest resulted only in a bloody nose, a sore head and a shivering fever caused by sleeping the night through while soaked to the skin.</p> <p>I have no memory of what brought these calamities about. I cannot have fallen foul of a dragon, for I still live. I cannot have met with a granous, for I still possess all my fingers and toes. No doubt I merely slipped and fell into some foul stream, cracking my stupid skull.</p> <p>The rhyme below was spinning in my head when I awoke from my daze. It ^{is clearly} may or may not elude of be merely the product of a rattled brain. I must find out.</p> <p style="text-align: center;">SONG OF THE DEAD</p> <p>'Above our land ^{heads} the tumult rages Struggle echoes through the ages There the strife will never cease But here below we rest ^{rest} in peace Where timeless tides ^{tides of time} swamp memory Our sunless prison makes us free. The gem-glow lights our rocky ^{earthy} walls And dragons guard our shining halls.'</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: fit-content; margin: 10px auto;"> <p>NOTE: I AM NOW CONVINCED THAT THE OS-NINE HILLS ARE HIGHLY DANGEROUS & OF NO INTEREST TO THE TRAVELLER.</p> </div> <p style="text-align: right;">DORAN</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) Above our land ^{heads} the tumult rages (2) Struggle echoes through the ages (3) There the strife will never cease (4) But here we rest ^{rest} in peace (5) Where timeless tides ^{tides of time} swamp memory (6) Our sunless prison makes us free. (7) The gem-glow lights our rocky ^{earthy} walls (8) And dragons guard our shining halls. <p style="text-align: center;">(Rodda 2011a, kap. 7)</p>	 <p style="text-align: center;">Písní mrtvých</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) Nad naší zemí ^{hlavou} zmatek duje, (2) ten boj po věky pokračuje. (3) Tam neustanou sváry lidu, (4) však my zde dole žijem ^{spíme} v klidu. (5) Kde věčný příliv ^{proud} času paměť smyje, (6) i bez slunce dost svobody je. (7) Zde skalní ^{zemské} stěny duhou září (8) a draci naše haly stráží. <p style="text-align: right;">DORAN</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; width: fit-content; margin: 10px auto;"> <p>Průběh: Na jsem přemýšlel, že bych měl být v Os-Nine Hills, ale to je velmi nebezpečné a pro cestovatele nevhodné.</p> </div> <p style="text-align: center;">(Rodda 2006a, s. 52, přel. Machútová)</p>
--	--

Tabulka 2: IP č. 1

Tento IP představuje stránku z knihy, která hrdinům pomůže najít cestu do podzemí Deltory, kde se má skrývat tajemná Pirranská píšťala. Kdysi dávno ji napsal Doran Drakomil, postava, která se ve druhé a třetí sáze této knižní série objevuje často a jejíž poznatky hrdiny doprovází na celé jejich cestě. První část popisuje Doranův pokus najít dračí doupě, jak se píše v jednom z dávných Ptačích příběhů, druhá část je pak básnička, která mu po jeho dobrodružství utkvěla v hlavě.

Na tomto IP je zajímavé, že je na první pohled zřejmé, že byl text v knize upraven, a to samotným Doranem. Důvodem je to, že Doran ve svém pátrání

skutečně uspěl a neobjevil pouze draka, ale i tři kmeny žijící pod povrchem Deltory. Tento fakt však chtěl zatajit, aby podzemní civilizace a jejich tajemství zůstaly v bezpečí. Z této knihy, takzvaných Letopisů Deltory, je ovšem přísně zakázané trhat stránky, proto Doran části textu přepsal a doplnil poznámkou, aby zajistil, že se žádný zvěděvec nepokusí následovat jeho kroky.

Účelem IP je tedy navodit dvojí dojem – první, neupravená verze textu i básničky skrývá tajemství a revidovaná verze se jej snaží zastřít. V první části IP byly v češtině provedeny stejné změny jako ve VT – slovo příběh bylo nahrazeno legendou, aby byla v očích čtenáře snížena její pravdivost, byla vyškrtána část textu zmiňující, že by básnička mohla napomoci k odhalení této záhady a že je Doran odhodlaný ji vypátrat, a naopak byla přidána část utvrzující dojem, že se Doran udeřil do hlavy a vše se mu jen zdálo.

Jediným rozdílem je v tomto úseku slovo „nesmyslné“ v CT a „foolish“ ve VT. V původní verzi bylo toto slovo do textu očividně přidáno, vloženo mezi řádky, ale v češtině bylo vepsáno přímo do textu tmavším perem, které označuje provedené změny. To by muselo znamenat, že se na tomto místě i v první, neupravené verzi textu vyskytla mezera přesně tak velká, aby do ní toto slovo zapadlo, což je poměrně nepravděpodobné. Jde ale spíše jen o kosmetickou záležitost, nad kterou se čtenář příliš nepozastaví – může například usoudit, že Doran toto slovo napsal již v originální verzi a pouze ho obtáhl, aby ho zdůraznil. Funkčnost tedy ovlivněna není.

Druhou část IP tvoří básnička, která opět byla upravena, aby případného čtenáře odradila od snahy odhalit tajemství, které skrývá. Jak ve VT, tak v CT byl použit sdružený rým. V pátém a osmém verši obou verzí se dále uplatňuje metafora. Plynutí času je v prvním případě přirovnáno k „přilivu“ či „proudu“, který poté „zaplaví“ nebo „smyje“ paměť. V osmém verši překladatelka dále ponechala obrazné označení podzemní dutiny jako „hala“, přestože v angličtině bylo toto slovo pravděpodobně použito primárně proto, aby byl dodržen rým. Dalším užitým JP, který se tentokrát objevil pouze ve VT, je oxymóron. Je pozorovatelný v šestém verši ve spojení „prison makes us free“, což je protimluva. Pouze ve VT se skrývá také personifikace, a to hned v prvním verši ve spojení „tumult rages“, přičemž sloveso rage ve smyslu běsnit se nejčastěji pojí s živými bytostmi.

V CT se nachází jeden JP, který ve VT uplatněn nebyl, a to inverze. Najdeme ji v šestém verši, v němž překladatelka přesunula sloveso „je“ na samý konec věty, zřejmě aby dodržela rýmové schéma. Tento dodaný JP funkci neoslabil, naopak ji posílil, jelikož inverze na sebe svou jedinečností často přivolává pozornost a právě tento verš je jedním z těch, které naznačují skutečný význam. Ve VT se ne zcela neutrální slovosled vyskytuje ve třetím a čtvrtém verši, ale v angličtině se příslovečné určení běžně nachází i na začátku věty, tyto případy proto nepovažuji za inverzi, pouze za zdůraznění těchto větných členů a postavení slov „there“ a „here“ do kontrastu.

Překladatelka se významově držela originálu a neprovedla žádné významné změny, došlo pouze k menším posunům, a to k mírnému pozměnění významu ve druhém a pátém verši, amplifikaci ve třetím a čtvrtém verši, modulaci v šestém a sedmém verši a redukci v posledním verši. Změny, které provedl Doran, byly v překladu zachovány na shodných místech a ve shodné podobě.

Samotný text i báseň jsou v CT zcela funkční, a to v obou verzích – původní verze naznačuje tajemství podzemní civilizace a druhá verze se ho různými prostředky snaží skrýt.

3.4.1.2 IP č. 2

(1) A king dined with his sister, (2) His friend and his friend's wife. (3) All of them were greedy beasts (4) Who loved food more than life. (5) At last three pies alone remained. (6) There wasn't any knife. (7) How did they all have equal shares, (8) And save themselves from strife? (Rodda 2011a, kap. 11)	(1) Král se sestrou hodují (2) s přítelem a jeho ženou. (3) Hladově se ládují. (4) Tolik jídlo milují! (5) Tři koláče zůstaly, (6) Oni nůž však neměli. (7) Chtěli všichni stejné porce, (8) jak se tedy rozdělí? (Rodda 2006a, s. 79, přel. Machútová)
--	---

Tabulka 3: IP č. 2

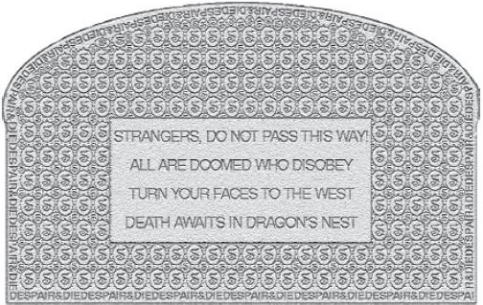

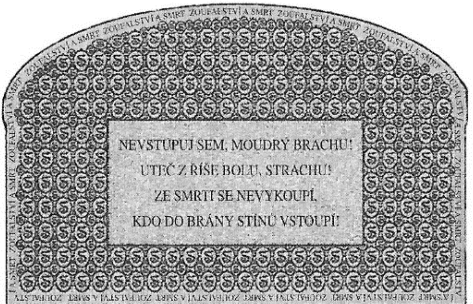
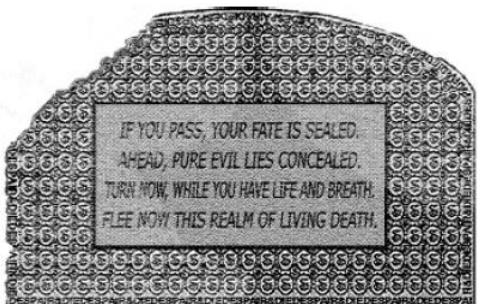

Tato hádanka je hrdinům položena, když jsou zajati stvořeními zvanými Kameňáci, kteří se často baví tím, že chytají pocestné a nutí je odpovědět na dvacet nejrůznějších hádanek, přičemž za každou špatnou odpověď ztratí jeden prst. Hrdinové mají pouze dvacet sekund na to, aby přišli na správné řešení, jinak je čeká stejný osud jako mnoho jiných nebožáků.

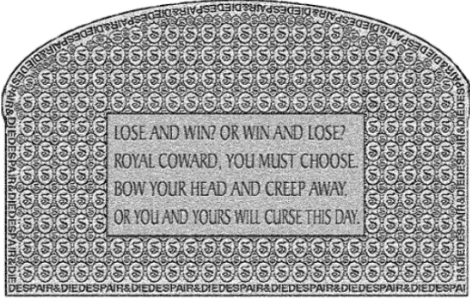

IP je kromě prosté logické hádanky také básničkou, která ve VT obsahuje přerývaný rým (abcb), v CT jde o netradiční schéma abaa aaca. Ve VT se nachází metafora, kdy jsou osoby v básničce připodobněny bestiím, tento JP ovšem do češtiny převeden nebyl. Verše tři a čtyři ale i bez použití metafory dostatečně vykreslují, jak jsou tito lidé nenasytí, na funkčnost překladu to tedy nemá žádný dopad.

Kromě výše zmíněného třetího a čtvrtého verše byly volněji přeloženy také sedmý a osmý verš, do kterých byl amplifikován význam sedmého verše ve VT, a došlo k redukci osmého verše, který ovšem pro vyřešení hádanky není nikterak potřebný a spíše se jen podílí na rýmu.

Řešení hádanky spočívá v tom, že se hostiny účastní pouze tři lidé, protože žena králova přítele je zároveň králova sestra, a proto by pro ně nebyl problém si tři zbývající koláče rovnoměrně rozdělit i bez nože. Řešení je v CT stejně snadno pochopitelné a také uhodnutelné jako ve VT, tento přeložený IP je tedy funkční.

3.4.1.3 IP č. 3, 4, 5 a 6

<p>3</p>	 <p>(1) Strangers, do not pass this way! (2) All are doomed who disobey (3) Turn your face to the West (4) Death awaits in Dragon's Nest</p> <p>(Rodda 2011d, kap. 16)</p>	 <p>(1) Těhle cestě vyhněte se! (2) Neposlušnost zkázu nese (3) Obraťte tvář na západ (4) V Hnízdě čeká smrt a chlad</p> <p>(Rodda 2007a, s. 133, přel. Zumrová)</p>
<p>4</p>	 <p>(1) Do not enter this domain! (2) Flee this realm of fear and pain! (3) Death and terror both await (4) The wretch who enters Shadowgate!</p> <p>(Rodda 2011e, kap. 16)</p>	 <p>(1) Nevstupuj sem, moudrý brachu! (2) Uteč z říše bolu, strachu! (3) Ze smrti se nevykoupí, (4) kdo do Brány stínů vstoupí!</p> <p>(Rodda 2007b, s. 150, přel. Zumrová)</p>
<p>5</p>	 <p>(1) If you pass, your fate is sealed. (2) Ahead, pure evil lies concealed. (3) Turn now, while you have life and breath. (4) Flee now this realm of living death.</p> <p>(Rodda 2011f, kap. 17)</p>	 <p>(1) Když překročíš tento kámen, (2) V čírem zle je s tebou amen. (3) Utíkej bez ohlédnutí (4) pryč z panství živoucí smrti.</p> <p>(Rodda 2007c, s. 156, přel. Zumrová)</p>

6	 <p>(1) Lose and win? Or win and lose? (2) Royal coward, you must choose. (3) Bow your head and creep away, (4) Or you and yours will curse this day.</p> <p>(Rodda 2011g, kap. 11)</p>	 <p>(1) Prohrát a vyhrát? Či vyhrát a prohrát? (2) Královský zbabělče, musíš si vybrat. (3) Odplaz se ven a sehni svůj hřbet, (4) jinak tvůj lid zkázu zří hned.</p> <p>(Rodda 2007d, s. 103, přel. Zumrová)</p>
---	---	---

Tabulka 4: IP č. 3, 4, 5 a 6

Následující čtyři IP jsou si velmi podobné, a to jak formou, tak kontextem, z toho důvodu je analyzují společně. Hrdinové tyto básničky vytesané v kameni najdou v každém díle finální ságy před sídlem jedné ze Sester, které se pokoušejí zničit, aby Deltoru přestal sužovat hladomor. První tři z nich slouží jako varování, mají odstrašit a co nejdál odehnat kohokoliv, kdo se pokouší překazit plány Pána stínů nebo na dané místo pouze nedopatřením zabloudí. Účel posledního kamene je ovšem přesně opačný – ne odradit, ale naopak posměškem vyzvat k tomu, aby člověk, který si nápis přečte, vešel do sídla Jižní sestry a pokusil se ji zničit. Jak bude detailněji popsáno u IP č. 6 a později i IP č. 10, Sestry nejsou zdaleka jediným plánem Pána stínů a jejich zničení s sebou nenese spásu, jak si hrdinové vroucně přejí.

Všechny básně ve VT užívají sdružený rým, který byl aplikován také v CT. Po obvodu všech kamenů se dále opakuje varovný nápis „zoufalství a smrt“, ve VT „despair&die“, který tvoří epizeuxis. V češtině tedy došlo k transpozici ze sloves na podstatná jména. Zajímavé je, že v české verzi zjevně byla snaha tento nápis učinit snáze čitelnějším, jelikož od sebe jednotlivé opakující se úseky dělí mezery, zatímco v originále mezi slovy žádné volné místo není. Text byl navíc obrácen, aby šel jednoduše přečíst na horní straně kamene, kdežto ve VT je správně orientovaná dolní část textu a vrchní část je převrácená a tudíž hůř čitelná. Vzhledem k tomu, že lidské oko (alespoň tedy v naší kultuře) je navyklé číst

směrem od vrchu dolů, je podle mého názoru tato změna žádoucí, neboť prvotní funkcí nápisu skutečně má být zastrašit, ne zmást.

Ve VT je na první pohled zřejmá nejednotnost kamenů, které byly vyrobeny a rozmístěny v přibližně stejný čas a je logické předpokládat, že i stejnou osobou, jelikož šlo o velmi přísně střežený plán, který by Pán stínů nesvěřil jen tak někomu. Není tudíž důvod, aby tyto nápisy pokaždé užily jiný font a rozdílnou interpunkci na konci řádků. Pochopitelný je však zvýšený jas IP č. 3, jelikož tento kámen se nachází na skále ošlehané větrem a jeho vybledlost tak dává smysl. Pokud by ale v tomto ohledu měla být zachována konzistence, pak by podobně měl vypadat i IP č. 5, který se taktéž nachází na skále napospas živlům, jimiž byl viditelně narušen. V české verzi byl tento nedostatek opraven a všechny kameny vypadají shodně, což zvyšuje soudržnost textu.

Prvním IP z této skupiny je **IP č. 3**, který znázorňuje nápis nacházející se u Dračího hnízda, úkrytu Východní sestry. Ve VT se uplatňuje inverze slovosledu, a to ve druhém verši, v němž došlo k rozdělení podmětu a vedlejší věty podmětne. Zdá se však, že hlavním důvodem pro tento netradiční pořádek slov ve větě byla snaha zachovat rým a inverze jinou funkci nemá. V CT byla použita v prvním verši a projevuje se opačným pořadím slovesa a zvrátěného zájmena, pravděpodobně z totožného důvodu jako ve VT. Dalším užitým JP je synekdocha, kdy ve třetím verši obou verzí spojení „turn your face“ či „obrat' te tvář“ odkazuje pouze k jedné části těla, ačkoliv zamýšleným významem není to, že se čtenář na kámen má přestat dívat, ale že má urychleně odejít na západ, tedy co nejdál od Východní sestry.

Překladatelka se opět až na malé rozdíly řídila obsahem originálu, k mírným posunům došlo v prvním a druhém verši a v posledním verši překladatelka přidala slovo „chlad“, pravděpodobně z důvodu zachování rýmu. Tato amplifikace ovšem nijak neškodí, naopak ještě podporuje atmosféru a zesiluje varovnou funkci nápisu. V posledním verši byl vynechán plný název místa, kde se Východní sestra nachází. Je diskutabilní, zda by se tomuto místu skutečně vžilo označení Dračí hnízdo, pokud by ho tak samotný kámen nenazval, jelikož není známé, zda toto místo název neslo již dřív, ale to je pouhá domněnka a drobnost, která funkčnost nesnižuje.

Oproti zbývajícím nápisům se v překladu IP č. 3 vyskytuje nekonzistentní interpunkce. Na ostatních nápisech jsou všechny řádky ukončeny čárkou nebo

tečkou, případně vykřičníkem, pokud je to gramaticky vyžadováno, avšak na tomto nápisu je tímto způsobem zakončen pouze první řádek a zbývající tři nikoliv. Samostatně ale tato nesrovnalost funkčnost nesnižuje, jelikož v básních pro interpunkci platí jiná pravidla a věty nemusí nutně dodržovat gramatické zásady.

Dalším nekonzistentním prvkem je v CT použití množného čísla druhé osoby v rozkazovacím způsobu v prvním a třetím verši, které pravděpodobně bylo zapříčiněno snahou zachovat ve všech verších totožný počet slabik. Na všech ostatních nápisech je použito číslo jednotné, což působí osobnějším dojmem, jako by Pán stínů promlouval přímo k Liefovi nebo jinému deltorskému králi či královně, kterým se povede obnovit Kouzelný pás Deltory a proniknout na jedno z těchto vysoce střežených míst. Ve výsledku použití jednotného nebo množného čísla není rozhodující, ale mělo by být konzistentní, aby byl text soudržný. Mállokterý čtenář si ale otevře všechny čtyři knihy vedle sebe a porovná, zda jsou si nápisy dostatečně podobné, proto tyto drobné neshody funkčnost nenarušují, pouze oslabují koherenci.

S IP č. 4 se hrdinové setkají v podobné situaci jako IP č. 3, a to ve skryšii Severní sestry, takzvané Bráně stínů. Nápis slouží ke stejnému výstražnému účelu a tomu odpovídá slovní zásoba, rozkazovací způsob sloves a celkové naladění básně. Už jen z toho důvodu je poněkud nevhodně zvolené spojení „moudrý brachu“ v prvním verši CT, které zřejmě bylo použito z důvodu zachování rýmu. Jde o amplifikaci či možná kompenzaci za jiné oslovení, které se nachází v posledním verši VT, slovo „wretch“. V každém případě použitý výraz neodpovídá emočnímu charakteru celé básně ani slova „wretch“, jehož nejčastějšími přímými překladovými protějšky jsou *chudák*, *ubožák*, *darebák* či *lump* (Lingea¹⁴). Jednoznačně tedy jde o negativní konotace, zatímco slovo „brach“ znamená *druh*, *přítel* nebo *kamarád*, může jít i o důvěrné oslovení (Slovník spisovného jazyka českého¹⁵) a konotace jsou tedy jasně pozitivní. Jak již bylo zmíněno, básně má za úkol varovat a odradit, ne lichotit, čemuž neodpovídá ani použitý přívlastek „moudrý“. Bylo by možné argumentovat, že jde o alternativní způsob, jak se autor těchto nápisů pokoušel čtenáře ovlivnit, aby se

¹⁴ Dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/anglicko-cesky/wretch>

¹⁵ Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=brach&sti=5191&where=hesla>

řídil uvedenými pokyny, ovšem tento pokus o apelování na čtenáře se na žádném jiném místě v IP č. 3, 4, 5 ani 6 nenachází. Toto spojení se tedy do kontextu nehodí a mírně snižuje efekt básně, avšak ne její funkčnost, jelikož zbytek IP originální funkci věrně replikuje.

Zbytek básně je přeložen funkčně a vyjadřuje ideje VT. Ve třetím verši došlo k redukci, kdy se vytratilo slovo „terror“, ale hrozba smrti je sama o sobě dost děsivá a tato změna tedy celkový význam básně neovlivňuje. Kromě výše zmíněné epizeuxis se v tomto IP nachází ještě jeden JP, a to personifikace ve třetím verši VT, podle kterého na kohokoliv, kdo na toto místo vstoupí, čeká smrt a hrůza. Čekání je opět koncept, který se ve svém doslovném významu těchto abstraktních pojmů nemůže týkat. V češtině tento JP nebyl přenesen.

IP č. 5 hrdinové najdou na Ostrově smrti, na kterém se skrývá Západní sestra. Účel je identický jako v předchozích dvou případech. Ve druhém dvojverší se projevuje paralelismus ve spojení „Turn now“ a „Flee now“, který překladatelka v CT nezachovala. Naopak oxymóron, který se nachází v posledním verši ve výrazu „living death“, převedla jako „živoucí smrt“, přičemž tato dvě slova jsou v obou případech v rozporu.

Ve VT se v prvním verši nachází idiom „your fate is sealed“, tedy tvůj osud je zpečetěn. Tato fráze svou obrazností a barvitostí podtrhuje hrozivý osud čekající jakéhokoliv nešťastníka, který na toto místo zavítá, a tím i celkovou funkci básně. Jako ekvivalent překladatelka zvolila spojení „je s tebou amen“ ve druhém verši, které sice s předchozím veršem vytváří rým, ale jeho použití je sporné. Zaprvé v tomto smyšleném světě naznačuje existenci křesťanství, o kterém ve zbytku celé série není ani zmínka (ostatně jako ani o jakémkoliv jiném náboženství vyjma primitivního uctívání mýtických bytostí) a zadruhé neodpovídá použité vrstvě slovní zásoby. Toto spojení je expresivní (Akademický slovník současné češtiny¹⁶) a spíše neformální, což není přiměřené kontextu, jelikož zbytek textu i VT jsou čistě formální. Podobně jako v předchozích popsáných případech je kvůli tomuto ale pouze mírně snížen efekt básně, celkově ovšem stále slouží jako jasné varování, funkce se tedy s VT shoduje.

¹⁶ Dostupné z: <https://slovníkcestiny.cz/heslo/amen/>

Tento IP byl v češtině upraven do větší míry než předchozí nápisy, překlad je velmi volný a obsahuje řadu posunů, významově však originálu odpovídá a plní také totožnou funkci.

Jak jsem již zmínila, **IP č. 6** má zcela jinou funkci než předchozí tři nápisy. Hrdinové se s ním setkají před doupětem poslední, Jižní sestry, která se po staletí skrývala pod královským palácem hlavního města Del. Samotná Jasmína si všimne, že tento nápis se od ostatních liší: „Ty ostatní v sobě měly opravdové varování, zamýšlené pro kteréhokoli kolemjdoucího. Tohle je – osobní.“ (Rodda 2007d, s. 103–104, přel. Zumrová). Pán stínů už se obrací přímo na Liefu, snaží se ho ponížit a naznačit, že je zbabělec, ale ve skutečnosti ho vyzývá, aby se Sestru pokusil zničit.

Důvodem této pozměněné funkce, který se hrdinové dozví až příliš pozdě, je to, že zničením poslední Sestry Deltora nebude zachráněna, ale naopak ji čeká ještě mnohem horší konec. Jde vlastně o smrtelnou hru Pána stínů, ve které si nositel Pásu může vybrat, jak své království zahubí. Hrdinové buď Sestru nezničí a jejich království postupně uhynie hladem, chudobou a nemocemi, nebo je zlikvidují a budou do jednoho pohlceni čímsi, co se ukrývá hluboko pod povrchem a jakmile píseň Sester utichne, probudí se to. Poslední dvojverší v sobě dokonce skrývá předzvěst, která se nakonec téměř vyplní.

Kromě opakování slov po obvodu celého kamene, které je jednotné ve všech IP v této skupině, se v IP č. 6 nachází ještě jeden epizeuxis. V prvním verši VT byl použit v podobě opakování slov „win“ a „lose“. Překladatelka ho převedla ve stejné podobě, tedy „vyhrát“ a „prohrát“. První dvojverší se v CT spíše drží doslovného znění originálu, druhé dvojverší bylo zase přeloženo volněji. Ve třetím verši došlo k záměně částí vět a také k náhradě slova „hlava“ za slovo „hřbet“, které v tomto kontextu patří spíše do obecné roviny češtiny (Slovník spisovného jazyka českého¹⁷), což ovšem v této výsměšné zprávě vůbec neškodí, ba naopak to funkci podporuje.

Celkově byly všechny IP v této skupině přeloženy funkčně, ačkoliv funkčnost místy byla mírně oslabena nevhodně zvolenou slovní zásobou. V několika případech ale naopak byla posílena, například zvýšením konzistence nebo volbou jiného než neutrálního protějšku odpovídajícího kontextu.

¹⁷ Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=hřbet&sti=20266&where=hesla>

3.4.1.4 IP č. 7

<p>(1) Here we are in Happy Vale, (2) Pretty bees, busy bees. (3) Three long hours on the trail, (4) Fuzzy, buzzy bees.</p> <p>(5) Did you hear the clock strike eight? (6) Clever bees, tired bees. (7) Pray that we are not too late, (8) Hungry, bumbly bees.</p> <p>(Rodda 2011e, kap. 10)</p>	<p>(1) Jsme ve Šťastném údolí, (2) Krásné včely, pilné včely, (3) Tři hodiny jsme sem jeli, (4) Přec nás nohy nebolí.</p> <p>(5) Právě osmá odbíjí, (6) Chytré včely, rychlé včely, (7) Snad jsme pozdě nepřišli, (8) Mé hladové včely.</p> <p>(Rodda 2007b, s. 94, přel. Zumrová)</p>
--	--

Tabulka 5: IP č. 7

Tuto písničku si ležérně prozpěvuje jedna z vedlejších postav, zatímco se Lief probírá z bezvědomí způsobeného zraněním. Svým textem ale zároveň hrdiny nenápadně informuje o tom, co se stalo a co se momentálně děje.

Kromě rýmu, který je ve VT na rozdíl od většiny básní střídavý (schéma abab), se v tomto IP nachází také tři další JP, a to paralelismus, epizeuxis a aliterace, z nichž všechny byly zachovány i v CT. V CT se objevuje rýmové schéma, které je nezvyklé jak v básních v této knižní sérii, tak obecně, a to tirádový rým (schéma aaaa).

Paralelismus se projevuje ve druhém a šestém verši anglické básně, kde se nacházejí obdobné struktury ve zdvojené formě „přídavné jméno + bees“, a dále ve čtvrtém a osmém verši ve formě „přídavné jméno, přídavné jméno + bees“. První popsáný paralelismus byl v CT zachován obdobným způsobem, ale ve čtvrtém a osmém verši se tento JP neobjevuje. Epizeuxis se v obou verzích projevuje právě častým opakováním slova „bees“ či „včely“ v rámci jednoho verše. Posledním užitým JP je aliterace, která se ve VT nachází ve druhém a čtvrtém verši a v CT byla kompenzována ve verši čtvrtém, ovšem pomocí souhlásky „n“ namísto souhlásky „b“ ve spojení se sykavkou [z], která zde měla specifickou zvukomalebnou funkci. Jmenovitě spojení „busy bees“ a „fuzzy, buzzy bees“ silně evokují typické včelí bzúčení. Tuto druhotnou funkci se i přes zachování JP překladatelce převést nepodařilo. Všechny tyto JP podporují dojem, že jde o píseň, a zároveň posilují líbivost a libozvučnost.

Přeložená báseň se významu originálu drží poměrně přesně s občasnými změnami, jako je redukce v prvním a pátém verši nebo záměna přídavného jména

ve verši šestém, ke které pravděpodobně došlo z toho důvodu, že doslovný překlad „unavené“ by byl příliš dlouhý a narušoval by melodii, překladatelka tedy zřejmě zvolila jiné dvojslabičné slovo. Jedinou výraznou změnou je čtvrtý verš, ve kterém došlo k úplné záměně VT. Tato změna podle mého názoru nedává velký smysl, jelikož i věrný překlad zakončený slovem „včely“ by se se zbytkem básně rýmoval, a navíc postavy jely na voze taženém koni, tudíž je nemají proč bolet nohy. Jde ale spíš o malý detail, který funkčnost nenarušuje, a možná i pokus o humorný efekt, který by ji naopak podporoval, případně o snahu zachovat aliteraci.

Překladatelka cílového čtenáře ve výsledku poněkud ochudila o jemnou jazykovou hravost a humor, které se ve VT vyskytují. Spojení podobná těm ve čtvrtém a osmém verši VT, „fuzzy, buzzy“ a „hungry, bumbly“, dětem zní vtipně a rády je vyslovují. Opět ale jde o drobnost, kvůli které sice CT v porovnání s VT trochu pokulhává, ale jeho funkčnost to neovlivňuje.

3.4.1.5 IP č. 8

<p>THE BONE POINT LIGHT My light will shine like truth through the darkness</p> <p>I was born in the mind of Adin. I was made by the builders of Raladin. The magic of Tora protects me. Sailors in peril will bless me.</p> <p>(Rodda 2011f, kap. 2)</p>	<p>SVĚTLO ŠPIČÁKU Mé Světlo bude zářit tmou jako pravda</p> <p>Jak Adin chtěl, shlížím na hladinu. Jsem stavbou mistrů z Raladinu. Toranské kouzlo mě ochraňuje. Žehná mi každý, kdo tudy pluje.</p> <p>(Rodda 2007c, s. 19, přel. Zumrová)</p>
---	---

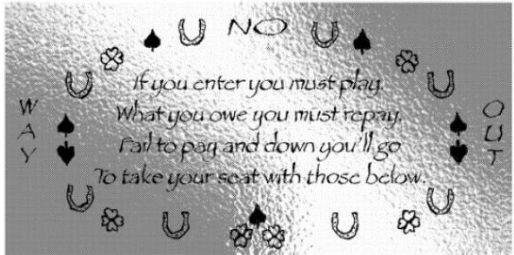
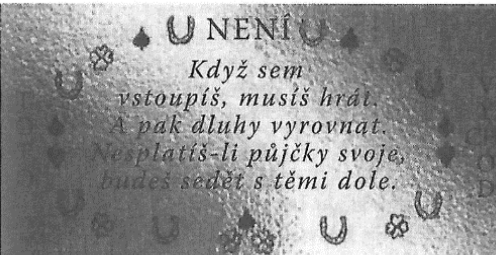
Tabulka 6: IP č. 8

Tento IP je vyrytý do stěny opuštěného majáku jménem Špičák, na který hrdinové v průběhu svého putování narazí. Jde o pouhé oznámení, které kolemjdoucí upozorňuje na to, jak byl maják stvořen a jak je důležitý. Skládá se z nerýmované a rýmované části, z nichž je překladatelsky zajímavější báseň. Podivuhodné ale na druhé větě nápisu je, že překladatelka kapitalizovala slovo „Světlo“, kdežto v angličtině je použito malé písmeno. V samotné knize se pro toto světlo ve VT i v CT vždy používá velké písmeno, překladatelka se tedy zřejmě snažila zajistit vyšší konzistenci a kapitalizaci použila i v tomto IP.

V obou verzích IP je použit sdružený rým. Kromě toho se ve VT i CT projevuje další JP, a to personifikace, jelikož celá báseň je napsána v první osobě z pohledu majáku, zásadně neživé věci. Ve VT se personifikace ve větší míře projevuje také v prvním verši, jelikož maják se samozřejmě nemůže narodit, stejně jako se nic nemůže doslovně narodit v něčí mysli, zároveň tedy jde i o metaforu, která do CT převedena nebyla. V nerýmované části obou jazykových verzí se také objevuje přirovnání světla k pravdě.

Překladatelka zvolila poměrně volný převod básně, spíše doslovně byl přeložen pouze třetí verš. V prvním verši překladatelka význam VT vyjádřila implicitně a také ho amplifikovala, aby mohla dodržet rým. K mírnému rozšíření významu došlo i ve druhém verši, kde se z pouhých stavitelů stali „mistři“. Obyvatelé Raladinu jsou v zemi ovšem známí stavitelé, toto rozšíření významu tedy zapadá do kontextu a na funkci básně v CT nemá žádný negativní dopad. Význam čtvrtého verše překladatelka generalizovala a v CT maják velebí všichni, co se kolem plaví, nejen námořníci, kteří čelí nebezpečí.

3.4.1.6 IP č. 9

 <p>(1) If you enter you must play. (2) What you owe you must repay. (3) Fail to pay and down you'll go (4) To take your seat with those below.</p> <p>(Rodda 2011f, kap. 7)</p>	 <p>(1) Když sem vstoupíš, musíš hrát. (2) A pak dluhy vyrovnat. (3) Nesplatíš-li půjčky svoje, (4) budeš sedět s těmi dole.</p> <p>(Rodda 2007c, s. 61, přel. Zumrová)</p>
--	--

Tabulka 7: IP č. 9

S tímto nápisem se hrdinové setkají poté, co je divoká bouře vyvolaná Pánem stínů zažene daleko na moře, kde přežijí jen díky tomu, že narazí na záhadnou, zcela opuštěnou loď. Záhy však zjistí, že jde o loď duchů, ze které nemají jak uniknout. Dozví se, že kdysi dávno šlo o jakési pojízdné kasino lichváře, v němž byli dlužníci uvězněni a nuceni pádlovat, dokud nesplatili vše, co si půjčili, což ve skutečnosti často znamenalo až do své poněkud brzké smrti.

Hrdinové nápis zprvu vidí zrcadlově a usoudí, že je to východ, teprve až poté, co vstoupí a uvědomí si, že dveře z této strany nemají kliku, pochopí, že jde o varování. Z toho důvodu není příliš vhodný překlad nápisu po obvodu této cedule, ve VT „no way out“, jako „toto není východ“. Tento nápis neslouží jako pouhé upozornění, ale jako škodolibé varování, že z této místnosti není úniku. Samotný text básně je ovšem dostatečně varovný a funkce IP není narušena.

Ve VT se nachází sdružený rým, který překladatelka převedla. Ve druhém verši se dále uplatňuje inverze, jelikož byl předmět přesunut na začátek věty. Tento JP se v CT objevuje ve třetím verši, kde došlo k záměně obvyklých pozic přivlastňovacího zájmena a podstatného jména. V obou případech bylo použití zřejmě zapříčiněno snahou o zachování rýmu.

Významově se báseň výchozí verzi velmi podobá, překladatelka opět provedla pouze menší posuny, jako je implicitace ve druhém verši nebo redukce ve verši třetím, které věrně přenášejí originální smysl textu. Celkově je báseň přeložena funkčně.

3.4.1.7 IP č. 10

<ol style="list-style-type: none"> (1) Sister four with poisoned breath (2) Bring to the land a long, slow death. (3) But death comes swiftly if you dare (4) To find each Sister's hidden lair. (5) Their songs like secret rivers flow (6) To hold the peril deep below. (7) And if at last their voices cease (8) The land will find a final peace. <p>(Rodda 2011g, kap. 17)</p>	<ol style="list-style-type: none"> (1) Sestry čtyři jedy všemi (2) postupně zahubí zemi (3) Zemřeš však, zkusíš-li hloupě (4) najít Sester skryté doupe (5) Jejich písne jak řeky temné (6) zlo drží v hlubinách země (7) A když nakonec všechny zajdou, (8) věčný klid už lidé najdou <p>(Rodda 2007d, s. 2–3, přel. Zumrová)</p>

Tabulka 8: IP č. 10

Tato báseň hrdiny provází celou finální ságou. Postupně nachází útržky této mapy s jednou slokou básničky, které jim vždy pomohou najít místo, kde se skrývá další Sestra. Báseň ale není pouhým vodítkem – každá sloka, kterou vždy tvoří jedno dvojverší, plní poněkud jiný účel.

První sloka uvádí, že čtyři Sestry, hrozný výtvar Pána stínů, otráví a zničí celé království. Druhá sloka čtenáře varuje, že pokud se je pokusí najít, nečeká ho nic jiného než smrt. Třetí a čtvrtá sloka mají dvojí smysl. Podle interpretace, kterou se hrdinové řídí, třetí sloka zpravuje o tom, že dokud Sestry mohou „zpívat“, budou v sobě držet zlo, které se společníci snaží porazit, a čtvrtá sloka potvrzuje, že jakmile Sestry utichnou, Deltora bude spasena.

Skutečný význam těchto dvou slok je ale velmi rozdílný, protože Pán stínů nechtěl nic nechat náhodě a připravil si spoustu plánů, jak si nenáviděně království podrobit nebo ho zničit. Třetí sloka ve skutečnosti mluví o jiném zle pod zemí, které se probudí, pokud Sestry budou zničeny, a jak praví poslední sloka, celé království pak čeká poslední, nekonečný odpočinek – záhuba. Hluboko pod Deltorou se totiž skrývá jakási mocná zlo, které se po zničení Sester vzbudí a pohltí celé království. Tuto katastrofu se hrdinům nakonec povede odvrátit jen

díky posledním žijícím drakům, které po celou ságu hledali a probouzeli ze staletého spánku. Podobně jako knižní hrdiny tato lest zaskočí i samotného čtenáře, který po celé čtyři knihy očekával, že tím posledním, největším nepřítelem bude Jižní sestra nebo sám Pán stínů a ne jakási zhoubná, bleskově se rozrůstající hmota, která pohltí vše ve své cestě.

Zde je nutné zmínit, že důvodem rozdílné grafické úpravy (přesněji absence čar protínajících mapu) je rozdílné umístění IP ve dvou verzích. V CT se takto upravený IP také nachází, ale kvůli ohybu stránek ho nebylo možné správně naskenovat, v zájmu čitelnosti jsem tedy zvolila jeho jinou verzi ze stejného dílu. Kromě výše zmíněných přímek mapa vypadá zcela totožně. Čára protínající prostřední část mapy v CT je zaviněna tím, že se IP rozkládá na dvou stranách.

Stejně jako ve většině rýmovaných IP se i v této básniče uplatňuje sdružený rým, který byl zachován také v CT. Výchozí IP také obsahuje hned několik inverzí. V prvním verši došlo k záměně podstatného jména a číslovky a vytvoření archaicky vyznívajících „Sister four“. Starobylý, záhadný dojem ještě zesiluje použití jednotného čísla. Totožná inverze byla použita i v češtině, kde byl místo přirozenějšího „čtyři Sestry“ užit výraz „Sestry čtyři“. Obě spojení se nachází na začátku verše, důvodem inverze tedy nemohla být snaha zachovat rým. Domnívám se, že v tomto případě byla použita k navození tajuplné a závažné atmosféry, protože báseň a hrozivý plán, který je v ní zastřený, vznikla velmi dávno a stáří je často propojováno s tajemností a významností.

Zbývající tři deviantní uspořádání slov ve větě byla dle mého názoru alespoň částečně motivována snahou vytvořit rým, ale celá báseň je opletena výše popsanou záhadnou atmosférou, kterou časté inverze dále prohlubují. Ve druhém verši bylo příslovečné určení místa „to the land“ přesunuto mezi přísudek a předmět, v pátém verši bylo příslovečné určení způsobu „like secret rivers“ zařazeno mezi podmět a přísudek a v sedmém verši se příslovce „at last“ objevilo před podmětem i přísudkem, ale po spojce.

V CT se kromě výše zmíněné inverze taktéž objevují další tři, kompenzovány na jiných místech než ve VT. Dvě z nich se nachází v prvním a čtvrtém verši, kde došlo k přesunutí přívlastku – v prvním případě přívlastku shodného za podstatné jméno, v druhém případě přívlastku neshodného před podstatné jméno. Poslední inverze je viditelná v šestém verši, v němž překladatelka předmět zařadila před přísudek. Překladatelka se dojem podporující

stáří a závažnost básně dále pokoušela navodit i jinými prostředky, jako je užití spojky -li ve třetím verši a formálnější slovní zásoba (zahubí, však).

Tento IP je na JP velmi bohatý, kromě rýmu a inverze se v něm objevuje i několik dalších JP, a to přirovnání, metafora a personifikace. Přirovnání najdeme v pátém verši VT i CT ve spojení „like secret rivers“ a „jak řeky temné“. Metafora je ve VT obsažena v prvním a předposledním verši. V prvním případě bylo temné kouzlo, pomocí něhož Sestry otravují zemi, nazváno „poisoned breath“, což bylo podobně metaforicky převedeno jako „jedy všemi“, jelikož Sestry žádný skutečný jed neužívají. Druhou metaforu, která se nachází ve větě „if at last their voices cease“, už překladatelka nezachovala. Zčásti je tento popis doslovný, jelikož Sestry skutečně vydávají jakýsi zvuk, ale už i pojmenování tohoto podvědomého hučení neživých, magických předmětů jako „hlas“ je pouze obrazné, podobně jako jeho zánik metaforicky označuje zničení Sester. Personifikace se v obou verzích projevuje vícenásobně a do jisté míry se s metaforami prolíná. Jmenovitě jde o pojmenování těchto hrůzných výtvorů jako Sester a to, že mají hlas nebo dech či že umí zpívat.

Tento IP byl přeložen spíše volně, aby byl v CT zachován rým, funkčnost IP to ale nijak nesnížilo a výše zmíněné funkce, kterými se od sebe jednotlivé sloky částečně liší, byly taktéž převedeny. V prvním verši CT se zároveň uplatňuje redukce, jelikož chybí informace, že otrávený je dech Sester, a amplifikace, protože překladatelka přidala slovo „všemi“. Význam druhého verše byl převeden implicitně, jelikož výraz „postupně“ obsahuje informaci, že se něco děje delší dobu a pomalu. Ve třetím verši, který je varováním, v češtině přibyl také posměvačný, povýšený rozměr, jelikož na rozdíl od VT je v překladu snaha Sestry zničit označena za „hloupou“. V páté sloce došlo k substituci přídavného jména „skrytý“ za „temný“ a ve sloce šesté zase k záměně výrazu „nebezpečí“ za „zlo“. Obě tyto změny intenzifikují varovné poslání básně a zároveň splňují utajenou funkci, tedy upozornění na skutečné nebezpečí, které se skrývá pod zemí. V sedmém verši překladatelka použila poměrně neuzuální spojení „když všechny zajdou“, které je v kontextu pochopitelné, ale ne zcela jasné. Snad nejdůležitější je v této básni verš poslední, který se spolu s předchozím veršem opět vyznačuje svou dvojznačností. Dle mého názoru spojení „věčný klid“ skutečnou hrozbu evokuje více než „final peace“, ale přesto tento verš v CT jde interpretovat jako poselství naděje i jako předzvěst velké tragédie, funkce je tedy naplněna.

3.4.1.8 *Shrnutí analýzy překladu rýmovaných IP*

Z analýzy jasně vyplývá, že překladatelčíným záměrem bylo ve všech případech jak zachovat rým, tak převést funkci VT. V několika případech použila jiné rýmové schéma než VT, to ale CT alespoň dodalo na barvitosti, jelikož se neustále neopakoval sdružený rým.

Funkce byla zachována ve všech deseti rýmovaných IP, občasně byla mírně oslabena nevhodně zvolenými spojeními, které zcela neodpovídaly kontextu, ale tento rozdíl byl často pozorovatelný pouze ve srovnání s VT, přeložené IP tedy samostatně vždy byly funkční. Na několika místech byla posílena koherence, jmenovitě v IP č. 3–6, v nichž byl sjednocen font a upraven text po obvodu kamene, aby byl snáze čitelný, a v IP č. 8, v němž překladatelka na rozdíl od VT konzistentně použila velké písmeno ve slově „Světlo“, které v dalším textu bylo vždy kapitalizováno.

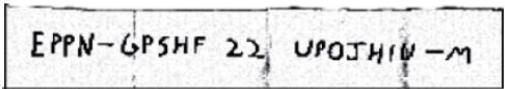
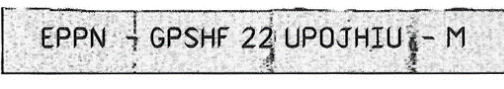
Ačkoliv nelze říct, že by překladatelka ve všech případech překládala volně, je zřejmé, že se v dichotomii doslovný a volný překlad klonila spíše ke druhé zmíněné možnosti. Mállokterý verš přeložila zcela doslovně a většinou prováděla nějaké změny, ať už drobnou modulaci či úplnou substituci. Tyto změny funkci IP nepodřývaly a často ji naopak posilovaly.

Co se týče míry zachování JP, v šesti případech překladatelka převedla všechny přítomné JP a ve čtyřech IP některý z nich chyběl. Vzhledem k tomu, že jsou všechny IP funkční, je patrné, že se tento faktor na funkčnosti neodrazil. Na druhou stranu IP č. 7 potvrzuje, že i zachování daného JP, v tomto případě aliterace, funkci nemusí nutně podpořit, jelikož tento JP v češtině nevyvolává odpovídající efekt jako v angličtině. V IP č. 1 překladatelka dokonce dodala inverzi, která se ve VT nenacházela, funkce kvůli tomu ale nikterak neutrpěla a naopak byla podpořena.

3.4.2 Nerýmované IP

V této kapitole se věnuji IP, které neobsahují rým a nemají jediný společný JP, který by je sjednocoval, jejich překlad tedy nelze zahrnout do určité kategorie jako v případě překladu poezie, který se z velké části uplatňoval ve výše popsaných IP. Překladatelka alespoň v tomto aspektu nebyla vázána formou VT a mohla se více zaměřit na přenesení kýženého efektu na cílového čtenáře. Nicméně v této skupině jsou zdaleka nejčastější šifry, které také kladou výrazné požadavky na formu i význam, vyskytují se ale také jiné JP, díky kterým překladatelka měla větší svobodu s textem manipulovat ve prospěch zachování funkce.

3.4.2.1 IP č. 11

 EPPN – GPSHF 22 UPOJHIU – M (Rodda 2011a, kap. 5)	 EPPN – GPSHF 22 UPOJHIU – M (Rodda 2006a, s. 41, přel. Machútová)
---	--

Tabulka 9: IP č. 11

Jedná se o útržek papíru s tajným vzkazem, který Jasmína najde v kovárně, Liefově starém domovu. Zprávu není schopná rozluštit, ale rozpozná Liefovo písmo. Rychle na ni však zapomene a její skutečný význam nikdy není odhalen.

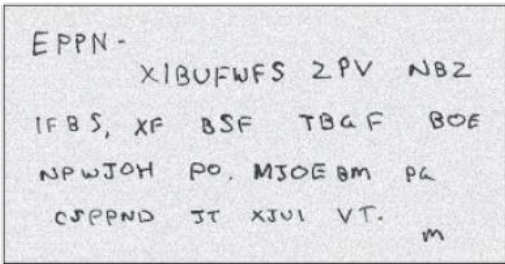
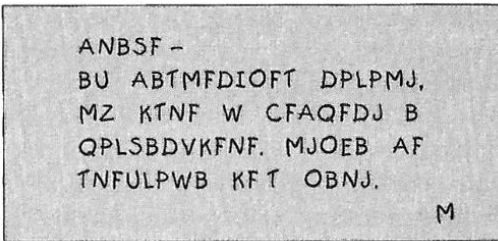
Jak je viditelné na první pohled, tento IP nebyl přeložen. Je také ale zřejmé, že byl lokalizován, jelikož v CT byl použit jiný font, ale písmena zůstala totožná. Muselo tedy jít o vědomé rozhodnutí překladatelky či jiné osoby, která lokalizaci prováděla, aby text zůstal v nezměněné podobě.

Problém ovšem spočívá v tom, že se čtenář nikdy nedozví řešení, ačkoliv je stejná šifra znovu použita v prvním díle třetí ságy, jak bude popsáno u IP č. 12. Přesto nelze tvrdit, že tento vzkaz měl zůstat utajen před všemi čtenáři, jelikož jeho skutečná podoba je ve VT perfektně srozumitelná. Je možné, že překladatelka tento IP buď zapomněla či nestihla opravit poté, co zjistila, jak šifra funguje, anebo toto řešení v knize vědomě ponechala, přestože věděla, že není funkční. Další, snad pravděpodobnější možností je to, že překladatelka vzhledem k tomu, že se čtenář ve druhé sáze řešení nedozví, usoudila, že autorka ani neměla v úmyslu, aby tato šifra byla vyřešitelná, a proto ji zanechala v totožné podobě.

Bystrý čtenář je ovšem schopný samostatně přijít na to, jaký je tajný kód pro dešifrování zprávy, jelikož klíč není příliš složitý. Řešením je, že se každé písmeno musí posunout o jedno zpět v abecedě, tedy například písmeno B je ve skutečnosti písmeno A. Totéž platí pro čísla – čtenář jednotlivá čísla musí posunout o jedno zpět v řadě. Pokud tímto způsobem čtenář tento IP vyluští, objeví následující vzkaz: „DOOM – FORGE 11 TONIGHT – L“, a to jak ve VT, kde dává naprostý smysl, tak v CT, kde je zcela nekoherentní. Cílový čtenář je ochuzen o potěšení a hrdost, kterých by se mu dostalo, kdyby tajný vzkaz sám dešifroval a objevil smysluplnou zprávu. V tomto případě může začít váhat, zda vůbec přišel na správné řešení, či pochybovat sám o sobě a svých schopnostech, případně může i nabyt pochybností o důvěryhodnosti samotné knihy.

Je potřeba také upozornit na nedostatek vizuální stránky tohoto IP v češtině, jelikož zvolený font na rozdíl od VT nevypadá jako rukopis, je na to příliš pravidelný a opakující se písmena vypadají totožně. Navíc není konzistentní s rukopisem, který se vyskytuje v následujícím IP, přestože oba vzkazy psala stejná postava. Problém konzistence se však částečně nachází i ve VT, jelikož jsou oba vzkazy rozdílně podepsány, jednou pomocí malého a podruhé velkého písmena M. To ovšem samo o sobě není důvod, proč je tento IP v češtině nefunkční. Tím je fakt, že pokud cílový čtenář pomocí vlastního důvtipu přijde na řešení šifry, objeví anglický text, který výrazně naruší jeho čtenářský prožitek a může oslabit jeho vztah s knihou. Šifra tedy v CT zachována je, ale není správně lokalizována a její řešení a tudíž i překlad není funkční.

3.4.2.2 IP č. 12

 <p>EPPN - XIBUFWFS ZPV NBZ IFBS, XF BSF TBGF BOE NPWJOH PO. MJOEBM PA CSPPND JT XJUI VT. M</p> <p>EPPN – XIBUFWFS ZPV NBZ IFBS, XF BSF TBGF BOE NPWJOH PO. MJOEBM PG CSPPND JT XJUI VT. M</p> <p>(Rodda 2011d, kap. 15)</p>	 <p>ANBSF - BU ABTMFDIOFT DPLPMJ, MZ KTNF W CFAQFDJ B QPLSBDVKFNF. MJOEB AF TNFULPWB KFT OBNJ. M</p> <p>ANBSF – BU ABTMFDIOFT DPLPMJ, MZ KTNF W CFAQFDJ B QPLSBDVKFNF. MJOEB AF TNFULPWB KFT OBNJ. M</p> <p>(Rodda 2007a, s. 125, přel. Zumrová)</p>
---	--

Tabulka 10: IP č. 12

Stejně jako v IP č. 11 jde o tajnou zprávu, kterou Lief poslal jedné z vedlejších postav, Zmarovi (v angličtině Doom). Ačkoliv v samotné knize šifra nikde není vysvětlena a její skutečný význam není odtajněn, tentokrát už byla do češtiny lokalizována správně postupem zmíněným v předchozí kapitole.

Tento IP ale přesto není zcela funkční. Pokud totiž čtenář šifru vyřeší, odhalí následující zprávu bez diakritiky: „ZMARE – AT ZASLECHNES COKOLI, LY JSME V BEZPECI A POKRACUJEME. LINDA ZE SMETKOVA JE S NAMI. L.“ V jednom místě se v CT vyskytuje chyba, jmenovitě ve slově „ly“ v první větě, které správně mělo znít „my“ a v zašifrované verzi „NZ“. Zřejmě jde o nepozornost, jelikož překladatelka nebo osoba, která byla za lokalizaci zodpovědná, zapomněla písmeno M posunout o jedno zpět v abecedě a ponechala ho ve skutečné, nezašifrované podobě.

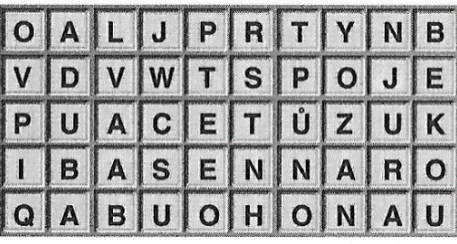

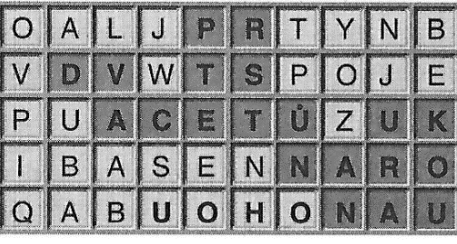
Existuje ale také možnost, že tato chyba byla v CT ponechána úmyslně. Ve VT se totiž také objevuje jeden nedostatek podobného charakteru, i když na jiném místě. Po rozluštění originální šifry čtenáři VT vyjde zpráva: „DOOM – WHATEVER YOU MAY HEAR, WE ARE SAFE AND MOVING ON. LINDAL OF BROOMC IS WITH US. L“ Ve slově „Broomc“ se podobně jako v CT nachází chyba, jelikož skutečné jméno tohoto města, kam hrdinové míří a odkud pochází jejich společníci, je ve VT Broome. Toto slovo tedy v šifře mělo vypadat následovně: „CSPPNF“.

Je takřka nemožné s jistotou říct, zda byla tato chyba ve VT pouhým omylem či byla ponechána záměrně, například aby poukázala na rozrušený

psychický stav Lief a fakt, že možná neměl čas si po sobě vzkaz zkontrolovat. Na druhou stranu je v CT uvedeno, že „Lief [...] napsal zprávu pomocí šifry, kterou už se Zmarem několikrát použili“ (Rodda 2007a, s. 124, přel. Zumrová). V angličtině je tento kód dokonce v téže větě označen za jednoduchý: „Lief had written the note [...] using a simple code that he and Doom had used several times before“ (Rodda 2011d, kap. 15). Není tedy příliš pravděpodobné, že by Lief v šifře udělal chybu, když už ji použil tolikrát a navíc se mu zdá lehká, a to i navzdory tomu, že ji mohl napsat v rychlosti a úzkosti.

Ať už byl důvod jakýkoliv, tato chyba v CT může ve čtenáři vyvolat podobné pocity nejistoty popsané u IP č. 11, ač pravděpodobně ne v takové míře. Pokud je čtenář správnou odpověď schopný sám odhalit, měl by za to být odměněn, ne potrestán vadným řešením a výsledným zmatkem a pochybnostmi. Nelze však tvrdit, že by tento IP dosahoval stejné úrovně nefunkčnosti jako ten předchozí, který je pro českého čtenáře naprosto nesrozumitelný. Až na jedno slovo je výsledkem této šifry smysluplný vzkaz, který plní svou funkci. I toto jedno chybně převedené slovo ale na čtenáře může mít negativní vliv. Z tohoto důvodu je překlad tohoto IP funkční pouze částečně.

3.4.2.3 IP č. 13

13.1	 <p>(Rodda 2011a, kap. 11)</p>	 <p>(Rodda 2006a, s. 77, přel. Machútová)</p>
13.2	 <p>(Rodda 2011a, kap. 11)</p>	 <p>(Rodda 2006a, s. 79, přel. Machútová)</p>

Tabulka 11: IP č. 13

Tento IP je další z hádanek, které hrdinové musí vyřešit, když je zajmou Kameňáci, jak bylo popsáno u IP č. 2. Jeden z Kameňáků hrdinům podá tabulku znázorněnou na obrázku č. 13.1 a řekne jim, ať na ní najdou to jediné, co je na nich užitečné. Jde o vícesměrku, v níž lze písmena spojovat v libovolném směru, dokud se dotýkají, i kdyby pouze svými rohy. Řešení, které je viditelné na obrázku č. 13.2, zní „dvacet prstů na rukou a nohou“, ve VT „ten fingers and ten toes“, jelikož, jak již bylo zmíněno, Kameňáci neschopnost svých zajatců odpovědět na otázku trestají právě tím, že jim postupně uřezou prsty.

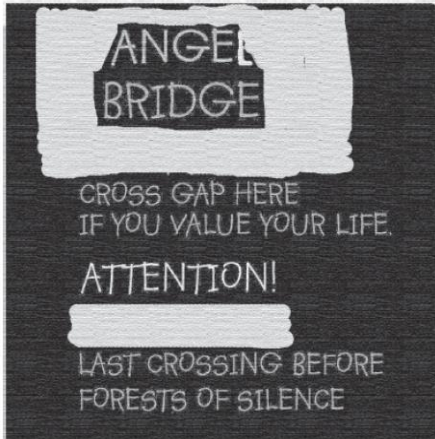
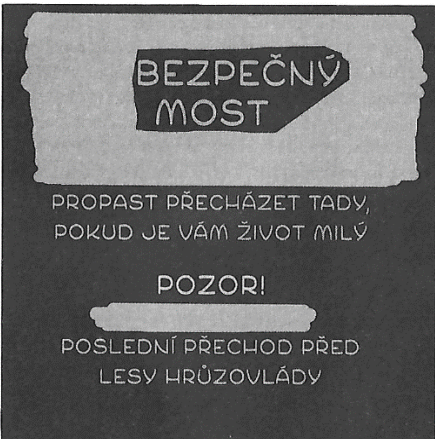
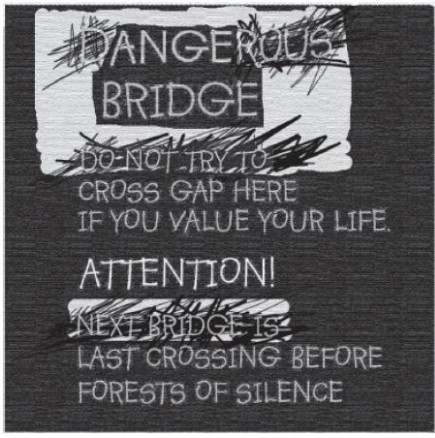
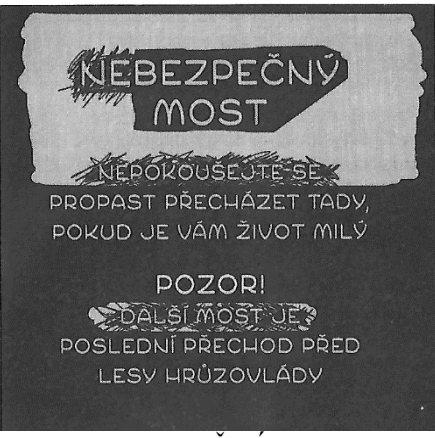
Na první pohled je patrné, že přeložený IP nebyl zcela úspěšně lokalizován. Některá písmena byla změněna, aby bylo řešení hádanky ve vícesměrce možné najít ve správné podobě, což je samozřejmě správný postup, problém je v této situaci ovšem se zvýrazněním na obrázku č. 13.2, díky kterému jsou jednotlivá písmena výsledné věty jasně viditelná. Řešení hádanky v CT je o čtyři písmena delší, vizuální stránka ale tento fakt nereflktuje a tmavá políčka pouze kopírují svůj protějšek ve VT. Nadbývající písmena, která nejsou šedě zbarvená, jsou však zvýrazněna tučným písmem, lokalizátor si tedy tohoto rozdílu patrně byl vědom, ale z nějakého důvodu přeložený IP cílovému čtenáři plně nepřizpůsobil.

Je také možné, že tučné písmo bylo použito překladatelkou, aby lokalizátora upozornila na změnu, kterou je nutné provést, ale lokalizátor ho přehlédl.

Kromě tohoto kosmetického nedostatku, který spíše mate a funkci IP oslabuje pouze částečně, však tato vícesměrka byla plně lokalizována. Zatímco se Lief snaží přijít na řešení, všímá si v tabulce jiných slov, jmenovitě slov „sad“, „spoj“, „houba“, „sen“ a „rty“. Všechna tato slova ve vícesměrce skutečně lze najít a cílový IP kvůli tomu musel být modifikován, proto je nanejvýš zvláštní, že úprava nebyla provedena dokonale.

Jak jsem ale již zmínila, řešení v tabulce skutečně je možné najít a čtenář si vícesměrku bez problému může zkusit vyřešit ještě před tím, než je mu řešení předloženo, IP tedy nelze považovat za nefunkční, protože tento vysoce interaktivní účel skutečně plní. Problém se nachází pouze u IP č. 13.2, který naznačuje správné řešení, což čtenáře může zmást, ale kompletně to nenaruší jeho užitek ze čtení jako v případě IP č. 11 ani neobsahuje jasnou chybu jako IP č. 12, kvůli které čtenář může začít pochybovat o svých dovednostech. Sama si nepamatuji, že bych se nad tímto nedostatkem jako dětská čtenářka kdy přílišně pozastavovala, ale to neznamená, že totéž platí pro jiné čtenáře. Tento IP proto v CT považuji za částečně funkční, jelikož pokulhává po vizuální stránce a působí nedokončeným dojmem, což ve čtenáři nevzbuzuje přílišnou důvěru.

3.4.2.4 IP č. 14

<p>14.1</p>	 <p>ANGEL BRIDGE CROSS GAP HERE IF YOU VALUE YOUR LIFE</p> <p>ATTENTION!</p> <p>LAST CROSSING BEFORE FORESTS OF SILENCE</p> <p>(Rodda 2011d, kap. 11)</p>	 <p>BEZPEČNÝ MOST</p> <p>PROPAST PŘECHÁZET TADY, POKUD JE VÁM ŽIVOT MILÝ</p> <p>POZOR!</p> <p>POSLEDNÍ PŘECHOD PŘED LESY HRŮZOVĽÁDY</p> <p>BEZPEČNÝ MOST PROPAST PŘECHÁZET TADY, POKUD JE VÁM ŽIVOT MILÝ</p> <p>POZOR! POSLEDNÍ PŘECHOD PŘED LESY HRŮZOVĽÁDY</p> <p>(Rodda 2007a, s. 94, přel. Zumrová)</p>
<p>14.2</p>	 <p>DANGEROUS BRIDGE</p> <p>DO NOT TRY TO CROSS GAP HERE IF YOU VALUE YOUR LIFE.</p> <p>ATTENTION!</p> <p>NEXT BRIDGE IS LAST CROSSING BEFORE FORESTS OF SILENCE</p> <p>DANGEROUS BRIDGE DO NOT TRY TO CROSS GAP HERE IF YOU VALUE YOUR LIFE</p> <p>ATTENTION! NEXT BRIDGE IS LAST CROSSING BEFORE FORESTS OF SILENCE</p> <p>(Rodda 2011d, kap. 11)</p>	 <p>NEBEZPEČNÝ MOST</p> <p>NEPOKOUŠEJTE SE PROPAST PŘECHÁZET TADY, POKUD JE VÁM ŽIVOT MILÝ</p> <p>POZOR!</p> <p>DALŠÍ MOST JE POSLEDNÍ PŘECHOD PŘED LESY HRŮZOVĽÁDY</p> <p>NEBEZPEČNÝ MOST NEPOKOUŠEJTE SE PROPAST PŘECHÁZET TADY, POKUD JE VÁM ŽIVOT MILÝ</p> <p>POZOR! DALŠÍ MOST JE POSLEDNÍ PŘECHOD PŘED LESY HRŮZOVĽÁDY</p> <p>(Rodda 2007a, s. 96, přel. Zumrová)</p>

Tabulka 12: IP č. 14

Ceduli na prvním obrázku hrdinové najdou před nebezpečně vyhlížejícím dřevěným mostem. Jejich společníci se zprvu domnívají, že je upozorňuje na to,

že je tento most tím posledním, který budou moct využít, aby překročili propast a nevkročili přímo do obávaných Lesů hrůzovlády. Samotní hrdinové ale okamžitě poznají, že něco nehraje a že se je někdo nepříliš šikovně pokouší připravit o život. Poznají totiž, že jsou některá slova na ceduli zamalovaná bílou barvou a poté, co ji oškrábou, odhalí obrázek č. 14.2, který pocestné ve skutečnosti před tímto mostem varuje a informuje je, že se před Lesy hrůzovlády ještě jeden další most nachází. Když na most hodí kámen, skutečně se ukáže, že by se pod nimi okamžitě propadl.

Funkce tohoto IP tedy není příliš zálučně skrytá – stačí, aby cedule na první, povrchní pohled vyhlížela jako skutečná, ale tato iluze nemusí být zcela přesvědčivá. Hrdinové, nyní již starší a zkušenější, se pravděpodobně poučili z druhého dílu první ságy, ve kterém se nechali nachytat IP č. 8, který jsem popisovala ve své bakalářské práci a který funguje na podobném principu, ovšem svým provedením v CT mírně podkopává inteligenci hrdinů. Zde se s tímto problémem překlad nesetkává.

Až na pátý řádek je text přeložen spíše doslovně. Použitým JP je zde záměna slov, obecně se uplatňuje také odstranění částí vět. Ve VT se někdo pokusil ze slova „dangerous“ vytvořit slovo „angel“, písmeno R ale muselo být velmi očividně upraveno, aby vypadalo jako L. V češtině měla překladatelka tu výhodu, že se ve slově „nebezpečný“ v plném tvaru nachází i jeho antonymum „bezpečný“, kdežto angličtina tímto prostředkem v tomto případě nedisponuje. Sousloví „Angel bridge“ se ale nachází uprostřed cedule, což vyhlíží přirozenějším dojmem než v CT, kde je slovo „bezpečné“ oproti slovu pod ním nápadně posunutá doprava. Jak jsem ale zmínila, účelem cedule je vyhlížet alespoň trochu podezřele, aby si hrdinové nesrovnalosti mohli okamžitě všimnout, funkce přeloženého IP tedy ovlivněna není.

Druhá část textu se v CT musí potýkat s tím, že na rozdíl od angličtiny v češtině nejde slovesný zápor snadno odpojit od významového slovesa a vytvořit tak tuto slovní hříčku. V CT se tedy překladatelka uchýlila k použití infinitivu slovesa na místě, kde by čtenář běžně očekával imperativ. Této části ale napomáhá skutečnost, že i poslední věta je ve falešné verzi spíše heslovitá a infinitiv tedy nevyhlíží natolik zvláště, aby podlamoval funkčnost. Celkově tedy funkce přeloženého IP zcela koresponduje s tou obsaženou ve VT.

3.4.2.5 IP č. 15

<p>15</p>	 <p>HIDDEN FLOCKS TRAVEL SINGING.</p> <p>SPARROW FRIENDS FEATHER OLD NESTS ONLY DUCKS TRUST CAGES.</p> <p>BEAKS STOPPED CHIRPING BE TO CHICKS ARE YOU TWITTERING WHISPERS WINGS ARE THERE.</p> <p>YET AS TREES KNOWN MORE BRANCHES NOTHING HOOTS.</p> <p>HERE FLUTTERING THINGS WITH EGGS DEAL PECKING WILL I FLY.</p> <p>SEED FORTUNE PERCHES GOOD EAGLE.</p> <p>Hidden flocks travel singing. Sparrow friends feather old nests only ducks trust cages. Beaks stopped chirping be to chicks are you twittering whispers wings are there. Yet as trees known more branches nothing hoots. Here fluttering things with eggs deal pecking will I fly. Seed fortune perches good eagle.</p> <p>(Rodda 2011e, kap. 1)</p>	 <p>UTAJENÍ V HEJNU CESTUJTE VZDUCHEM.</p> <p>ZPÍVEJTE PŘÁTELŮM VRABCŮM, STARÝM KOSŮM, JEN PTAČÍ VĚŘTE PÍSNÍ.</p> <p>KLEC ZASTAVÍ, PTAČÍ, VÁS. TRYLKUJTE, ŽE SE VEJCE VZNÁŠÍ, STROM ŠUŠKÁ.</p> <p>NEVÍM, HNÍZDÍME ZATÍM, SLEPIKÉ VÍČ NENALÉTA.</p> <p>ZVLÁDNU SE VZNĚST, TO ORLI TADY PLACHTÍ.</p> <p>ŠTĚSTÍ LETU, HODNĚ ZPĚVU!</p> <p>Utajení v hejnu cestujte vzduchem. Zpívejte přátelům vrabcům, starým kosům, jen ptačí věřte písni. Klec zastaví, ptáci, vás. Trylkujte, že se vejce vznáší, strom šušká. Nevím, hnízdíme zatím, slepice víc nenalétá. Zvládnou se vznést, to orli tady plachtí. Štěstí letu, hodně zpěvu.</p> <p>(Rodda 2007b, s. 9, přel. Zumrová)</p>
-----------	---	--

Tabulka 13: IP č. 15

Tento IP představuje tajnou zprávu, kterou Zmar poslal společníkům, aby jim na jejich utajované cestě poradil. Na rozdíl od IP č. 11 a 12 nejde o šifru, kterou používají často, ale naopak o nový kód, který si Zmar vymyslel, aby si zprávu nemohl přečíst nikdo kromě jejich pravých příjemců.

Hrdinové se zpočátku podivují, jestli se Zmar pokouší stát básníkem, ale záhy si uvědomí, že vodítkem je obrázek v pravém horním rohu listu, který je nabádá, aby „vypustili“ všechny ptáky, tedy aby ze zprávy vyškrtli všechna slova, která souvisí s ptáky. Hned poté si ale uvědomí, že ani tak zpráva není příliš smysluplná, a to protože šifra má ve skutečnosti ještě jednu vrstvu – aby odhalili její pravý smysl, hrdinové si jednotlivé věty tvořené zbývajícími slovy musí přečíst pozpátku. Výsledným vzkazem je: „Cestujte v utajení. Věřte jen starým

přátelům. Šušká se, že vás zastaví. Víc zatím nevím. Tady to zvládnou. Hodně štěstí.“ Výchozím protějškem bylo: „Travel hidden. Trust only old friends. There are whispers you are to be stopped. Nothing more known as yet. I will deal with things here. Good fortune.“

Výsledná zpráva, která byla převedena poměrně volně, je v CT podobně jasná jako ve VT a pomocí klíče lze snadno odhalit, je tedy plně funkční. Na rozdíl od VT má ale celý IP na čtenáře ještě hlubší efekt, překladatelka při převodu tohoto typu IP totiž měla velkou volnost a té také využila. V prvních dvou větách nerozluštěného VT ještě lze najít jakousi logiku, ale poté se text rozpadá a už jen kvůli tomu, že postrádá členy, nedává smysl ani gramaticky, a to ani se zapojením veškeré fantazie. Oproti tomu i samotný zašifrovaný CT je do jisté míry smysluplný i gramaticky správný, působí tedy skutečně jako tajná zpráva a ne jako jakási pomatená směsice nahodilých slov. V češtině tedy šifra funguje ještě lépe, protože na první pohled nevědoucímu čtenáři není jasné, že je něco špatně a může se třeba domnívat, že jde o nějakou metaforu. Cenou za gramatickou správnost je v tomto případě ovšem fakt, že ve skutečné zprávě nefungují čárky z původního textu, ale ty si jde snadno odmyslet.

Jediným nedostatkem je to, že ve třetím odstavci je zvrtné zájmeno „se“ logicky součástí skutečného vzkazu, jelikož s ptáky nijak nesouvisí, ale v předposledním odstavci tomu tak není a slovo „se“ do tajné zprávy nepatří. Tento fakt nelze přičíst tomu, že je zvrtné zájmeno „se“ součástí slovesné konstrukce „se vznést“ a proto bylo vyškrtáno spolu se slovesem, jelikož to samé by nutně muselo platit i v přechodném případě ve spojení „se vznáší“. Jde ovšem spíše o drobnou vadu na kráse, kterou více než vynahrazují ostatní použité prostředky, a funkce je tedy plně zachována.

V sérii se vyskytují dvě další tajné zprávy šifrované podobným způsobem, přičemž jednou musí hrdinové opomenout všechna slova týkající se ryb a podruhé rostlin, jak jim vždy napovídá ilustrace podobná té v IP č. 15. Ty ale v této práci analyzovat nebudu, jelikož fungují totožným způsobem, jejich překlad je stejně funkční jako ten právě popsaného IP a nadto obsahují i přidanou hodnotu v podobě smysluplného, rádobu metaforického textu, která účel daných IP ještě posiluje.

<p>Dean the Smoke will trade 3 hens for a sack of grain.</p> <p>For Sale These are bargains! Fine bed-table with 2 chairs- Kate Mend-shoe</p> <p>Dame Henstoke can teach you to dance, cheap ra</p> <p>Hank Modestee, who can follow orders, needs work. Ask at tavern.</p> <p>If you want to send goods ahead to Purley, see Andos the Meek</p> <p>Seek the Nomad! Laughing Jack your friendly travelling moneylender, is now camped at the Riverdale signpost.</p> <p>(Rodda 2011e, kap. 5)</p>	<p>Osma Šonk ti vymění 3 slepice za pytel zrní</p> <p>NA PRODEJ To jsou nabídky! Pěkná postel. Stůl s 2 židlemi. Moš a Skon.</p> <p>Sam Ošnok s vámi udělá divy. Naučte se tančit. Velmi levně</p> <p>Šmakonos, který umí pracovat dle pokynů, potřebuje práci. Informace v hospodě</p> <p>Prodej zboží ještě před Hovorovem, k službám S. Š. Monako</p> <p>Ptejte se po Smíšku Jackovi! Váš laskavý cestující lichvář teď táboří u směrovky na Řičinu</p> <p>(Rodda 2007b, s. 50, přel. Zumrová)</p>

Tabulka 14: IP č. 16

S tímto IP, který tvoří velké oznámení a různé menší lísky s nabídkami na vývěsní tabuli v opuštěném městě, se hrdinové setkají, když v přestrojení cestují s kočovnými umělci zvanými Maskonoši ve snaze najít skryš Severní sestry. Hrdinové si všechny zprávy přečtou, ale nevěnují jim přílišnou pozornost, protože

k tomu nemají jakýkoliv důvod – jde o prosté vzkazy na místě, o kterém nemohli tušit, že by mohlo být významné. Nakonec se ovšem ukáže, že nejde o jen tak ledajaké zprávy, ale o tajnou šifru, pomocí níž se jejich nepřítel dorozumíval se členkou kočovné skupiny a dával jí pokyny, jak postupovat.

Poté, co jeden ze členů Maskonošů Liefovi ukradne Kouzelný pás Deltory a společníci jsou od skupiny odloučeni, se snaží přijít na to, jak mohli vědět, kdo hrdinové jsou, a kde se Pás nachází nyní. Lief si na vývěsku vzpomene, když uvidí směrovku s nápisem Říčina, jelikož se toto slovo nacházelo i na ní, a napadne ho, že by spolu mohly souviset. Hrdinové jsou poté schopní si perfektně vzpomenout nejen na všechny papírky s nabídkami, jejich tvar a co na nich bylo napsaného včetně smyšlených jmen, ale také na přesné umístění špendlíků, které je drží na místě, jelikož se ukáže, že právě v tom tajná šifra spočívá.

Už jen samotný fakt, že si hrdinové byli schopní vybavit přesné znění nabídek, natož pak to, kde se na nich nacházely špendlíky, od čtenáře vyžaduje, aby opravdu silně potlačil své pochybnosti. Když se hrdinové s cedulí setkali, zprávy pro ně neměly žádný speciální význam a neměli tedy důvod je jakkoliv blíže zkoumat či se pokoušet o jejich memorování. To je ovšem spíše narážka na VT, překlad se od něj v tomto ohledu nijak neodlišuje a nepravděpodobnost tohoto zázračného úkonu hrdinů není předmětem analýzy.

Šifra spočívá v tom, že se čtenář musí zaměřit pouze na slova, která jsou označena špendlíky, a právě ty tvoří tajnou zprávu. Ve VT je tedy výsledný vzkaz následující: „The three are with you. Follow orders. Send goods to Laughing Jack at Riverdale signpost.“ a v CT „Ti tři jsou s vámi. Dle pokynů prodej zboží Smišku Jackovi u směrovky na Říčinu.“ Jde o chytrou, vskutku nevtíravou a sotva postřehnutelnou šifru, která by svým prostým vzhledem oklamala všechny náhodné kolemjdoucí. Aby si ale tuto funkci zachovala, IP má dvojí úkol – mít smysluplný skrytý význam a zároveň působit tak přirozeně a nenápadně, že by nikoho nenapadlo, že jde o tajný kód. V CT nabídky skutečně působí zcela obyčejným dojmem, jelikož převažuje volný překlad, řešení jsou tak uzuální a zároveň v sobě skrývají tajný význam, obě funkce jsou tedy naplněny.

Kromě toho se ale překladatelka musela soustředit i na další záludnosti. Kromě výše zmíněných funkcí musí i uspořádání špendlíků na ceduli odpovídat ledabylému, nenápadnému účinku, který se vzkazy snaží vyvolat. Musely tedy být

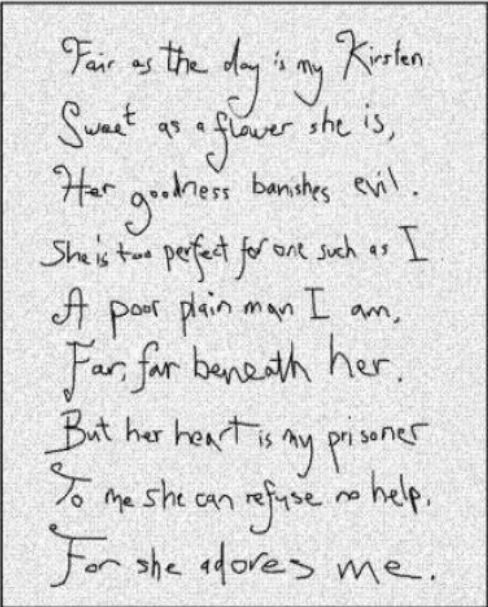
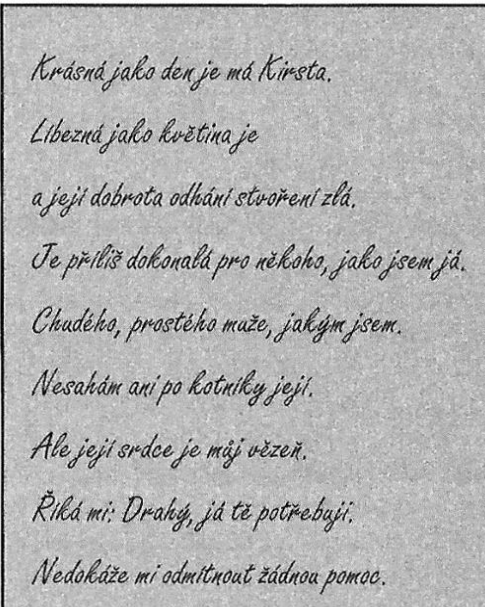
umístěny alespoň trochu logicky, jmenovitě na každém lístku musel být minimálně jeden, a to v horní či prostřední části, jak je tomu i ve VT, jinak by vzkaz spadnul nebo se přetočil. Tento cíl splnila i překladatelka, přestože na posledním vzkazu vpravo dole je poněkud očividnější umístění čtyř špendlíků vedle sebe, ale nejde o tak zřetelnou podivnost, aby na sebe upoutala přílišnou pozornost.

Další překladatelský oříšek se skrývá ve smyšlených jménech, které se na vzkazech objevují. Ve VT totiž vždy šlo o anagramy jména „The Masked One“, možná proto, aby zrádkyně z řad skupiny věděla, že je zpráva určená pro ni. V češtině překladatelka měla tu nevýhodu, že se ve jméně Maskonoš nachází poměrně nápadné písmeno Š, které ve jménech není nikterak vzácné, ale všímavějšímu čtenáři pravděpodobně neunikne, že se opakuje v každém jméně na ceduli. Na tom ovšem není nic špatného – je možné, že to čtenáři bude připadat natolik podezřelé, že se na jména zaměří blíže a možná i zjistí jejich skrytý význam, což významně podporuje interaktivitu a také čtenářův pocit zadostiučinění, když je posléze odhaleno, že cedule skutečně nebyla tak obyčejná, jak se zdálo. To platí i v případě, když čtenář šifru sám nevyluští, ale všimne si, že je na jménech něco zvláštního a později se toto tušení potvrdí. Překladatelce se ale v každém případě povedlo vymyslet různorodá jména, která na první pohled jako anagramy nevypadají (Osma Šonk, Moš a Skon, Sam Ošnok, Šmakonos, S. Š. Monako), což je samozřejmě účel.

Na největším oznámení se ve spojení „spring there has begun to run clean“ vyskytuje personifikace. Nemá zde však žádnou speciální úlohu, tento vzkaz v sobě žádný utajený význam neobsahuje a pouze svou obyčejností přispívá k celkové funkci. V CT byl přesto převeden jako „jaro se tam pěkně rozběhlo“.

V CT se překladatelce tudíž povedlo zachovat všechny funkce a poradit si se všemi požadavky, které musela splnit, aby cílovému čtenáři zajistila ekvivalentní prožitek, jako z tohoto IP měl i čtenář VT.

3.4.2.7 IP č. 17

 <p>Fair as the day is my Kirsten Sweet as a flower she is, Her goodness banishes evil. She is too perfect for one such as I A poor plain man I am, Far, far beneath her. But her heart is my prisoner To me she can refuse no help. For she adores me.</p>	 <p>Krásná jako den je má Krista. Líbezná jako květina je a její dobrota odhání stvoření zlá. Je příliš dokonalá pro někoho, jako jsem já. Chudého, prostého muže, jakým jsem. Nesahám ani po kotníky její. Ale její srdce je můj vězeň. Říká mi: Drahý, já tě potřebuji. Nedokáže mi odmítnout žádnou pomoc.</p>
<p>(1) Fair as the day is my Kirsten. (2) Sweet as a flower she is, (3) Her goodness banishes evil. (4) She is too perfect for one such as I. (5) A poor plain man I am, (6) Far, far beneath her. (7) But her heart is my prisoner (8) To me she can refuse no help. (9) For she adores me.</p> <p>(Rodda 2011e, kap. 17)</p>	<p>(1) Krásná jako den je má Krista. (2) Líbezná jako květina je (3) a její dobrota odhání stvoření zlá. (4) Je příliš dokonalá pro někoho, jako jsem já. (5) Chudého, prostého muže, jakým jsem. (6) Nesahám ani po kotníky její. (7) Ale její srdce je můj vězeň. (8) Říká mi: Drahý, já tě potřebuji. (9) Nedokáže mi odmítnout žádnou pomoc.</p> <p>(Rodda 2007b, s. 158, přel. Zumrová)</p>

Tabulka 15: IP č. 17

Tento IP je píseň, která v sobě opět skrývá tajnou šifru a se kterou se hrdinové setkají v sídle Severní sestry. V ní najdou Gadefa, syna vůdkyně Maskonošů, o němž se všichni domnívali, že zemřel, a Kristu, která se do něj dávno zamilovala a zdá se, že je jeho zajatkyň. Gadef, který byl proslulý svým líbezným hlasem, hrdinům zazpívá tuto písničku, jejíž skutečný význam jim téměř dojde až příliš pozdě. Naštěstí hrdinům připadá podezřelé, že se píseň vytvořená mužem, který má být tak skvělým zpěvákem, ani nerýmuje. Když si Lief v duchu uštěpačně opakuje poslední slova a podivuje se nad tím, že se nerýmují, dojde mu, co se jim Gadef celou dobu snažil říct: „Krista je zlá. Já jsem její vězeň. Potřebuju pomoc.“

Jde tedy o jistý druh akrostichu. Po spojení posledních slov jednotlivých veršů hrdinové pochopí, že ve skutečnosti Krista, která je strážkyní Sestry v přestrojení, vězní Gadefa, protože není zamilovaný do ní, ale do její sestry, kterou také lapila a drží ji v zajetí.

Na samotném textu písně v překladu příliš nezáleželo vzhledem k tomu, že postavy samy komentují, že je ubohá a ani se nerýmuje. Přesto se překladatelce povedlo na několika místech rým přidat (Krista – zlá – já, její – potřebuji), což sice částečně odporuje tvrzení, že „[k]aždý verš končí naprosto jinými slabikami“ (Rodda 2007b, s. 163, přel. Zumrová), ale alespoň text působí poněkud více jako skutečná píseň a tudíž jako by se Godef před svou věznicelkou alespoň pokoušel skrýt, že obsahuje tajný význam.

Na druhou stranu o Godefově psychickém stavu, strachu a zoufalství lépe vypovídá písmo užitá ve VT, kdežto font v CT vyhlíží velmi líbivě a spořádaně. Také se zdá, že ve VT autorka opatrně volila délky vět, aby byly podobně dlouhé, a v IP tomuto dojmu pomohlo i grafické zpracování, jelikož kratší věty byly posunuty více na střed a protáhnuty, aby čtenářovu pozornost přilákaly k posledním slovům. Naopak v CT jsou začátky řádků perfektně zarovnané, písmo dokonale přesné a poslední písmena nahodile daleko od sebe, čtenář tedy vizuální stránku nepovažuje za důležitou a nevěnuje jí více pozornosti než jakémukoliv jinému kusu papíru.

Ve VT se několikrát uplatňuje inverze, a to v prvním, druhém a osmém řádku. V prvních dvou případech došlo k předsunutí příslovečného určení způsobu na samý začátek věty, na osmém řádku byl do prepozice před sloveso přesunut předmět. Nejpravděpodobnějším důvodem tohoto netypického slovosledu byla snaha vytvoření šifry, autorka si tedy s textem vyhrála, aby na konci věty vždy bylo slovo, které se jí hodí.

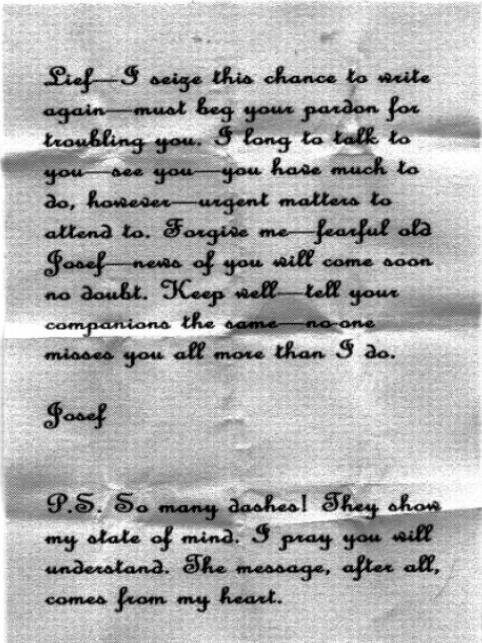
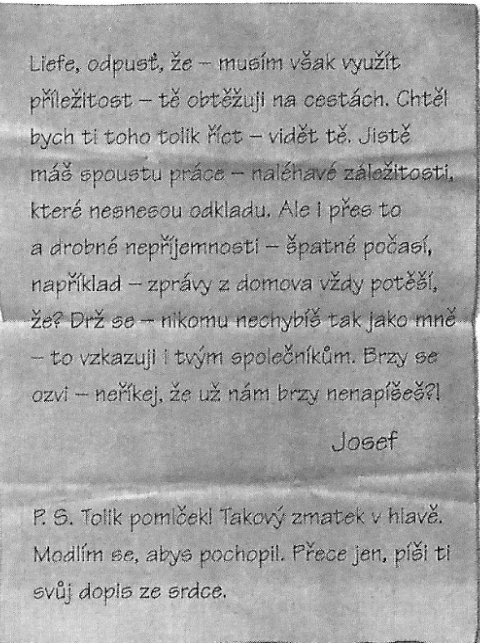
K totožné inverzi na totožných místech v prvním a druhém řádku dochází i v CT a další inverze se vyskytují na třetím řádku, a to v podobě přesunutí přívlastku shodného za podstatné jméno, a dále na šestém řádku, na kterém se zájmeno „její“ nachází na konci věty až za přivlastněným podstatným jménem. Příčina použití tohoto JP byla patrně identická jako ve VT, tedy dodržení akrostichu. Podobně jako u básní obecně platí, že i písně nutně nemusí být zcela gramaticky správné a často právě tento fakt hojně využívají k udržení tempa či rýmu, inverze tedy funkci IP nenarušují.

Dalším JP uplatněným ve VT je epizeuxis, a to na šestém řádku, na kterém je dvakrát za sebou pro zvýraznění zopakované slovo „far“. Tento JP v CT aplikován nebyl. Naopak metafora se objevuje v obou verzích, a to na sedmém řádku ve stejné kontextu, tedy v představě, že je možné zajmout něčí srdce a fyzicky ho tak věznit. Tatáž věta je ve VT i v CT zároveň synekdochou, jelikož zdánlivě uvězněné je nejen Kristino srdce, ale celé její tělo a mysl.

V překladu se střídá volnější a doslovnější překlad. Poměrně vysoce doslovný je první, čtvrtý, pátý a sedmý řádek, menší změny překladatelka provedla ve druhém a třetím řádku a k výrazně volnému překladu přistoupila v šestém, osmém a devátém řádku písně. Jediný případ, kde CT není zcela uzuální, je pátý řádek, přesněji vedlejší věta „jakým jsem“. Jde ovšem o píseň a obzvlášť takovou, která byla samotnými postavami popsána jako špatná, je jí tedy možné občasnou neobvyklost prominout a proto celková funkce není ovlivněna.

Změny pravděpodobně opět byly zapříčiněny snahou o vytvoření akrostichu a dohromady vytváří funkční překlad, jehož tajná zpráva odpovídá VT, a celkový dojem písně je podpořený občasným rýmem, který překladatelka dodala.

3.4.2.8 IP č. 18

 <p>Lief—I seize this chance to write again—must beg your pardon for troubling you. I long to talk to you—see you—you have much to do, however—urgent matters to attend to. Forgive me—fearful old Josef—news of you will come soon no doubt. Keep well—tell your companions the same—no-one misses you all more than I do.</p> <p>Josef</p> <p>P.S. So many dashes! They show my state of mind. I pray you will understand. The message, after all, comes from my heart.</p>	 <p>Liefe, odpusť, že – musím však využiť príležitosť – ťe obťažuji na cestách. Chcel bych ti toho tolik říct – vidět tě. Jistě máš spoustu práce – naléhavé záležitosti, které nesnesou odkladu. Ale i přes to a drobné nepříjemnosti – špatné počasí, například – zprávy z domova vždy potěší, že? Drž se – nikomu nechybíš tak jako mně – to vzkazují i tvým společníkům. Brzy se ozvi – neříkej, že už nám brzy nenapišeš?!</p> <p>Josef</p> <p>P. S. Tolik pomlček! Takový zmatek v hlavě. Modlím se, abys pochopil. Přece jen, piši ti svůj dopis ze srdce.</p>
<p>Lief—I seize this chance to write again—must beg your pardon for troubling you. I long to talk to you—see you—you have much to do, however—urgent matters to attend to. Forgive me—fearful old Josef—news of you will come soon no doubt. Keep well—tell your companions the same—no-one misses you all more than I do.</p> <p style="text-align: right;">Josef</p> <p>P.S. So many dashes! They show my state of mind. I pray you will understand. The message, after all, comes from my heart.</p> <p style="text-align: center;">(Rodda 2011g, kap. 1)</p>	<p>Liefe, odpusť, že – musím však využiť príležitosť – ťe obťažuji na cestách. Chcel bych ti toho tolik říct – vidět tě. Jistě máš spoustu práce – naléhavé záležitosti, které nesnesou odkladu. Ale i přes to a drobné nepříjemnosti – špatné počasí, například – zprávy z domova vždy potěší, že? Drž se – nikomu nechybíš tak jako mně – to vzkazují i tvým společníkům. Brzy se ozvi – neříkej, že už nám brzy nenapišeš?!</p> <p style="text-align: right;">Josef</p> <p>P.S. Tolik pomlček! Takový zmatek v hlavě. Modlím se, abys pochopil. Přece jen, piši ti svůj dopis ze srdce.</p> <p style="text-align: center;">(Rodda 2007d, s. 15, přel. Zumrová)</p>

Tabulka 16: IP č. 18

Posledním vybraným IP je opět vzkaz obsahující šifru, které jsou obzvlášť v poslední sáze knižní série relativně hojné. Vzkaz Liefovi poslal starý knihovník Josef, který se svého krále snaží kontaktovat a nenápadně mu sdělit, že pro něj má špatné zprávy. To, co Liefovi chtěl sdělit, a to hroživou pravdu skrytou v básničce v IP č. 10, se hrdinové dozví až příliš pozdě.

Podstata této šifry je naznačena v posledním odstavci, Lief a potažmo i čtenář si musí přečíst pouze slova, která bezprostředně následují po pomlčkách. Ve VT Josefův vzkaz zní: „I must see you. Urgent. Fearful news. Tell no-one.“

a v CT následovně: „Musím tě vidět. Naléhavé. Špatné zprávy. Nikomu to neříkej.“ Zvláštní je použití tykání a také velmi přátelský až škádlivý nádech poslední věty před podpisem, protože autorem vzkazu je starý knihovník, který Liefa jakožto svého krále ohromně respektuje a vždy je k němu velmi zdvořilý. Tykání je však v knize konzistentní a funkčnost IP tak nepoškozuje.

IP má podobně jako jiné tajné vzkazy v sérii opět dvojí účel, a to na první pohled vyhlížet jako naprosto obyčejná a nevinná zpráva, ale zároveň skrývat jiný význam. V tomto případě se text má zdát rozptýlený, jako by ho napsal lehký senilní ale dobrosrdečný stařec. Proto CT nelze vytknout poněkud podivné rozdělení první věty, které v tomto kontextu dává smysl a funkci snad i podporuje. Zároveň ovšem plní i mnohem důležitější účel, a to výše popsanou šifru.

Aby nedošlo ke ztrátě dvojí funkce, překladatelka volila volnější až zcela volný překlad. Ve VT byla pro zachování účelu často použita různorodá inverze, tu překladatelka ale nevyužila a musela tedy být kreativní a s jazykem hodně pracovat, s čímž jí pomohl i flexibilní slovosled, který je češtině vlastní. Na mnoha místech redukovala i amplifikovala význam či ho úplně změnila a v několika případech pomocí parentezí rozdělila logické uspořádání věty, aby docítila shodného efektu na čtenáře. CT je proto plně funkční.

3.4.2.9 *Shrnutí analýzy překladu nerýmovaných IP*

V této skupině se překladatelce nepovedlo adekvátně převést funkci hned tří IP, přičemž ve dvou případech byla funkčnost CT snížena a v jednom se vytratila úplně. V případě IP č. 11 šifra z neznámého důvodu nebyla přeložena a funkci tedy pozbyla zcela. V IP č. 12 již šifra postavená na stejném principu byla převedena do češtiny, ale obsahuje zásadní chybu, která dětského (a ostatně i jakéhokoliv jiného) čtenáře může zmást a připravit ho tak o potěšení a hrdost, čímž je potlačena funkce a zároveň i interaktivita, která je pro IP tak důležitá – ne ovšem do takové míry jako v předchozím popsaném IP. IP č. 13 byl přeložen pouze částečně funkčně, jelikož vizuální stránka ne zcela odpovídá té textové a vzniká tím rozpor, který snižuje koherenci textu.

Zbývajících pět IP si svou původní funkci v překladu zachovalo, překladatelka ji v několika případech vhodnými řešeními dokonce i byla schopná posílit.

Pouze ve dvou analyzovaných IP z této skupiny nedošlo k zachování všech IP. Do této kategorie nepatří ani jeden z IP, které považuji za částečně funkční či nefunkční. Ty IP, v nichž se jeden z použitých JP v CT vytratil, a to IP č. 17 a 18, si naopak svou funkčnost plně zachovaly, v IP č. 17 dokonce překladatelka dodala rým. Tyto postřehy opětovně prokazují korektnost zásady funkčního překladu, tedy že použití stejného JP se nerovná zachování funkce.

Kromě výše zmíněných IP č. 11, 12 a 13, které velké množství jazykového materiálu neobsahují, v této skupině nerýmovaných IP jednoznačně převažoval volný překlad. Překladatelka jednak měla při převodu odpovídající funkce větší svobodu díky tomu, že se na rozdíl od překladu poezie nemusela vázat na rýmy, a dále kvůli požadavkům na vytvoření funkční šifry musela často být velmi flexibilní a využívat různých možností češtiny, kterými angličtina mnohdy nedisponuje.

3.5 Zachování jazykových prostředků

3.5.1 Užité typy jazykových prostředků a IP

Jak je zřejmé z předchozích kapitol, v sérii Deltora se vyskytuje velké množství JP, díky kterým je text živější a čtivější. Abych doplnila přehled použitých a v překladu zachovaných JP, který jsem uvedla ve své bakalářské práci, i v této práci představuji tabulku s porovnáním JP ve vybraných IP, v IP ze druhé a třetí ságy analyzované v této práci a ve všech IP z patnácti knih série Deltora. Doplnuji ji o počet JP převedených i do CT dané kategorie, čímž utvářím kompletní přehled této problematiky v sérii Deltora a jejím překladu. V tabulce není reflektováno, pokud se konkrétní JP v rámci jednoho IP objevil více než jedenkrát.

Z tabulky jasně vyplývá, že rým je vůbec nejčastějším JP, který byl vždy převeden i v češtině, v jednom případě (IP č. 17) dokonce částečně přidán. To prokazuje překladatelčinu všudypřítomnou, konzistentní snahu tento JP zachovávat, občas i za cenu vynechání jiného, méně důležitého JP, který funkci pouze doplňuje. V celé sérii se často vyskytuje také epizeuxis, šifra, metafora, inverze, personifikace a paralelismus, které se ve většině případů objevily také v CT.

Existuje také několik JP, které se v analyzovaných IP nenacházejí, ale ve druhé a třetí sáze figurují, a to palindrom, anafora a eufemismus. Palindrom je výraz, který je možné „číst zprava doleva [nebo] zleva doprava a má v obou případech stejný význam“ (Karlík 2017c). Vyskytuje se na zdobné ceduli se jménem „Ava“, které lze z obou stran číst totožně. Anaforu lze definovat jako „opakování téhož slova nebo skupiny slov na počátku vět, slok, veršů“ (Akademický slovník současné češtiny¹⁸) a objevuje se na letácích, na nichž každý odstavec začíná heslem „pravda“. Eufemismus se projevuje „nahrazení[m] výrazu drsného [nebo] budícího nepříjemné představy výrazem mírnějším, jemnějším“ (Slovník spisovného jazyka českého¹⁹). Objevuje se v poslední knize v příběhu, z něhož pochází pojmenování Sester, po kterých hrdinové pátrají za účelem je eliminovat. Pán stínů si toto označení vypůjčil od skutečných sester, které kdysi dávno potkal. Jejich zpěv ale nenáviděl natolik, že je jednu po druhé

¹⁸ Dostupné z: <https://slovníkcestiny.cz/heslo/anafora/0/9685>

¹⁹ Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=eufemismus&sti=EMPTY&where=hesla>

zabil, což je popsáno následovně: „Nejprve utichl Flořin hlas. Pak Vivy. Pak Akvy. Nějaký čas Tera zpívala sama. Ale když i její zpěv ustal, ostrov utichl“ (Rodda 2007d, s. 151, přel. Zumrová).

Zbývající JP, které se nachází pouze v první sáze, jmenovitě akronym, epifora, mordnilap, paradox a paronomázie, jsem již definovala ve své bakalářské práci.

Druh JP	Vybrané IP (VT)	Vybrané IP (CT)	2. a 3. sága (VT)	2. a 3. sága (CT)	Celá série (VT)	Celá série (CT)
Rým	10	11	20	21	36	37
Epizeuxis	6	5	11	10	19	16
Šifra	6	6	10	10	13	13
Metafora	5	3	13	10	15	11
Inverze	5	5	14	13	17	16
Personifikace	5	3	17	14	17	14
Oxymóron	2	1	3	1	0	0
Hádanka	2	2	4	4	8	8
Synekdocha	2	2	7	7	7	7
Paralelismus	2	1	9	8	13	11
Přirovnání	2	2	9	9	9	9
Aliterace	1	1	5	3	5	3
Záměna slov	1	1	2	2	5	5
Anagram	1	1	3	3	3	3
Akrostich	1	1	1	1	1	1
Palindrom	0	0	2	2	2	2
Anafora	0	0	2	2	2	2
Eufemismus	0	0	1	1	1	1
Akronym	0	0	0	0	4	4
Epifora	0	0	0	0	4	4
Mordnilap	0	0	0	0	2	1
Paradox	0	0	0	0	1	1
Paronomázie	0	0	0	0	0	1

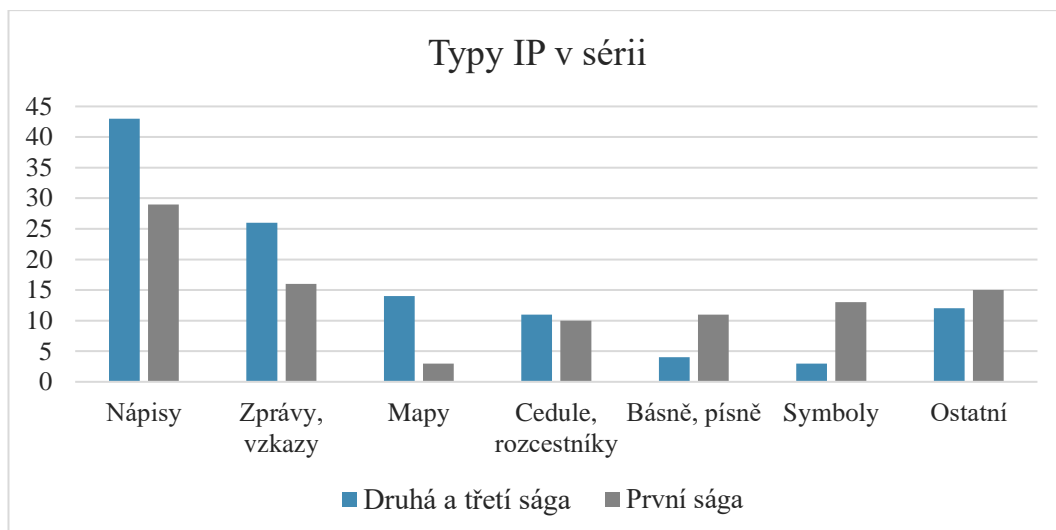
Tabulka 17: JP použité v sérii

Z první ságy série Deltora se zachovala rozmanitost přítomných IP. Čtenář se tak může spolu s hrdiny kochat prastarými, mnohonásobně přehnutými spisy v dávných kronikách, cedulemi pokreslenými zoufalými vesničany, krvavými vzkazy varujícími před hrozícím nebezpečím, propagandními letáky usvědčujícími neoblíbené skupiny obyvatel ze sprádaní intrik proti královské rodině nebo mnoha dalšími výjevy, jejichž účelem je mimo jiné navodit vhodnou atmosféru.

Oproti první sáze se však celkové rozložení druhů těchto IP, kterých ve druhé a třetí sáze můžeme najít 113, poněkud liší. V prvních osmi knihách hrdinové tajně putovali po království a na vlastní oči viděli zkázu, kterou za posledních šestnáct let nadvlády krutého Pána stínů jeho přívrženci napáchali, ale poté, co byl Pán stínů na konci první ságy zahánán zpět do své země, se proti němu již lidé nemusí tajně bouřit a většina nepřátel pochází zevnitř Deltory, ne zpoza jejích hranic. Z toho důvodu se ve druhé a třetí sáze Deltory nachází o poznání méně značek Pána stínů či symbolů jeho nepřátel, které v první sáze tvořily poměrně podstatnou část IP.

Různé nápisy (zejména v knihách, ale také na vývěskách, dveřích atd.) stále dominují i ve druhé a třetí sáze, a to ještě výrazně než v té první. Tyto dvě ságy se opět zaměřují na putování hrdinů, ale ti se tentokrát ve většině případů vydávají na neznámá, sotva prozkoumaná a vysoce nebezpečná místa a často se tedy spoléhají na mapy, které v průběhu své cesty nachází a jejichž podíl tak značně vzrostl. Více se objevuje i tajných zpráv a vzkazů, jelikož hrdinové nyní mají komu napsat o radu a také jim má kdo posílat nejnovější informace o dění v královském paláci, který opustili. Cedule a rozcestníky, které jim na jejich cestách ukazují, kudy jít, se objevují podobně často jako v první sáze.

Nelze říct, že by se ve druhé a třetí sérii vyskytovalo méně básní a písní (to ostatně dokazuje i vyšší počet rýmů, viz tabulka výše), ale na rozdíl od první ságy se velmi často nachází např. na dekorativní vývěsce na dveřích či budově nebo na kamenné desce, kdežto v první sáze často nebyly součástí ilustrace. Rozhodla jsem se ale vždy IP zařadit pouze do jedné kategorie, aby nedošlo ke zkreslení jejich počtu, poměr tohoto parametru je tedy v grafu mírně nepřesný. Do skupiny „ostatní“ patří obrázky, hudební noty či grafické znázornění hádanek, přičemž počet těchto IP je podobný jako v první sáze.

Graf 1: Typy IP v sérii

3.5.2 Zachování jazykových prostředků ve vybraných IP

Jedna z hypotéz této práce zní, že funkčnost přeložených IP nebyla ovlivněna mírou zachování JP. Z toho důvodu je nutné určit poměr zachovaných a nezachovaných JP. Pro účely této práce přejímám rozdělení, které jsem využila již ve své bakalářské práci (Martínková 2020, s. 63–64):

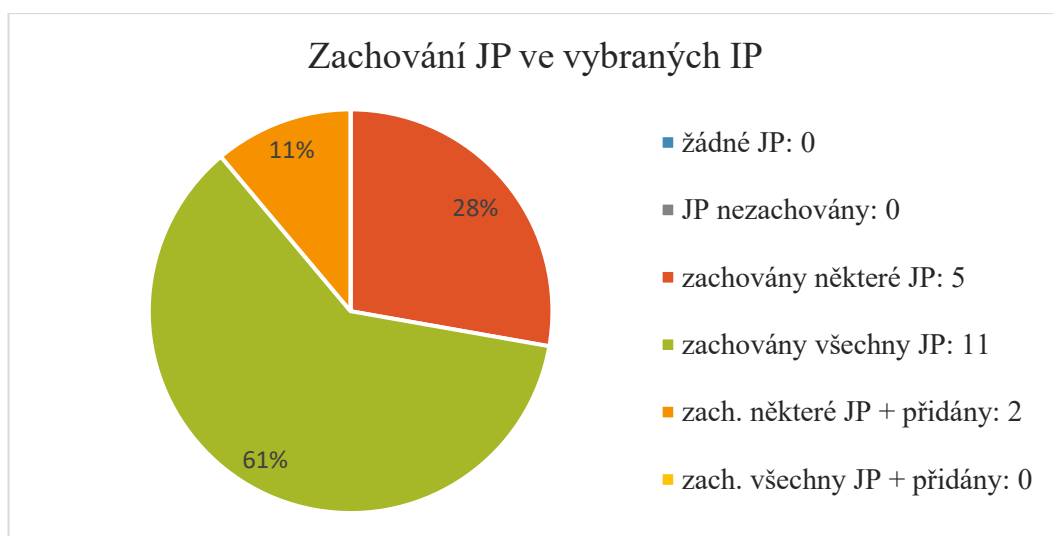
1. v IP žádné JP nebyly, tudíž překladatelka neměla co přenášet;
2. použité JP zachovány nebyly;
3. z použitých JP byly zachovány pouze některé;
4. byly zachovány všechny přítomné JP;
5. byly zachovány všechny JP a navíc byl přidán JP, který se ve výchozím IP neobjevil.

K těmto parametrům je v této práci potřeba přidat ještě jednu možnost, která se v IP v první sáze nevyskytla, a to:

6. z použitých IP byly zachovány pouze některé a navíc byl přidán JP, který se ve výchozím IP neobjevil.

V každém z analyzovaných IP se nachází alespoň jeden JP a v žádném z nich se nestalo, že by překladatelka nezachovala ani jeden z aplikovaných JP. Téměř dvě třetiny tvoří IP, ve kterých se překladatelce povedlo převést všechny JP. Jde o IP č. 3, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 a 16, tedy 11 z celkových 18. Do tohoto výčtu

zahrnuji i nefunkčně přeložený IP č. 11, který sice šifru obsahuje, ale ve špatném jazyce a tudíž nepoužitelnou. Ve dvou případech překladatelka dokonce přidala jeden JP, který se ve VT neuplatnil, ačkoliv z použitých JP nezachovala všechny – v IP č. 1 nepřenesla oxymóron a personifikaci, ale přidala inverzi, a v IP č. 17 nezachovala epizeuxis, avšak dodala rým. Ve zbývajících pěti IP (č. 2, 4, 5, 8 a 18) se překladatelce všechny JP převést nepodařilo, vždy ale oproti VT chyběl pouze jeden JP. Mezi JP, které do CT nepřenesla, patří metafora, personifikace, paralelismus a inverze.

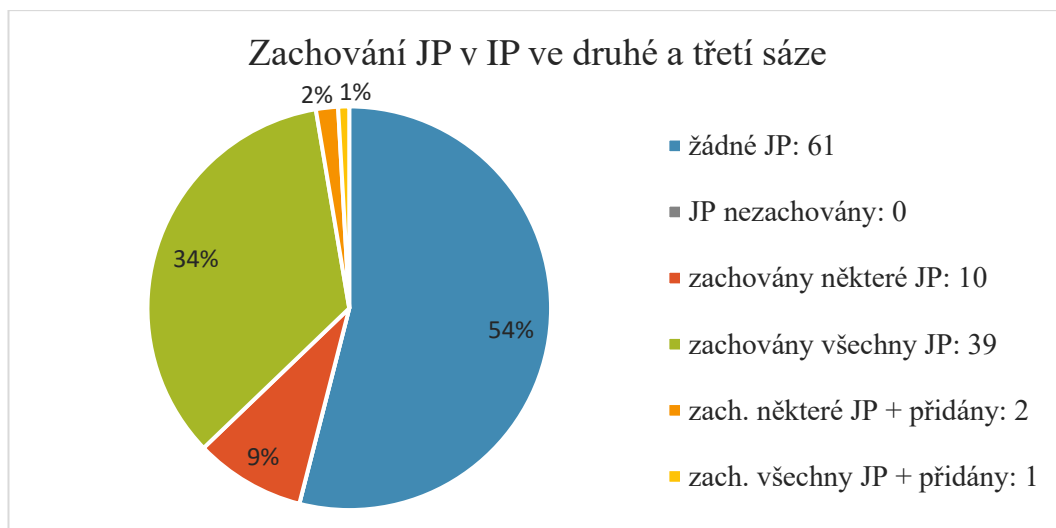

Graf 2: Zachování JP ve vybraných IP

3.5.3 Zachování jazykových prostředků v IP ve druhé a třetí sáze

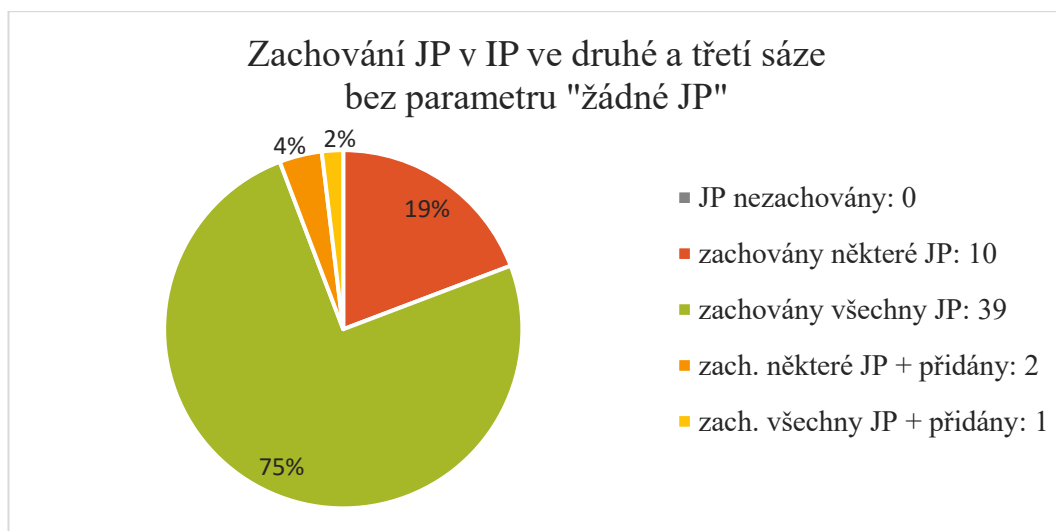
Z výše uvedené tabulky č. 17 a grafu č. 2 vyplývá, že se překladatelka snažila zachovat co možná nejvíce JP. V žádném případě se nestalo, že by JP nepřevédla vůbec, a dvě třetiny IP si zachovaly všechny JP, které byly obsaženy ve VT. Podobnou tendenci můžeme sledovat i v případě všech IP, které se nachází ve druhé a třetí sáze, jimž se v této práci věnuji.

Výrazný podíl tvoří IP, které žádné JP neobsahují a nelze tedy hovořit o jejich zachování či nezachování v překladu. Zejména šlo o cedula, rozcestníky, nápisy či texty v knize, které žádné specifické JP neutilizovaly, či ve vzácných případech čistě vizuální prvky. Z tohoto důvodu uvádím také další graf bez zahrnutí tohoto parametru, aby byla data snáze srovnatelnější.

Graf 3: Zachování JP v IP ve druhé a třetí sáze

Graf č. 4 jasně ukazuje, že se překladatelka maximálně pokoušela zachovat co nejvíce JP. Podobně jako v případě analyzovaných IP se ani jednou nestalo, že by nepřevedla žádný z přítomných IP a JP přidala pouze ve třech případech, dva z nichž již byly popsány výše. Poslední případ tvoří IP, v němž překladatelka zachovala přítomné JP a navíc přidala inverzi. Naopak všechny JP aplikované ve VT beze změny převedla v 75 % případů, tedy ve třech čtvrtinách. Opakuje se i jev, který platil pro vybrané IP, a to ten, že i když překladatelka nějaký JP vynechala, ve všech případech se jí povedlo převést všechny kromě jednoho.

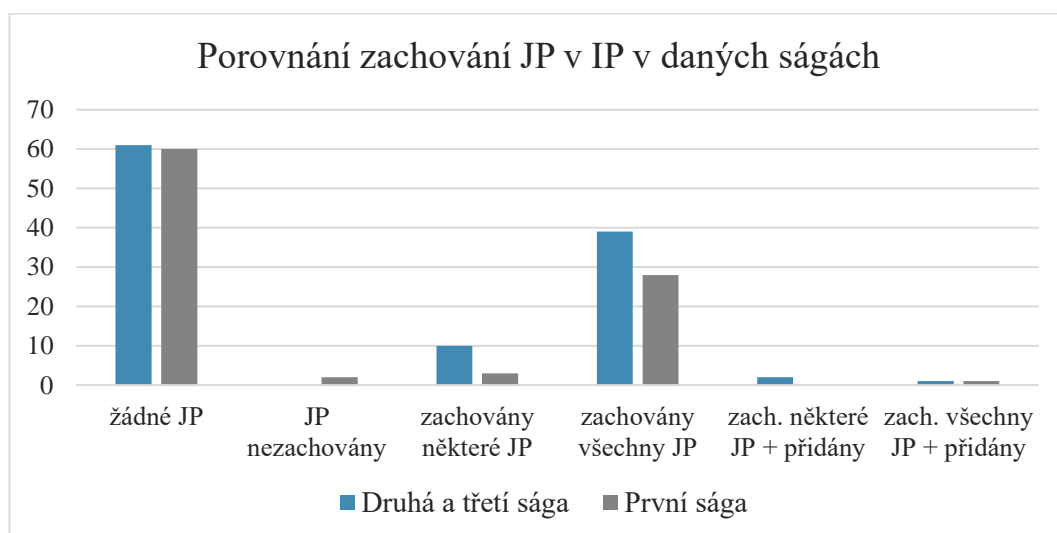
Graf 4: Zachování JP v IP ve druhé a třetí sáze bez parametru „žádné JP“

3.5.4 Zachování jazykových prostředků v IP v celé sérii

Posledním krokem pro kompletní zmapování míry zachování JP v IP v sérii Deltora je právě uvedená data porovnat s těmi, která jsem již zjistila v rámci své bakalářské práce. V následujícím grafu je znázorněn poměr zachování JP v druhé a třetí sáze, na kterou se zaměřuji v této práci, a v sáze první, kterou jsem analyzovala v rámci své bakalářské práce.

V první sáze se nachází 94 prvků, které podle výše uvedené definice lze považovat za interaktivní, a druhá a třetí série jich čítá 113. Z grafu je jasně zřetelné, že poměry jednotlivých kategorií jsou si velmi podobné a mírně je narušuje pouze rozdílný počet IP.

Kategorie IP, které žádné JP neobsahují, je v obou případech zdaleka největší. Tato skupina je svým množstvím porovnatelná. V první sáze často jde o čistě vizuální prvky, které v CT mohly být ponechány v původní podobě, ale také o jednodušší, vizuálně ztvárněné texty, jejichž funkce žádnými JP posílena nebyla. IP bez jakékoliv textu jsou ve druhé a třetí sáze ojedinělé a mnohem častěji se objevuje druhá popsaná možnost IP bez použití JP, což značně zkomplikovalo lokalizaci, viz následující kapitola. Tyto IP z pohledu zachování JP samozřejmě nelze analyzovat, jejich začlenění do tohoto grafu je tedy spíše jen pro doplnění.

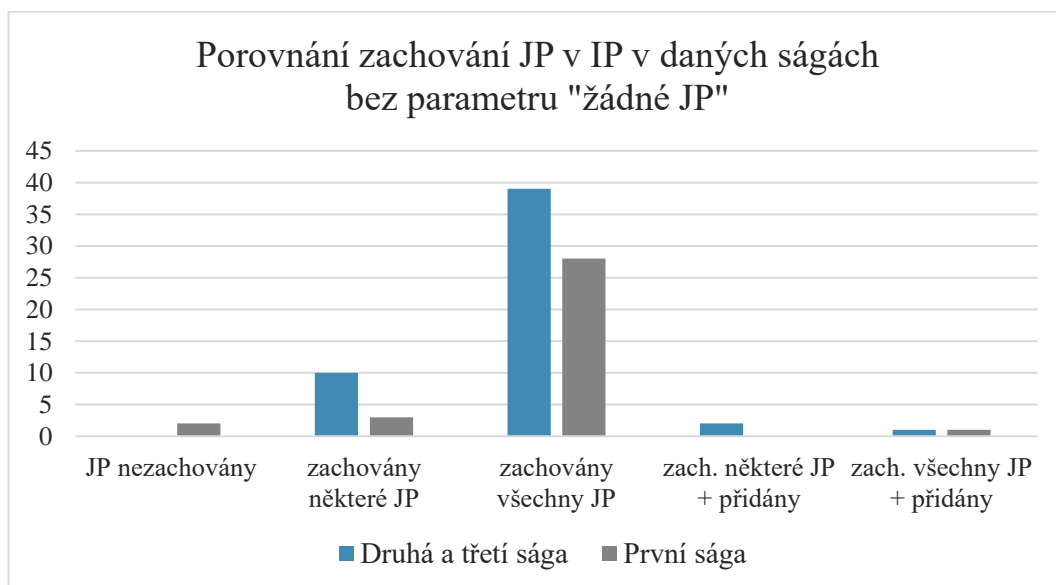

Graf 5: Porovnání zachování JP v IP v daných ságách

Pro srozumitelnost opět dodávám tabulku bez zahrnutí tohoto parametru, který na funkčnost z pohledu zachování JP nemá vliv.

Je zřejmé, že nejmenší zastoupení mají IP, v nichž překladatelka nezachovala žádný z použitých JP či dokonce přidala JP, který se ve VT neobjevil. První případ se vyskytl pouze v první sáze, druhý měl výskyt v obou analyzovaných datových souborech s rozdílem v tom, zda překladatelka přenesla všechny ostatní užitá JP či nikoliv. V první sáze v jednom IP použila všechny JP přítomné v originále a jeden přidala, zatímco ve druhé dvou ságách k tomutěž došlo v jednom případě a dvakrát byl jeden JP vynechán a jiný doplněn.

Nejpočetnější kategorie tvoří IP, v nichž překladatelka přenesla buď všechny nebo alespoň některé uplatněné JP. V obou případech výrazně převažují IP, v jejichž překladu byly použity všechny JP. Překladatelčina snaha o co možná nejúplnější zachování JP, která se projevila v analýze a výše uvedených grafech, je tedy konzistentní s mými předchozími zjištěními vycházejícími z mé bakalářské práce.

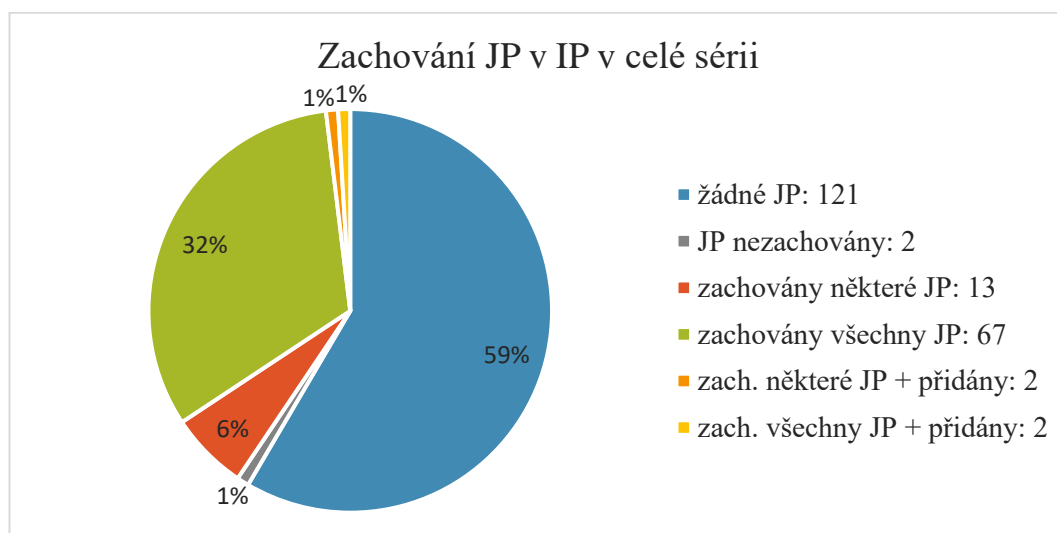
Graf 6: Porovnání zachování JP v IP v daných ságách bez parametru „žádné JP“

Dále uvádím také graf znázorňující míru zachování všech 207 IP, které se v patnácti knihách série Deltora nachází. Její výsledky nejsou vzhledem k předchozímu grafu nikterak překvapivé a pouze potvrzují již vyvozené závěry.

Největší část opět tvoří IP, které žádné JP neobsahují. Dohromady je jich v celé sérii 121, tedy více než polovina. Další početnou skupinou jsou IP, v nichž

překladatelka použila totožné JP, které byly obsaženy ve VT – tato kategorie tvoří necelou třetinu všech IP. Menší je již procento IP, v nichž některé aplikované JP chybí, a to 6 % neboli 13 IP. Zcela nejmenší, maximálně procentní zastoupení mají IP, do nichž překladatelka přidala JP, který se ve VT nenacházel, ať už přitom zachovala všechny či pouze některé JP, a dva IP, v nichž užitá JP nepřenese vůbec. Tyto případy se vyskytly v první sáze série Deltora a byly popsány v mé bakalářské práci.

Tyto výsledky dále prokazují strategii překladatelky, která zřejmě měla za cíl kromě totožného účelu a efektu převést všechny nebo alespoň co nejvíce JP a v tomto ohledu se tak co nejblíže držet VT. Občasné nezachování JP však výslednou funkčnost neovlivnilo, čemuž se věnuji v následující kapitole.

Graf 7: Zachování JP v IP v celé sérii

3.6 Funkčnost překladu

Po provedení zevrubné analýzy a grafickém znázornění jejích výsledků, stejně jako po jejich porovnání s výsledky získanými v rámci mé bakalářské práce, nyní konečně mohu potvrdit či vyvrátit dvě z hypotéz, které jsem si na začátku praktické části této práce stanovila. Jde o první a druhou hypotézu:

1. Všechny analyzované přeložené IP jsou funkční či alespoň částečně funkční.

2. Funkčnost přeložených IP nebyla ovlivněna mírou zachování JP.

3.6.1 Funkčnost překladu vybraných IP

Z analýzy je již nyní jasné, že první hypotéza se nepotvrdila. Mezi vybranými IP se nachází jeden IP, jehož překlad považuji za zcela nefunkční, a to IP č. 11. Došlo v něm ke zcela nesprávné či spíše pouze částečné lokalizaci – byl použit jiný font než ve VT, který ovšem stejně neodpovídá tomu v IP č. 12, ačkoliv obě tyto zprávy napsal Lief. Tento fakt funkčnost dále snižuje, ale hlavním důvodem, proč IP v CT nefunguje, je nepřevedení šifry do cílového jazyka. Ačkoliv šifra nikde v sérii není vysvětlená, čtenář si ji může domyslet (nebo se ji pokusit najít na internetu) a pak být velmi zklamaný, když její řešení v češtině nedává smysl, případně může usoudit, že jednoduše nepřišel na správný klíč k vyřešení šifry, což by mohlo negativně ovlivnit jeho interakci s dalšími IP v sérii. Tato nekonzistence oslabuje vztah mezi knihou a čtenářem a také čtenářovu sebedůvěru a chuť řešit další hádanky či šifry, na něž v knihách narazí. IP je proto zcela jasně nefunkční.

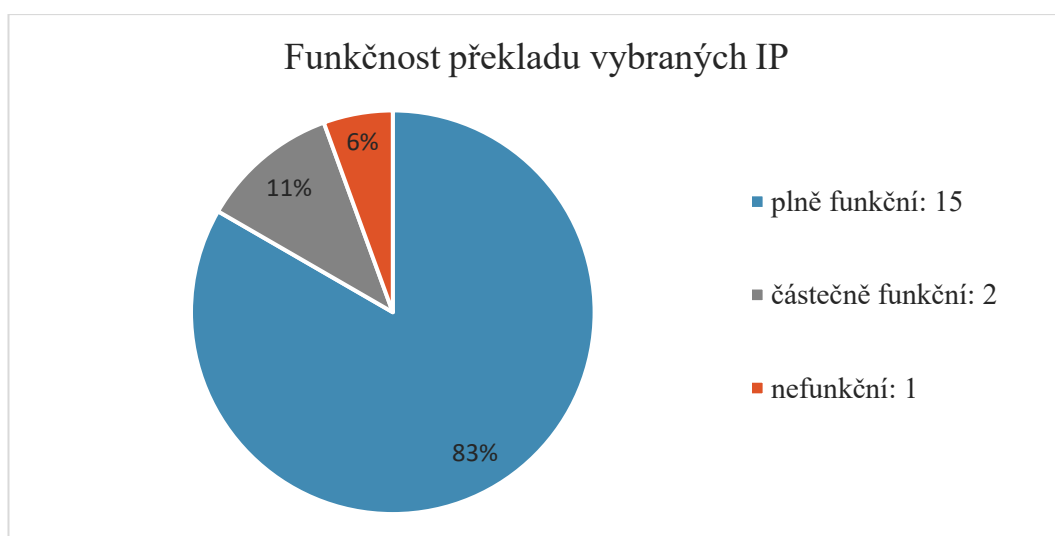
Mezi analyzovanými IP se dále objevily dva IP, které jsou funkční pouze částečně. Prvním z nich je IP č. 12. Na první pohled se tento IP zdá funkční, byl lokalizován a font vypadá více jako rukopis, po vyřešení šifry se ale cílový čtenář setká s chybou v dešifrovaném textu. Jde sice pouze o jednu drobnost, dost možná pouhý překlep či nepozornost ze strany překladatelky či osoby provádějící lokalizaci, ale na dětského čtenáře může tento rozpor mít negativní vliv. Chyba ho může frustrovat, což může vést k tomu, že v knihu i sebe samého ztratí důvěru. Ovšem vzhledem k tomu, že je zbytek zprávy bezproblémový a šifru lze vyřešit, nelze tvrdit, že IP pozbývá veškerou funkčnost jako ten výše popsáný.

Tento IP podle mého názoru prokazuje, jak důležitý je v DL kvalitní překlad IP. Zvažovala jsem, zda překlad odsoudit jako pouze částečně funkční či úplně nefunkční, ale z výše uvedených důvodů jsem se nakonec přiklonila pouze k částečné nefunkčnosti, ačkoliv i druhá možnost by dle mého názoru byla poměrně snadno obhajitelná. Mnoho čtenářů na řešení šifry pravděpodobně nikdy nepříjde a tento IP jednoduše bez zamyšlení přejde, neúplnou funkčnost si tedy ani neuvědomí. Jiní možná na řešení přijdou, ale chyby si ani nevšimnou či jí nevěnují pozornost. Ale ti čtenáři, kteří se nad IP pozastaví a svou zásluhou na

jeho řešení přijdou, za svou zvědavost a inteligenci nejsou oceněni, ale potrestáni v podobě chybného překladu. V jistém ohledu je IP č. 12 ještě méně adekvátní než IP č. 11, jelikož čtenáři dává falešnou naději, že se mu šifru povede vyřešit, ale jakmile narazí na problematické místo, tento jasně pozitivní pocit nahradí zklamání a nepochopení. Některým čtenářům by tato zkušenost dokonce mohla znechutit další čtení.

Druhým IP, jehož funkčnost je v překladu do značné míry omezena, je IP č. 13, kde nedošlo ke kompletní lokalizaci a překladová verze graficky neodpovídá potřebám cílového jazyka a čtenáře. Domnívám se ale, že funkce do jisté míry převedena byla, alespoň tedy na obrázku, který obsahuje pouze vícesměrku bez odpovědi, jelikož správné řešení na vícesměrce skutečně lze vidět a čtenář si ho i může sám bez problému najít, než je mu nabídnuto. Na problém narazí právě ve chvíli, když je řešení odhaleno, jelikož políčka s posledními čtyřmi písmeny nejsou zvýrazněna jako zbytek skryté zprávy, ale písmena jsou pouze psána tučně. Jak jsem ale již popsala, skutečná zpráva se zde opravdu nachází, čtenář se nad touto nekonzistencí spíše jen pozastaví, než že by kvůli ní pochyboval o správnosti řešení či svých vlastních schopnostech.

Zbývajících 15 IP bylo přeloženo funkčně. Nachází se v nich spíše menší problémy, které funkčnost pouze mírně snižují, ale ty jsou většinou zjevné pouze v porovnání s VT a cílový čtenář, který k originálu přístup nemá, je tedy ve většině případů nepocítí jako nějakou ztrátu. V mnoha případech překladatelka naopak do CT přidala různé prostředky, které funkčnost IP umocňují.

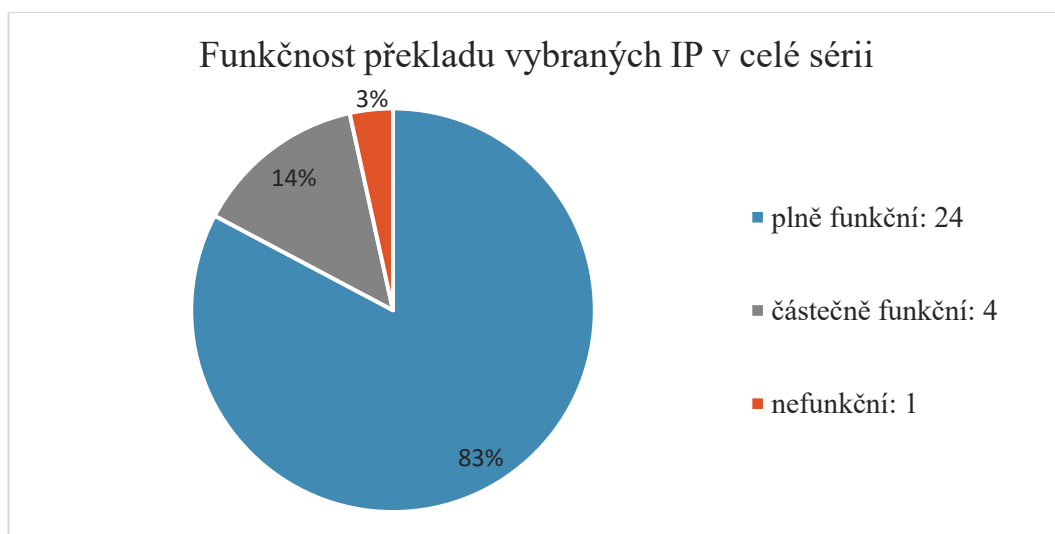

Graf 8: Funkčnost překladu vybraných IP

3.6.2 Funkčnost překladu vybraných IP v celé sérii

Pro úplnost dodávám také celkový podíl funkčních, částečně funkčních a nefunkčních řešení analyzovaných IP v součtu s výsledky mé bakalářské práce. Dohromady jsem analyzovala překlad 29 IP, z nichž 24 bylo přeloženo funkčně, 4 částečně funkčně a 1 nefunkčně. Celkem je tedy 97 % vybraných IP v sérii Deltora plně či alespoň do jisté míry funkčních a pouze 3 % jsou nefunkční.

Zároveň je ale potřeba pamatovat na to, že jsem k analýze vybírala zásadně ty IP, které na překlad byly obtížnější, obsahovaly více specifik, na které překladatelka musela brát ohled, a jejich snížená funkčnost byla často důsledkem právě snahy vyhovět těmto mnohonásobným, často protichůdným požadavkům, obzvláště tedy v první sáze. Domnívám se, že při kompletní analýze veškerých IP v sérii by se výsledky jednoznačně klonily na stranu plné funkčnosti a nefunkční řešení by byla pouze ojedinělá až nicotná.

Graf 9: Funkčnost překladu vybraných IP v celé sérii

3.6.3 Vliv zachování jazykových prostředků na funkčnost IP

Nyní se zaměřím na druhou hypotézu zmíněnou v kapitole 3.6, tedy tvrzení, že míra zachování JP na funkčnost překladu neměla vliv. Odpověď na tuto otázku, která již byla probádána mnohokrát, jsem potvrdila již ve své bakalářské práci, v níž se ukázalo, že přítomnost či nepřítomnost JP, které byly uplatněny ve VT, na výslednou funkčnost přeložených IP nijak nepůsobí.

Tento fakt je opět pravdivý i ve druhé a třetí sáze série. Rozdílem ovšem je, že v této práci z analýzy vzešel IP, který pokládám za nefunkční a na němž lze tuto základní tezi funkčního překladu potvrdit i z opačného hlediska – tedy ne pouze fakt, že nepřevedení některých nebo žádných JP samo o sobě nesníží funkčnost IP, ale také myšlenku, že funkčnost není automaticky zajištěna zachováním všech JP.

Zaměříme-li se opět na dva IP, které obsahují onu spornou šifru, tedy IP č. 11 a 12, je zřejmé, že ty JP, které se nachází také ve VT, skutečně obsahují. V obou případech jde o šifry, ale s tím rozdílem, že v IP č. 11 nebyla správně lokalizována, ale šifrou stále byla, a v IP č. 12 se ve výsledném řešení jinak správně lokalizované šifry projevila nevšimavost překladatelky či jiné zodpovědné osoby. JP byly převedeny, ale funkčnost zachována nebyla, případně byla oslabena. Na vině zároveň nebyla jazyková neschopnost překladatelky, limity cílového jazyka či dokonce neochota nakladatelství lokalizovat ilustrace, ale prostá lidská chyba.

Totéž platí o IP č. 13, kde funkci jinak perfektně lokalizované vícesměrky výrazně oslabil nedostatek vizuální stránky, který byl pravděpodobně výsledkem neopatrnosti při finální kontrole CT. Hádanka byla zachována, funkčnost přesto utrpěla.

Naopak všech šest případů, kdy překladatelka převedla pouze některé z uplatněných JP, bylo přeloženo zcela funkčně. Opět se tedy potvrdilo, že na míře zachování JP při převodu funkčnosti IP nezáleží – vynechání některého JP ji nesnižuje a naopak převedení všech JP ji nezajišťuje.

3.7 Změna obrazového a jazykovo-obrazového materiálu

Jak již bylo zmíněno v praktické části, obrazová stránka jakéhokoliv díla, ale obzvlášť toho určeného pro děti, je nesmírně důležitá. O to podstatnější je kvalitní lokalizace, která často musí probíhat, aby se obrázky shodovaly s jazykovým materiálem a nepůsobily rušivě. Proto jsem se v průběhu analýzy soustředila také na vizuální složku a její souhru se složkou verbální. Nyní se proto mohu vyjádřit ke čtvrté hypotéze této práce:

4. Obrazový a jazykovo-obrazový materiál byl v CT ve značné míře graficky upraven, aby odpovídal potřebám cílového čtenáře.

Stejně jako v případě první ságy série Deltora není jisté, kdo lokalizaci měl na starost. Ve všech knihách je zmíněná pouze osoba, která graficky upravila obálku, ale už ne zbytek knihy. Vzhledem ke složitému grafickému zpracování mnoha pozadí IP (např. cedule nebo listy se vzkazy, viz IP č. 9 nebo 15) měl český redakční tým bezesporu k dispozici jednotlivé vrstvy alespoň některých originálních IP, v opačném případě by bylo velmi obtížné obrázky zbavit písma a zároveň je nepoškodit natolik, aby je bylo možné použít i v CT. Na druhou stranu bylo v mnoha případech pozadí přeložených IP vytvořeno od nuly (např. IP č. 10 nebo 18, na nichž se umělé záhyby naznačující stáří či používanost daného listu ve dvou jazykových verzích zřetelně liší), důvod této nekonzistence je ale neznámý.

Lokalizace obrazového a jazykovo-obrazového materiálu byla ve druhé a třetí sáze ještě zásadnější než v sáze první, jelikož jazyková a obrazová stránka textu je zde silněji propojena. Zatímco v první sáze IP, které v CT nepotřebovaly žádnou úpravu, ať už jazykovou či grafickou, tvořily téměř třetinu všech IP, ve druhé a třetí sáze šlo o pouhých 6 IP. Jednalo se o bezeslovné symboly či grafické znázornění fyzických hádanek (např. klacíky poskládané ve tvaru ryby, které postavy musely daným počtem tahů přeskládat, aby ryba pomyslně plavala na opačnou stranu). To znamená, že 95 % IP v různé míře obsahovalo text a tudíž v CT muselo být upraveno.

Nejčtenější byly případy, kdy došlo pouze k záměně textu či byl obrázek mírně upraven, například prostřednictvím úpravy jasu, ostrosti či kontrastu. Příkladem je IP č. 9, 15 nebo 17, v nichž je pozadí textu shodné či lehce upravené, ale veškerý text byl lokalizován. Podobným způsobem musela být upravena naprostá většina IP, jelikož ve druhé a třetí sérii se vyskytuje minimální množství čistě vizuálního materiálu, jak bylo popsáno výše.

Podobně jako v první sáze lokalizátor občas zvolil nepřilíš vhodný font, který neodpovídá kontextu či snižuje čitelnost. Jako příklad mohu uvést IP č. 1 nebo 16. V prvním případě font použitý v CT opravdu vypadá jako rukopis a kontextu odpovídá, jelikož autor textu i podle samotných postav píše neupraveně, ale je velmi těžko čitelný, a to obzvlášť pro děti, které s psacím

písmem ještě nemusí mít tolik zkušeností. Naopak v případě IP č. 16 zase font hlavního vzkazu na pravé straně vypadá jako to nejstandardnější písmo, které lze pozorovat po otevření textového editoru, a ne jako psaný projev chudých vesničanů.

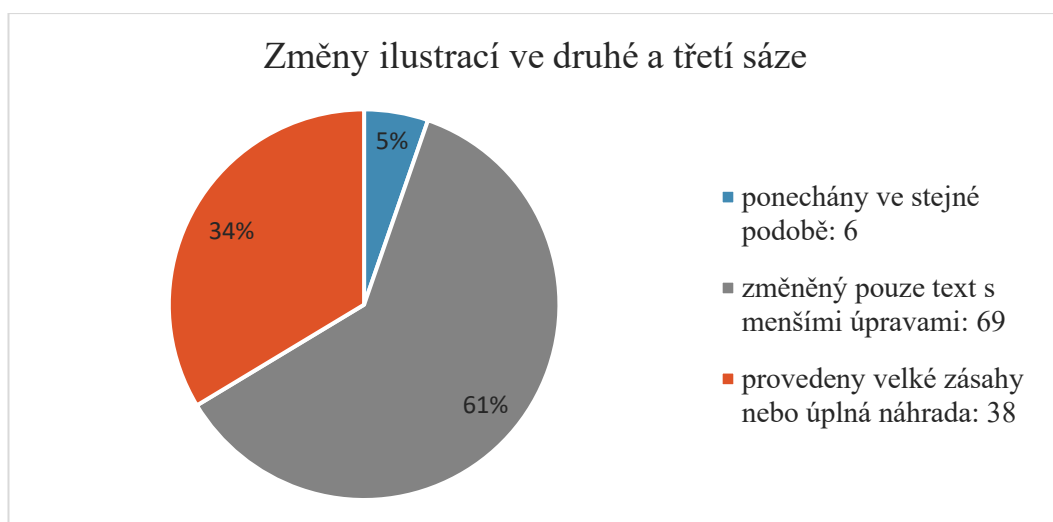
Zvolený font je nedostatkem v celé sérii Deltora, jelikož málokdy připomíná rukopis, ačkoliv je to v některých případech markantnější než v jiných. Obecně je v překladu velmi malá variace fontů – ve VT je téměř každý vzkaz psán jiným písmem, čímž jasně poukazuje na to, že byl každý dílem zcela jiných lidí s odlišnými dovednostmi, co se týče krasopisu. Tento rozdíl je jasně viditelný například na IP č. 14 a 18. Druhý zmíněný IP napsal královský knihovník, který kvůli své pozici dokáže psát perfektním, zdobným psacím písmem. Naopak IP č. 14 pravděpodobně na ceduli nepříliš úhledně vyškrábal nějaký místní vesničan nebo pocestný, aby ostatní varoval. Ve VT tyto informace vyčteme ze samotného písma, které nám mnohé napoví o autorech těchto vzkazů a výrazně tím podporují čtenářovo pohroužení do tohoto fiktivního světa, ale v CT tyto dva texty vypadají jako identický font lišící se pouze tím, že byl v jednom případě psán malými písmeny a ve druhém velkými.

Je však potřeba zvýraznit i pozitivní stránku českého překladu – v některých případech naopak došlo k napravení vad, které se objevily ve VT. Například v IP č. 3–6 byl v české verzi na všech kamenných deskách použit shodný font, což posílilo meziknižní koherenci textu, která ve VT chyběla. Najde se i několik IP, v nichž je český text jednoznačně čitelnější, ať už díky použitému fontu či jednotvárnějšímu pozadí, které tolik nerozptyluje oko. Mezi analyzovanými IP se taková změna nevyskytuje, řada případů je však viditelná v příloze této práce.

Nejmenší, ale dost možná nejdůležitější část tvoří IP, které byly v CT zásadně nebo zcela změněny. Už jen samotná existence této kategorie, nemluvě o jejím výrazném 34% podílu (oproti 12% dílu v první sáze), mnoho vypovídá o kvalitě nakladatelství, které v oblasti překladu knih určených pro děti neupřednostňuje snazší a bezesporu i levnější variantu nepřizpůsobování textu (nebo to alespoň platilo v letech 2006–2007, kdy knihy v češtině vycházely). Jak jsem uvedla ve své bakalářské práci: „[P]ro vytvoření kvalitního, koherentního textu je tento způsob lokalizace žádoucí, v opačném případě buď musí být překlad uzpůsoben ilustracím, čímž často ztrácí na kvalitě, nebo dochází k neshodě mezi vizuální a verbální složkou textu“ (Martínková 2020, s. 69). Nakladatelství

a potažmo překladatelka či lokalizátor se touto zásadou patrně řídili, v opačném případě by procentuální podíl vypadal velmi rozdílně a překladatelka by musela čelit výrazně obtížnějšímu úkolu, který by mohl zapříčinit četnější ztráty funkčnosti.

Z grafu je tedy jednoznačné, že se výše uvedená hypotéza potvrdila, jelikož naprostá většina grafického materiálu byla v CT upravena tak, aby splňovala požadavky cílového čtenáře, ať už šlo pouze o relativně jednoduchou záměnu textu či lehkou úpravu vizuální stránky nebo o úplnou náhradu IP.

Graf 10: Změny ilustrací ve druhé a třetí sáze

4 Dotazníkové šetření

V rámci translologie se běžně využívá celá řada výzkumných metod, které se obecně mohou zaměřovat na produkt, proces či kontext překladu nebo na účastníky překladatelského procesu (Saldanha a O'Brien 2014, s. 5). Patří mezi ně i dotazníkové šetření, které je v rámci sociálního výzkumu jednou z nejužívanějších metod. Jde o výzkum kvantitativní, který se zaměřuje na sběr a objektivní analýzu dat (Bryman 2012, s. 160).

Dotazník má oproti rozhovorům řadu výhod, díky kterým je oblíbenou pomůckou při zjišťování faktů, názorů, postojů či chování respondentů. Zabere méně času, díky strukturované povaze jsou data snadněji analyzovatelná a v neposlední řadě výzkumníkům dává možnost výsledky generalizovat na větší část populace. Hlavními nevýhodami je však fakt, že je snadné dotazník vytvořit a realizovat špatným způsobem a získaná data jsou často pouze průzkumná, ale ne vysvětlující – pocity, názory nebo osobní zkušenosti se proto zkoumají hůře (Saldanha a O'Brien 2014, s. 152).

4.1 Tvorba a realizace

V rámci této práce jsem na základě vlastní úvahy a všech dostupných informací sama posuzovala funkčnost vybraných IP, a to v porovnání s jejich výchozími protějšky. Z tohoto postupu vyplývají hned dva důležité body – nejsem zamýšleným dětským čtenářem a mám přístup k VT, kterému plně rozumím a mohu na jeho základě hodnotit funkčnost IP. Cílový čtenář, pro něhož je kniha prvotně určena, je dítětem ve věku 8–12 let, které má k dispozici pouze českou verzi, přičemž si možná ani není vědomo toho, že čte překlad z angličtiny a nějaký VT vůbec existuje. I úvahy a názory tohoto čtenáře na funkčnost IP jsou samozřejmě subjektivní s ohledem na celou řadu faktorů, jako je například věk, individuální schopnosti, motivace a vztah ke čtení nebo i momentální nálada, nicméně mohou poskytnout cenný vhled do otázky interaktivity v dětské literatuře.

Abych se mohla zaměřit i na tento velmi podstatný aspekt interaktivity, provedla jsem dotazníkové šetření, jehož účastníky byli zamýšlení adresáti série

Deltora. Podstatou šetření bylo posuzování funkčnosti vybraných přeložených IP cílovými čtenáři. Tyto výsledky analyzuji a poté srovnávám s vlastními závěry. Hlavním cílem bylo pozorovat recepci skupiny cílových čtenářů a jejich vnímání daných IP v cílovém kontextu, děti tedy hodnotily pouze český překlad. I kdybych aspekt porovnávání s VT chtěla zachovat, jazyk původních IP v žádném případě není jednoduchý a většina dětí v tomto věku nemá dostatečnou znalost angličtiny na to, aby jim rozuměla, srovnávání by tedy nebylo možné.

V rámci dotazníku jsem oslovila tři školy ve Zlínském kraji, na nichž šetření probíhalo v lednu a únoru 2023 se souhlasem vyučujících. Ve všech třech případech jsem byla přítomna, ale kromě úvodu a občasného zodpovězení dotazů jsem do průběhu šetření co nejméně zasahovala, abych neovlivnila výsledky. Dotazník měl elektronickou podobu a probíhal přes platformu Formuláře Google, byl ale realizován přímo ve vyučovacích hodinách za přítomnosti učitele, měl tedy více společného s klasickým tištěným dotazníkem než s tradičním online formulářem, který respondent může vyplnit kdekoliv a kdykoliv chce, nejčastěji bez časového limitu.

Vzhledem k délce vyučovací hodiny a limitům dětského, potažmo lidského mozku by nebylo možné po žácích požadovat, aby se zaměřili na všech 18 IP, které v této práci analyzuji. Bylo tedy nutné provést výběr. Zvolila jsem ty IP, jejichž kontext, účel a pointu lze snadno vysvětlit a jejichž funkčnost je možné poměrně jednoduše určovat. Zároveň mě zajímaly i ty IP, jejichž funkčnost byla dle mého názoru snížena nebo zcela potlačena, a jak tento fakt posuzují samotní dětské čtenáři.

Na základě výše popsaných kritérií se nabízely ty nejinteraktivnější ze všech analyzovaných IP, které čtenáře aktivně vybízejí k pokusu o řešení, a to hádanky a šifry. Do dotazníku jsem tedy zařadila 8 IP, které tyto JP obsahují, a to IP č. 2 a 13 (hádky) a IP č. 12, 11, 15, 16, 17 a 18 (šifry). V dotazníku se objevily v tomto pořadí, IP tedy byly seskupeny podle své hlavní funkce. Pořadí IP č. 11 a 12 jsem zaměnila, jelikož by výsledky mohlo negativně ovlivnit, kdyby se žáci jako první setkali s šifrou, kterou nelze vyřešit.

V dotazníku byl u každého IP krátce popsán jeho kontext. To samozřejmě neodpovídá situaci, ve které by se čtenář s IP setkal přirozeně. V ideálním případě by interaktivitu bylo vhodné zkoumat v této situaci, tedy při čtení celé série, případně dané knihy, či by žák alespoň knihu dostal do rukou a mohl si

bezprostřední kontext přečíst sám, z časového hlediska však toto stručné uvedení do kontextu muselo postačit.

Žáci v dotazníku měli dva hlavní úkoly. Prvním byl u každého IP vždy nepovinný pokus o samostatné vyřešení hádanky či šifry. Schopnost žáků IP vyřešit, což jsem jim písemně i ústně zdůraznila, pro mě nebyla zásadní, jelikož s výsledky přílišně nesouvisí, tato část spíše sloužila k tomu, aby žáky motivovala, posílila interaktivitu a dále ověřila důležitý aspekt IP, který jsem několikrát zmiňovala, tedy že IP čtenáři mimo jiné dávají možnost pokusit se na řešení přijít ještě před tím, než je mu předloženo v textu.

Zároveň je však nutné podotknout, že se na výsledky této části nelze přílišně spoléhat. Ačkoliv řešení či klíč byly vždy popsány až na další straně dotazníku a nebyly tedy okamžitě viditelné, žáci se mezi jednotlivými otázkami mohli svobodně pohybovat a kromě vlastního svědomí jim tedy nic nebránilo v tom, aby si klíč zjistili a poté předstírali, že na řešení přišli sami. Výsledky této části tedy komentovat budu, ale není možné jim přisuzovat takovou váhu jako samotnému posuzování funkčnosti.

Druhá část pro mě byla tou stěžejní – šlo o subjektivní hodnocení funkčnosti. V případě šifer byl respondentům popsán klíč k jejich vyřešení a poté měli za úkol, tentokrát již povinně, přijít na správné řešení a na stupnici od 1–5 (kdy 1 je zcela funkční a 5 zcela nefunkční) určit, zda je podle nich daný IP funkční, případně popsat, proč nikoliv. U IP obsahujících hádanky byl postup podobný, avšak respondenti měli k dispozici plné řešení, jelikož by nebylo možné jim odhalit klíč bez současného odhalení pointy hádanky. U prvních dvou IP tedy žáci na správné řešení sami přijít nemuseli a hodnotili již vyluštěné IP, u zbývajících šesti byla součástí hodnocení jejich schopnost šifry vyřešit. Po odevzdání dotazníku se respondentům zobrazily správné výsledky všech IP.

Co se týče samotného dotazníkového šetření, probíhalo vždy jednu celou vyučovací hodinu. Někteří rychlejší žáci dotazník stihli vyplnit za 20–30 minut, jiní několik posledních otázek museli vynechat. Dotazník byl pro děti poměrně náročný, v ideální situaci by na něj měly neomezené množství času, ale to samozřejmě z organizačních důvodů nebylo možné. Pokoušela jsem se dotazník udělat co nejkratší, vědoma si omezené pozornosti a ochoty respondentů, přesto by pravděpodobně bylo možné dále snížit množství otázek. Tím by ovšem mohlo dojít ke ztrátě nejen informací, ale i interaktivity, na kterou jsem se zaměřovala.

4.2 Respondenti

Jak jsem již zmínila, dotazníkové šetření jsem prováděla na začátku roku 2023 na třech školách ve Zlínském kraji, a to na Základní škole Trávníky Otrokovice (dále ZŠTO), Gymnáziu Otrokovice (dále GO) a Gymnáziu Zlín – Lesní čtvrť (dále GZLČ). Z těchto tří škol jsem získala celkem 43 odpovědí. Šetření jsem realizovala v šesté třídě základní školy a primě na gymnáziích, respondenty tedy byly děti ve věku 11–12 let, což je horní hranice věkového rozmezí, pro něhož je tato série primárně určena. Záměrně jsem nezvolila středový bod této škály, jelikož řešení hádanek a šifer v izolaci tak, jak tomu bylo v dotazníku, je složitější než jejich luštění při čtení knihy, chtěla jsem si tedy být jistá, že jsou na to děti dostatečně vyspělé a také mají dostatečnou schopnost soustředění, což by u mladších dětí vzhledem k délce dotazníku mohlo být problematické.

Jedním z klíčových faktorů při volbě škol byly kromě jejich ochoty účastnit se na šetření také předpokládané schopnosti a dovednosti dětí, které souvisí s věhlasem dané školy. Gymnázia jsou v České republice vlivem vysokého stupně vnější diferenciaci obecně považována za prestižnější než jiné střední školy, ale i mezi jednotlivými gymnázii najdeme velké individuální rozdíly v jejich domnělé „kvalitě“ i popularitě, ať už mezi žáky, rodiči, učiteli či jinými lidmi.

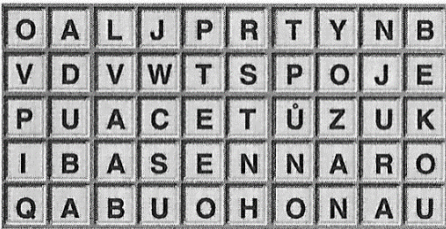
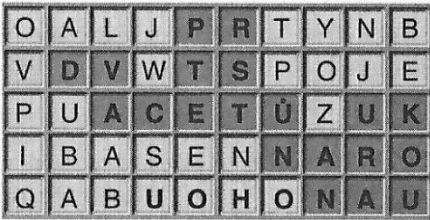
Je však nutné podotknout, že fakt, zda dítě navštěvuje nižší gymnázium či druhý stupeň základní školy, s úrovní jeho intelektu nesouvisí ani na ni nemá tak velký dopad, jak by se mohlo zdát. Ačkoliv je v České republice tradice selekce žáků do různých škol dlouhá a silně zažitá, skutečnému nadání a schopnostem žáků tato diferenciaci ve skutečnosti příliš neodpovídá. Podle řady výzkumů tento faktor není tím rozhodujícím, proč mnoho žáků po páté třídě odchází na víceleté gymnázium, ale naopak je klíčové rodinné zázemí, přání rodičů (Straková a Greger 2013, s. 83) a v neposlední řadě i socioekonomický status žáka (s. 75). Poslední zmíněný činitel má v českém prostředí, kde k diferenciaci žáků dochází výrazně dříve než v jiných zemích, ještě výraznější vliv (Straková 2007, s. 606).

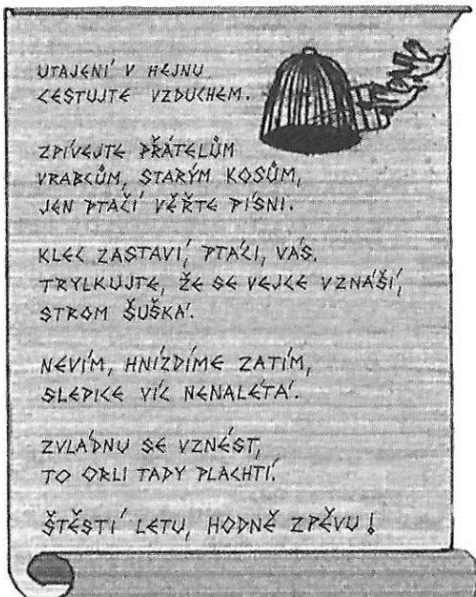
Z těchto informací vyplývá, že nelze od žáků z „lepších“ škol automaticky očekávat v jakémkoliv ohledu kvalitnější výsledky než od těch ze škol „horších“. Přesto nadále platí, že nadanější a motivovanější děti jsou často právě ty, které odcházejí na gymnázium a na základních školách tak zůstávají ty s nižší motivací a méně angažovanými rodiči, což je jednoznačně může negativně ovlivnit. Mimo

jiné mě tedy při analýze výsledků dotazníku zajímal i tento aspekt a otázka, zda je mezi žáky prestižnějších a méně prestižních škol pozorovatelný nějaký rozdíl. Mou hypotézou je to, že žáci z gymnázií nebudou nutně volit vyšší funkčnost, ale při řešení hádanek a šifer budou úspěšnější, větší část jich tedy přijde na správné řešení.

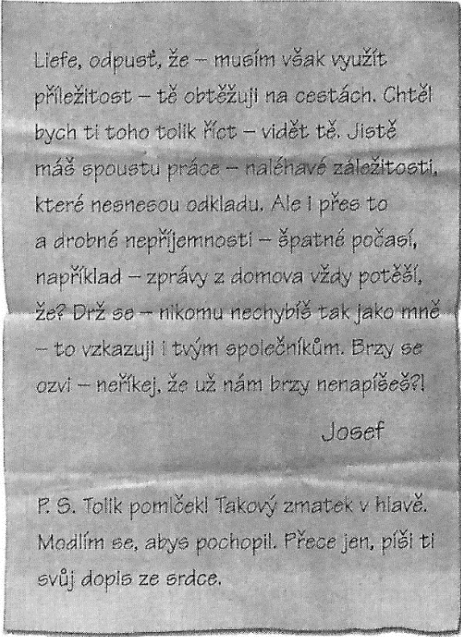
GZLČ je z této skupiny jednoznačně nejrenomovanější školou, dle mnohých i jednou z nejrenomovanějších v celém Zlínském kraji. GO má v kraji taktéž dobrou reputaci, ale jde o výrazně menší školu v menším městě, která se netěší takové popularitě. Na nejnižší příčce z hlediska prestiže se nachází ZŠTO, která je mezi místními základními školami považována za vcelku průměrnou.

4.3 Přehled IP vybraných pro dotazník

IP č.	CT
2	<p style="text-align: center;">Král se sestrou hodují s přítelem a jeho ženou. Hladově se ládují. Tolik jídlo milují! Tři koláče zůstaly, Oni nůž však neměli. Chtěli všichni stejné porce, jak se tedy rozdělí?</p> <p style="text-align: center;">(Rodda 2006a, s. 79, přel. Machútová)</p>
13.1	<div style="text-align: center;"> </div> <p style="text-align: center;">(Rodda 2006a, s. 77, přel. Machútová)</p>
13.2	<div style="text-align: center;"> </div> <p style="text-align: center;">(Rodda 2006a, s. 79, přel. Machútová)</p>

11	<div data-bbox="593 197 1184 273" style="border: 1px solid black; padding: 5px; text-align: center;"> EPPN - GPSHF 22 UPOJHIU - M </div> <p style="text-align: center;">EPPN – GPSHF 22 UPOJHIU – M</p> <p style="text-align: center;">(Rodda 2006a, s. 41, přel. Machútová)</p>
12	<div data-bbox="625 443 1161 712" style="border: 1px solid black; padding: 10px; text-align: center;"> ANBSF - BU ABTMFDIOFT DPLPMJ, MZ KTNF W CFAQFDJ B QPLSBDVKFNF. MJOEB AF TNFULPWB KFT OBNJ. </div> <p style="text-align: right; margin-right: 20px;">M</p> <p style="text-align: center;">ANBSF – BU ABTMFDIOFT DPLPMJ, MZ KTNF W CFAQFDJ B QPLSBDVKFNF. MJOEB AF TNFULPWB KFT OBNJ. M</p> <p style="text-align: center;">(Rodda 2007a, s. 125, přel. Zumrová)</p>
15	<div data-bbox="418 878 896 1473" style="border: 1px solid black; padding: 10px;"> <p>UTAJENÍ V HEJNU CESTUJTE VZDUCHEM.</p> <p>ZPÍVEJTE PŘÁTELŮM VRABCŮM, STARÝM KOSŮM, JEN PTAČÍ VĚŘTE PÍSNÍ.</p> <p>KLEC ZASTAVÍ, PTAČÍ, VÁS, TRYLKUJTE, ŽE SE VEJCE VZNAŠÍ, STROM ŠUŠKÁ.</p> <p>NEVÍM, HNIŽDÍME ZATÍM, SLEPIČE VÍČ NENALÉTA.</p> <p>ZVLÁDNU SE VZNĚST, TO ORLI TADY PLACHTÍ.</p> <p>ŠTĚSTÍ LETU, HODNĚ ZPĚVU!</p> </div> <div data-bbox="928 967 1375 1370" style="margin-left: 20px;"> <p>Utajení v hejnu cestujte vzduchem. Zpívejte přátelům vrabcům, starým kosům, jen ptačí věřte písni. Klec zastaví, ptačí, vás. Trylkujte, že se vejce vznáší, strom šušká. Nevím, hnízdíme zatím, slepiče víc nenalétá. Zvládnou se vznést, to orli tady plachtí. Štěstí letu, hodně zpěvu.</p> <p>(Rodda 2007b, s. 9, přel. Zumrová)</p> </div>

<p>16</p>	<p>VŠEM, KDO TUDY PROJÍZDĚJÍ My, poslední obyvatelé Štastného údolí, jsme se rozhodli opustit naše město a jít na jihovýchod do Hovorova. Slyšeli jsme, že v Hovorově roste spousta plodů a že jaro se tam pěkně rozběhlo. Slyšeli jsme to od brusiče nožů Jorda, který viděl ten zázrak na vlastní oči.</p> <p>Pokud jste přišli hledat příbuzného nebo přítele ze Štastného údolí, najdete ho buď v Hovorově, nebo na hřbitově.</p> <p>DŮLEŽITÉ! ČTĚTE! NEPIJTE Z TĚHLE KAŠNY! VODA DĚLÁ PUCHÝŘE NA JAZYKU A JE PLNÁ BÍLÝCH ČERVŮ. BEZPEČNÁ JE JENOM DEŠŤOVÁ VODA.</p> <p><i>Osma šonk ti vymění 3 slepice za pytel zrní</i></p> <p><i>NA PRODEJ To jsou nabídky! Pěkná postel, stůl s 2 židlemi, Moš a Skon</i></p> <p><i>Sam Ošnok s vámi udělá divy. Naučte se tančit. Velmi levně</i></p> <p><i>Šmakonos, který umí pracovat dle pokynů, potřebuje práci. Informace v hospodě</i></p> <p><i>PRODEJ ZBOŽÍ JEŠTĚ PŘED HOVOROVEM, K SLUŽBAM S. Š. MONAKO</i></p> <p><i>Ptejte se po Smišku Jackovi! Váš laskavý cestující lichvář teď táboří u směrovky na Řičinu</i></p>	<p>Osma Šonk ti vymění 3 slepice za pytel zrní</p> <p>NA PRODEJ To jsou nabídky! Pěkná postel. Stůl s 2 židlemi. Moš a Skon.</p> <p>Sam Ošnok s vámi udělá divy. Naučte se tančit. Velmi levně</p> <p>Šmakonos, který umí pracovat dle pokynů, potřebuje práci. Informace v hospodě</p> <p>Prodej zboží ještě před Hovorovem, k službám S. Š. Monako</p> <p>Ptejte se po Smišku Jackovi! Váš laskavý cestující lichvář teď táboří u směrovky na Řičinu</p> <p>(Rodda 2007b, s. 50, přel. Zumrová)</p>
<p>17</p>	<p><i>Krásná jako den je má Kirsta. Líbezná jako květina je a její dobrota odhání stvoření zlá. Je příliš dokonalá pro někoho, jako jsem já. Chudého, prostého muže, jakým jsem. Nesahám ani po kotníky její. Ale její srdce je můj vězeň. Říká mi: Drahý, já tě potřebuji. Nedokáže mi odmítnout žádnou pomoc.</i></p>	<p>Krásná jako den je má Krista. Líbezná jako květina je a její dobrota odhání stvoření zlá. Je příliš dokonalá pro někoho, jako jsem já. Chudého, prostého muže, jakým jsem. Nesahám ani po kotníky její. Ale její srdce je můj vězeň. Říká mi: Drahý, já tě potřebuji. Nedokáže mi odmítnout žádnou pomoc.</p> <p>(Rodda 2007b, s. 158, přel. Zumrová)</p>

18	 <p>Liefe, odpusť, že – musím však využiť príležitosť – ťe obtěžuji na cestách. Chtěl bych ti toho tolik říct – vidět tě. Jistě máš spoustu práce – naléhavé záležitosti, které nesnesou odkladu. Ale i přes to a drobné nepříjemnosti – špatné počasí, například – zprávy z domova vždy potěší, že? Drž se – nikomu nechybíš tak jako mně – to vzkazují i tvým společníkům. Brzy se ozvi – neříkej, že už nám brzy nenapíšeš?!</p> <p style="text-align: center;">Josef</p> <p>P. S. Tolik pomlček! Takový zmatek v hlavě. Modlím se, abys pochopil. Přece jen, piší ti svůj dopis ze srdce.</p>	<p>Liefe, odpusť, že – musím však využit příležitost – ťe obtěžuji na cestách. Chtěl bych ti toho tolik říct – vidět tě. Jistě máš spoustu práce – naléhavé záležitosti, které nesnesou odkladu. Ale i přes to a drobné nepříjemnosti – špatné počasí, například – zprávy z domova vždy potěší, že? Drž se – nikomu nechybíš tak jako mně – to vzkazují i tvým společníkům. Brzy se ozvi – neříkej, že už nám brzy nenapíšeš?!</p> <p style="text-align: center;">Josef</p> <p>P.S. Tolik pomlček! Takový zmatek v hlavě. Modlím se, abys pochopil. Přece jen, piší ti svůj dopis ze srdce.</p> <p>(Rodda 2007d, s. 15, přel. Zumrová)</p>
----	--	--

Tabulka 18: Přehled IP vybraných pro dotazník

4.4 Výsledky

V této kapitole se zaměřuji na výsledky výše popsaného dotazníkového šetření. Nejprve shrnuji celkové výsledky a poté je porovnávám mezi jednotlivými školami i na základě jiných relevantních kritérií. Čísla jsou vždy zaokrouhlená na jedno desetinné místo, ve specifických případech na dvě.

Jak jsem již popisovala výše, subjektivní posuzování funkčnosti je pro účely mé práce podstatnější než to, zda žáci byli schopní na řešení hádanky či šifry přijít samostatně. Účelem dotazníku nebylo testovat logické či kreativní uvažování, nehledě na fakt, že tato část nemůže být hodnocena zcela objektivně, jak již bylo zdůvodněno. Tímto faktorem se tedy podrobněji nezaobírám a zaměřuji se zejména na hodnocení funkčnosti.

V případě šifer vždy uvádím dvě hodnoty funkčnosti. Nejprve představuji průměrnou funkčnost všech odpovědí, poté tuto hodnotu upravuji na průměr bez započtení odpovědí, ze kterých je zřejmé, že dotazovaný na správnou či alespoň částečně správnou odpověď nepřišel či se o to ani nepokusil. Tyto odpovědi totiž v otázce funkčnosti nemají žádnou vypovídací hodnotu – pokud žáci neměli k dispozici správné řešení, neměli co hodnotit, či spíše hodnotili obtížnost IP

(případně náhodně zaklikli jedno z čísel) namísto jeho funkčnosti. To ovšem neznamená, že nemají vypovídací hodnotu žádnou – komentáře i poměr žáků, kteří na řešení přišli a nepřišli, může odhalit jiné cenné informace, které se funkčnosti netýkají, jako je obtížnost či problematická místa v daném IP a také individuální rozdíly mezi žáky, stejně jako rozdíly v jednotlivých skupinách (podle školy, věku, pohlaví a podobně).

4.4.1 Celkové výsledky

4.4.1.1 IP č. 2

V IP č. 2 celkem 20 ze 43 respondentů zvolilo možnost, že na řešení hádanky byli schopni přijít samostatně, ovšem podle jejich odpovědí v následující otázce pouze čtyři z nich na správnou odpověď skutečně přišli. Mezi nejčastější řešení patřilo to, že si lidé u stolu budou koláčů postupně ukusovat nebo je rozdělí nějakým jiným způsobem (např. rukama nebo něčím ostrým).

Průměrná zvolená funkčnost dosáhla hodnoty 2,7 na stupnici od 1 do 5, kdy 1 představuje zcela funkční, 3 částečně funkční a 5 zcela nefunkční IP. Jde tedy o průměrnou hodnotu mírně nakloněnou funkčnosti. Nejhojnějším důvodem, kterým respondenti své nižší skóre odůvodňovali, bylo to, že fakt, že se hostiny účastnili pouze tři lidé, nemohli nijak zjistit. Několik žáků zmínilo, že by tento fakt měl být zřetelněji naznačen. Kdyby ovšem v textu bylo řečeno, že jsou přítomni pouze tři lidé, už by nešlo o hádanku, ale o pouhou matematickou úlohu zaměřenou na logické myšlení. Tři z respondentů, kteří na řešení hádanky přišli sami (ačkoliv tento fakt, jak jsem již popisovala výše, o této skutečnosti jednoznačně nevypovídá), tento IP však označili za plně funkční, poslední jí dal tři body a komentoval, že první dvě věty, které jsou právě ty popisující hodující, nedávají velký smysl, z čehož usuzuji, že odpověď na první otázku tento žák mohl dopsat zpětně.

4.4.1.2 IP č. 13

Řešení tohoto IP odhalilo 22 respondentů. Na rozdíl od předchozího IP v další otázce správnou (ač v některých případech neúplnou) odpověď uvedla více než polovina z nich, tedy 12 žáků. Jeden z nich uvedl, že na řešení nepřišel, přesto

správnou odpověď napsal. Je možné, že se tento respondent překlíkl či zvolil pravdivou možnost a řešení vepsal později.

I ti, kteří nenašli správnou odpověď, však ve vícesměrce odhalili alespoň nějaká slova jako „spoje“, „prst“, „prsty“ nebo „prsten“. Zajímavé je, že tři žáci za řešení považovali pouze větu „dvacet prstů na rukou“ bez posledních dvou slov „a nohou“, v jednom případě dokonce platil opak – respondent jako odpověď uvedl „dvacet prstů na nohou“. Tento fakt má dva pravděpodobné důvody. Buď žáci ve vícesměrce poslední slova skutečně nenašli (a nepodivovali se nad tím, že na rukou či nohou dvacet prstů průměrný člověk nemá, vzhledem k tomu, že tři ze čtyř těchto žáků hádanku hodnotili jako zcela funkční a jeden jako středně funkční) či se k otázce vrátili až poté, co si prohlédli řešení, v němž je zmátla ne zcela povedená lokalizace, kterou jsem popisovala v analýze.

Kuriózním shledávám, že na tento fakt nepoukázal ani jeden respondent. Průměrná funkčnost byla u tohoto IP o něco nižší než v případě minulého IP, a to 2,88. Jde o hodnotu těsně pod samým středem stupnice. Spíše než na vizuální stránku si respondenti stěžovali na obtížnost hádanky – nebyli si jistí, kde začít, jestli jde o jedno slovo nebo celou větu. To je ovšem něco, co nevěděli ani knižní hrdinové, respondenti tedy při řešení měli shodné informace, jako by byli skutečnými čtenáři. Jak je však popsáno v předchozím odstavci, někteří z nich na odpověď skutečně přišli a funkčnost pak hodnotili pozitivně (bodově 1, 2 nebo nejhůře 3), jeden respondent dokonce slovně dodal, že je hádanka hravá a pro některé i zábavná, jiný zase, že je poněkud morbidní, což se některým dětským čtenářům může zamlouvat.

4.4.1.3 IP č. 12

Na řešení šifer v první části dotazníku byla obecně schopná přijít jen malá část dotazovaných. Například první z šifer, IP č. 12, samo vyřešilo pouze sedm žáků, z nichž méně než polovina vepsala správnou odpověď. Všichni tři z těchto respondentů skutečné znění zašifrované zprávy napsali s chybou, která se v CT objevuje (jeden tedy chybné slovo „ly“ nahradil slovem „la“), a jejich hodnocení funkčnosti se pohybovalo mezi 2–3. Dva z nich tento fakt i okomentovali slovy „je tam chyba“ a „asi tam mělo být my“.

S poskytnutým klíčem již na řešení byla schopná přijít více než polovina respondentů, a to 23. Celkem 20 jich vepsalo celou zprávu s občasnými překlepy či nepřesnostmi a tři ji vyřešili alespoň částečně, přesněji několik prvních slov. Většina překlep v IP opět ponechala, pouze tři žáci ho opravili na „my“. Tento parametr však patrně neměl přílišný vliv na jejich rozhodování o funkčnosti. Nezdá se, že by žáci, kteří přítomnost chyby reflektovali, ať už jejím ponecháním v textu nebo v následném komentáři, volili nižší nebo naopak vyšší hodnoty funkčnosti než ti, kteří na ni neupozornili nebo ji dokonce opravili. Například tři žáci, kteří chybu okomentovali slovně, funkčnost určili jako 2, 4 a 5, podle jednoho tedy zřejmě kvůli překlepu IP pozbyl veškerou funkčnost, podle jiného naopak funkčnost utrpěla minimálně.

Průměrná hodnota funkčnosti byla stejně jako v předchozím IP 2,88, byla ovšem negativně ovlivněna respondenty, kteří šifru nebyli schopni vyřešit a často ji proto označili za zcela nefunkční (kromě čtyř jedinců, kteří ji navzdory tomu označili za plně funkční). Bez započítání této skupiny respondentů se funkčnost tohoto IP výrazně zvýšila, a to na 2,3, na stupnici by tedy měla blíže k funkčnosti.

I někteří z těch žáků, kterým se šifru rozluštit podařilo, ji však hodnotili negativně. Jako důvod uváděli například to, že se v ní nachází chyba nebo že trvalo moc dlouho zprávu vyřešit. Většinou se však funkčnost pohybovala v rozmezí 1–3.

4.4.1.4 IP č. 11

Skutečné znění tohoto IP odhalilo devět žáků a až na výjimku dvou ho všichni také skutečně vypsali. Jeden respondent se zprávu i pokusil přeložit jako „zkáza dnes večer“. Po odhalení klíče toto číslo vzrostlo na 22, ovšem na rozdíl od předchozího IP, který byl kromě jednoho překlepu pro českého čtenáře perfektně srozumitelný, v případě IP č. 11 čtenář nemohl spoléhat na svou znalost jazyka a při luštění si tím pomoci. Proto se v řešení nachází podstatně větší množství chyb a překlepů.

Tento IP patří mezi ty nejhůře hodnocené ze všech, přesto šlo o pouhých 2,93, což je hodnota, která se na stupnici stále více blíží úplné funkčnosti než úplné nefunkčnosti, ale jde o mírně nižší funkčnost než v předchozích dvou případech. Největší problém respondenti shledali v tom, že si nebyli jistí, zda mají

dozadu posunout i čísla (tedy z 22 udělat 11), podstatná část dále komentovala, že se jim šifru nepovedlo vyřešit či že to jednoduše nešlo ani s klíčem.

Velmi zajímavým jevem je zde fakt, že většina respondentů, kteří šifru úspěšně vyřešili, její funkčnost hodnotila pozitivně. Vidím zde dva potenciální důvody. Zaprvé je možné, že někteří žáci považovali fakt, že jim po změně písmen vyšel nějaký vzkaz, nehledě na to, že v češtině nedává smysl, za dostatečné naplnění funkčnosti a šifru proto ohodnotili jako funkční. Zadruhé lze usoudit, že dnešní mládež má lepší znalost angličtiny než cílový čtenář z roku 2006, kdy daná kniha vyšla, zná tedy minimálně slovo „tonight“ a možná i „doom“ (například díky populární videohře). Žáci tedy mohli předpokládat, že šifra z nějakého důvodu skutečně má být v angličtině nebo se nad tímto faktem jednoduše nepozastavili, jelikož je náhodný výskyt cizího jazyka nepřekvapuje do takové míry jako čtenáře před téměř dvaceti lety.

Kdybychom počítali pouze ty odpovědi, kde žák vepsal správné řešení, funkčnost by dosáhla rovné hodnoty 2. V tomto IP však nemá přílišný smysl pokoušet se oddělit pouze ty odpovědi, jejichž autoři na řešení úspěšně přišli, jelikož šifra je v podstatě nevyřešitelná, alespoň tedy pro českého čtenáře a bez použití slovníku. Z řady odpovědí nejde jednoznačně vyčíst, zda se respondenti o vyřešení nepokoušeli a IP ohodnotili náhodně, na stupnici většinou body 3 nebo 5, či se o vyřešení pokusili, ale nevyšlo jim nic, co by dávalo smysl, řešení se tedy ani nepokoušeli vpsat a IP považovali za nefunkční.

4.4.1.5 IP č. 15

U tohoto IP se našlo 12 respondentů, kteří zaškrtnuli možnost, že na řešení šifry přišli, ovšem pouze tři z nich ji skutečně vypsali (ač s občasnými nepřesnostmi). Pět z nich naopak za skutečnou, rozluštěnou zprávu považovalo celý text beze změny. Toto podporuje mé tvrzení z kapitoly 3.4.2.5, že i zašifrovaná zpráva v tomto IP na rozdíl od té anglické má jakousi logiku a se zapojením představitosti by ji šlo považovat za zamýšlený vzkaz bez tajného významu. Je velmi zajímavé, že čtyři z těchto pěti žáků, kteří opsali celou zašifrovanou zprávu, se neopravili ani poté, co jim byl předložen klíč – dva komentovali, že už zprávu napsali, jeden tvrdil, že neví, a poslední zprávu pouze zkrátil, ale nevyškrtnl z ní žádná nežádoucí slova. Pouze jeden respondent z této skupiny s pomocí klíče šifru

vyřešil správně. Dohromady se na celé správné řešení povedlo přijít jenom třem ze všech respondentů (opět s občasným přebývajícím nebo chybějícím slovem, ale smysl zůstal zachován), dalších 13 šifru vyřešilo alespoň částečně.

Průměrná funkčnost dosáhla hodnoty 2,5. Z odpovědí je zřejmé, že si respondenti nebyli jistí, která slova souvisí s ptáky a která tedy mají vyškrtnout, a stejně tak často nevěděli, kterým směrem a v jakém pořadí mají výslednou zprávu přečíst. Většina pozpátku napsala celý vzkaz, ne pouze postupně jednotlivé věty, někteří zase tuto část řešení opomenuli a zprávu pozpátku nenapsali vůbec, výsledný text tedy nebyl příliš smysluplný.

Několik dotazovaných komentovalo, že šifru nepochopili nebo že nedává smysl. Poměrně humorná byla poznámka, ve které jedna žákyně uvedla, že tuto šifru „vyřeší jen holky“, ačkoliv sama zaškrtnla možnost, že je dívka, ale na správné řešení zdánlivě nepřišla a bodově funkčnost ohodnotila čtyřkou.

Všichni dotazovaní, kteří tajnou zprávu dešifrovali správně, IP hodnotili jako zcela funkční. Naopak mezi těmi, v jejichž odpovědi se promítlo výše popsané zmatení, byl v otázce funkčnosti poměrně velký rozpor. Většina IP hodnotila jako zcela funkční, avšak podle dvou respondentů šifra byla z velké části až naprosto nefunkční. Převážná část respondentů, kteří na řešení přišli, ať už úplně nebo částečně, tedy funkčnost šifry hodnotila pozitivně, často podle nich IP byl i zcela funkční. Tomu odpovídá průměrná funkčnost v hodnotě 1,7, kdybychom nebrali v potaz odpovědi respondentů, kteří se o vyřešení zřejmě ani nepokusili či jim nevyšlo vůbec nic.

4.4.1.6 IP č. 16

Deset respondentů tvrdilo, že se jim zašifrovanou zprávu povedlo odhalit, polovina z nich ji skutečně napsala. S klíčem již šifru vyřešilo 21 žáků, několik z nich ovšem ne zcela přesně. Největším problémem v tomto IP zřejmě byla čitelnost, jelikož tři žáci zaměnili číslovku 3, a to se sousedícím slovem „vymění“ nebo za písmena „z“ a „š“.

Průměrnou hodnotou funkčnosti se tato šifra podobá předchozímu IP, opět jde o 2,5. Vzhledem k poměrně vysokému výskytu neúspěšných pokusů o řešení je však tato hodnota nepřesná. Bez braní zřetele na odpovědi respondentů, kterým se šifru vyřešit nepovedlo, se hodnota snížila na 1,6, funkčnost je tedy ještě vyšší

než v případě předchozího IP. Kromě jednoho žáka ji z této skupiny úspěšných řešitelů nikdo nehodnotil hůře než třemi body, výjimku tvoří výše zmíněný dotazovaný, který číslovku 3 zaměnil za písmeno „z“ a výsledná zpráva mu dle jeho vlastních slov nedávala smysl, ohodnotil ji tedy jako zcela nefunkční.

4.4.1.7 IP č. 17

Tento IP byl zřejmě ze všech neoblíbenější, a to i díky tomu, že na něj samostatně přišlo dosud nejvíce respondentů – dohromady 20, z toho pouze pět ji nevypsalo a jeden ji vepsal částečně pozpátku, zřejmě ovlivněn jednou z předchozích šifer, kde se tento postup uplatňoval. Celkem 14 žáků tedy bylo schopných správné řešení vypátrat samo, tento počet po odhalení klíče vystoupal na rekordních 28 včetně výše zmíněného řešení se zmateným pořadím a dvou neúplných odpovědí, z nichž je ovšem jasné, že daní žáci princip řešení pochopili i díky tomu, že šifru oba hodnotili jako zcela funkční.

I bez opomenutí neúspěšných odpovědí jde o IP s jednou z nejlépe hodnocených funkčností, a to 1,7. Bez započítání těchto bezpředmětných hodnocení se funkčnost této šifry blíží nejnižšímu bodu na stupnici – dosahuje hodnoty 1,3. Je tedy zřejmé, že respondenti, kteří na řešení přišli, ať už s klíčem nebo bez něj, šifru ve většině případů hodnotili jako zcela funkční, pouze v ojedinělých případech byla funkčnost snížena na hodnotu 2 nebo 3, vždy ovšem bez komentáře, není tedy jasné, co podle těchto respondentů funkčnost negativně ovlivnilo. Z jiných komentářů je ovšem zjevné, že žáky šifra bavila – jeden dotazovaný ji popsal jako „výbornou“, druhý zase jako „mega“.

Mírný problém několik respondentů mělo se jménem zmíněným v textu, Krista. Několik z nich ho změnilo na Kirsta či Kristýna, tento fakt ovšem vypovídá spíše o nepozornosti či nečitelnosti a také o tom, že respondenti IP hodnotili v izolaci. Kdyby se s ním setkali v samotné knize, s touto postavou a jejím jménem by byli více obeznámeni a pravděpodobně by v něm tak nechybovali.

4.4.1.8 IP č. 18

Poslední IP respondentům zjevně dělal menší problémy, je ovšem velmi pravděpodobné, že jejich odpovědi byly ovlivněny časovým stresem, pod kterým se řada z nich v této finální části dotazníku nacházela, případně je mohla ovlivňovat i únava.

Celkem 16 žáků uvedlo, že na správné řešení byli schopní přijít, devět z nich ho poté i vypsalo. Poté, co žáci obdrželi klíč, se počet úspěšných řešení více než zdvojnásobil na 20 žáků, z nichž jeden zprávu napsal pouze částečně, opět ale bylo patrné, že s klíčem dokázal pracovat. Ostatní se lišili pouze v interpunkci – někteří do textu dodali čárky, případně vytvořili tři věty oddělené tečkami, jiní zprávu ponechali bez interpunkce. Zajímavým, avšak ne příliš důležitým shledávám, že žádný z respondentů zprávu nenapsal tak, v jaké podobě se její rozšifrovaná verze nachází v CT, tedy jako čtyři věty, přičemž slovo „naléhavé“ představuje jednu samostatnou větu.

Funkčnost, která dosáhla průměrné hodnoty 2,2, je při započtení pouze správných či částečně správných odpovědí snížena na 1,3. Jde tedy o jeden z nejlépe hodnocených IP co se týče funkčnosti.

Komentáře neobjasňují, proč s tímto IP někteří žáci zápolili či proč se jim jeho funkčnost zdála být omezená. Jeden žák, který šifru nevyřešil a považoval ji za zcela nefunkční, uvedl, že neví, co je to pomlka. Jiný respondent zase komentoval, že je podle něj šifra skvělá. Opět platí, že respondenti, kteří na správné řešení přišli, na stupnici funkčnost hodnotili maximálně třemi body, nejčastěji ji však považovali za zcela funkční.

4.4.1.9 Shrnutí

Cíloví čtenáři všechny IP hodnotili jako spíše funkční nežli nefunkční. V několika případech se hodnota přiblížila průměrné hranici tří bodů, žádný IP ji však nepřekročil. Lze tedy tvrdit, že celkově žáci IP hodnotili pozitivně.

Obě zkoumané hádanky se podle respondentů blížily středu stupnice, stále však byly více funkční než nefunkční. Bez klíče na odpověď byla v obou případech schopná přijít přibližně polovina z nich, skutečné řešení jich však odhalilo výrazně méně. Spíše než na nefunkčnost překladu si většina respondentů

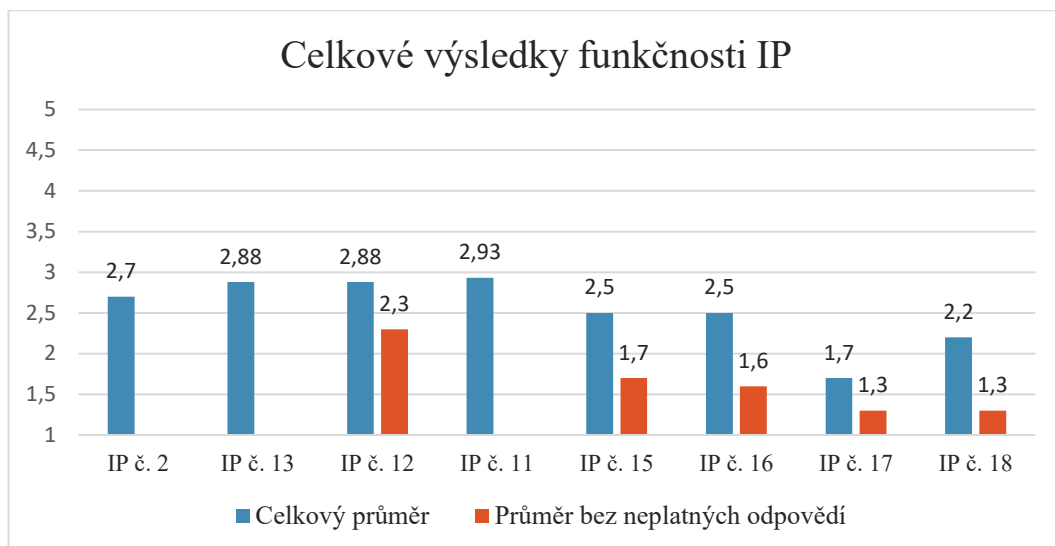
stěžovala na obtížnost či nejednoznačnost hádanky, což je reflektováno poměrně nízkou průměrnou funkčností.

Kromě IP č. 17 na řešení šifer samostatně přišel poměrně malý počet žáků, vždy jich bylo méně než 10. U žádného IP se však nestalo, že by na správnou odpověď bez klíče nepřišel nikdo. S klíčem se počet správných řešení vždy zvýšil, dešifrovaný vzkaz většinou odhalila přibližně polovina dotazovaných. Výjimku tvoří IP č. 15, v němž se plného správného řešení dopátrali pouze tři žáci, a IP č. 17, kde řešení našlo dokonce 28 žáků.

S výjimkou posledního IP se průměrná funkčnost šifer postupně zvyšovala. Ze všech nejhůře hodnocený byl IP č. 11, krátce po něm následoval IP č. 12 se sdíleným klíčem. Funkčnost zprávy s jedním překlepem tedy kupodivu žáci průměrně hodnotili téměř totožně jako vzkaz, který byl beze změny ponechán ve výchozím jazyce a pro cílového čtenáře byl tedy z velké části nepochopitelný. Důvodem mohla být délka a výrazně větší časová náročnost řešení IP č. 12.

Průměr funkčnosti IP č. 15 a 16 byl 2,5. Při opomenutí odpovědí, ze kterých bylo zjevné, že respondenti na řešení vůbec nepřišli a jejich hodnocení tedy bylo bezpředmětné, se funkčnost obou IP výrazně zvýšila, přičemž IP č. 16 žáci považovali o jednu desetinu funkčnější s hodnotou 1,6. Jen o trochu lépe byla posouzena funkčnost IP č. 18 ve výši 2,2, přičemž při pomnutí neplatných odpovědí se tento IP dělí o první místo co do funkčnosti.

Jednoznačně nejfunkčnější byl podle respondentů IP č. 17, který se i se započítáním nezodpovězených otázek přiblížil naprosté funkčnosti, bez něj dosáhl hodnoty 1,3. Žáci ho pozitivně hodnotili i slovně. Je pravděpodobné, že tomu napomohla jednoduchost klíče, šifru bylo na rozdíl od jiných velmi snadné vyřešit, což se osvědčilo i na množství žáků, kteří řešení byli schopni odhalit sami.

Graf 11: Celkové výsledky funkčnosti IP

4.4.2 Výsledky jednotlivých škol

Při analýze dotazníkového šetření mě mimo jiné zajímalo, zda se výsledky mezi jednotlivými školami nějakým způsobem liší. Mou hypotézou bylo, že větší procento žáků ze škol obecně považovaných za prestižnější, tedy z gymnázií, bude schopné přijít na řešení hádanek a šifer, ale ne nutně to, že je poté budou hodnotit jako funkčnější.

Jak jsem již popisovala výše, odchod dětí na gymnázium nemusí znamenat, že je daný žák chytřejší a ti, kteří zůstali na základní škole, jsou hloupější, jelikož tato skutečnost je podmíněna i jinými, často podstatnějšími faktory. Vzhledem k přetrvávající prestiži gymnázií a vyšších očekávání kladených na žáky, kteří je navštěvují, je však zřejmé, že se mezi těmito dvěma institucemi mohou projevovat velké rozdíly. Zájmy rodičů se s těmi dětskými často prolínají či je alespoň výrazně ovlivňují, žáci na gymnáziích tedy nemusí nutně být nadanější, ale často jsou motivovanější a také ze strany rodiny mívají větší podporu.

Skupiny žáků z různých škol nebyly poměrné, z toho důvodu jsou všechny relevantní počty respondentů či jejich výsledky zprůměrovány, aby je bylo možné snadno porovnávat. Nejméně respondentů se na dotazníku podílelo z GZLČ, a to 10, o tři více žáků bylo ze ZŠTO. Naopak největší podíl odpovědí pochází od žáků z GO, celkem 20.

Ukázalo se, že mezi třemi skupinami v tomto šetření skutečně byly velké rozdíly, a to jak v množství správně uhodnutých IP, tak v posuzované funkčnosti.

Nejvýraznější odlišnosti jsou zřejmé mezi základní školou a dvěma gymnázii, jejichž výsledky byly převážně srovnatelné.

Jenom malá část, přesněji 28 % dotazovaných navštěvujících ZŠTO uvedlo, že se jim povedlo bez nápovědy přijít na řešení IP, z toho jej ovšem skutečně objevilo pouhých 7 %. Po představení klíče k šifram se tato hodnota více než zdvojnásobila, 16 % respondentů z této skupiny tedy šifry bylo schopno úspěšně či alespoň částečně úspěšně vyřešit.

Výsledky nižších gymnázií se oproti ZŠTO výrazně rozcházejí, avšak mezi samotnými dvěma gymnázii se příliš markantní rozdíly neprojeví. Jak jsem předpokládala, žáci GO i GZLČ obecně byli schopni šifry s klíčem i bez něj řešit mnohem častěji.

Počet žáků, kteří uvedli, že se jim povedlo nalézt řešení bez nápovědy, se u jednotlivých IP v těchto dvou školách často různil, vyšší či nižší podíl však nebyl nakloněn ani jedné z nich a průměrný počet respondentů, kteří zaškrtnli možnost, že na řešení byli schopni přijít, se lišil pouze o šest desetin ve prospěch GZLČ, těchto žáků se našlo 40 %. O něco jednoznačnější byla schopnost žáků na řešení skutečně samostatně přijít. V tomto ohledu byli obecně zdárnější žáci GZLČ s průměrnou úspěšností 29 %, v několika případech však správné odpovědi převažovaly na straně GO, kde IP samostatně uhádlo 18 % respondentů. Jak jsem však několikrát zmínila, toto pozorování je poněkud povrchní, jelikož nebere ohled na žáky, kteří odpověď dopsali zpětně či se například poradili se spolužáky.

Mnohem přesnější a objektivnější je poměr úspěšných a neúspěšných pokusů o vyluštění šifer po poskytnutí klíče k jejich řešení. Průměrná úspěšnost žáků z obou škol je téměř totožná, a to 65 % na straně GO a 67 % na straně GZLČ, je tedy zřejmé, že schopnost žáků využít klíč ke správnému vyřešení šifry je na obou gymnáziích velmi podobná a prestiž školy zde nehraje velkou roli. Toto všem neplatí pro žáky ze ZŠTO, v níž se faktor navštěvované školy zdá být velmi relevantním.

V níže uvedené tabulce jsou uvedena procenta respondentů ze všech tří skupin seřazená podle toho, zda jde o řešení bez klíče či s ním. V prvním sloupci vždy číslo před závorkou znázorňuje procentuální zastoupení respondentů z dané skupiny, kteří uvedli, že na správnou odpověď byli schopni přijít sami, číslo v závorce pak vyobrazuje procento skutečně úspěšných samostatných řešení. Ve druhém sloupci je viditelné procento všech dotazovaných, kteří správné řešení

odhalili s pomocí klíče včetně těch, kteří na něj přišli sami. Tyto hodnoty se tedy týkají pouze šifer, jelikož v případě hádanek není možné odhalit klíč bez současného vyřešení hádanky. Dále je ve spodní části uvedený průměr všech těchto hodnot pro jednotlivé skupiny. Hodnoty jsou vždy zaokrouhleny na celá čísla. Stejný princip je využit i v následujících tabulkách.

IP č.	ZŠTO (%)		GO (%)		GZLČ (%)	
	Bez klíče	S klíčem	Bez klíče	S klíčem	Bez klíče	S klíčem
2	38 (0)	-	60 (10)	-	30 (20)	-
13	31 (23)	-	65 (25)	-	50 (40)	-
12	15 (0)	31	10 (5)	55	30 (20)	80
11	15 (8)	23	20 (20)	65	30 (20)	60
15	31 (0)	8	20 (5)	45	40 (20)	60
16	15 (0)	8	25 (10)	65	30 (30)	70
17	46 (23)	23	40 (35)	85	60 (50)	80
18	31 (0)	0	35 (30)	75	50 (30)	50
Průměr	28 (7)	16	34 (18)	65	40 (29)	67

Tabulka 19: Poměr řešení IP bez klíče a s ním podle školy

Průměrné hodnoty funkčnosti všech IP kromě IP č. 15 a 17 se ve skupině navštěvující ZŠTO pohybovaly nad hranicí tří bodů, dokonce i ty nejfunkčnější IP dosáhly průměrné hodnoty pouze 2,5. Pouze v jediném případě, a to IP č. 15, tito žáci zvolili vyšší průměrnou funkčnost než jakákoliv jiná skupina.

Je však důležité zmínit, že tyto hodnoty skutečnost reflektují pouze částečně, alespoň tedy v případě šifer, kde je z odpovědi poměrně jasné, zda na správnou odpověď daný žák skutečně přišel a jeho hodnocení funkčnosti je na tomto řešení založené, nebo je hodnota funkčnosti pouhým náhodným tipem. V případě hádanek žáci dostali předloženou celou odpověď a jejich hodnocení funkčnosti tedy patrně bylo předmětné, na řešení šifer však museli s pomocí klíče přijít sami, a to se v této skupině ukázalo být kamenem úrazu. Jak již bylo objasněno výše, šifry bylo schopné rozluštit pouze velmi nízké procento žáků, většinou šlo o jednoho až tři respondenty, z čehož není možné tvořit věrohodný průměr zastupující celou skupinu, proto tato hodnota v níže uvedeném grafu chybí. Na řešení posledního IP dokonce nepřišel nikdo z nich.

Z toho důvodu je velmi složité posuzovat, zda žáci základní školy, kteří v řešení šifer uspěli, skutečně průměrně volili nižší funkčnost než žáci gymnázií, jelikož z tak nízkého počtu použitelných odpovědí nelze tvořit jednoznačné závěry. Toto se ovšem netýká hádanek, v nichž byla správná odpověď odhalena všem žákům, v prvních dvou IP jsou tedy výsledky tímto parametrem neovlivněné a jasně ukazují, že žáci ze ZŠTO oproti zbývajícím dvěma školám skutečně volili podstatně nižší funkčnost.

Druhým problémem byly okolnosti mimo samotný dotazník. Oproti žákům gymnázií tato skupina měla na jeho vyplnění méně času, protože poměrně podstatnou část vymezené vyučovací hodiny strávila pokusy dotazník v prohlížeči vůbec otevřít. Důvody byly různé – chyby v přepisu odkazu, vepsání odkazu do vyhledávacího pole místo adresního řádku, neschopnost na klávesnici najít lomítko a jiné.

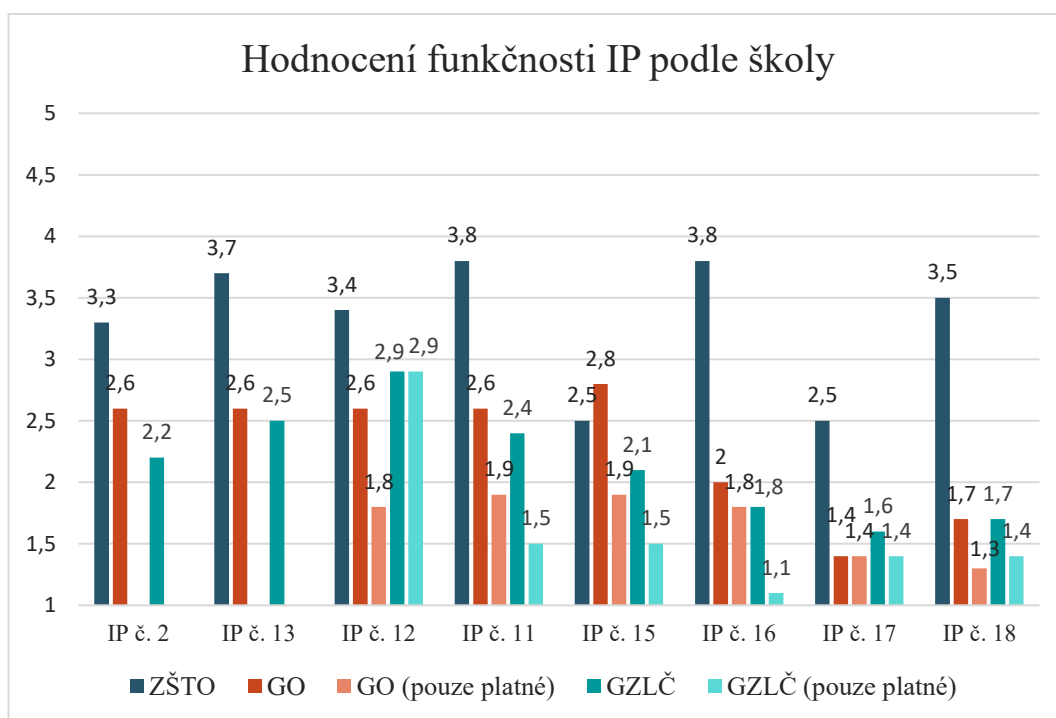
Bylo mi řečeno, že jde o třídu, která není příliš ochotná spolupracovat a skutečně snaživých, poslušných dětí je v ní pouze v řádu jednotek. Tento fakt odpovídá i výsledkům dotazníku, jelikož správné odpovědi mnohdy pocházely od stejné hrstky žáků (až na poslední dva IP, které tito žáci už zřejmě nestihli). Zajímavostí je, že se šetření účastnili i dvě ukrajinské děti, které ovšem dotazník neodevzdaly, protože se dostaly pouze ke druhému IP.

Respondenti z GO a GZLČ obecně po vyřešení IP přisuzovali vyšší funkčnost než skupina ze ZŠTO, vzájemně se od sebe však podobně jako v předchozím případě většinou různili pouze o několik desetin. Žáci GZLČ měli tendenci volit spíše vyšší funkčnost, výjimkou jsou IP č. 12 a 17, které naopak lépe hodnotili žáci GO, a IP č. 18, kde obě skupiny dosáhly stejného průměru. Tento trend se potvrdil i po odečtení všech neplatných odpovědí, což v těchto dvou skupinách bylo možné provést a vytvořit poměrně objektivní průměr díky výrazně vyššímu podílu úspěšných řešení, jak je popsáno výše. Žáci navštěvující GZLČ funkčnost IP opět hodnotili spíše lépe kromě IP č. 12 a 18, kde tito respondenti volili průměrně nižší hodnoty, a IP č. 17, v němž se funkčnost shodovala. Ve všech případech byly takto upravené hodnoty nižší než ty původní či alespoň totožné.

Velmi podobné závěry lze vyvodit i po zprůměrování funkčnosti všech šesti šifer pro jednotlivé skupiny. Žáci ZŠTO zvolili průměrnou funkčnost šifer v hodnotě 3,3, jednoznačně se tedy při svém hodnocení klonili k nefunkčnosti. Jak

jsem již vysvětlila výše, v této skupině nebylo možné vytvořit průměrné hodnoty funkčnosti bez započítání nezodpovězených otázek kvůli jejich výrazné převaze nad úspěšnými řešeními, jelikož by došlo ke zkreslení výsledků, tento údaj tedy není možné porovnávat.

Naproti tomu respondenti z gymnázií IP hodnotili zřetelně pozitivněji. Průměrná funkčnost všech IP určená žáky z GO dosáhla hodnoty 2,3, případně 1,7 při opomenutí neplatných odpovědí. Výsledný průměr odpovědí respondentů navštěvujících GZLČ potvrzuje výše uvedené poznatky, tyto žáci opět měli tendenci volit spíše lepší funkčnost, čemuž odpovídá její mírně vyšší průměrná hodnota 2,2 a 1,6 po započtení pouze odpovědí s úspěšným řešením. Průměry obou gymnázií se od sebe však neliší zdaleka tak razantně jako v porovnání se základní školou, rozdíly jsou téměř nicotné, vždy pouze o jednu desetinu.

Graf 12: Hodnocení funkčnosti IP podle školy

4.4.3 Vliv ostatních faktorů

Kromě toho, jakou školu respondenti navštěvují, z dotazníku vyplývají čtyři další faktory, které by výsledky mohly ovlivňovat. Je jimi věk, pohlaví, frekvence čtení a fakt, zda respondenti měli předchozí zkušenosti s podobnou či dokonce stejnou knihou či sérií obsahující IP.

Při analýze se opět zaměřuji na samotné hodnocení funkčnosti i na to, zda má daný faktor vliv na úspěšnost respondentů při samostatném dešifrování tajných zpráv i jejich řešení s klíčem. Funkčnost určená cílovými čtenáři je pro mé potřeby nejdůležitější, porovnávání schopností daných skupin řešit IP je však neméně zajímavé, ač ne tak spolehlivé.

4.4.3.1 Věk

Naprostá většina respondentů uvedla, že je ve věku 11 nebo 12 let, pouze tři dotazovaní dodali nerelevantní odpovědi. Dohromady 24 žáků uvedlo, že je jim 11 let, a 16 žáků napsalo, že mají 12 let. Mezi věkem a četností samostatných odpovědí či jejich správností se při analýze neprojevila velká souvislost, průměrné hodnoty obou skupin byly téměř totožné. Ve skupině jedenáctiletých 35 % a ve skupině dvanáctiletých 39 % respondentů uvedlo, že na řešení přišli i bez klíče, IP skutečně zodpovědělo pouze 17 % jedenáctiletých a 20 % dvanáctiletých dotazovaných. Starší žáci tedy byli úspěšnější, rozdíl je ale minimální a tudíž zřejmě nezávažný.

Výsledky se mírně rozcházejí při řešení šifer za použití klíče. Starším respondentům se v této oblasti dařilo lépe, zvládlo jich to 59 %, zatímco totéž dokázalo 52 % jedenáctiletých žáků. Nejde však o markantní rozdíl a odchylka není zcela jednotná, mladším žákům se například více dařilo při řešení posledních dvou IP, kde dosáhli lepších výsledků.

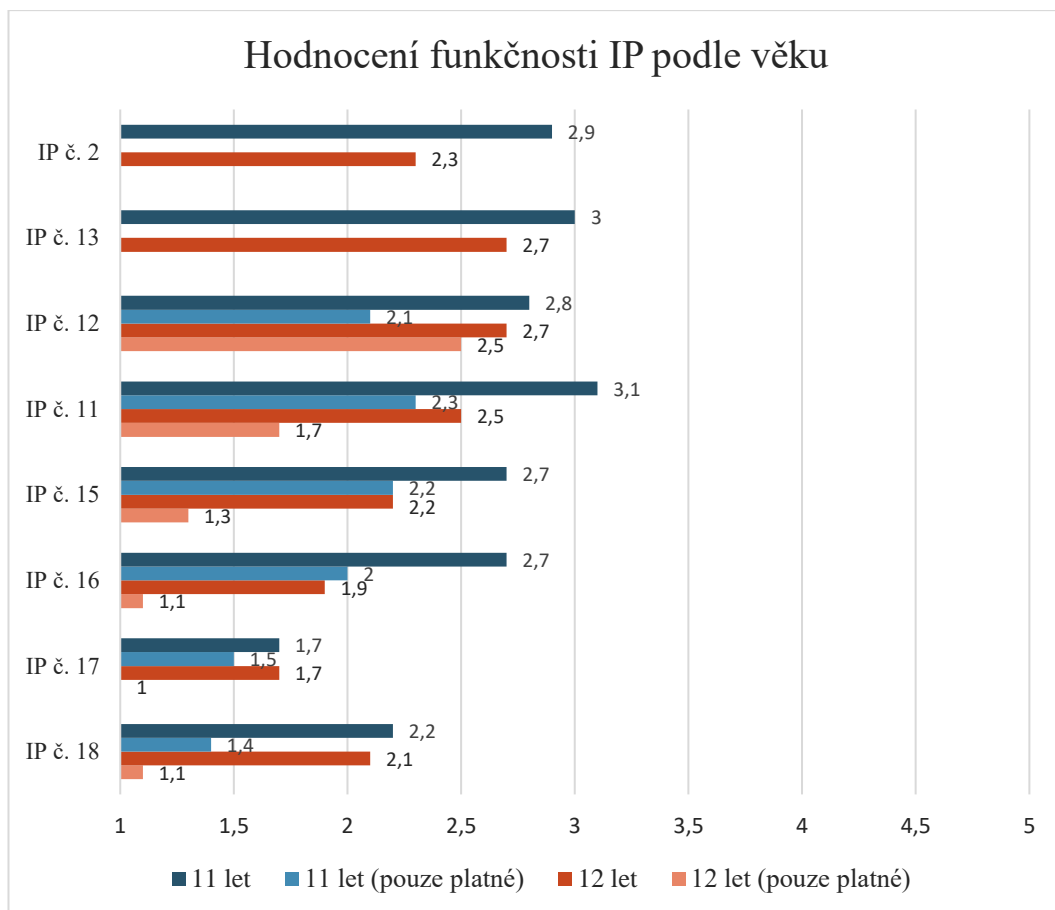
Za možný důvod lze považovat větší vyspělost starších dětí a zvýšenou schopnost logického uvažování, která je k řešení šifer často potřeba, tento fakt je ovšem velmi individuální a věkové rozdíly mezi žáky jsou poměrně malé. Nadto by v tomto případě bylo očekávatelné, že by tento fakt ovlivnil i výše zmíněnou schopnost samostatného řešení šifer, k čemuž ovšem došlo pouze minimálně. Vzhledem k omezenému počtu respondentů nelze jednoznačně tvrdit, že skutečně jde o trend a ne pouhou náhodu, či se dopátrat skutečného důvodu, nicméně jde o zajímavé zjištění.

IP č.	11 (%)		12 (%)	
	Bez klíče	S klíčem	Bez klíče	S klíčem
2	54 (13)	-	44 (6)	-
13	54 (25)	-	56 (38)	-
12	8 (8)	50	31 (6)	69
11	17 (13)	50	31 (25)	63
15	38 (8)	38	19 (6)	44
16	21 (4)	46	31 (25)	63
17	46 (38)	71	56 (38)	69
18	38 (29)	54	38 (13)	44
Průměr	35 (17)	52	39 (20)	59

Tabulka 20: Poměr řešení IP bez klíče a s ním podle věku

Na hodnocení funkčnosti rozdílů ve věku respondentů zdánlivě vliv měly, a to velmi konzistentní. S výjimkou jednoho IP měli jedenáctiletí respondenti tendenci funkčnost posuzovat hůře než ti dvanáctiletí, pouze v IP č. 17 tyto dvě skupiny průměrně volily totožnou funkčnost. To se potvrdilo i při započítání pouze platných odpovědí, opět s jednou odchylkou, kterou tentokrát byl IP č. 12. Avšak i v tomto výjimečném případě byly rozdíly mezi hodnotami podstatně nižší než ve většině ostatních IP.

Průměrná hodnota funkčnosti všech IP byla podle jedenáctiletých respondentů 2,6, případně 1,9 bez neplatných odpovědí. Tytéž hodnoty byly pro dvanáctileté žáky o něco nižší, a to 2,3 a 1,5. Rozdíl je tedy viditelný v individuálních případech stejně jako v celkovém průměru. Vnímání funkčnosti nutně nezávisí na mentální vyspělosti, není tedy zřejmé, zda je pozitivnější hodnocení starších respondentů zapříčiněno tímto činitelem či jiným. Je však možné, že právě vyšší kognitivní schopnosti jsou jedním z důvodů.

Graf 13: Hodnocení funkčnosti IP podle věku

4.4.3.2 Pohlaví

Šetření se zúčastnilo 26 dívek, 12 chlapců a pět respondentů, kteří své pohlaví označili jako jiné. Výsledky poslední kategorie kvůli nízkému počtu respondentů nejsou příliš průkazné, pro doplnění je přesto uvádím.

V otázce samostatného řešení se faktor pohlaví nezdá být příliš důležitý. Dívky o 8 % častěji než chlapci, ale téměř stejně často jako respondenti jiného pohlaví uvedly, že na řešení byly schopné samy přijít, procento, jemuž se toto opravdu povedlo, je ovšem s chlapci srovnatelné. Celkem 20 % dívek bylo schopných šifry samo rozluštit, totéž se podařilo 15 % chlapců. Dotazovaných jiného pohlaví na řešení samo přišlo pouze 5 %.

Po poskytnutí klíče k řešení šifer byli chlapci o něco málo úspěšnější, 57 % z nich se povedlo šifry správně či částečně správně vyřešit. U dívek toto procento kleslo na 51 %, rozdíl tedy není příliš zřetelný, ale přesto se projevuje. Žáků jiného pohlaví na řešení s pomocí klíče přišlo nejméně, a to 30 %.

IP č.	Dívky (%)		Chlapci (%)		Jiné pohlaví (%)	
	Bez klíče	S klíčem	Bez klíče	S klíčem	Bez klíče	S klíčem
2	54 (15)	-	42 (0)	-	20 (0)	-
13	54 (27)	-	50 (33)	-	40 (20)	-
12	19 (12)	54	8 (0)	67	20 (0)	20
11	27 (23)	50	8 (8)	67	20 (0)	20
15	35 (8)	35	8 (8)	42	40 (0)	40
16	15 (4)	42	42 (33)	67	20 (0)	40
17	46 (38)	69	42 (33)	67	60 (20)	40
18	35 (31)	58	25 (8)	33	80 (0)	20
Průměr	36 (20)	51	28 (15)	57	35 (5)	30

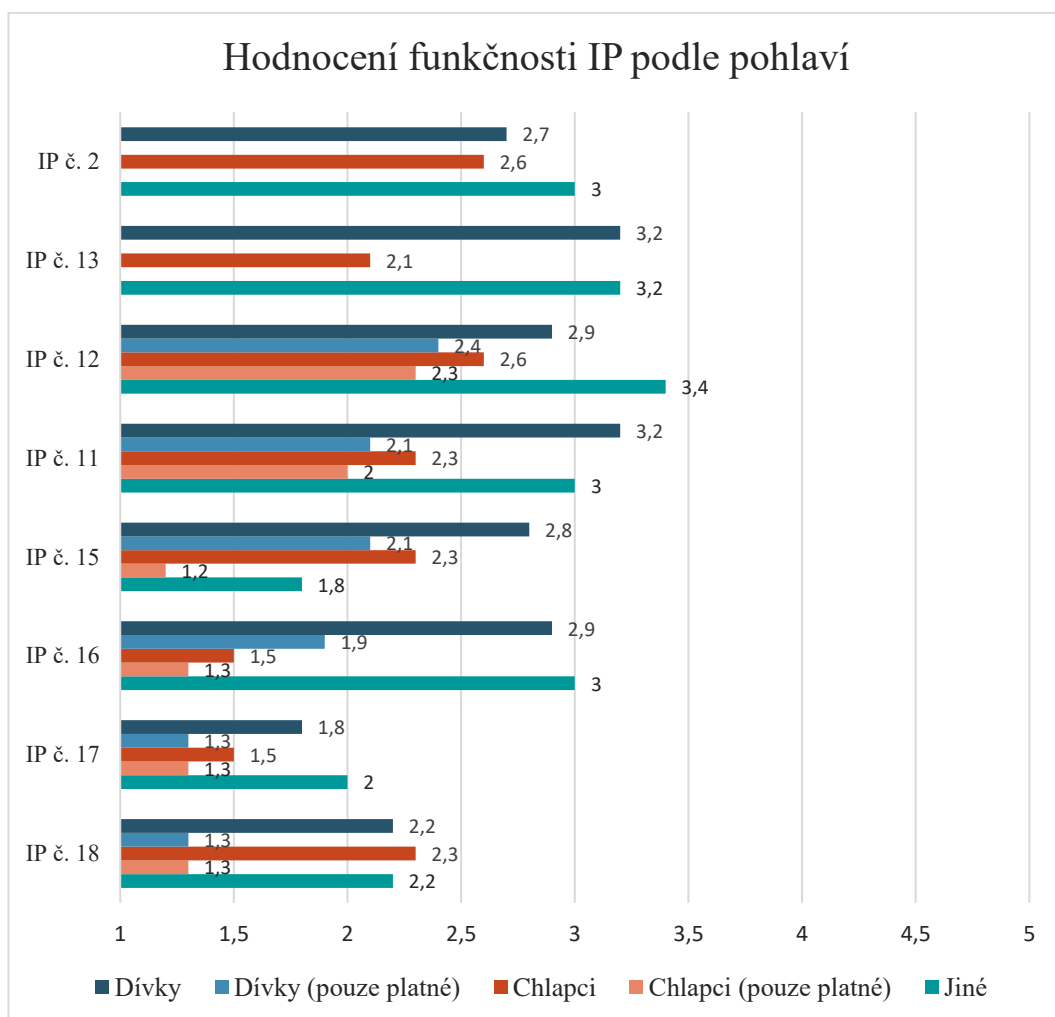
Tabulka 21: Poměr řešení IP bez klíče a s ním podle pohlaví

Stejně jako v případě předchozího faktoru se ukázalo, že i pohlaví patrně na hodnocení funkčnosti jistý vliv má. Nejlépe jde rozdíly pozorovat u dívek a chlapců, kterých se šetření zúčastnilo výrazně více než respondentů ze třetí skupiny. Kromě posledního IP dívky ve všech případech průměrně zvolily nižší funkčnost než chlapci, podobné výsledky lze pozorovat i při odečtení neplatných odpovědí. V IP č. 17 a 18 se průměrné hodnoty funkčnosti určené dívkami a chlapci shodovaly, v ostatních případech chlapci opět IP hodnotili lépe. Není tedy překvapivé, že i průměr všech uvedených hodnot pro dané skupiny tuto tendenci následoval. Průměrná funkčnost všech IP určená dívkami dosáhla hodnoty 2,7 a při nezapočtení nevyřešených šifer 1,9, u chlapců jsou obě hodnoty nižší, a to 2,2 a 1,6.

Respondenti jiného pohlaví průměrně volili stejnou funkčnost jako dívky, tedy 2,7, celkově kopírovali výsledky dívek pouze s desetinovými rozdíly, ať už směrem nahoru nebo dolů. V jednom případě, a to IP č. 15, tito respondenti funkčnost hodnotili nejlépe ze všech skupin. Hodnoty bez započtení neplatných odpovědí není možné dodat kvůli nízkému počtu respondentů v této skupině, kteří na řešení byli schopní přijít (většinou šlo pouze o jednoho nebo dva žáky).

Zdá se tedy, že chlapci byli při řešení šifer s klíčem mírně úspěšnější a správně vyřešené IP poté i lépe hodnotili. V otázce funkčnosti měli dívky a respondenti jiného pohlaví velmi podobné výsledky, dívky však druhou skupinu

předčily ve schopnosti zdárného vyluštění šifer a nejlépe se umístily při samostatném luštění.

Graf 14: Hodnocení funkčnosti IP podle pohlaví

4.4.3.3 Frekvence čtení

Frekvence čtení je dalším faktorem, který by mohl ovlivnit, do jaké míry je daný respondent schopný řešit hádanky a šifry a jak poté hodnotí jejich funkčnost. Podle toho, jak často dotazovaní čtou libovolná média (např. knihy, povídky, komiksy, časopisy atd.), je lze rozdělit do pěti skupin – šest žáků uvedlo, že čte každý den, 19 několikrát za týden, devět několikrát za měsíc, čtyři několikrát za rok a pět zaškrtnulo možnost, že nečtou nikdy.

Jak lze očekávat, čtenářská zdatnost měla vliv na to, do jaké míry byli respondenti schopni řešit hádanky a šifry, kupodivu však neplatilo, že každodenní

čtenáři dosáhli nejlepších výsledků, alespoň tedy ne ve všech kategoriích. V samostatném řešení byli nejúspěšnější respondenti, kteří čtou několikrát za měsíc, kteří častěji uvedli jak to, že na řešení přišli (43 %), tak i samotné správné řešení (25 %). Za nimi shodně následovali žáci, kteří čtou každý den či několikrát za týden, v obou případech jich na řešení šifer samo přišlo 17 %. Respondenti, kteří čtou několikrát za měsíc nebo nečtou vůbec, se umístili nejhůře – 13 % žáků z první skupiny a pouze 5 % žáků ze skupiny druhé bylo schopných řešení samo dodat.

Ani úspěšnost řešení šifer za užití klíče nebyla tak jednoznačná, jak by se na základě logické úvahy mohlo zdát, vyplynul z ní ovšem zcela jednoznačný trend – dětem, které čtou častěji, se při luštění dařilo výrazně více než těm, které čtou pouze občasně či vůbec. Nejúspěšnější byli žáci, kteří čtou každý den a několikrát za týden, v obou případech se správného řešení dopátralo 64 % z nich. O 12 % méně se dařilo těm dotazovaným, kteří čtou několikrát za měsíc, na správné řešení však stále přišla více než polovina. Na druhou stranu žákům, kteří čtou několikrát za rok nebo nečtou nikdy, se tento úkol příliš nedařil. Těch z první skupiny se žádoucího výsledku dobralo ze všech nejméně, a to 8 %, nečtenářům se dařilo pouze nepatrně lépe a šifry z nich správně vyřešilo 13 %.

Je však nutné zmínit, že téměř všichni respondenti z této skupiny jsou zároveň žáky navštěvujícími ZŠTO, tento faktor se tedy může prolínat. Vzhledem k výsledkům ostatních žáků ZŠTO, kteří čtou častěji, se zdá, že faktor frekvence čtení má v této oblasti větší vliv než faktor navštěvované školy, je však možné, že zde působí oba. Žáci ZŠTO, kteří uvedli, že čtou několikrát za týden nebo měsíc, byli totiž na správné řešení schopní přijít téměř dvakrát častěji než ti, kteří čtou méně nebo nečtou vůbec. Na druhou stranu jedinému žákovi patřícímu do skupiny méně častých čtenářů, který navštěvoval jinou školu než ZŠTO, se povedlo přijít za správné řešení poloviny všech IP, což je více než dokázal kterýkoliv jiný respondent z této kategorie, je tedy pravděpodobné, že jistou roli hrají oba faktory a vzájemně se podmiňují.

IP č.	Den (%)		Týden (%)		Měsíc (%)		Rok (%)		Nikdy (%)	
	Bez klíče	S klíčem	Bez klíče	S klíčem	Bez klíče	S klíčem	Bez klíče	S klíčem	Bez klíče	S klíčem
2	33 (0)	-	58 (16)	-	44 (11)	-	0	-	60 (0)	-
13	83 (33)	-	42 (21)	-	44 (22)	-	75 (75)	-	40 (20)	-
12	33 (17)	67	5 (5)	68	33 (11)	56	0	25	20 (0)	0
11	17 (17)	50	16 (16)	63	33 (22)	56	50 (25)	25	0	20
15	17 (17)	50	21 (0)	42	33 (22)	56	25 (0)	0	60 (0)	0
16	33 (17)	83	16 (5)	58	33 (22)	44	25 (0)	0	20 (20)	20
17	17 (17)	67	47 (42)	84	78 (64)	78	25 (0)	0	40 (0)	20
18	17 (17)	67	32 (32)	68	44 (22)	22	25 (0)	0	80 (0)	20
Průměr	31 (17)	64	30 (17)	64	43 (25)	52	28 (13)	8	40 (5)	13

Tabulka 22: Poměr řešení IP bez klíče a s ním podle frekvence čtení

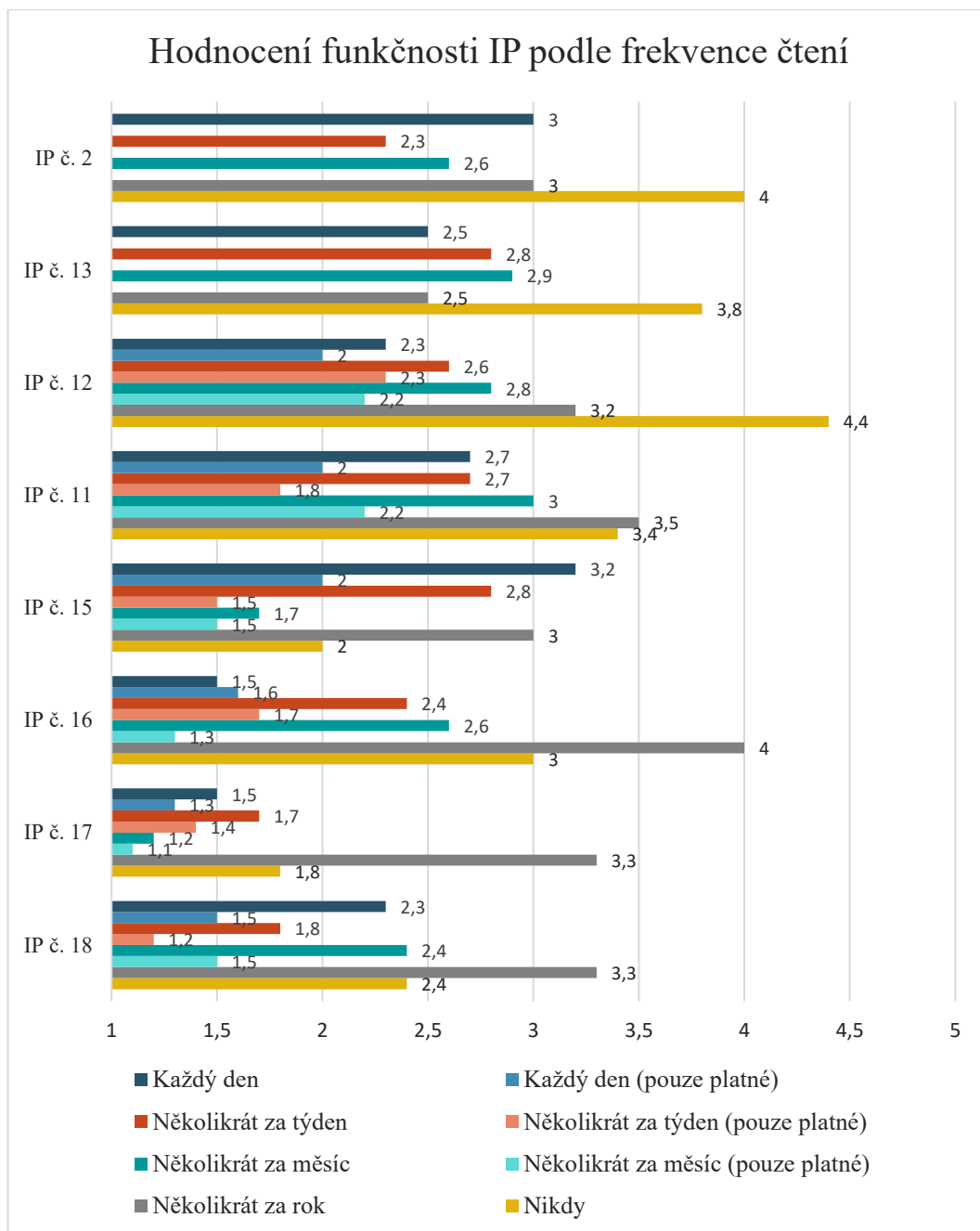
Hodnocení funkčnosti s ohledem na frekvenci čtení z velké části imituje výše popsané výsledky. Dvě skupiny s nejnižší frekvencí čtení téměř ve všech případech funkčnost hodnotily ze všech nejhůře či alespoň shodně s jinou skupinou. Jedinými výraznějšími odchylkami jsou IP č. 13, který respondenti čtoucí několikrát za rok hodnotili nejvýše spolu s každodenními čtenáři, a IP č. 15, který naopak nečtenáři posuzovali výrazně pozitivněji než žáci, kteří čtou každý den nebo několikrát za týden. Odpovídá tomu průměr všech IP v hodnotě 3,2 podle žáků, kteří čtou několikrát za rok, a 3,1 podle žáků, kteří se knihám nevěnují vůbec. Jde ovšem pouze o průměr všech odpovědí včetně těch s nevyřešenými šiframi, jelikož kvůli nízké, mnohdy až nulové četnosti úspěšných řešitelů z těchto dvou skupin nebylo možné vytvořit průměr věrně reflektující celou skupinu.

V rámci tří skupin častějších čtenářů nelze tvrdit, že by jedna z nich funkčnost zpravidla hodnotila jako lepší nebo horší. Ve třech z osmi případů (IP č. 13, 12 a 16) IP nejpozitivněji posoudili každodenní čtenáři, ve dvou IP (č. 2 a

15) ji naopak hodnotili nejhůře. Podobně nahodilá data lze pozorovat u zbývajících dvou skupin i u výsledků při nezapočítání neplatných odpovědí. Zde je vhodné zmínit, že dotazovaných, kteří uvedli, že čtou každý den, taktéž bylo poměrně malé množství, ovšem na rozdíl od dvou výše popsaných skupin zde bylo možné vytvořit průměr pouze platných odpovědí, jelikož na všechny otázky odpověděla vždy nejméně polovina z dotazovaných, výsledky tedy nebyly zkreslené do takové míry, jako by tomu bylo u předchozích skupin.

Průměrná funkčnost této nekonzistenci odpovídá, jelikož ve všech třech skupinách s častější frekvencí čtení dosáhla totožné hodnoty 2,4. Při pominutí nevyřešených šifer je rovnováha zachována, průměr žáků, kteří čtou několikrát za měsíc se rovná hodnotě 1,6 a zbývajících dvě skupiny mají průměr pouze o jednu desetinu horší, tedy 1,7. Je tedy zřejmé, že se od sebe tyto tři skupiny příliš neliší a žádná z nich nevolila výrazněji vyšší nebo nižší funkčnost.

Z těchto výsledků vyplývá, že při pozorování frekvence čtení není důležitá přesná četnost, ale jednoduché rozdělení na častější a méně časté čtení. Žáci, kteří uvedli, že čtou častěji, tedy každý den, několikrát za týden nebo několikrát za měsíc, dosáhli velmi podobných výsledků – při samostatném i asistovaném řešení IP byli jednoznačně úspěšnější a zároveň IP vnímali jako funkčnější, zatímco dotazovaní, kteří čtou méně často, tedy pouze několikrát za rok, nebo nečtou vůbec, měli při řešení problémy a funkčnost hodnotili negativněji. Zároveň však platí, že téměř všichni respondenti z druhé kategorie navštěvovali ZŠTO, což jejich výsledky také může ovlivňovat. Průměrná funkčnost určená skupinami častějších a méně častých čtenářů výhradně ze ZŠTO je téměř totožná (3,3 pro první skupinu, 3,2 pro druhou, častější čtenáři tedy IP hodnotili mírně hůře), zdá se tedy, že v tomto případě je faktor školy důležitější než faktor frekvence čtení.

Graf 15: Hodnocení funkčnosti IP podle frekvence čtení

4.4.3.4 Zkušenosti s IP

Posledním potenciálně relevantním faktorem je to, zda respondenti měli předchozí zkušenosti s knihami obsahujícími IP. Jedenáct žáků uvedlo, že již četli nějakou knihu či sérii, která obsahuje básničky, hádanky, šifry, slovní hříčky nebo jiné IP, 32 uvedlo, že nikoliv. Žádný z respondentů nečetl samotnou sérii Deltora.

Rozdíly v samostatném řešení mezi těmito dvěma skupinami jsou pouze minimální. O 6 % více respondentů se zkušenostmi s IP tvrdilo, že na řešení byli

schopní přijít, poměr skutečně vyřešených IP je však téměř totožný, přičemž první skupina tu druhou předčila o pouhá dvě procenta, úspěšně jich to zvládlo 18 %.

S klíčem je již rozdíl viditelnější. Z první skupiny zkušenějších čtenářů 61 % šifry s nápovědou vyřešilo, žákům bez zkušeností s IP se dařilo o poznání méně, na řešení přišlo 47 % z nich. Tato odlišnost dává smysl – lze předpokládat, že čtenář, který se již s nějakým IP setkal, ať už pasivně jako pouhý příjemce nebo aktivně jako samotný řešitel, bude při řešení dalších IP úspěšnější než ten, který s podobnými úkazy žádné zkušenosti nemá.

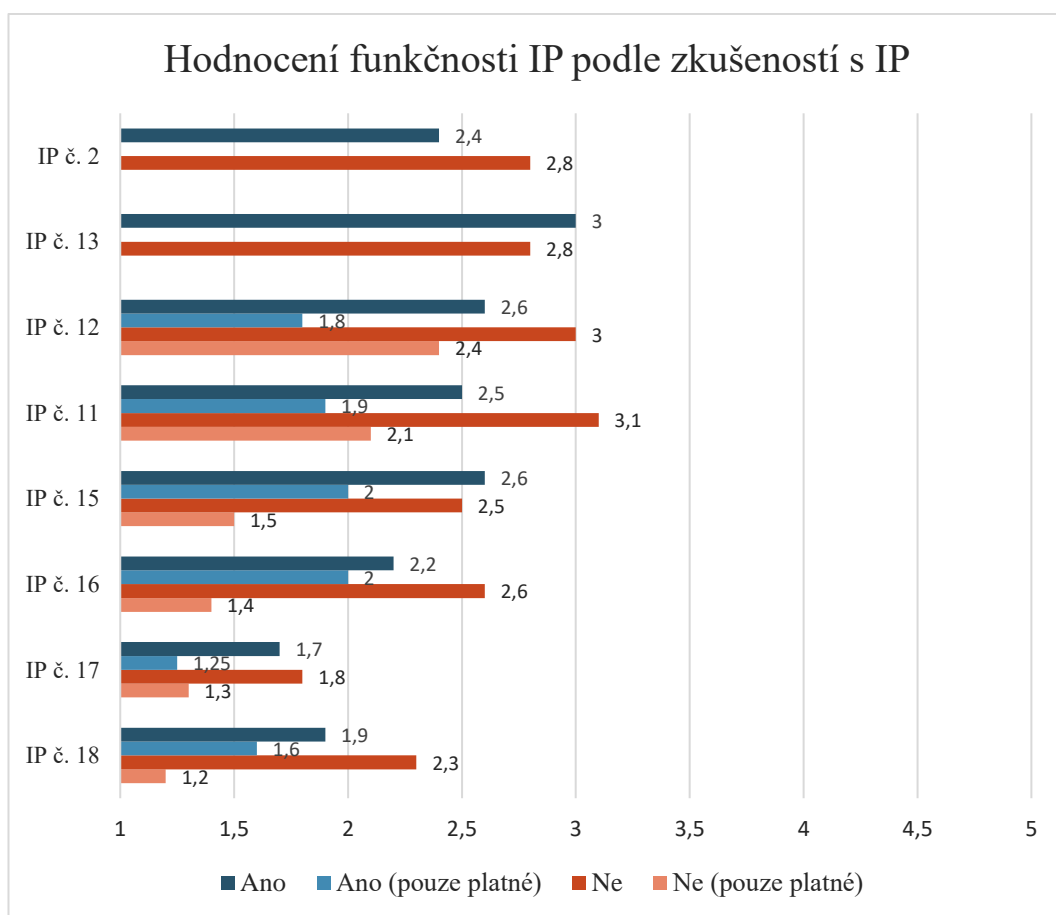
IP č.	Ano (%)		Ne (%)	
	Bez klíče	S klíčem	Bez klíče	S klíčem
2	45 (18)	-	47 (6)	-
13	64 (36)	-	47 (25)	-
12	36 (9)	55	9 (6)	53
11	36 (27)	64	16 (13)	47
15	18 (0)	45	31 (9)	34
16	27 (18)	64	22 (9)	44
17	45 (18)	73	47 (40)	63
18	36 (18)	64	38 (22)	40
Průměr	38 (18)	61	32 (16)	47

Tabulka 23: Poměr řešení IP bez klíče a s ním podle zkušeností s IP

V hodnocení funkčnosti se na základě faktoru zkušenosti s IP ukázaly malé, ale patrné rozdíly, byly však částečně překvapivé. Žáci s předchozí zkušeností většinu IP hodnotili pozitivněji, výjimkami jsou IP č. 13 a 15, celkový průměr této skupiny dosáhl hodnoty 2,4. Druhá skupina funkčnost průměrně hodnotila bodově 2,6. Po započítání jenom platných odpovědí se však tato tendence obrátila – průměrná funkčnost určená respondenty bez zkušeností s IP byla hodnocena o desetinu lépe než ta posuzovaná jejich zkušenějšími vrstevníky, a to 1,7, přičemž průměr druhé skupiny dosáhl hodnoty 1,8. Průměrné hodnoty jednotlivých IP však nejsou příliš konzistentní, jelikož šifry lze rozdělit přesně na polovinu podle toho, která skupina je hodnotila lépe a která hůře – IP č. 12, 11 a 17 pozitivněji vnímali žáci se zkušenostmi, zbývající tři šifry naopak ohodnotili jako funkčnější respondenti, kteří se s IP v jiné knize nebo sérii dosud nesetkali.

Z tohoto důvodu i vzhledem k velmi malému rozdílu mezi funkčnostmi jednotlivých skupin se nezdá příliš pravděpodobné, že by tento faktor v otázce posuzování funkčnosti měl příliš velkou váhu.

Je možné, že žáci, kteří na IP již narazili, byli vůči jejich funkčnosti kritičtější, jelikož je měli s čím srovnávat a lépe si tak mohli uvědomovat jejich přednosti nebo případné nedostatky. Tomu ovšem příliš neodpovídá výběr IP, které hodnotili hůře. Lze očekávat, že zkušenější žáci s touto předností si častěji všimnou špatné lokalizace ilustrace v IP č. 13, překlepu v IP č. 12 a zcela chybného převodu IP č. 11, žáci však negativněji hodnotili pouze první zmíněný IP a ostatní považovali za funkčnější než ti dotazovaní, kteří s IP zkušenosti neměli. Vystává z toho otázka, s jak kvalitně přeloženými IP se respondenti dosud setkali.

Graf 16: Hodnocení funkčnosti IP podle zkušeností s IP

4.5 Srovnání s vlastními výsledky

Jednou z motivací k provedení tohoto dotazníkového řešení byla možnost porovnání, jak jsem funkčnost IP hodnotila já jakožto člověk, který není cílovým čtenářem a má k dispozici VT, a jak by tytéž IP posuzovalo dítě ve věku 8–12 let, pro něhož je série zamýšlená. Vzhledem k poměrně nízkému počtu respondentů samozřejmě není možné výsledky generalizovat na všechny cílové čtenáře, zpětná vazba i této omezené skupiny však může být cenná.

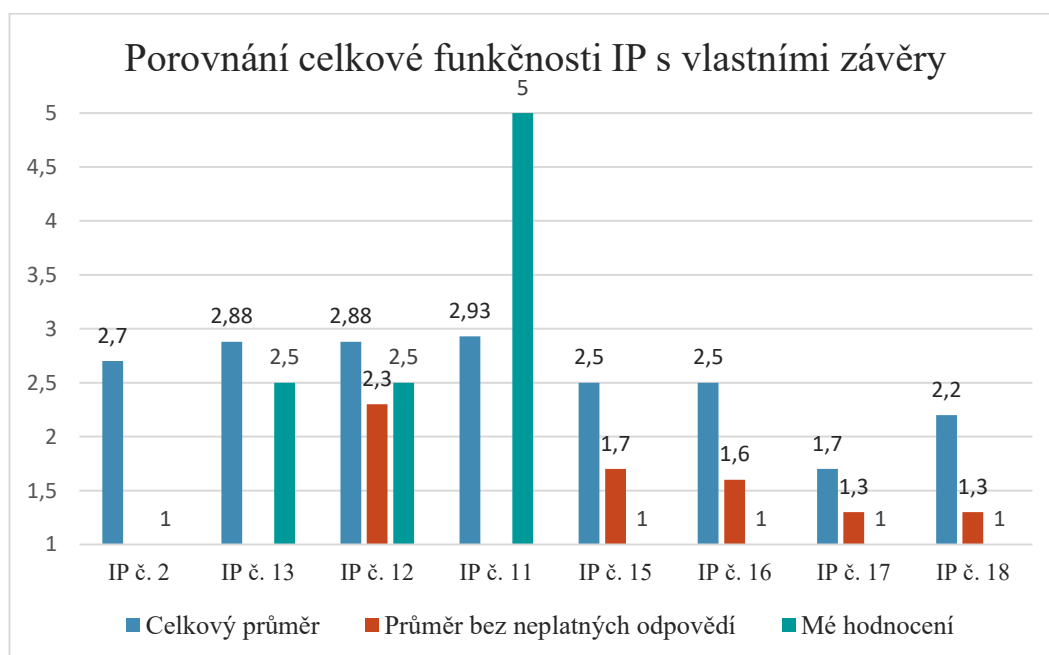
Z osmi IP, které byly do dotazníku zahrnuty, jsem pět hodnotila jako zcela funkční (IP č. 2, 15, 16, 17, 18), dva jako částečně funkční (IP č. 12 a 13) a jeden jako zcela nefunkční (IP č. 11). Nepracovala jsem s bodovou stupnicí jako respondenti šetření, pro jednodušší porovnávání však svým závěrům provizorně body přiřazuji. Zcela funkční IP by se na stupnici pohybovaly velmi blízko nejnižšímu bodu, částečně funkčním IP bych přiřadila funkčnost v prostřední hodnotě 3 a zcela nefunkční IP by dosáhl nejhorsího možného ohodnocení 5.

Tři IP, které jsem označila za pouze částečně funkční či zcela nefunkční, v celkovém průměru všech respondentů skutečně dosáhly nejnižších hodnot, rozdíly mezi nimi však byly zcela minimální. Bodově v případě dvou částečně funkčních IP šlo o 2,88 (funkčnost IP č. 12 dosáhla hodnoty 2,3 při nezapočtení neplatných odpovědí, v této kategorii však stále jde o jednoznačně nejhorší výsledek) a pro nefunkční IP 2,93. Tyto hodnoty jsou tedy stále nachýlené spíše k funkčnosti než nefunkčnosti jak pro IP, které jsem ohodnotila jako částečně funkční, tak pro IP, který dle mého úsudku pozbyl veškerou funkčnost. Respondenti mezi nimi tedy tento rozdíl patrně takřka nevnímali, sníženou funkčnost ale reflektovali ve všech případech.

V případě dvou šifer, které nepovažuji za zcela funkční, respondenti mnohonásobně komentovali stejné problémy, které jsem popisovala i já sama. V případě IP č. 12 šlo o překlep a v případě IP č. 11 řada dotazovaných uvedla, že se jim šifru nepodařilo vyřešit ani s klíčem a že nedává smysl. V posledním ne zcela funkčním IP, a to IP č. 13, však nikdo nezmínil problém s vizuální stránkou, která dle mého názoru sníženou funkčnost způsobila. To samozřejmě neznamená, že si jí nikdo nevšiml, ale podle komentářů je zřejmé, že hádanku velká část žáků nehodnotila negativně kvůli této chybě v lokalizaci, ale především kvůli její složitosti a nejednoznačnosti.

Ostatních pět IP, které jsem určila jako zcela funkční, bylo hodnoceno pozitivněji než tři předchozí IP, některé ovšem dopadly lépe než jiné. Například IP č. 2 s bodovým průměrem 2,7 se blížil středu stupnice, kterou bych považovala za částečnou funkčnost, a IP č. 15 a 16 se ustálily na hodnotě 2,5, která je více nakloněná funkčnosti, ale stále je prostřednímu bodu poměrně blízko. Po odečtení odpovědí respondentů, kterým se šifry nepodařilo vyřešit, se však hodnoty všech těchto IP blíží těm, které bych jim bodově přiřadila já, a to od 1,7 do 1,3. Výjimkou zůstává negativněji hodnocený IP č. 2.

Celkově lze tvrdit, že mé závěry založené na srovnání s VT, znalosti obou jazyků a informacích o sérii, DL i dětských čtenářích názorům skutečných cílových čtenářů do jisté míry odpovídají, ale nejsou totožné. Ty IP, které považuji za částečně funkční či zcela nefunkční, žáci hodnotili ze všech nejhůře, ani v jednom případě však nepřekročili středovou hranici tří bodů. Děti ale zřejmě obecně nepocítovaly rozdíl ve funkčnosti mezi IP jako je IP č. 13 a 12, které celkově fungují ale obsahují jistá pochybení, ať už mají podobu nedokonalé vizuální stránky nebo překlepu, a IP č. 11, který bez dobré znalosti angličtiny českým čtenářem není možné vyřešit. Na druhou stranu většina IP, které jsem označila za zcela funkční, i samotní cíloví čtenáři hodnotili převážně velmi pozitivně. Zdá se tedy, že má pozorování se alespoň s touto skupinou dětí do jisté míry shodují, alespoň na rovině obecných tendencí.

Graf 17: Porovnání celkové funkčnosti IP s vlastními závěry

4.6 Nedostatky šetření

Toto dotazníkové šetření samozřejmě mělo jisté nedostatky, které mohly ovlivnit věrohodnost výsledků. Prvním z nich je již zmíněný časový limit, který několika studentům zabránil dotazník odevzdat či vyplnit celý a dát si na něm záležet. Dobrá vůle škol podílet se na šetření bez jakékoliv kompenzace „ztraceného“ času je obecně poměrně cenná komodita a jedna vyučovací hodina je ve většině případů maximum, které je řada z nich ochotná obětovat. Z toho důvodu by bylo složité organizačně zařídit, aby žáci na dotazník měli více času, případně aby ho mohli vypracovat doma svým vlastním tempem, kde by však výsledky narážely na jejich ochotu šetření věnovat svůj volný čas. Větší délka dotazníku ovšem jeho vyplnění komplikuje kvůli možné únavě a potížím s koncentrací.

Jedním způsobem, jak by bylo možné toto omezení obejít, by bylo dotazník zkrátit a provést ještě užší výběr zahrnutých IP. Jak jsem však již zmiňovala, tento postup by vyústil ve ztrátu cenných dat a možnosti co nejobektivněji porovnávat výsledky, jelikož průměr vytvořený z osmi či šesti IP má výrazně větší vypovídací hodnotu než ten vypočítaný například ze čtyř. Pro mé účely bylo dále důležité, aby žáci měli možnost setkat se s různými druhy IP, protože díky tomu jsem byla schopná analyzovat celou škálu od úplné funkčnosti až po naprostou nefunkčnost. Navíc by bylo složité odůvodnit vyškrtnutí pouze některých IP, které považuji za funkční, jelikož bych v té chvíli nevěděla, jak je vnímají cíloví čtenáři a zda by jejich absence neměla vliv na výsledky. Tento bod je velmi diskutabilní, protože ke ztrátě dat by došlo v obou případech.

S tím souvisí pořadí IP. Nejdůležitější otázky by vždy měly být přibližně v polovině dotazníku, z toho důvodu jsem na toto místo zařadila IP, které pokládám za částečně funkční a nefunkční a které jsem z toho důvodu považovala za nejzajímavější na zkoumání. Zřejmě by však bylo vhodnější jako první šifru zařadit jednu z těch plně funkčních, aby se žáci jako první nesetkali s chybným překladem. Je také smolné, že právě tyto IP s pochybnou funkčností často byly těmi, které pro žáky byly časově nejnáročnější a zabránily jim tak dotazník vyplnit celý či ho vůbec odevzdat.

Další potenciálně spornou oblastí šetření je množství respondentů. Kdybych se v dotazníku pokoušela o zkoumání všeobecné recepce, počet dotazovaných by nutně musel být vyšší a každý typ školy co do prestiže i ostatní relevantní faktory

by musely být zastoupeny vícenásobně, aby mé výsledky bylo možné ověřit. V této oblasti vnímám prostor pro další zkoumání na větším a tím pádem reprezentativnějším vzorku populace. Pro můj účel, kterým bylo spíše zjišťování názoru daných skupin na jev funkčnosti IP, však množství bylo dostačující.

Posledním problémem, se kterým jsem se setkala při analýze výsledků, byla zvolená stupnice, kdy 1 znamená úplnou funkčnost a 5 úplnou nefunkčnost. Toto pořadí dává smysl, protože je žákům blízké, připomíná jim například známkování ve škole – jednička je nejlepší, pětka nejhorší. Problematickým se však stalo při popisu dat a tendencí, jelikož se zde vyskytuje nepřímá úměra, kdy čím vyšší je funkčnost, tím nižší je její skóre. Pokud tedy žáci funkčnost hodnotili „výše“, znamená to, že jí přiřadili větší číslo a tím sníženou funkčnost, nebo na ni nazírali pozitivněji, což by ovšem znamenalo nižší číslo na stupnici? Často jsem tedy musela upravovat popis, který přesto místy může být mírně matoucí. V případě budoucího rozšíření dotazníku bych tedy doporučovala stupnici obrátit a respondenty na to řádně upozornit.

5 Závěr

Těžištěm diplomové práce byl podobně jako v mé bakalářské práci překlad DL s důrazem na interaktivitu a funkční hledisko překladu. Interaktivita a potažmo IP, jimiž je jakýkoliv materiál odlišující se od ostatního textu a aktivizující čtení, například hádanky, básničky, říkanky, slovní hříčky nebo šifry, jsou v DL poměrně hojnými jevy, které dítě různorodě obohacují a zpříjemňují mu zážitek ze čtení – pokud jsou ovšem správně přeloženy. Nefunkční překlad, tedy překlad, který nepřenáší původní funkci nebo funkce takovým způsobem, aby jim cílový čtenář plně rozuměl a měl ze čtení stejný zážitek jako jeho výchozí protějšek, může mít řadu následků od nepochopení a zmatení po zhoršení vztahu s knihou, popřípadě i s knihami obecně. Z toho důvodu je nutné, aby si překladatel uvědomoval přínos a závažnost těchto jevů a převedl je vhodným způsobem.

Práce si kladla dva zásadní cíle založené na výsledcích mé bakalářské práce. Prvním z nich bylo kompletní zmapování fantasy série pro děti a mládež „Deltora – Země nestvůr a kouzel“ od Emily Roddaové s ohledem na funkčnost překladu IP, související míru zachování JP a změnu obrazového a jazykovo-obrazového materiálu. První ságu této série jsem již analyzovala ve své bakalářské práci, nyní jsem se zaměřovala na dvě zbývající ságy a z nich vybraných 18 IP.

Druhý cíl souvisel s čtenářskou recepcí. Mé vlastní závěry ohledně funkčnosti jsou závěry člověka, který není zamýšleným cílovým čtenářem a disponuje mnoha nástroji i vědomostmi, k nimž dětský čtenář přístup nemá a mnohdy si jich ani není vědom. Z toho důvodu bylo mým záměrem probádat i tento aspekt interaktivity a funkčnosti a pomocí dotazníkového šetření ve školách zjistit, jak na tyto jevy nahlíží skuteční dětské čtenáře.

V souvislosti s prvním cílem práce jsem si stanovila čtyři hypotézy vyplývající z výsledků mé bakalářské práce, k těm jsem přidala výzkumné otázky, které odpovídají druhému cíli práce. Po provedení podrobné analýzy vybraných IP i všech IP v daných ságách a výsledků šetření nyní mohu hypotézy potvrdit či vyvrátit a výzkumné otázky zodpovědět.

1. Všechny analyzované přeložené IP jsou funkční či alespoň částečně funkční.

Tato hypotéza formulovaná na základě její pravdivosti v první sáze série Deltora se ve zde analyzované druhé a třetí sáze nepotvrdila. Objevil se totiž jeden IP,

který dle mého názoru pozbyl veškerou funkčnost, a to šifra, která byla z neznámého důvodu ponechána v původním jazyce. Nelze tvrdit, že by ji však překladatelka či lokalizátor zcela opomenuli, jelikož IP byl v CT viditelně graficky upraven, do jisté míry tedy muselo jít o vědomé rozhodnutí.

Zbývajících 17 analyzovaných IP bylo v překladu funkčních či alespoň částečně funkčních. V několika případech byla funkčnost jinak bezproblémového IP oslabena stylistickými či vizuálními nedostatky, v řadě IP však naopak došlo k amplifikaci funkce různorodými prostředky, jako je například posílení konzistence v rámci jedné knihy či dokonce napříč celou ságou díky sjednocení fontu či kapitalizace nebo velmi volný, kreativní překlad znásobující věrohodnost šifry.

Na základě těchto výsledků lze očekávat, že i naprostá většina ostatních IP nacházejících se v této sérii byla přeložena funkčně. Pro potřeby analýzy jsem často volila IP, které byly na překlad nejsložitější, nejčastěji kvůli rýmu a rozporuplným zásadám překladu poezie, vysoké četnosti JP a mnohonásobným funkcím, kterým překladatelka CT musela uzpůsobit, většina ostatních IP v sérii je však o poznání jednodušší. Pokud se tedy překladatelce povedlo téměř všechny obtížnější IP přeložit funkčně, je pravděpodobné, že totéž zvládla i v případě těch méně složitých. Na druhou stranu všechny částečně funkční a nefunkční IP byly na překlad v porovnání s jinými poměrně snadné a jejich nefunkčnost způsobila prostá lidská chyba, ne obtížnost překladu, toto tedy nelze tvrdit se stoprocentní jistotou, protože k podobnému pochybení mohlo dojít i na jiném místě.

2. Funkčnost přeložených IP nebyla ovlivněna mírou zachování JP.

Zásada funkčního hlediska překladu se opět potvrdila. Překladatelka v mnoha případech JP při překladu vynechala či užila JP, které se ve VT neobjevily, v žádném případě ale nedošlo k tomu, že by tento postup zavinil snížení funkčnosti. Díky přítomnosti nefunkčně přeloženého IP lze dokázat i platnost opaku, tedy že ponechání všech přítomných JP samo o sobě funkčnost nezaručuje. Všechny analyzované IP s oslabenou funkčností obsahovaly JP, kterými disponovaly i ve VT, avšak kvůli špatné lokalizaci a nedbalosti i přesto funkčnost v různé míře pozbyly.

Lze tedy jednoznačně tvrdit, že v sérii Deltora překladatelka ať už vědomě či nevědomě uplatňovala stěžejní princip funkčního překladu. Slepě nepřeváděla

všechny JP, ale byla si vědoma toho, že jde pouze o jeden z mnoha prostředků, které při přenášení všech funkcí daného IP může, ale také nemusí využít.

3. Překladatelka při převodu IP spíše volila volný překlad.

Překladatelka se opět častěji klonila k volnému překladu, ve vhodných případech se ale nebála využít překlad doslovnější. Volněji až zcela volně překládala zejména šifry, které od ní často vyžadovaly velkou míru kreativity. Využívala velkou škálu metod jako například amplifikaci, redukci, modulaci, implicitaci nebo substituci.

4. Obrazový a jazykovo-obrazový materiál byl v CT ve značné míře graficky upraven, aby odpovídal potřebám cílového čtenáře.

Překlad vizuálních prvků byl ve druhé a třetí sáze série Deltora o poznání obtížnější, než tomu bylo v sáze první, a to kvůli vysoké převaze jazykovo-obrazového materiálu nad tím čistě obrazovým, který lokalizaci nevyžadoval. Tyto prvky tvořily pouhých 5 %. Zbývajících 108 IP muselo být v různé míře upraveno, aby byl překlad uзуální a cílovému čtenáři jasně srozumitelný.

Největší část se skládala z IP, v nichž došlo k záměně textu z anglického na český bez změny pozadí či k lehkým grafickým úpravám, jako je modifikace jasu, kontrastu či ostrosti. Více než třetina všech IP přítomných v druhé a třetí sáze však musela být zásadně změněna nebo zcela nahrazena. Tato skutečnost jasně svědčí o tom, že nakladatelství záleželo na dětském prožitku více než na potenciální finanční ztrátě způsobené rozsáhlou lokalizací, což bohužel není zcela běžné jednání.

Častým problémem celé série je však font použitý v řadě IP a míra jeho přizpůsobení CT. Zatímco ve VT je téměř každý vzkaz, cedule, vývěska či nápis psán jiným písmem, což posiluje celkový dojem fiktivního svět jako skutečného a čtenáři zároveň implicitně mnohé napovídá o autorech těchto textů, fonty v české verzi jsou velmi jednotvárné a málokdy skutečně vyhlížejí jako rukopis. Jde ovšem spíše o nedostatek, kterého si čtenář všimne pouze při porovnání s originálem, přesto ho ochuzuje o cennou část textu.

5. Jak cíloví čtenáři v rámci dotazníkového šetření nahlíží na funkčnost vybraných IP? Do jaké míry se jejich názory shodují s mými vlastními

závěry? Jsou mezi jednotlivými školami pozorovatelné rozdíly? Ovlivňují výsledky nějaké jiné faktory?

Na stupnici od 1 do 5, kdy 1 představuje úplnou funkčnost a 5 úplnou nefunkčnost, se průměrné hodnocení respondentů pohybovalo výlučně v nižší polovině, všechny vybrané IP tedy žáci hodnotili jako spíše funkční. Hádanky obecně vnímali jako méně funkční než šifry. Nejhorší funkčnosti dosáhly tři IP, které považuji za částečně funkční či zcela nefunkční, druhá hádanka se taktéž blížila středu stupnice, byla však hodnocena mírně pozitivněji. Zbývajícím IP, zejména bez započítání neplatných odpovědí (tedy odpovědí, z nichž bylo zřejmé, že dotazovaný na správné či alespoň částečně správné řešení šifry nepřišel a proto bylo jeho posouzení funkčnosti bezpředmětné), respondenti přiřadili výrazně lepší výsledky, hodnotili je velmi blízko úplné funkčnosti.

Podle zpětné vazby respondentů lze tvrdit, že se jejich názory s mými závěry do značné míry prolínají, alespoň v případě obecných tendencí. IP, které jsem označila za plně funkční, obecně hodnotili lépe než ty, v nichž jsem popsala snížení funkčnosti. Ačkoliv druhá skupina byla hodnocena nejhůře, všechny hodnoty se blížily pouze střednímu bodu stupnice, který bych označila za částečnou funkčnost. Rozdíly mezi IP, které považuji za částečně funkční a zcela nefunkční, byly minimální, žáci tedy zřejmě mezi šifrou s jedním překlepem a šifrou ponechanou v původním jazyce co do funkčnosti nevnímali velký rozdíl. V obou případech řada respondentů tyto problémy komentovala, ne vždy je ale reflektovala ve svém hodnocení. Naopak na problematickou vizuální stránku částečně funkčního IP slovně neupozornil žádný z respondentů, což ovšem vzhledem k poměrně nízkému hodnocení neznamena, že ji nikdo nezaznamenal.

Mezi třemi školami byly pozorovatelné velké rozdíly, přesněji mezi základní školou a gymnázií, zatímco mezi dvěma gymnázií se projevily pouze lehké, zanedbatelné odlišnosti. Žákům základní školy se obecně nedařilo přicházet na správná řešení IP, ať už bez klíče či s ním, funkčnost IP poté hodnotili jednoznačně hůře. Naproti tomu žáci obou gymnázií byli schopni správná řešení odhalit mnohem častěji a zároveň volili výrazně vyšší funkčnost.

V rámci šetření se objevilo několik faktorů, které patrně ovlivňovaly jeho výsledky. Jsou jimi věk, pohlaví, frekvence čtení a předchozí zkušenost s IP. Dvanáctiletí respondenti měli tendenci IP hodnotit pozitivněji a při řešení IP byli

úspěšnější, totéž platí i o chlapcích, kteří dívky i osoby jiného pohlaví překonali ve schopnosti luštit šifry s pomocí klíče a obecně volili vyšší funkčnost.

Jak lze předpovídat, to, jak často žáci čtou knihy, povídky, časopisy, komiksy a podobně, taktéž mělo vliv na jejich výkon a názory. Z výsledků vyplynulo, že rozhodující byla obecná frekvence čtení spíše než specifická četnost, jelikož žáci, kteří čtou každý den, několikrát za týden nebo několikrát za měsíc, byli při řešení IP zřetelně úspěšnější a přisuzovali jim mnohem vyšší funkčnost, a naopak žáci, kteří uvedli, že čtou pouze několikrát za rok nebo nečtou vůbec, v obou kategoriích dopadli jasně hůře. Mezi jednotlivými podskupinami však byly rozdíly minimální a často i mírně překvapivé – každodenní čtenáři ostatní jednoznačně nepředčili a nečtenáři často nedopadli ze všech nejhůře. Zároveň však platí, že většina žáků patřící do skupiny méně častých čtenářů byla zároveň žáky základní školy, tyto dva faktory tedy zřejmě byly úzce propojené a působily společně.

Nepříliš překvapivý, alespoň tedy částečně, byl i vliv předchozí zkušenosti s knihami, které obsahují IP. Pokud žáci takovou zkušeností disponovali, obecně se jim při řešení IP dařilo více a na funkčnost nahlíželi pozitivněji, bez započítání neplatných odpovědí však naopak tato skupina byla vůči IP mírně kritičtější.

Výsledky šetření dokazují, že si děti funkčnost a její případné nedokonalosti uvědomují a jsou schopné rozpoznat více a méně funkční IP, ale i to, že je neadekvátně přeložené a příliš obtížné IP nudí až frustrují, zatímco řešení kvalitně přeložených IP si užívají. Pro zjištění přesného dopadu nedostatků na jejich čtenářský zážitek by samozřejmě byl nutný hlubší výzkum na větším vzorku, i z těchto omezených výsledků je ale zřejmé, že funkční překlad IP, který závisí na schopnosti překladatele uvědomit si funkci IP a vhodně ji převést do CT, je postupem, o nějž by se překladatel vždy měl v plné míře pokoušet. Pokud se překladatel neupíná na doslovné znění a pedantské přenesení všech JP na úkor čtivosti, ale naopak se zaměřuje na zachování funkce jakýmkoliv dostupnými prostředky, dítě bude mít k dispozici bohatý text plný možností interaktivity, který mu může pomoci v mnohostranném rozvoji a posílit jeho vztah ke knihám jako takovým. Proto by překladatel vždy měl kromě specifik překladu DL respektovat také důležitost a pozitivní dopad interaktivity a IP, které dle mého názoru k DL neodmyslitelně patří.

6 Summary

At the centre of this master's thesis, similarly to my bachelor thesis, lies the translation of children's literature with emphasis on interactivity and the functional approach to translation. Interactivity and, by extension, interactive elements—any material differing from the surrounding text and activating the reader's experience such as riddles, poems, nursery rhymes, wordplay, or ciphers—constitute a relatively frequent phenomena in children's literature which enrich children in many varied ways and make their reading experience more pleasant and interesting – but only if they are appropriately translated. Dysfunctional translation, or a translation which does not transfer the original function or functions in a way that enables the target reader to fully understand the target text and enjoy an experience equivalent to their source counterpart, can have a number of negative consequences from incomprehension and confusion to the worsening of the relationship with the book, or even books in general. With this reason in mind, it is crucial for translators to be aware of the importance and positive influence of these elements and to transfer them accurately.

This thesis had two primary aims based on the results of my bachelor thesis. The first was to completely map the fantasy series for children and young readers “Deltora Quest” by Emily Rodda with regard to the functionality of the translation of selected interactive elements, the related degree to which linguistic devices were transferred between versions, and the modification of visual and verbo-visual material. I have already analysed the first series in my bachelor thesis and have herein focused on the remaining two, analysing 18 selected interactive elements and comparing the results.

The second purpose pertains to reader reception. My own conclusions regarding the functionality of interactive elements are the conclusions of someone who is not the intended reader and has a variety of tools and information at their disposal to which the child reader does not have access and is perhaps even unaware of. For this reason, it was my intention to investigate this aspect of interactivity as well as functionality and to determine how real child readers view these phenomena using a survey carried out in schools.

The survey was conducted in January and February 2023 in three schools in the Zlín region – one primary school and two grammar schools. The respondents

were in sixth grade in the primary school and the equivalent grade in the grammar schools, aged 11 to 12, which is the upper age limit of the intended readership of this book series. The survey included eight of the analysed interactive elements, two riddles and six ciphers; the most intellectually interactive elements among those in the series.

The pupils had two main tasks within the lesson-long survey. First, they had the option to attempt to solve the riddles or ciphers by themselves. This part was not as crucial to my research, partly due to its somewhat dubious credibility since pupils could change their answers after seeing the correct solution or the key.

The second part, however, was central. It differed slightly for the riddles and ciphers. Regarding riddles, pupils were told the correct solution and instructed to indicate how they view their functionality on a scale of 1 to 5, in which 1 represents complete functionality and 5 complete dysfunctionality. With ciphers, there was an additional challenge of pupils only receiving the key which they had to use to decipher the secret message the functionality of which they then proceeded to rate as described above.

The first part of this thesis formed the theoretical basis on which I built the practical part. It briefly outlined the features specific to this series such as the fantasy genre, poetry for children, and riddles. It focused on the matter of children's literature and the dilemma of its definition, as well as the definition of the child reader, before moving onto the translation of children's literature, specifically the translation of visual material which is critical both in this field and this series specifically. Finally, the theoretical part addressed some facts and challenges of the current state of children's literature, largely connected to increasing globalisation and digitalisation of media, concluding with interactivity in children's literature, its types, and its many positives.

In relation to the first aim of this thesis, I have formulated four hypotheses developed from the results of my bachelor thesis. To these, I have added research questions corresponding to the second aim of this thesis. Having performed a thorough analysis of selected interactive elements as well as all interactive elements in the entire series and of the results of the survey, I can now confirm or disprove the hypotheses and answer the research questions.

1. *All translated interactive elements are functional or at least partially functional.*

This hypothesis developed on the basis of its veracity in the first eight books of Deltora Quest did not hold true in herein analysed second and third series. There was one interactive element which I deemed as having lost all functionality; a cipher which was, for reasons unknown, left in the original language. However, it cannot be argued that the translator or localizer have overlooked it completely as the illustration was visibly altered, therefore this must have been a conscious decision to an extent.

The remaining 17 interactive elements were translated functionally or at least partially functionally. In some cases, the functionality of an otherwise unproblematic element was somewhat impaired by stylistic or visual defects in the target text. Conversely, the functionality was occasionally amplified by various means such as the strengthening of consistency within one book or even across an entire series due to the unification of the font or capitalisation or a very free, creative translation boosting the believability of a cipher.

Based on these results, it can be expected that the vast majority of the other interactive elements found in the series were also translated functionally. For the purpose of the analysis, I generally chose those elements which were the most difficult to translate, frequently due to rhyme and the contradictory principles of the translation of poetry, high frequency of linguistic devices, and multiple functions to which the translator had to adjust the text. However, the majority of the remaining elements in the series are significantly less sophisticated. If, then, the translator managed to translate nearly all of the more demanding interactive elements functionally, it stands to reason that she was able to do the same for the less complicated ones. On the other hand, all dysfunctional elements seem quite simple to translate when compared to some of the others but their dysfunctionality was caused by simple human error instead of any difficulties resulting from the translation. Therefore, this cannot be said with a significant degree of certainty as a similar oversight might have occurred elsewhere.

2. *The functionality of the translated interactive elements was not influenced by the degree of retention of linguistic devices.*

The principle of the functional approach to translation has been confirmed once again. The translator omitted a linguistic device or used one not present in the source text on numerous occasions; however, at no point has this method resulted in a decrease in functionality. Owing to the presence of a dysfunctional interactive element in the translation, it is possible to also demonstrate the validity of the opposite – that the retention of all linguistic devices by itself does not guarantee functionality. All of the analysed interactive elements with a weakened functionality did indeed contain the same linguistic devices appearing in the source text, yet their functionality was absent to a varying degree due to poor localisation and negligence.

It is therefore clearly evident that the translator applied the pivotal principle of functional translation in the entire series of Deltora Quest, be it deliberately or not. She did not blindly transfer all linguistic devices but was aware that this was but one of many of the resources at her disposal in the matter of relaying the function of interactive elements.

3. The translator favoured a freer translation when translating interactive elements.

The translator once again leaned towards a free translation more often than not. However, she did not hesitate to use a more literal strategy when appropriate. She employed a freer or an entirely free approach especially when translating ciphers which often necessitated a large degree of creativity. She used a wide range of methods such as amplification, reduction, modification, implicitation, or substitution.

4. Visual and verbo-visual material was considerably altered in the target text in order to suit the needs of the target reader.

The translation of visual elements was notably more difficult in the second and third series than in the first because of a much higher prevalence of verbo-visual material over the purely visual which did not require localisation. The latter make up only 5% of all interactive elements while the remaining 108 of them needed to be graphically modified to varying degrees so that the translation would be idiomatic and easily comprehensible to the target reader.

The greatest portion of interactive elements was composed of those in which the English text was substituted with the Czech one without any change to the background or graphical elements such as brightness, contrast, or sharpness were slightly adjusted. More than third of all the interactive elements in the second two series, however, had to be changed significantly or replaced entirely. This clearly attests to the fact that the publishing house regarded readers' enjoyment more highly than any potential financial loss incurred by extensive localisation which is unfortunately not a particularly common practice.

A recurring problem within the series was the font used in a number of interactive elements and its adaptation to the target text. While in the source text, nearly all of the messages, notices, signs, or inscriptions were written using a different font, enhancing the impression of this fictional world as real and simultaneously implicitly revealing much about the authors to the reader, the fonts used in the Czech version are uniform and seldom look like handwriting. While this does constitute an imperfection which the reader is only likely to notice when comparing the two version, it deprives the reader of a valuable part of the text, nonetheless.

5. How did the target readers in the survey regard the functionality of the selected interactive elements? How much do their opinions coincide with my own conclusions? Are there any observable differences between the schools? Are the results influenced by any other factors?

On a scale from 1 to 5, the average rating of the respondents was consistently positioned exclusively in the lower half, which means that the pupils evaluated all interactive elements as more functional than dysfunctional. Riddles were generally viewed as less functional than ciphers. The three elements I have deemed partially functional or completely dysfunctional were the worst rated ones among all eight elements. The second riddle also neared the centre of the scale but was regarded more positively. The remaining interactive elements, especially after discarding invalid answers (that is, answers in which the respondent was not able to discover the correct or at least partly correct solution and whose assessment of the functionality was therefore irrelevant), achieved much better results since the respondents considered them as very close to complete functionality.

Based on the respondents' feedback, it seems that their opinions correspond to my conclusions to a considerable extent, in broad tendencies if not precisely. Generally, they valued the elements I consider fully functional much more highly than those to which I ascribed limited functionality. Although the second group had the lowest score, the values all only reached those I would describe as partial functionality. The distinctions between partially functional and dysfunctional elements were minimal as the pupils seemingly did not observe any major difference between the functionality of a cipher with one misprint and a cipher left untranslated. In both of these cases, several pupils commented on these issues but not all of them reflected them in their ratings. Conversely, not one of the pupils called attention to the dubious nature of the visual representation of the partially functional riddle, although this does not mean that none of them have noticed, considering its relatively low rating.

Significant differences can be observed between the three schools involved in the survey, specifically between the primary school and the two grammar schools. The variation among the grammar schools was negligible. The primary school pupils were typically not very successful in solving the riddles and ciphers, whether with or without the key, and their evaluation of the functionality was distinctly lower. By contrast, the pupils from both of the grammar schools were much more adept at uncovering the solutions while also rating their functionality considerably higher.

There are several factors which seemingly influenced the results of the survey – age, gender, frequency of reading, and previous experience with interactive elements. Twelve-year-old respondents tended to view the elements more positively and had more success with finding the right answers than the younger pupils. The same applies to boys whose ability to decipher messages using the key surpassed those of the girls and pupils of other genders. They also generally gave the functionality a higher rating.

As could be predicted, the fact of how often pupils read books, stories, magazines, comics, or other media likewise had an effect on their performance and opinions. The results show that the deciding factor lied in the general frequency of reading rather than any specific number. Pupils who read every day, several times a week, or several times a month were more successful in solving interactive elements and attributed much higher functionality to them while pupils

who only read several times a year or do not read at all scored much lower in both categories. The differences within the subgroups, however, were marginal and often somewhat surprising – everyday readers did not clearly outperform others and non-readers often did not have the worst results. Yet it needs to be acknowledged that the majority of the pupils belonging in the second group—non-readers and those who only read several times a year—were simultaneously pupils from the primary school. These two factors are evidently closely linked and operate together.

Not particularly surprising, at least in part, was the influence of prior experience with books featuring interactive elements. If pupils did have such experience, they generally bested their peers in the ability to solve riddles and ciphers and viewed their functionality more positively. However, without counting invalid answers, this group was slightly more critical towards them.

The results of the survey show that children are conscious of functionality as well as its possible imperfections and are capable of recognizing more and less functional interactive elements. They also demonstrate that poorly translated and overly difficult elements bore or frustrate them whereas those which are translated properly can bring them enjoyment. In order to establish the precise impact of these defects on reading experience, further research on a greater scale would be necessary, but even these limited findings indicate that a functional translation of interactive elements, which depends on the translator's ability to recognize their function and suitably transfer it into the target language, is the approach the translator should always strive to adopt in full. If the translator does not insist on the literal wording and pedantic maintenance of linguistic devices to the detriment of readability but instead focuses on conveying the function by any means available, children will have access to a rich text full of options of interactivity which can encourage their development in many different ways and strengthen their relationship with literature as a whole. For this reason, the translator should respect not only the specific features of children's literature and the intricacies of its translation but also the importance and positive influence of interactivity and interactive elements which, in my opinion, are an inherent part of children's literature.

7 Bibliografie

Primární zdroje

- RODDA, Emily, 2006a. *Deltora – Země nestvůr a kouzel, sága 2: Jeskyně strachu*. Přeložila Olga MACHÚTOVÁ. Havlíčkův Brod: Fragment.
- RODDA, Emily, 2006b. *Deltora – Země nestvůr a kouzel, sága 2: Ostrov přeludů*. Přeložila Olga MACHÚTOVÁ. Havlíčkův Brod: Fragment.
- RODDA, Emily, 2006c. *Deltora – Země nestvůr a kouzel, sága 2: Země stínů*. Přeložila Olga MACHÚTOVÁ. Havlíčkův Brod: Fragment.
- RODDA, Emily, 2007a. *Deltora – Země nestvůr a kouzel, sága 3: Dračí hnízdo*. Přeložila Olga ZUMROVÁ. Havlíčkův Brod: Fragment.
- RODDA, Emily, 2007b. *Deltora – Země nestvůr a kouzel, sága 3: Brána stínů*. Přeložila Olga ZUMROVÁ. Havlíčkův Brod: Fragment.
- RODDA, Emily, 2007c. *Deltora – Země nestvůr a kouzel, sága 3: Ostrov smrti*. Přeložila Olga ZUMROVÁ. Havlíčkův Brod: Fragment.
- RODDA, Emily, 2007d. *Deltora – Země nestvůr a kouzel, sága 3: Jižní sestra*. Přeložila Olga ZUMROVÁ. Havlíčkův Brod: Fragment.
- RODDA, Emily, 2011a. *Deltora Quest 2: Cavern of The Fear*. Electronic edition. Lindfield: Scholastic Press.
- RODDA, Emily, 2011b. *Deltora Quest 2: The Isle of Illusion*. Electronic edition. Lindfield: Scholastic Press.
- RODDA, Emily, 2011c. *Deltora Quest 2: The Shadowlands*. Electronic edition. Lindfield: Scholastic Press.
- RODDA, Emily, 2011d. *Deltora Quest 3: Dragon's Nest*. Electronic edition. Lindfield: Scholastic Press.
- RODDA, Emily, 2011e. *Deltora Quest 3: Shadowgate*. Electronic edition. Lindfield: Scholastic Press.
- RODDA, Emily, 2011f. *Deltora Quest 3: Isle of the Dead*. Electronic edition. Lindfield: Scholastic Press.
- RODDA, Emily, 2011g. *Deltora Quest 3: The Sister of the South*. Electronic edition. Lindfield: Scholastic Press.

Sekundární zdroje

- MARTÍNKOVÁ, Karolína, 2020. *Analýza překladu hádanek, básniček, říkanek a dalších interaktivních prvků v knižní sérii Deltora*. Olomouc. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra anglistiky a amerikanistiky.
- BOTTIGHEIMER, Ruth B., 1998. An Important System of Its Own: Defining Children's Literature. *The Princeton University Library Chronicle*. **59**(2), 191–210. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/10.25290/prinunivlibrchro.59.2.0191>
- BREMS, Elke a Sara RAMOS PINTO, 2013. Reception and translation. In: GAMBIER, Yves a Luc VAN DOORSLAER, ed. *Handbook of Translation Studies*. Volume 4. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 142–147.
- BROWN, William H., Samuel L. ODOM a Ariane HOLCOMBE, 1996. Observational Assessment of Young Children's Social Behavior with Peers. *Early Childhood Research Quarterly*. **11**, 19–40. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0885200696900277?via%3Dihub>
- BRYMAN, Alan, 2012. *Social Research Methods*. 4th ed. New York: Oxford University Press.
- CHEETHAM, Dominic, 2013. Audience in Children's Literature. *English Literature and Language*. **49**, 19–30. Dostupné z: https://www.academia.edu/3600123/Audience_in_Childrens_Literature
- EAGLE, Sarah, 2012. Learning in the early years: Social interactions around picturebooks, puzzles and digital technologies. *Computers & Education*. **59**(1), 38–49. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360131511002570>
- GILL, Sharon Ruth, 2007. The Forgotten Genre of Children's Poetry. *The Reading Teacher*. **60**(7), 622–625. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20204515>
- GUBAR, Marah, 2011. On Not Defining Children's Literature. *PMLA*. **126**(1), 209–216. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41414094>

- KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ, 2010. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- KURKJIAN, Catherine, Nancy LIVINGSTON, Terrell YOUNG a Avi, 2006. Children's Books: Worlds of Fantasy. *The Reading Teacher*. **59**(5), 492–503. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20204380>
- LEFEVERE, André, 1975. The Translation of Poetry: Some Observations and a Model. *Comparative Literature Studies*. **12**(4), 384–392. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/40246103>
- LEVÝ, Jiří, 1998. *Umění překladau*. 3. vyd. Praha: Ivo Železný.
- LUKAVSKÁ, Jana Segi, 2017. Dětský implicitní čtenář jako klíč k literatuře pro děti? *Česká literatura*. **65**(1), 90–107. Dostupné z: <https://asjournals.lib.cas.cz/ceskaliteratura/article/uuid:442daa6f-de57-485f-b82f-f96d406ecd04>
- LYNCH-BROWN, Carol a Carl M. TOMLINSON, 1998. Children's Literature, Past and Present: Is There a Future? *Peabody Journal of Education*. **73**(3/4), 228–252. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1493206>
- MARANDA, Elli Köngäs, 1976. Riddles and Riddling: An Introduction. *The Journal of American Folklore*. **89**(352), 127–137. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/539686>
- MENEGAZZI, Douglas, Cristina SYLLA a Stephania PADOVANI, 2018. A Preliminary Study of Interactivity on Visual Narrative in Children's Story Apps. In: *CONFIA 2018 International Conference on Illustration & Animation*. Barcelos: Instituto Politécnico do Cávado e do Ave, 636–644. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/328163941_A_Preliminary_Study_of_Interactivity_on_Visual_Narrative_in_Children's_Story_Apps
- NEZKUSIL, Vladimír, 1963. Aktuální otázky teorie dětské literatury. *Česká literatura*. **11**(2), 170–172. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43321247>
- OITTINEN, Riitta, 2000. *Translating for Children*. New York and London: Garland Publishing.
- OITTINEN, Riitta, 2003. Where the Wild Things Are: Translating Picture Books. *Meta*. **48**(1-2), 128–141. Dostupné z: <https://www.erudit.org/fr/revues/meta/2003-v48-n1-2-meta550/006962ar.pdf>

- O'SULLIVAN, Emer, 2004. Internationalism, the universal child and the world of children's literature. In: HUNT, Peter, ed. *International Companion Encyclopedia of Children's Literature*. 2nd ed. New York: Routledge, 13–25.
- O'SULLIVAN, Emer, 2005. *Comparative Children's Literature*. London and New York: Routledge.
- O'SULLIVAN, Emer, 2011. Comparative Children's Literature. *PMLA*. **126**(1), 189–196. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/41414091>
- PERFECT, Kathy A., 1999. Rhyme and Reason: Poetry for the Heart and Head. *The Reading Teacher*. **52**(7), 728–737. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/20204675>
- PIORECKÝ, Karel, 2010. Proměny čtenářství v procesu remediaci. *Česká literatura*. **58**(4), 490–508. Dostupné z: <https://asjournals.lib.cas.cz/ceskaliteratura/article/uuid:71948b36-fb94-4b50-8f0c-f943d7f808e3>
- RYAN, Marie-Laure, 1999. Immersion vs. Interactivity: Virtual Reality and Literary Theory. *SubStance*. **28**(2), 110–137. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/3685793>
- SALDANHA, Gabriela a Sharon O'BRIEN, 2014. *Research Methodologies in Translation Studies*. New York: Routledge.
- SERAFINI, Frank a Lindsey MOSES, 2014. The Roles of Children's Literature in the Primary Grades. *The Reading Teacher*. **67**(6), 465–468. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/24573560>
- SERAFINI, Frank, Danielle KACHORSKY a Stephanie REID, 2018. Revisiting the Multimodal Nature of Children's Literature. *Language Arts*. **95**(5), 311–321. Dostupné z: https://www.academia.edu/36771863/Revisiting_the_Multimodal_Nature_of_Childrens_Literature
- SHAVIT, Zohar, 1986. *Poetics of Children's Literature*. Athens and London: The University of Georgia Press.
- SHORT, Kathy G., 2018. What's Trending in Children's Literature and Why It Matters. *Language Arts*. **95**(5), 287–298. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/44810091>
- STRAKOVÁ, Jana, 2007. The Impact of the Structure of the Education System on the Development of Educational Inequalities in the Czech Republic.

- Sociologický časopis / Czech Sociological Review*. **43**(3), 589–610.
Dostupné z: <https://sreview.soc.cas.cz/pdfs/csr/2007/03/04.pdf>
- STRAKOVÁ, Jana a David GREGER, 2013. Faktory ovlivňující přechod žáků 5. ročníků na osmileté gymnázium. *Orbis Scholae*. **7**(3), 73–85. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/clanek/5010/OS_3_2013_06_Strakova2.pdf
- TIMPANY, Claire a Nicholas VANDERSCHANTZ, 2012. A Categorisation Structure for Interactive Children's Books: Levels of Interactivity in Children's Printed Books. *The International Journal of the Book*. **9**(4), 97–109. Dostupné z: <https://researchcommons.waikato.ac.nz/handle/10289/7483>
- TIMPANY, Claire a Nicholas VANDERSCHANTZ, 2013. Using a Categorisation Structure to Understand Interaction in Children's Books. *The International Journal of the Book*. **10**, 29–44. Dostupné z: <https://researchcommons.waikato.ac.nz/handle/10289/8352>
- TIMPANY, Claire, Nicholas VANDERSCHANTZ, Annika HINZE, Sally Jo CUNNINGHAM a Kristy WRIGHT, 2014. Shared reading of children's interactive picture books. In: TUAMSUK, Kulthida, Adam JATOWT a Edie RASMUSSEN, ed. *The Emergence of Digital Libraries – Research and Practices*. Chiang Mai: Springer, Cham, 196–207. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/29361956.pdf>
- TURRIÓN, Celia, 2014. Multimedia book apps in a contemporary culture: commerce and innovation, continuity and rupture. *Nordic Journal of ChildLit Aesthetics*. **5**. Dostupné z: <https://www.idunn.no/doi/10.3402/blft.v5.24426>
- VANDERSCHANTZ, Nicholas, Claire TIMPANY a Kristy WRIGHT, 2020. Enhancing Interactivity: How has design exploration of physically and intellectually interactive picturebooks enhanced shared reading? In: *DRS2020: Synergy*. Brisbane: Design Research Society, 513–534. Dostupné z: <https://core.ac.uk/reader/343142355>
- WALES, Katie, 2011. *A Dictionary of Stylistics*. 3rd ed. New York: Routledge.

Elektronické zdroje

- ČERMÁK, František a Zdeňka HLADKÁ, 2017. Přirovnání [online]. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 19.3.2022]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PŘIROVNÁNÍ>
- JELÍNEK, Milan, 2017. Personifikace [online]. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 19.3.2022]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PERSONIFIKACE>
- JELÍNEK Milan a Jarmil VEPŘEK, 2017. Synekdocha [online]. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 19.3.2022]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SYNEKDOCHA>
- KARLÍK, Petr, 2017a. Anagram [online]. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 21.3.2022]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ANAGRAM>
- KARLÍK, Petr, 2017b. Oxymóron [online]. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 19.3.2022]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/OXYMÓRON>
- KARLÍK, Petr, 2017c. Palindrom [online]. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 25.3.2022]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PALINDROM>
- KADERKA, Petr, 2017. Multimodální komunikace [online]. In: KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 10.4.2022]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/MULTIMODÁLNÍ KOMUNIKACE>
- Akrostich. *Akademický slovník současné češtiny* [online] (2017–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 21. 03. 2022]. Dostupné z: <https://slovníkcestiny.cz/heslo/akrostich/0/3953>

- Amen. *Akademický slovník současné češtiny* [online] (2017–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 21. 03. 2022]. Dostupné z: <https://slovníkcestiny.cz/heslo/amen/0/9076>
- Anafora. *Akademický slovník současné češtiny* [online] (2017–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 25. 03. 2022]. Dostupné z: <https://slovníkcestiny.cz/heslo/anafora/0/9685>
- Brach. *Slovník spisovného jazyka českého* [online] (2011). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 21. 03. 2022]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=brach&sti=5191&where=hesla>
- Epizeuxis. *Slovník spisovného jazyka českého* [online] (2011). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 19. 03. 2022]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=epizeuxis&sti=EMPTY&where=hesla>
- Eufemismus. *Slovník spisovného jazyka českého* [online] (2011). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 25. 03. 2022]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=eufemismus&sti=EMPTY&where=hesla>
- Hádanka. *Slovník spisovného jazyka českého* [online] (2011). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 19. 03. 2022]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=hádanka&sti=EMPTY&where=hesla>
- Hřbet. *Slovník spisovného jazyka českého* [online] (2011). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 21. 03. 2022]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=hřbet&sti=20266&where=hesla>
- Inverze. *Slovník spisovného jazyka českého* [online] (2011). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 19. 03. 2022]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=inverze&sti=EMPTY&where=hesla>
- Metafora. *Slovník spisovného jazyka českého* [online] (2011). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 19. 03. 2022]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=metafora&sti=EMPTY&where=hesla>

- Olga Machútová. *Databáze knih* [online]. Praha: Databaze knih s.r.o. [cit. 8.4.2022]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/prekladatele/olga-machutova-46>
- Olga Staničková. *Databáze knih* [online]. Praha: Databaze knih s.r.o. [cit. 8.4.2022]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/prekladatele/olga-staniczkova-9531>
- Olga Staničková. *LinkedIn* [online]. Sunnyvale: LinkedIn Corporation [cit. 8.4.2022]. Dostupné z: <https://www.linkedin.com/in/olga-staniczkova>
- Olga Zumrová. *Databáze knih* [online]. Praha: Databaze knih s.r.o. [cit. 8.4.2022]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/prekladatele/olga-zumrova-45>
- Rým. *Slovník spisovného jazyka českého* [online] (2011). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 19. 03. 2022]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=r%C3%BDm&sti=79345&where=hesla>
- Synekdocha. *Slovník spisovného jazyka českého* [online] (2011). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 19. 03. 2022]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=synekdocha&sti=EMPTY&where=hesla>
- Šifra. *Slovník spisovného jazyka českého* [online] (2011). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 19. 03. 2022]. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=%C5%A1ifra&sti=91211&where=hesla>
- Wretch. *Lingea* [online]. Brno: Lingea s.r.o. [cit. 21.3.2022]. Dostupné z: <https://slovníky.lingea.cz/anglicko-cesky/wretch>

8 Seznam tabulek a grafů

Tabulky

Tabulka 1: Přehled vybraných IP	40
Tabulka 2: IP č. 1	49
Tabulka 3: IP č. 2	52
Tabulka 4: IP č. 3, 4, 5 a 6	54
Tabulka 5: IP č. 7	59
Tabulka 6: IP č. 8	61
Tabulka 7: IP č. 9	62
Tabulka 8: IP č. 10	63
Tabulka 9: IP č. 11	67
Tabulka 10: IP č. 12	69
Tabulka 11: IP č. 13	71
Tabulka 12: IP č. 14	73
Tabulka 13: IP č. 15	75
Tabulka 14: IP č. 16	77
Tabulka 15: IP č. 17	80
Tabulka 16: IP č. 18	83
Tabulka 17: JP použité v sérii	87
Tabulka 18: Přehled IP vybraných pro dotazník	109
Tabulka 19: Poměr řešení IP bez klíče a s ním podle školy	120
Tabulka 20: Poměr řešení IP bez klíče a s ním podle věku	124
Tabulka 21: Poměr řešení IP bez klíče a s ním podle pohlaví	126
Tabulka 22: Poměr řešení IP bez klíče a s ním podle frekvence čtení	129
Tabulka 23: Poměr řešení IP bez klíče a s ním podle zkušeností s IP	132

Grafy

Graf 1: Typy IP v sérii	89
Graf 2: Zachování JP ve vybraných IP	90
Graf 3: Zachování JP v IP ve druhé a třetí sáze	91
Graf 4: Zachování JP v IP ve druhé a třetí sáze bez parametru „žádné JP“	91
Graf 5: Porovnání zachování JP v IP v daných ságách	92

Graf 6: Porovnání zachování JP v IP v daných ságách bez parametru „žádné JP“	93
Graf 7: Zachování JP v IP v celé sérii	94
Graf 8: Funkčnost překladu vybraných IP	96
Graf 9: Funkčnost překladu vybraných IP v celé sérii	97
Graf 10: Změny ilustrací ve druhé a třetí sáze	101
Graf 11: Celkové výsledky funkčnosti IP	118
Graf 12: Hodnocení funkčnosti IP podle školy	122
Graf 13: Hodnocení funkčnosti IP podle věku	125
Graf 14: Hodnocení funkčnosti IP podle pohlaví	127
Graf 15: Hodnocení funkčnosti IP podle frekvence čtení	131
Graf 16: Hodnocení funkčnosti IP podle zkušeností s IP	133
Graf 17: Porovnání celkové funkčnosti IP s vlastními závěry	135

9 Anotace

Autor:	Bc. Karolína Martínková
Katedra:	Katedra anglistiky a amerikanistiky FF UPOL
Studijní obor:	Angličtina se zaměřením na tlumočení a překlad
Název česky:	Interaktivita v dětské literatuře: Analýza překladu interaktivních prvků ve vybraných knihách pro děti od Emily Roddaové
Název anglicky:	Interactivity in Children's Literature: Analysis of Translation of Interactive Elements in Selected Children's Books by Emily Rodda
Vedoucí práce:	Mgr. Jitka Zehnalová, Dr.
Počet stran:	175
Počet znaků:	244 568
Klíčová slova v ČJ:	dětská literatura, překlad dětské literatury, analýza překladu, interaktivita, interaktivita v dětské literatuře, interaktivní prvky, jazykové prostředky, obrazový materiál, dětská poezie, fantasy, hádanky
Klíčová slova v AJ:	children's literature, translation of children's literature, translation analysis, interactivity, interactivity in children's literature, interactive elements, linguistic devices, visual material, children's poetry, fantasy, riddles

Anotace

Diplomová práce navazuje na autorčinu bakalářskou práci a soustředí se na interaktivitu v dětské literatuře a její převod do češtiny. Zaměřuje se na druhou a třetí ságu fantasy série pro děti a mládež „Deltora – Země nestvůr a kouzel“ od Emily Roddaové. Pracuje s klíčovým pojmem interaktivní prvky, kterými jsou například hádanky, šifry, básničky, písně či obrázky a které různorodě podněcují čtenářovu interakci s knihou. Praktickou část práce tvoří analýza funkčnosti vybraných interaktivních prvků na základě porovnání s výchozím textem, související míry zachování jazykových prostředků a obrazové stránky překladu. Výsledky jsou kompilovány a porovnávány s autorčinou bakalářskou prací, čímž utváří kompletní přehled funkčnosti překladu interaktivních prvků v této sérii. Součástí je i dotazníkové šetření, které prozkoumává názory cílových čtenářů na funkčnost interaktivních prvků. Teoretická část se zabývá dětskou literaturou a jejím překladem se zaměřením na vizuální prvky, konceptem dětského čtenáře, současnými trendy v dětské literatuře a interaktivitou v dětské literatuře.

Annotation

This master's thesis expands the scope of the author's bachelor thesis and focuses on interactivity in children's literature as well as its transfer into Czech. It covers the second and third series of the "Deltora Quest" fantasy series for children by Emily Rodda. A key term it employs are interactive elements such as riddles, ciphers, poems, songs, or pictures which promote readers' interaction with the book in various ways. The practical part consists of the analysis of the functionality of selected interactive elements based on comparison with the source text, the related degree of retention of linguistic devices, and the visual component of the translation. The results are compiled and compared with the author's bachelor thesis, creating a complete overview of the functionality of the translation of interactive elements in this series. The thesis also includes a survey investigating opinions of target readers on the functionality of interactive elements. The theoretical part concerns children's literature and its translation with emphasis on visual material and focuses on the concept of a child reader, current trends in children's literature, as well as interactivity in children's literature.

10 Příloha

10.1 Dotazník

Interaktivita v dětské literatuře

Vážený respondente, vážená respondentko,

jmenuji se Karolína Martínková a děkuji ti za ochotu podílet se na tomto dotazníku, který je součástí mé diplomové práce s názvem "Interaktivita v dětské literatuře: Analýza překladu interaktivních prvků ve vybraných knihách pro děti od Emily Roddaové". Jak z názvu vyplývá, zaměřuji se na literaturu pro děti a mládež a zejména na tzv. **interaktivní prvky** – nejrůznější básničky, hádanky, říkanky, slovní hříčky, šifry atd., pomocí kterých se čtenář může aktivně zapojit do děje knihy, například se sám pokusit přijít na jejich řešení, pokud chce. Správná odpověď je ale ve většině případů odhalena hned na další stránce, takže to není žádná povinnost.

Interaktivní prvky, se kterými se v tomto dotazníku setkáš, pochází ze série "Deltora – Země nestvůr a kouzel" od Emily Roddaové, což je oblíbená fantasy série pro děti a mládež. Vybrala jsem pro tebe 8 interaktivních prvků, dvě hádanky a šest šifer, na které se společně podíváme. Jedním z tvých hlavních úkolů bude snažit se přijít na správnou odpověď těchto hádanek a šifer, ale pokud tě nenapadnou, nic se neděje. Vždy ti prozradím klíč k jejich řešení a ty pak budeš mít za úkol **určit, jestli se ti tyto interaktivní prvky zdají funkční**. Toto slovo má mnoho významů, ale v tomto kontextu znamená, zda interaktivní prvky podle tebe dávají smysl – například jestli jsou přirozené a jejich řešení smysluplné, jestli se ti je vůbec povedlo vyřešit i s klíčem, jednoduše řečeno jestli plní svou funkci. Pokud se ti z jakéhokoliv důvodu nebudou zdát úplně funkční, budu ráda, když popíšeš proč, klidně i několika slovy nebo krátkou větou.

Důležité je zmínit, že v otázce funkčnosti **neexistuje žádné správné řešení**. Může se stát, že se ti všechny interaktivní prvky budou zdát úplně v pořádku nebo ti naopak všechny přijdou zcela nefunkční. Je to z velké části subjektivní záležitost a tento dotazník v žádném případě není test, který ověřuje logické, kreativní nebo jakékoliv jiné myšlení nebo schopnosti. Jednoduše chci vědět, jak na tebe tyto hádanky a šifry působí. Dotazník je samozřejmě **anonymní**, nikdo se tedy nedozví, co jsi odpověděl/a. Takže se neboj být upřímný/á a kritický/á!

A teď už se do toho konečně můžeme pustit.

1. Interaktivní prvek č. 1 (hádanka)

Hrdinové tuto hádanku musí vyřešit, když jsou zajati stvořeními zvanými Kameňáci. Ti se často baví tím, že chytají pocestné a nutí je odpovědět na dvacet nejružnějších hádanek, přičemž za každou špatnou odpověď zajatci ztratí jeden prst.

Hádanka

*Král se sestrou hoduji
s přítelem a jeho ženou.
Hladově se ládují.
Tolik jídlo milují!
Tři koláče zůstaly,
Oni nůž však neměli.
Chtěli všichni stejné porce,
jak se tedy rozdělí?*

Byl/a jsi schopný/á přijít na správnou odpověď?

- Ano
- Ne

Pokud ano, jaká je podle tebe odpověď?

2. Interaktivní prvek č. 1 (hádanka) – řešení a funkčnost

Řešení hádanky: Králova sestra a žena jeho přítele jsou stejná osoba. Hostiny se tedy účastní pouze tři lidi a proto je snadné si tři koláče rovnoměrně rozdělit.

Hádanka

*Král se sestrou hoduji
s přítelem a jeho ženou.
Hladově se ládují.*

*Tolik jídlo milují!
 Tři koláče zůstaly,
 Oni nuž však neměli.
 Chtěli všichni stejné porce,
 jak se tedy rozdělí?*

Je podle tebe tato hádanka funkční (je přirozená, dává smysl, jde ji vyřešit atd.)?

	1	2	3	4	5	
Zcela funkční	☐	☐	☐	☐	☐	Zcela nefunkční

Pokud je podle tebe hádanka úplně nebo zčásti nefunkční, jaký je důvod?

3. Interaktivní prvek č. 2 (hádanka)

Jde o stejnou situaci jako v minulém interaktivním prvku – hrdinové jsou zajati Kameňáky, kteří pocestným pro zábavu dávají hádanky a za každou špatně zodpovězenou či nezodpovězenou hádanku jim uřežou jeden prst. V tabulce se skrývá odpověď na následující otázku, na kterou se jeden z Kameňáků hlavních hrdinů zeptá: "Co jediného je na vás k užítku?"

Jde o vícesměrku, písmena tedy lze spojovat v libovolném směru, dokud se dotýkají, i kdyby pouze svými rohy. Například písmeno O v levém horním rohu můžeme spojit s písmeny V, D nebo A. Kdybychom pokračovali na písmeno A, můžeme ho spojit s písmeny V, D, V nebo L a tak postupovat, než najdeme smysluplnou odpověď. Ta může vypadat trochu jako "had", může se různě kroutit, nemusí jít jen o rovnou čáru.

Hádanka

O	A	L	J	P	R	T	Y	N	B
V	D	V	W	T	S	P	O	J	E
P	U	A	C	E	T	Ú	Z	U	K
I	B	A	S	E	N	N	A	R	O
Q	A	B	U	O	H	O	N	A	U

Byl/a jsi schopný/á přijít na správnou odpověď?

- Ano
- Ne

Pokud ano, jaká je podle tebe odpověď?

4. Interaktivní prvek č. 2 (hádanka) – řešení a funkčnost

Řešením hádanky je „Dvacet prstů na rukou a nohou“, jak je vyobrazeno níže.

Řešení hádanky

O	A	L	J	P	R	T	Y	N	B
V	D	V	W	T	S	P	O	J	E
P	U	A	C	E	T	Ú	Z	U	K
I	B	A	S	E	N	N	A	R	O
Q	A	B	U	O	H	O	N	A	U

Je podle tebe tato hádanka funkční (je přirozená, dává smysl, jde ji vyřešit atd.)?

1 2 3 4 5

Zcela funkční Zcela nefunkční

Pokud je podle tebe hádanka úplně nebo zčásti nefunkční, jaký je důvod?

5. Interaktivní prvek č. 3 (šifra)

Obrázek znázorňuje útržek papíru, na který hlavní hrdina Lief napsal vzkaz zašifrovaný tajným kódem. Zpráva je psaná bez diakritiky, tedy bez háčku a čárek nad písmeny.

Zašifovaná tajná zpráva

ANBSF -
BU ABTMFDIOFT DPLPMJ,
MZ KTNF W CFAQFDJ B
QPLSBDVKFN. MJOEB AF
TNFULPWB KFT OBNJ.
M

Byl/a jsi schopný/á přijít na řešení šifry?

- Ano
- Ne

Pokud ano, jaká je podle tebe odpověď?

6. Interaktivní prvek č. 3 (šifra) – řešení a funkčnost

Řešení šifry: všechna písmena se musí posunout o jedno místo zpět v abecedě. Tedy C = B, B = A, A = Z atd. Jak již bylo zmíněno výše, vzkaz je psaný bez diakritických znamének. Písmeno CH je zde bráno jako dvě samostatná písmena C a H. Pro jednodušší řešení si můžeš najít obrázek abecedy nebo si ji vypsát.

ANBSF -
BU ABTMFDIOFT DPLPMJ,
MZ KTNF W CFAQFDJ B
QPLSBDVKFN. MJOEB AF
TNFULPWB KFT OBNJ.
M

Když už znáš klíč, jak zní skutečná tajná zpráva?

Je podle tebe tato šifra funkční (je přirozená, dává smysl, jde ji vyřešit atd.)?

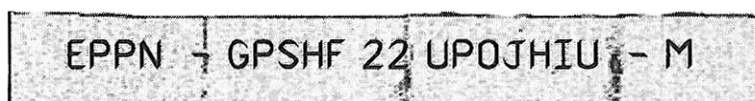
	1	2	3	4	5	
Zcela funkční	☐	☐	☐	☐	☐	Zcela nefunkční

Pokud je podle tebe hádanka úplně nebo zčásti nefunkční, jaký je důvod?

7. Interaktivní prvek č. 4 (šifra)

Kontext tohoto interaktivního prvku je podobný jako v případě toho minulého – jde o tajný zašifrovaný vzkaz.

Zašifrovaná tajná zpráva

EPPN GPSHF 22 UPOJHIU - M

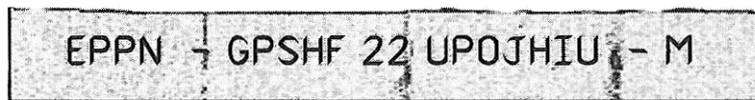
Byl/a jsi schopný/á přijít na řešení šifry?

- Ano
- Ne

Pokud ano, jaká je podle tebe odpověď?

8. Interaktivní prvek č. 4 (šifra) – řešení a funkčnost

Řešení šifry je stejné jako v předchozím interaktivním prvku, tedy je nutné všechna písmena posunout o jedno místo zpět v abecedě.

EPPN GPSHF 22 UPOJHIU - M

Když už znáš klíč, jak zní skutečná tajná zpráva?

Je podle tebe tato šifra funkční (je přirozená, dává smysl, jde ji vyřešit atd.)?

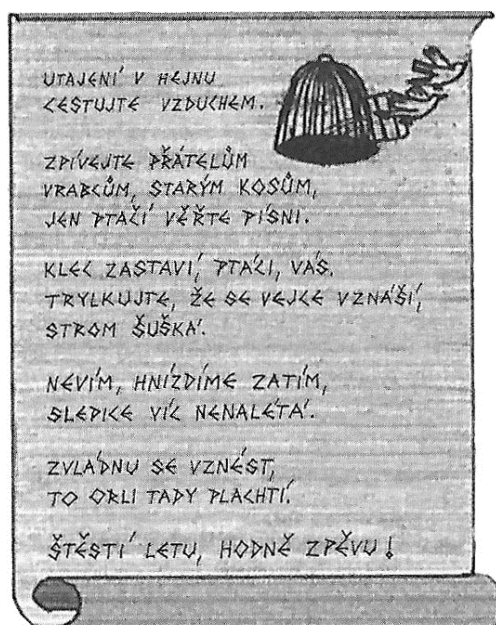
	1	2	3	4	5	
Zcela funkční	☐	☐	☐	☐	☐	Zcela nefunkční

Pokud je podle tebe hádanka úplně nebo zčásti nefunkční, jaký je důvod?

9. Interaktivní prvek č. 5 (šifra)

Opět jde o zašifrovanou tajnou zprávu, kterou hlavní hrdinové obdrží, když v utajení cestují královstvím Deltora.

Zašifrovaná tajná zpráva

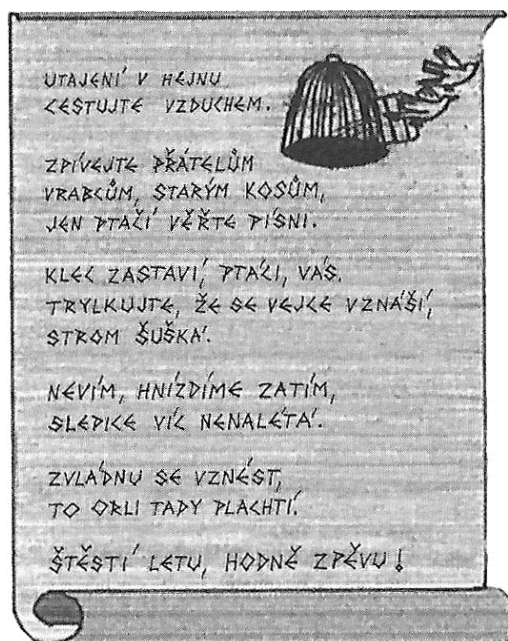
Byl/a jsi schopný/á přijít na řešení šifry?

- Ano
- Ne

Pokud ano, jaká je podle tebe odpověď?

10. Interaktivní prvek č. 5 (šifra) – řešení a funkčnost

Řešení šifry: Obrázek nám napovídá, co máme udělat – "vypustit" všechny ptáky z klece, tedy vyškrtnout všechna slova, která souvisí s ptáky. Nakonec věty musíme přečíst pozpátku.

Když už znáš klíč, jak zní skutečná tajná zpráva?

Je podle tebe tato šifra funkční (je přirozená, dává smysl, jde ji vyřešit atd.)?

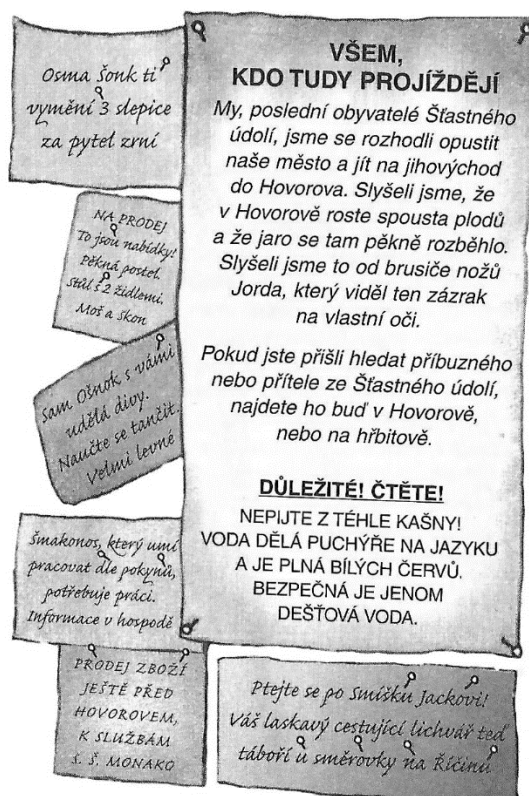
	1	2	3	4	5	
Zcela funkční	☐	☐	☐	☐	☐	Zcela nefunkční

Pokud je podle tebe hádanka úplně nebo zčásti nefunkční, jaký je důvod?

11. Interaktivní prvek č. 6 (šifra)

Obrázek představuje vývěsní tabuli s jedním velkým oznámením a několika menšími lístky. Hrdinové ji najdou v opuštěném městě a zpočátku jí nevěnují velkou pozornost, ale později si uvědomí, že šlo o tajný vzkaz – ne však pro ně, ale pro jejich nepřátele.

Zašifrovaná tajná zpráva

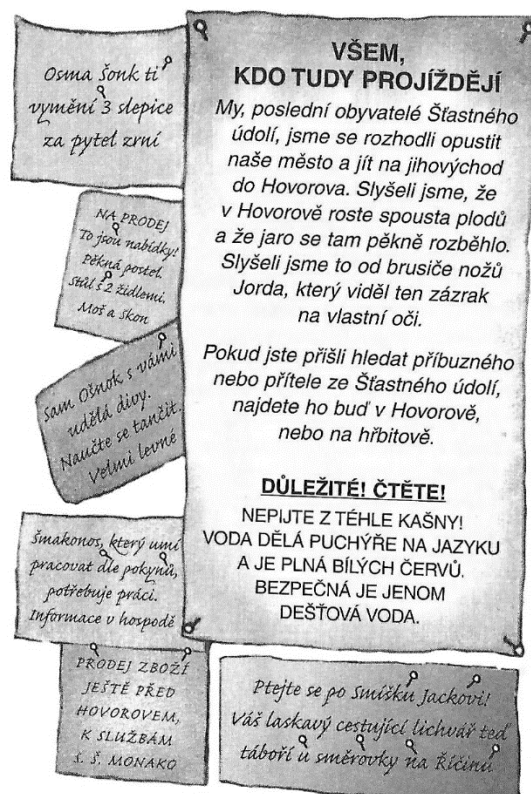
Byl/a jsi schopný/á přijít na řešení šifry?

- Ano
- Ne

Pokud ano, jaká je podle tebe odpověď?

12. Interaktivní prvek č. 6 (šifra) – řešení a funkčnost

Řešení šifry: Musíme se zaměřit pouze na ta slova, která jsou označena špendlíkem. Ta dohromady tvoří skutečný vzkaz.

Když už znáš klíč, jak zní skutečná tajná zpráva?

Je podle tebe tato šifra funkční (je přirozená, dává smysl, jde ji vyřešit atd.)?

	1	2	3	4	5	
Zcela funkční	☐	☐	☐	☐	☐	Zcela nefunkční

Pokud je podle tebe hádanka úplně nebo zčásti nefunkční, jaký je důvod?

13. Interaktivní prvek č. 7 (šifra)

Na obrázku je vyobrazen text písně, kterou hrdinům hraje a zpívá Gedef, zpěvák proslulý svým talentem. Zdá se ale, že má zajatkyňi – dívku, která se do něho prý zamilovala, Kristu. Hrdinům až na poslední chvíli dojde, že má píseň skrytý význam a Gedef se jim něco snaží říct.

Zašifovaná tajná zpráva

*Krásná jako den je má Kimsta.
Libezná jako květina je
a její dobrotá odháni stvoření zlá.
Je příliš dokonalá pro někoho, jako jsem já.
Chudého, prostého muže, jakým jsem.
Nesahám ani po kotníky její.
Ale její srdce je můj vězeň.
Říká mi: Drahy, já tě potřebuji.
Nedokáže mi odmítnout žádnou pomoc.*

Byl/a jsi schopný/á přijít na řešení šifry?

- Ano
- Ne

Pokud ano, jaká je podle tebe odpověď?

14. Interaktivní prvek č. 7 (šifra) – řešení a funkčnost

Řešení šifry: Tajnou zprávu tvoří poslední slova každého řádku.

*Krásná jako den je má Kimsta.
Libezná jako květina je
a její dobrotá odháni stvoření zlá.
Je příliš dokonalá pro někoho, jako jsem já.
Chudého, prostého muže, jakým jsem.
Nesahám ani po kotníky její.
Ale její srdce je můj vězeň.
Říká mi: Drahy, já tě potřebuji.
Nedokáže mi odmítnout žádnou pomoc.*

Když už znáš klíč, jak zní skutečná tajná zpráva?

Je podle tebe tato šifra funkční (je přirozená, dává smysl, jde ji vyřešit atd.)?

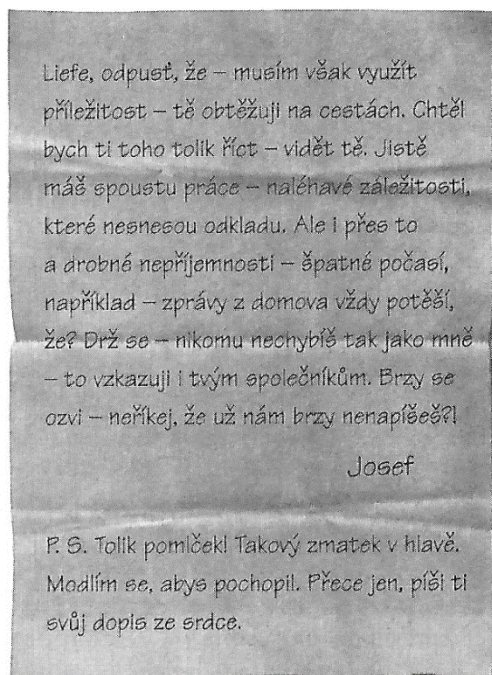
	1	2	3	4	5	
Zcela funkční	☐	☐	☐	☐	☐	Zcela nefunkční

Pokud je podle tebe hádanka úplně nebo zčásti nefunkční, jaký je důvod?

15. Interaktivní prvek č. 8 (šifra)

Tuto zprávu hrdinům pošle starý knihovník Josef, který do něj zakódoval tajný vzkaz určený hlavnímu hrdinovi, Liefovi.

Zašifrovaná tajná zpráva

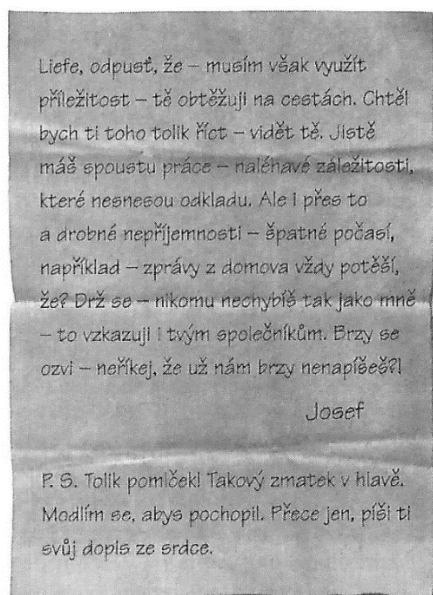
Byl/a jsi schopný/á přijít na řešení šifry?

- Ano
- Ne

Pokud ano, jaká je podle tebe odpověď?

16. Interaktivní prvek č. 8 (šifra) – řešení a funkčnost

Řešení šifry: Napovídá nám poslední odstavec. Tajnou zprávu tvoří vždy pouze slovo, které se nachází těsně po pomlčce.

Když už znáš klíč, jak zní skutečná tajná zpráva?

Je podle tebe tato šifra funkční (je přirozená, dává smysl, jde ji vyřešit atd.)?

	1	2	3	4	5	
Zcela funkční	☐	☐	☐	☐	☐	Zcela nefunkční

Pokud je podle tebe hádanka úplně nebo zčásti nefunkční, jaký je důvod?

17. Základní informace

Kolik je ti let?

Jaké je tvé pohlaví?

- Dívka
- Chlapec
- Jiné

Do jaké školy chodíš?

- ZŠ Trávníky
- Gymnázium Otrokovice
- Gymnázium Zlín – Lesní čtvrť

Jak často čteš (knihy, povídky, komiksy, časopisy atd.)?

- Každý den
- Několikrát za týden
- Několikrát za měsíc
- Několikrát za rok
- Nikdy

Četl/a jsi někdy sérii Deltora nebo jinou knihu či knižní sérii, která obsahuje interaktivní prvky (např. básničky, hádanky, šifry, slovní hříčky atd.)?

- Ano, četl/a jsem sérii Deltora
- Ano, četl/a jsem jinou knihu nebo sérii
- Ne

18. Závěr

Tímto dotazník končí. Moc ti děkuji za účast a doufám, že tě řešení hádanek a šifer bavilo. Třeba tě i inspirovalo k tomu, aby sis tuto nebo podobnou knihu přečetl/a.

Jestli máš jakékoliv dotazy nebo připomínky, můžeš je napsat sem.
